SF Pasaulinės fantastikos Aukso fondas 221

Arthur C. Clarke

MIESTAS IR ŽVAIGŽDĖS

eridanas

SF PASAULINĖS FANTASTIKOS AUKSO FONDAS

Arthur C. Clarke

MIESTAS IR ŽVAIGŽDĖS

SF PASAULINĖS FANTASTIKOS AUKSO FONDAS

Arthur C. Clarke

MIESTAS IR ŽVAIGŽDĖS

Mokslinis fantastinis romanas ir apsakymas

Iš anglų kalbos vertė
NOMEDA BERKUVIENĖ

KAUNAS
2001

Serija "Pasaulinės fantastikos Aukso fondas", 221 tomas
Serija įkurta 1990 m.

Arthur C. Clarke
THE CITY AND THE STARS
New York, New American Library, 1970

UDK 820-3
Cl-21

www.eridanas.lt

ISBN 9955-10-010-9

Miestas ir žvaigždės

Tarsi žaižaruojantis brangakmenis miestas glaudėsi prie dykumos krūtinės. Kadaise jis pažinojo permainas ir pokyčius, tačiau dabar Laikas plaukė pro šalį, jo nekliudydamas. Dienos ir naktys slinko dykumos veidu, bet Diasparo gatvėse nuolat tvyrojo pavakario šviesa ir niekad nesutemdavo. Ilgos žiemos naktys nuklodavo dykumą šerkšnu - stingstančiomis Žemėje užsilikusios drėgmės kruopelytėmis - tačiau miesto niekad nesurakindavo šaltis, niekad nekepindavo karštis. Miestas nepalaikė visiškai jokių ryšių su išoriniu pasauliu; jis pats buvo ištisa visata.

Žmonės statydavo miestus ir anksčiau, bet tokio kaip šis nebuvo niekada. Kai kurie miestai gyvuodavo šimtmečius, kiti - ne vieną tūkstantmetį, kol laiko banga nušluodavo ne tik juos, bet ir jų vardus. Vienintelis Diasparas sviedė iššūkį Amžinybei, gindamas save ir visus, kuriuos globė savyje, nuo lėto šimtmečių dilinimo, nuo siautėjančio irimo, nuo visa ką ėdančių rūdžių.

Per tą laiką, kai miestas gyvavo, išdžiūvo Žemėje tyvuliavę vandenynai ir visą planetą apsiautė bekraštė dykuma. Paskutiniuosius kalnus vėjai ir lietūs ilgainiui sutrupino į dulkes, o Žemės gelmės buvo jau pernelyg išsekusios, kad suformuotų naujus. Miestui visa tai nerūpėjo; net jeigu subyrėtų pati Žemė, Diasparas vis dar tebesergėtų savųjų statytojų ainius, saugiai plukdydamas juos laiko upe su visais jų turtais.

Jie labai daug ką užmiršo, tačiau patys to nežinojo. Miesto gyventojai prie savosios aplinkos prisitaikė taip pat tobulai, kaip ir ši - prie jų, mat ir jie, ir ji kadaise buvo projektuojami drauge. Tai, kas plytėjo už miesto sienų, gyventojams nėmaž nerūpėjo - tai buvo kažkas, visiškai atkirsta nuo jų sąmonės. Diasparas buvo visa, kas egzistuoja, visa, ko jiems reikia, visa, ką pajėgė aprėpti jų vaizduotė. Jiems ničnieko nereiškė tai, kad Žmogus kadaise klajojo tarp žvaigždžių.

Tačiau retkarčiais juos imdavo persekioti vis dar tebegyvi

senoviniai mitai; miesto gyventojai neramiai subruzdavo, prisimindami legendas apie Imperiją, apie laikus, kai Diasparas buvo dar visai jaunas, kai gyvybinę energiją jam tiekė daugelį saulių siejanti prekyba. Tačiau andainykščių laikų jie nenorėjo gaivinti, juos visiškai tenkino amžinas jų ruduo. Imperijos šlovė priklausė praeičiai - ten verčiau ir telieka; iš gyventojų atminties neišdilo ir istorijos apie tai, kaip Imperija sulaukė galo, o vos pagalvojus apie Įsibrovėlius, paties kosmoso šaltis persmelkdavo jų kaulus.

Tada jie skubiai vėl atsigręždavo į miesto gyvybę ir šilumą, į tą nesibaigiantį aukso amžių, kurio pradžia jau kadai pražuvusi šimtmečių ūkanose, o pabaiga - dar neįsivaizduojamai toli. Kadaise kiti žmonės dažnai svajodavo apie šitokį aukso amžių, tačiau sulaukti jo pavyko tik jiems.

Šitaip jiems gyvenant tame pačiame mieste, taip vaikščiojant tomis pačiomis, stebuklingai nesikeičiančiomis gatvėmis, praslinko daugiau nei milijardas metų.

1

Jie užtruko daugybę valandų, kol pagaliau pavyko išsiveržti iš Baltųjų Kirminų urvo. Netgi dabar jie negalėjo būti visai tikri, kad vienas kitas iš blyškiųjų monstrų jų nebepersekioja, o jų ginklų energija baigė visai išsekti. Priešakyje tebespindėjo šviesos strėlė - paslaptingoji jų vedlė, rodžiusi kelią Krištolinio Kalno labirintais. Nebuvo iš ko rinktis - reikėjo sekti paskui ją, nors galėjo atsitikti, kaip jau ne kartą ir atsitiko, kad ji nuves tiesiog dar šiurpesniems pavojams į nasrus.

Alvinas grįžtelėjo per petį, norėdamas įsitikinti, kad bendražygiai vis dar eina drauge su juo. Alistra sekė paskui, neatsilikdama nė per žingsnį, nešdamasi šaltos, bet niekad neblėstančios šviesos sferą, kuri nuo pat kelionės pradžios nušviesdavo jiems begalę siaubingų dalykų, bet ne mažiau ir stulbinančio grožio vaizdų. Blausus balzganas švytėjimas liejosi į siaurą koridorių, atsimušdamas nuo blizgančių sienų; kol sferai pakako energijos, keliautojai įžiūrėjo, kur eina, ir laiku pastebėdavo bent jau akimi regimus pavojus. Tačiau Alvinas jau patyrė, kad patys grėsmingiausi iš šiuose urvuose tykančių pavojų anaiptol nėra matomi.

Paskui Alistrą, vos bepavilkdami pečius slegiančius projektorius, sekė Narilianas ir Floranas. Kažin, šmėstelėjo Alvinui mintis, kodėl tie projektoriai tokie sunkūs? Juk būtų visai paprasta aprūpinti juos gravitacijos neutralizatoriais. Jis visada susimąstydavo apie tokius dalykus, netgi pačių įstabiausių nuotykių įkarštyje. Kai tik Alvinui dingtelėdavo panaši mintis, jam pasirodydavo, kad akimirkai suvirpėdavo pati realybės struktūra, o už pojūčiais suvokiamo pasaulio jis lyg ir išvysdavo šmėkštelint kraštelį kitos ir visiškai kitokios visatos.

Koridorius atsirėmė į akliną sieną. Nejaugi šviesos strėlė ir vėl juos apgavo? Ne - keliautojams nespėjus net prisiartinti, uola ėmė tiesiog akyse trupėti į dulkes. Kiaurai sieną prasiskverbė besisukanti metalinė strėlė, ji greitai augo, kol virto didžiuliu grąžtu. Alvinas ir jo draugai žingtelėjo atatupsti ir laukė, kol mechanizmas praurbins skylę į urvą. Metalas smelkėsi į uolieną kurtinančiai žviegdamas - triukšmas neabejotinai turėjo pasiekti giliausius kalno labirintų užkaborius ir pažadinti visą siaubingą vietinių įnamių padermę - kol pagaliau požeminis vagonėlis prasibrovė kiaurai sieną ir sustingo greta keliautojų. Atsivėrė masyvios durys, už jų laukė Kalistronas, šaukiantis keliauninkams paskubėti. (Kodėl Kalistronas čia? - nusistebėjo Alvinas. - Ką jis čia veikia?) Dar akimirka - ir visi atsidūrė saugioje vietoje, o vagonėlis šoko pirmyn, į žemės gelmes.

Nuotykis pasibaigė. Netrukus - kaip visada ir atsitikdavo - keliautojai grįš namo, ir visi stebuklai, visi pavojai, visi jaudinantys nutikimai liks praeityje. Visi jautėsi pavargę, bet patenkinti.

Iš grindų pasvirimo Alvinas neklysdamas spėjo, kad vagonėlis suka vis gilyn. Tikriausiai Kalistronas žinojo, ką daro, tikriausiai kaip tik šis kelias ir veda namo. Ir vis dėlto kaip gaila...

- Kalistronai, - staiga prašneko Alvinas, - kodėl mes nesiskverbiame aukštyn? Juk niekas nežino, kaip iš tikrųjų atrodo Krištolinis Kalnas. Kaip nuostabu būtų išnirti kur nors jo šlaituose, išvysti dangų, apsidairyti po kalną supančias apylinkes... Mes jau pakankamai ilgai pratūnojome po žeme.

Dar nebaigęs kalbėti, Alvinas kažkaip suvokė sakąs tai, ko nereikėtų sakyti. Alistra slopiai riktelėjo, vagonėlio vidus suribuliavo tarsi vandenyje regimas atvaizdas, o pro metalines jį

supančias sienas Alvinas dar kartą įžiūrėjo už jų plytinčią tąją kitą visatą. Atrodė, kad abu pasauliai tarytum varžosi tarpusavyje: iš pradžių savo pusėn lenkė vienas, o paskui - kitas. Ir staiga viskas baigėsi. Alvinas pajuto kažką spragtelint, kažką plyštant - ir sapnas išsisklaidė. Alvinas vėl atsidūrė Diaspare, puikiai pažįstamame savo kambaryje; jis plūduriavo pakibęs per pėdą ar dvi virš grindų, gravitacinio lauko sergstimas nuo skausmingo kontakto su kieta materija.

Jis vėl buvo pats savimi. *Tai* buvo tikroji realybė - ir Alvinas labai gerai žinojo, kas dabar atsitiks.

Alistra apsireiškė pirmoji. Ji atrodė labiau nusiminusi nei suirzusi, mat buvo įsimylėjusi Alviną iki ausų.

- Ak, Alvinai! - ėmė verkšlenti ji, žvelgdama žemyn į jį nuo sienos, kurioje materializavosi jos pavidalas. - Žygis buvo toks nuostabus! Kodėl tu viską sugadinai?

- Atleisk. Aš visai nenorėjau... Man tiesiog pasirodė, kad tai puiki mintis...

Jį pertraukė Kalistronas ir Floranas, pasirodę vienu metu.

- Paklausyk, Alvinai, - prašneko Kalistronas. - Tu suardai sagą jau *trečią* kartą. Vakar pertraukei siužeto eigą, įsigeisdamas išsiropšti iš Vaivorykščių Slėnio. O užvakar viską sugadinai, pamėginęs grįžti į Ištakas tuo laiko ruožu, kurį mes tyrinėjome. Jeigu nesilaikysi taisyklių, tau teks kažkaip verstis pačiam.

Gerokai užsiutęs jis išnyko, drauge išsivesdamas ir Floraną. Narilianas išvis nepasirodė; tikriausiai tokių Alvino akibrokštų jis jau sotus iki kaklo. Pasiliko tik Alistros atvaizdas - mergina liūdnai žvelgė į Alviną.

Alvinas pakreipė gravitacinį lauką, atsistojo ir, čia pat materializavęs stalą, nužingsniavo prie jo. Ant stalo atsirado dubuo egzotiškų vaisių - iš tiesų Alvinas pageidavo visai ne tokio maisto, bet jautėsi toks suglumęs, kad mintys nuklydo į šalį. Nenorėdamas išsiduoti, jog suklydo, jis pasiėmė užvis nekalčiausiai atrodantį vaisių ir ėmė atsargiai jį čiulpti.

- Taigi, taigi, - ištarė Alistra. - Ir ką dabar darysi?

- Aš negaliu susilaikyti, - rūgščiai atsakė Alvinas. - Manding, taisyklės tiesiog kvailos. Be to, kaip aš galiu jas prisiminti, išgyvendamas sagą? Aš juk elgiuosi taip, kaip natūraliai pasielgčiau bet kurioje situacijoje. Nejaugi tau nė kiek nesinorėjo

pažvelgti į tą kalną?

Alistros akys išsiplėtė iš siaubo.

- Juk tam reikėtų išeiti išorėn! - aiktelėjo ji.

Alvinas žinojo, kad tęsti ginčą - visiškai beprasmiška. Tai buvo barjeras - barjeras, atskiriąs jį nuo visų kitų jo pasaulio žmonių, o ateityje galbūt pasmerksiąs jį nusivylimų kupinam gyvenimui. Alvinas visuomet troško išsigauti išorėn - ir tikrovėje, ir sapnuose. Tačiau visiems kitiems Diasparo gyventojams "išorė" buvo tikras košmaras, apie kurį net pagalvoti šiurpu. Bet kuriomis aplinkybėmis jie iš paskutiniųjų vengs net užsiminti apie tai; "išorė" jiems buvo kažkas nešvaru, pritvinkę blogio. Tačiau kodėl - šito Alvinui negalėjo pasakyti netgi jo mokytojas Džeserakas.

Alistra vis dar tebežvelgė į jį suglumusiu, bet švelniu žvilgsniu.

- Tu nusiminęs, Alvinai, - ištarė ji. - O Diaspare niekas neturėtų jaustis nelaimingas. Gal man ateiti pas tave, pasišnekėtume?

Alvinas gana nemandagiai papurtė galvą. Jis puikiai žinojo, kuo užsibaigtų jų pokalbis, o šiuo metu tetroško likti vienas. Dar labiau nusivylusi Alistra pradingo.

Mieste gyvena dešimt milijonų žmogiškų būtybių, galvojo Alvinas, tačiau tarp jų nėra nė vieno, su kuriuo galėčiau nuoširdžiai pasikalbėti. Eristonas ir Etanija savotiškai jį mylėjo, bet dabar, kai jų atsakomybės už jį laikotarpis ėjo į pabaigą, jie džiaugėsi, galėdami jam pačiam palikti rūpintis savo laisvalaikiu ir formuoti gyvenimą. Per pastaruosius keletą metų, vis labiau ir labiau ryškėjant Alvino nukrypimams nuo standartinio modelio, jis neretai pajusdavo savo tėvų irzlumą. Ne, piktinosi jie anaiptol ne juo pačiu - su tuo Alvinas dar pajėgtų susitaikyti ar net kovoti - o tiesiog nelemtu atsitiktinumu, iš visų milijonų miesto gyventojų kaip tik jiems skyrusiu susitikti Alviną, kai jis prieš dvidešimt metų išėjo iš Tvėrimo Menės.

Dvidešimt metų. Jis puikiai prisiminė tą pirmąją akimirką ir pirmuosius gyvenime išgirstus žodžius: "Sveikas, Alvinai. Aš esu Eristonas, tau skirtasis tėvas. O čia - Etanija, tavo motina." Žodžiai tada jam nieko nereiškė, tačiau sąmonė įsidėmėjo juos nepriekaištingai tiksliai. Jis prisiminė andai apžiūrėjęs savo kūną - dabar buvo išaugęs per colį ar du, bet iš esmės jo kūnas

nuo gimimo beveik nepasikeitė. Pasaulį jis išvydo beveik visiškai subrendęs, o kai po tūkstančio metų ateis laikas pasaulį palikti, Alvinas vis dar tebebus toks pat, tiktai šiek tiek aukštesnis.

Anksčiau to pirmojo prisiminimo nebuvo nieko. Galbūt išmuš valanda, kai Alvinui vėl teks patirti panašią tuštumą, tačiau šios mintys buvo tokios tolimos, kad emociškai nieko nereiškė.

Jis vėl sutelkė dėmesį į savojo gimimo paslaptį. Alvinui visai neatrodė keista, kad jį tikriausiai per vieną akimirksnį sukūrė tos jėgos ir galios, kurios materializuodavo ir visus kitus kasdienio gyvenimo dalykus. Ne, paslaptis glūdėjo ne čia. Mįslės, kurios jis niekaip nevaliojo įminti pats ir kurios niekas jam nepaaiškino, esmė buvo jo unikalumas.

Unikumas. Toks keistas, liūdnas žodis - ir tokia pat keista, liūdna jausena ją išgyvenančiajam. Kai ši sąvoka būdavo taikoma Alvinui - o jis neretai girdėdavo apibūdinant jį kaip tik šitaip, kai kalbantieji nenumanydavo jį klausantis - jam atrodydavo, kad šiame žodyje slypi kažkokia paslaptinga grėsmė, metanti šešėlį kur kas plačiau nei vien ant asmeninės jo laimės.

Jo tėvai ir mokytojas, draugai ir pažįstami - visi stengėsi apsaugoti jį nuo tiesos, tarsi siekdami išsaugoti ilgos jo vaikystės nekaltybę. Tačiau dabar atėjo galas bet kokiems apsimetinėjimams: dar kelios dienos, ir Alvinas taps visateisiu Diasparo piliečiu, o jau tada niekas nebegalės nuslėpti nuo jo to, ką jis norės sužinoti.

Na, pavyzdžiui, kodėl jis niekaip neįstengia deramai išgyventi sagų? Mieste egzistavo tūkstančiai laisvalaikio ir poilsio formų, iš kurių sagos buvo pati populiariausia. Pasinėręs į sagą tapdavai anaiptol ne pasyviu stebėtoju, kaip kad būdavo grubiose primityviųjų laikų pramogose, kurias Alvinas irgi kartą kitą išmėgino. Sagos dalyvis visada veikdavo aktyviai ir net turėdavo - ar bent atrodydavo, kad turi - laisvą valią. Galbūt tuos įvykius ir scenovaizdžius, kurie tebuvo žaliava nuotykiams, ir tikrai iš anksto sukūrė jau kadais užmiršti menininkai, tačiau aplinka buvo pakankamai lanksti, suteikianti daugybės variantų galimybę. Kiekvienas panorėjęs galėjo kartu su draugais pasinerti į tuos vaizduotės sukurtus pasaulius ir išgyventi juose tokius dalykus, kokių realiame Diaspare nė su žiburiu nerasi. Ta-

čiau visą tą laiką, kol sapnas tęsėsi, jo niekaip nebuvo įmanoma atskirti nuo tikrovės. O ar galima visiškai užtikrintai tvirtinti, kad ir pats Diasparas - ne sapnas?

Šitaip galėjai išgyventi daugybę sagų, sukurtų ir įrašytų dar miesto gimimo laikais; jų atsargos niekada neišsekdavo. Sagos paveikdavo žmogaus emocijas ir subtilių jų variantų gausybė buvo begalinė. Kai kurios jų - šias ypač mėgdavo jaunimas - buvo nesudėtingos dramos, kupinos nuotykių bei atradimų. Kitokios sagos buvo grynų psichologinių būsenų tyrinėjimai, dar kitos - loginės ar matematinės pratybos, patenkinančios net labiausiai išlavintus protus.

Vis dėlto, nors Alvino bičiuliai, atrodo, likdavo visiškai patenkinti sagų suteiktais išgyvenimais, jis pats niekaip negalėjo atsikratyti neišbaigtumo pojūčio. Nepaisant spalvų ir nuotykingo jaudulio, nepaisant vietovių ir temų įvairovės, Alvinui sagose vis kažko stigdavo.

Juk sagos, pagaliau nutarė jis, iš esmės niekada niekur neveda. Visuomet nutapytos tokiuose siauruose rėmuose... Sagos neatverdavo didingų reginių, bekraščių vilnijančių peizažų, kurių taip troško Alvino siela. O kas užvis svarbiausia, jose nepasitaikydavo net užuominų apie tą didybę, apie erdves, kurias kadaise tyrinėjo senovės žmonės - apie žaižaruojančią tuštumą tarp žvaigždžių ir planetų. Regis, sagas kūrusius menininkus veikė užkratas tos pačios fobijos, kuri kaustė ir visus Diasparo piliečius. Netgi užvis labiausiai kvapą gniaužiantys sagų nuotykiai visada vykdavo jaukiai uždaroje erdvėje - požeminiuose urvuose ar ankštuose, iš visų pusių nuo aplinkinio pasaulio užstotuose kalnų slėniuose.

Viso to paaiškinimas galėjo būti tik vienas. Kadaise, labai labai seniai, galbūt netgi prieš Diasparo įkūrimą, tikriausiai atsitiko kažkas, ne tik sunaikinęs žmogaus smalsumą ir bet kokius ambicingus siekius, o ir nubloškęs žmoniją iš žvaigždžių atgal į namus, privertęs ieškotis saugaus prieglobsčio mažyčiame uždarame paskutiniojo Žemės miesto pasaulėlyje. Žmogus išsižadėjo Visatos ir jaukiai susigūžė dirbtinėse Diasparo įsčiose. Liepsnojantis, neįveikiamas poreikis, andai akinęs žmones klajoti po visą Galaktiką, pasiekti netgi ūkų salas, plytinčias už jos ribų, dabar buvo jau visiškai užgesęs. Nesuskaičiuojamus šimtmečius Saulės sistemos nebeaplankė joks kosminis laivas;

galbūt kažkur tarp žvaigždžių žmonijos palikuonys vis dar tebekūrė imperijas, vis dar tebeužkariaudavo žvaigždes, tačiau Žemė ničnieko apie tai nenutuokė ir tai jai nėmaž nerūpėjo.

Žemei nerūpėjo. Tačiau rūpėjo Alvinui.

2

Kambaryje tvyrojo aklina tamsa; švytėjo tik viena siena, kurioje, Alvinui manipuliuojant sapnų vaizdiniais, plūdo ir slūgo mirguliuojantys spalvų potvyniai ir atoslūgiai. Dalis ornamento jį patenkino; jis tiesiog susižavėjo dantyta iš jūros išnyrančių kalnų linija. Tos į aukštį šokančios kreivės dvelkė galia ir išdidumu; Alvinas ilgai jas apžiūrinėjo, o paskui suvedė į vizualizoriaus atmintį, kur jos bus saugomos, kol jis eksperimentuos su likusiąja paveikslo dalimi. Vis dėlto kažkoks vaizdinys vis išsprūsdavo taip ir nesuvoktas, Alvinas niekaip nepajėgė perprasti, kas tai yra. Dar ir dar kartą jis bandė užpildyti tuščius lopus, tuo tarpu prietaisas nuskaitydavo jo sąmonėje kintančius atvaizdus ir materializuodavo juos sienoje. Tačiau Alvinas nieko nepešė. Linijos buvo išskydusios, neryškios, spalvos - blausiai murzinos. Jei menininkas pats nežino, kokio tikslo siekia, jam nepadės net pats nuostabiausias įrankis.

Alvinas ištrynė nepatikusią jam keverzonę ir niauriai užsižiūrėjo į trim ketvirčiais tuščią stačiakampį, kurį stengėsi užpildyti grožiu. Staigaus impulso pastūmėtas, suabejojęs jau sukurto piešinio dydžiu, jis perstūmė atvaizdą į rėmelio centrą. Ne, ir vėl ne tas, tai - pats lengviausias kelias, kuriuo eitų nebent tinginys, be to ir visa piešinio pusiausvyra ne tokia, kokios reikėtų. O kas dar blogiau, pakeitus mastelį, išryškėjo ir visos konstrukcijos trūkumai, iš pirmo žvilgsnio tokios tvirtos linijos dabar atrodė tarsi nubrėžtos drebančia ranka. Ko gero, teks viską pradėti iš naujo.

- Viską ištrink, - paliepė Alvinas mechanizmui. Jūros žydruma čia pat nublanko, kalnai išsisklaidė tarsi rūko draiskanos ir galų gale liko tik tuščia siena. Kūrinys išnyko tarsi niekada nė nebuvęs - lyg būtų pradingęs tame pragaro prieangyje, kadaise, šimtmečių šimtmečius dar prieš Alvinui gimstant, prarijusiame visus Žemės kalnus ir vandenynus.

Kambarį vėl užliejo šviesa, ir švytintis keturkampis, kuria-

me Alvinas bandė projektuoti savo vaizduotės tvarinius, susiliejo su aplinka, virto tokia pat siena kaip ir visos kitos. Bet ar tikrai tai buvo sienos? Bet kam, dar niekad nemačiusiam panašios vietos, patalpa galėjo pasirodyti išties keista. Čia nebuvo absoliučiai nieko, visiškai jokių baldų, ir iš pirmo žvilgsnio atrodė, tarsi Alvinas stovėtų sferos centre. Jokios plika akimi regimos siūlės nejungė sienų su lubomis ar grindimis. Nebuvo nieko, į ką galėtum sutelkti žvilgsnį; regėjimas klaidino, bylodamas, kad Alviną supanti erdvė gali būti ir dešimties pėdų, ir dešimties mylių skersmens. Sunkoka būtų atsispirti pagundai tiesiog mėginti eiti pirmyn ištiestomis rankomis ir lytėjimu aptikti šios keistos vietos fizines ribas.

Tačiau didžiąją žmonijos istorijos dalį kaip tik šitokie kambariai ir atstojo žmonių rasės atstovams namus. Alvinui tereikėjo deramai suformuluoti mintį, ir sienos virstų langais, atsiveriančiais į bet kurią jo pasirinktą miesto dalį. Dar vienas pageidavimas - ir mechanizmai, kurių Alvinas kaip gyvas nė akyse neregėjo, užpildytų patalpą bet kokių jam reikalingų baldų projekcijomis. Ar tokiu būdu pateikti namų apyvokos rakandai “tikri”, ar vis dėlto ne - šis klausimas pastarąjį milijardą metų domino labai nedaugelį žmonių. Žinoma, visi tokie daiktai buvo bent jau ne mažiau realūs kaip ir visos kitos tvirtos materijos iliuzijos, o kai ko nors nebereikėdavo, daiktų perteklių buvo visai nesunku pašalinti, grąžinant juos į slėpiningą miesto Atminties Banko pasaulį. Kaip ir bet ko kito Diaspare, daiktų niekada nepritrūkdavo, bet jie ir niekada nesikeisdavo - nebent išsaugotas jų matricas kas nors tyčia ištrintų.

Alvinas jau buvo bebaigiąs atkurti kambario apstatymą, kai ausyje įkyriai sudzinksėjo varpelio skimbčiojimą primenantis garsas. Mintimis Alvinas suformavo priėmimo signalą, ir siena, kurią jis ką tik margino piešiniais, vėl ištirpo. Kaip jis ir tikėjosi, atsivėrusioje angoje stovėjo abu jo tėvai, o jiems už nugarų - ir Džeserakas. Mokytojo dalyvavimas reiškė, kad tai nebus paprastas šeimos susiėjimas - tačiau tą Alvinas suvokė dargi anksčiau, nei išvydo Džeseraką.

Iliuzija buvo tobula; ji neišsisklaidė nė tada, kai Eristonas prašneko. Iš tikrųjų, kaip Alvinas puikiai žinojo, visus tris: ir Eristoną, ir Etaniją, ir Džeseraką - nuo jo skyrė mylių mylios, bet miesto statytojai erdvę įvaldė taip pat tobulai, kaip ir paža-

bojo laiką. Alvinas tiksliai net nežinojo, kur tarp nesuskaičiuojamų Diasparo bokštų bei klaidžių labirintų gyvena jo tėvai, mat po paskutiniojo susitikimo su Alvinu fiziniu pavidalu abu jie persikraustė į kitas vietas.

- Alvinai, - prašneko Eristonas. - Prabėgo jau dvidešimt metų nuo tos dienos, kai mudu su tavo motina pirmąsyk tave sutikome. Pats žinai, ką tai reiškia. Laikotarpis, kai privalėjome tave globoti, baigėsi, dabar tu gali elgtis kaip tinkamas.

Eristono balse nuskambėjo - tiesa, vos juntamos - liūdesio gaidelės. Kur kas aiškiau iš jo intonacijos galėjai pajusti, kaip smarkiai jam palengvėjo, tarsi Eristonas džiaugtųsi, kad jų santykių pobūdį, jau kuris laikas realiai egzistavusį, dabar galima oficialiai įteisinti. Mat pats Alvinas ne vienerius metus nekantriai laukė, kada pagaliau išsivaduos nuo globos.

- Suprantu, - atsakė jis. - Dėkoju, kad rūpinotės manimi. Aš prisiminsiu jus visus likusius savo gyvenimus. - Tai buvo formalus atsakymas. Alvinas girdėjo jį tiek kartų, kad jis neteko bet kokios prasmės, liko tik įprastas, nieko ypatinga nereiškiantis garsų derinys. Vis dėlto, bent trumpam susimąsčius apie tai, frazė "visus likusius savo gyvenimus" ima skambėti keistokai. Alvinas ir anksčiau miglotai numanė, ką ji turėtų reikšti, o dabar atėjo metas tiksliai sužinoti jos prasmę. Diaspare buvo daugybė dalykų, kurių jis nevaliojo suvokti ir kuriuos jam dar teks perprasti jo laukiančių šimtmečių eigoje.

Valandėlę atrodė, jog kažką pasakyti nori ir Etanija. Ji kilstelėjo ranką, sumirguliavo plonytis jos apsiausto audinys, tačiau ranka tuoj pat vėl nusviro. Moteris bejėgiškai atsigręžė į Džeseraką, ir Alvinas tik dabar tesuvokė, kad jo tėvai gerokai sunerimę. Mintimis jis skubiai perbėgo kelių paskutiniųjų savaičių įvykius. Bet pastarojo meto savo gyvenime jis taip ir neaptiko nieko, kas galėtų sukelti tą vos pastebimą abejonę, tą nelabai smarkų nerimą, persmelkusį ir Eristoną, ir Etaniją.

Vis dėlto Džeserakas, atrodė, nėmaž nesuglumo, jis vis dar tebevaldė situaciją. Jis klausiamai dirstelėjo į Eristoną ir Etaniją, įsitikino, tad tuodu nieko nebenori pasakyti, ir pagaliau išklojo prakalbą, kuriai ruošėsi jau daugelį metų.

- Alvinai, - pradėjo jis. - Štai jau dvidešimt metų tu - mano mokinys. Per visą tą laiką aš kaip įmanydamas stengiausi išmokyti tave miesto papročių, supažindinti su gyvensena, pa-

ruošti tave priimti tau skirtąjį paveldą. Tu kamantinėjai manęs daugybės įvairiausių dalykų, ir anaiptol ne į visus tavo klausimus aš sugebėdavau atsakyti. Pasitaikydavo tokių dalykų, su kuriais susipažinti tu dar nebuvai pasirengęs, o kai kurių atsakymų nežinojau ir aš pats. Dabar tu jau išaugai iš kūdikystės, nors vaikystės etape žengi dar tik pirmuosius žingsnius. Ir mano pareiga - pagelbėti tau rasti teisingą kelią kaskart, kai tik tau prireiks pagalbos. Per du šimtus metų, Alvinai, tu tikriausiai sukaupsi šiek tiek žinių apie šį miestą, kai ką sužinosi ir apie jo istoriją. Netgi aš, nors šis mano gyvenimas jau artėja prie pabaigos, esu matęs mažiau nei ketvirtadalį Diasparo - ir mažiau nei tūkstantąją dalį jo lobių.

Kol kas Alvinas taip ir neišgirdo nieko, ko nebūtų žinojęs, tačiau Džeserako paskubinti buvo visiškai neįmanoma. Senis įdėmiai žvelgė į Alviną per skiriantį juos šimtmečių atstumą, kiekvienas jo žodis buvo svarus, prisodrintas neginčijamos išminties, įgytos per visą ilgą gyvenimą nuolat bendraujant su žmonėmis ir mašinomis.

- Sakyk, Alvinai, - kalbėjo jis, - ar kada nors paklausei savęs: kur tu buvai prieš gimdamas, prieš tą akimirksnį, kai pasijutai besąs akis į akį su Etanija ir Eristonu Tvėrimo Menėje?

- Manau, manęs nebuvo niekur - aš pats buvau niekas, tik tam tikra matrica miesto sąmonėje, laukianti, kol būsiu sukurtas aš - štai šitaip.

Greta Alvino sumirgėjo žema sofa ir tuoj pat virto realiu baldu. Alvinas atsisėdo laukdamas, ką dar pasakys Džeserakas.

- Žinoma, tavo tiesa, - kalbėjo mokytojas. - Tačiau tai - tik dalis atsakymo, ir netgi labai nedidelė dalis. Iki pat šiol tu susidurdavai tik su savo bendraamžiais vaikais, o jie, kaip ir tu, nežino tiesos. Tačiau jie, priešingai nei tu, netrukus viską prisimins, tad mes privalome paruošti tave, kad nesutriktum susidūręs su faktais.

Alvinai, jau daugiau nei milijardas metų žmonių rasė gyvena šiame mieste. Nuo pat tų laikų, kai griuvo Galaktinė Imperija, o Užkariautojai pasitraukė atgal į žvaigždes, čia buvo visas mūsų pasaulis. Už Diasparo sienų nėra ničnieko, vien tik dykuma, apie kurią byloja legendos.

Apie primityviuosius savo protėvius mes žinome labai nedaug. Tačiau išliko žinių, kad jie buvo labai trumpaamžiai su-

tvėrimai, be to, kad ir kaip keistai skambėtų, daugindavosi jie be jokių atminties bankų ar kompiuterių, nesinaudodavo jokiais materijos transformuotojais. Sudėtingo ir, atrodo, nekontroliuojamo proceso metu svarbiausia informacija apie kiekvieną žmogų būdavo išsaugojama mikroskopinėse ląstelių struktūrose, susiformuojančiose pačiame žmogaus kūne. Jeigu tau įdomu, biologai gali papasakoti apie tai smulkiau, bet šis metodas tikrai nėra reikšmingas, nes jau nuo istorijos apyaušrio niekas juo nebesinaudoja.

Žmogų, kaip ir bet kokį objektą, apibrėžia jo struktūra - tam tikras modelis. Žmogaus modelis, o ypač - modelis, apibrėžiantis konkretaus žmogaus sąmonę, yra neįtikėtinai sudėtingas. Tačiau Gamta gebėdavo sutalpinti visa tai mikroskopinėje ląstelėje - tokioje mažytėje, kad plika akimi nė neįžiūrėsi.

Tai, ką gali Gamta, gali padaryti ir žmogus - tik savaip. Mes nežinome, kiek laiko truko, kol žmogus įveikė šią užduotį. Galbūt praėjo milijonas metų - bet ką gi tai reiškia? Galų gale mūsų protėviai išmoko analizuoti ir išsaugoti informaciją, apibūdinančią bet kurį konkretų žmogų, ir panaudoti ją, atkuriant originalą - lygiai taip pat, kaip tu tik ką sukūrei šią sofą.

Žinau, kad tokie dalykai domina tave, Alvinai, bet tiksliai pasakyti, kaip tai padaroma - negaliu. Būdas, kuriuo informacija išsaugoma, visai nėra svarbus, svarbi yra tik pati informacija. Ji gali būti įvairių pavidalų: žodžiais užrašyta ant popieriaus, gali egzistuoti kintančiais magnetiniais laukais arba elektros iškrūvų modeliais. Žmonės naudojosi visais šiais ir dar daugeliu kitų informacijos išsaugojimo būdų. Užtenka pasakyti, kad jau labai seniai jie išmoko išsaugoti patys save - arba, tiksliau sakant, bekūnes matricas, iš kurių juos galima vėl atkurti.

Visa tai tu jau žinojai. Šitaip mūsų protėviai suteikė mums nemirtingumą, visgi išvengdami problemų, paprastai kylančių išnykus mirčiai. Tūkstančio metų, pragyventų viename kūne, pakanka bet kuriam žmogui; baigiantis šiam laikotarpiui jo sąmonėje prisikaupia tiek prisiminimų, kad žmogus nebenori nieko kita, tik poilsio - arba naujos pradžios.

Jau gana greitai, Alvinai, aš imsiu ruoštis apleisti šį gyvenimą. Aš persijosiu visus savo prisiminimus, surūšiuosiu juos ir atmesiu tuos, kurių nenorėsiu pasilaikyti. O tada trauksiu į Tvėrimo Menę - įeisiu pro duris, kurių tu niekad nesi regėjęs.

Šis senas kūnas liausis egzistavęs, išnyks ir pati mano sąmonė. Iš Džeserako neliks nieko, tik spiečius elektronų, sušalusių kristalo šerdyje.

Aš miegosiu, Alvinai, miegosiu ramiai, be jokių sapnų. O paskui, vieną gražią dieną, galbūt po šimto tūkstančių metų, vėl pasijusiu gyvuojąs - naujame kūne; tada aš ir sutiksiu tuos du asmenis, kurie bus parinkti mano įtėviais. Jie globos mane lygiai taip pat, kaip Eristonas ir Etanija augino tave, nes iš pradžių aš ničnieko nenutuoksiu apie Diasparą, neprisiminsiu ankstesniojo savęs. Tačiau baigiantis kūdikystei, prisiminimai po truputį atgis ir taps naujosios mano egzistencijos pagrindu.

Štai toks ir yra mūsų gyvenimo modelis, Alvinai. Visi mes anksčiau jau esame gyvenę daugybę kartų, bet, kadangi neegzistencijos periodų trukmė įvairuoja, paklusdama kažkokiems lyg ir atsitiktiniams dėsniams, tokia miesto visuomenė, kokia yra dabar, niekad nebeatsikartos. Naujasis Džeserakas bičiuliausis su kitais, kitokiais žmonėmis, domėsis kitais dalykais. Tačiau tebeegzistuos ir senasis Džerserakas - ta jo dalis, kurią aš norėsiu išsaugoti.

Tai dar ne viskas, Alvinai. Bet kurią akimirką vos šimtoji Diasparo piliečių dalis gyvena ir vaikščioja miesto gatvėmis. Tuo tarpu didžioji dauguma snūduriuoja Atminties Banke, laukdami signalo, kuris vėl prikels juos naujai egzistencijai. Tokiu būdu mums suteikiamas ir tęstinumas, ir nuolatiniai pokyčiai - kitaip sakant, mes nemirtingi, bet nepatiriame sąstingio.

Žinau, apie ką tu galvoji, Alvinai. Svarstai, kada pradėsi prisiminti ankstesniuosius savo gyvenimus - juk tavo draugų prisiminimai jau po truputį atsikuria.

Tad žinok - tu tokių prisiminimų nesulauksi niekad, nes esi unikalus. Mes stengėmės kaip įmanydami ilgiau slėpti šią žinią nuo tavęs, kad joks šešėlis netemdytų tavo vaikystės, nors aš manau, kad bent dalį tiesos tu būsi jau įspėjęs pats. Ilgą laiką ir mes nenutuokėme, kad esi Unikumas - pirmieji įtarimai kilo prieš penkerius metus, o dabar nebeliko jokių abejonių.

Tu, Alvinai, esi reiškinys, kokių Diaspare būta vos vienas kitas nuo pat miesto įkūrimo dienos. Galbūt tu miegojai Atminties Banke visus tuos šimtmečius, o gal buvai sukurtas vos prieš dvidešimt metų - kažkokios atsitiktinės kombinacijos dėka. Gal

tavo atsiradimą iš pat pradžių suplanavo miesto statytojai, o galbūt tu - betikslis mūsų laikų atsitiktinumas.

Šito mes nežinome. Tačiau neabejojame štai dėl ko: tu, Alvinai, esi vienintelis žmonių rasės atstovas, iki šiol dar nė karto negyvenęs. Tikrąja žodžio prasme tu esi vienintelis vaikas, gimęs Žemėje per mažų mažiausiai dešimt milijonų metų.

3

Kai Džeserako ir tėvų atvaizdai išnyko, Alvinas ilgai gulėjo nekrustelėdamas, stengdamasis neįsileisti jokių minčių. Jis aklinai užvėrė kambarį aplink save, kad niekas negalėtų jo išblaškyti.

Alvinas nemiegojo - miego jis išvis nepažinojo, tokia būklė priklausė pasauliui, kur dieną keitė naktis. Tuo tarpu Diaspare viešpatavo amžina diena. Tad šis savotiškas transas buvo būsena, iš visų įmanomų artimiausia ramiam užsimiršimui; nors iš tiesų tai ir nebuvo gyvybiškai svarbu, vis tik Alvinas tikėjosi, kad ši ramybės būklė padės jam surikiuoti mintis.

Tiesą sakant, naujo jis sužinojo nedaug - jau anksčiau buvo įspėjęs beveik viską, ką jam pasakė Džeserakas. Tačiau numanyti - tai viena, o sulaukti neginčijamo savo spėlionių patvirtinimo - jau visai kas kita.

Kaip ši žinia paveiks jo gyvenimą, jei iš viso paveiks? Tvirto atsakymo jis taip ir nerado, o abejonė Alvinui buvo dar nepatirtas pojūtis. Juk gali būti, kad unikalumas iš esmės nieko nepakeis; jeigu šiame gyvenime jis nesugebės visiškai prisitaikyti prie Diasparo, tai jam pavyks kitame... arba dar kitame.

Tačiau vos spėjus suformuluoti šią mintį, Alvino sąmonė tučtuojau ją atmetė. Galbūt Diasparas ir tikrai tenkino visos likusios žmonijos dalies poreikius, tačiau Alvinui vien miesto neužteko. Alvinas neabejojo, kad net per tūkstantį gyvenimų nespėtų patirti visų čia esančių stebuklų, nevaliotų išmėginti visų miesto siūlomų patirties derinių. Visu tuo jis galėjo užsiimti be jokių kliūčių - bet puikiai žinojo: jei nepavyks nuveikti kažko daugiau, jis niekad nesijaus iš tikrųjų laimingas.

Jam liko atsakyti į vieną vienintelį klausimą: ką gi dar įmanoma čia nuveikti?

Tas neatsakytas klausimas išblaškė mąslų sąstingį. Šitoks

sudirgęs Alvinas negalėjo likti savo kambaryje, o mieste buvo tik viena vieta, kur jis vylėsi rasiąs bent šiokią tokią dvasios ramybę.

Dalis sienos sumirgėjo ir išsisklaidė; Alvinas žengė į koridorių, o poliarizuotų sienos molekulių pasipriešinimą pajuto lyg lengvą, į veidą dvelkiantį vėjelį. Egzistavo daugybė būdų be jokių pastangų nusigauti į pageidaujamą vietą, tačiau Alvinas panoro pasivaikščioti. Jo kambarys buvo prie pat pagrindinio miesto lygmens, tad įveikęs trumpą koridorių Alvinas išėjo tiesiog į spiralinę rampą, vedančią žemyn, į gatvę. Nekreipdamas dėmesio į slenkantį šaligatvį, Alvinas patraukė siauru nejudančiu jo pakraščiu - gana ekscentriškas poelgis, nes jo laukė kelių mylių ilgumo kelias. Bet Alvinas kartais mėgdavo prasimankštinti - fizinės pastangos neblogai nuslopindavo įsiaudrinusias mintis. Be to, čia tikrai buvo į ką paganyti akis ir nevertėjo strimgalviais pralėkti pro naujausius Diasparo stebuklus, kai laiko turi dar visą amžinybę.

Miesto menininkai - o Diaspare menininku bent kuriam laikui tapdavo kiekvienas - laikėsi tradicijos demonstruoti savo kūrinius slenkančiųjų takų šalikelėse, kad praeiviai galėtų jais pasigrožėti. Paprastai vos per kelias dienas visi miesto gyventojai apžiūrėdavo ir priekabiai įvertindavo kiekvieną dėmesio vertą darbą bei išsakydavo savo nuomonę apie jį. Nuomones fiksuojantys prietaisai, kurių dar niekam nepavyko nei papirkti, nei apgauti - nors tokių bandymų būta, ir gana nemažai - automatiškai įrašydavo gyventojų požiūrį, kuris ir nulemdavo vieno ar kito šedevro likimą. Jei kūrinys susilaukdavo pakankamo palaikančių jį balsų skaičiaus, jo matrica būdavo perkeliama į miesto atmintį, kad bet kuriuo metu kiekvienas norintis galėtų įsigyti reprodukciją, ničniekuo nesiskiriančią nuo originalo.

Nesėkmingi kūriniai patekdavo ten, kur ir skirta patekti tokiems darbams. Juos arba išskaidydavo į pirminius elementus, arba jie atsidurdavo kūrėjo draugų namuose.

Pakeliui Alvinas išvydo tik vieną *objet d'art*, sukėlusį atgarsį jo širdyje. Tai buvo kūrinys iš gryno pavidalo šviesos, šiek tiek primenantis besiskleidžiantį gėlės žiedą. Lėtai augantis iš mažyčio šviesos kotelio pumpuras skleidėsi sudėtingomis spiralėmis ir skraistėmis, o paskui staiga susigniauždavo ir vėl skleisdavosi iš naujo. Tačiau nebe visai taip pat - nė vienas pra-

žydėjimo ciklas nebuvo identiškas ankstesniajam. Alvinas stebėjo kūrinį, kol šis išsiskleidė gal dvidešimt kartų, ir kaskart pastebėdavo subtilių, vos sugaunamų akimi pasikeitimų, nors pagrindinis ornamentas ir išlikdavo.

Jis pats puikiai suprato, kodėl jam taip patiko ta vilnijanti skulptūra. Ritmiškai plėsdamasi ji kūrė erdvės iliuziją - erdvės, o gal net išsilaisvinimo. Kaip tik dėl šios priežasties vargu ar buvo galima tikėtis, kad ji patiks daugumai miesto gyventojų. Alvinas užsirašė menininko vardą ir nutarė pirmai progai pasitaikius su juo susipažinti.

Visi: ir slenkantys, ir stacionarūs keliai baigėsi ties parko - žaliosios miesto širdies - riba. Čia, apskritoje, daugiau nei trijų mylių skersmens erdvėje, gyvavo prisiminimas apie Žemę - tokią, kokia ji buvo senaisiais laikais, prieš dykumai praryjant viską, išskyrus Diasparą. Parką juosė plati vejos juosta, o už jos augo neaukšti medžiai, kurie, einant gilyn į jų paunksmę, vis labiau ir labiau tankėjo. Žemė link parko centro nuolaidžiai žemėjo, taigi pagaliau išnirus iš siauros miško juostos, miesto nebesimatė nė ženklo - jį visiškai užstojo medžių uždanga.

Platus priešais Alviną čiurlenantis vandens srautas, vadinosi paprasčiausiai - tiesiog Upė. Jokio kito pavadinimo ji neturėjo, o ir nereikėjo. Jos krantus jungė lygiais tarpais išdėstyti siauri tilteliai. Upė tekėjo aplink parką uždaru ratu, vietomis išsiliedama į nedidelius ežerėlius. Alvinui visai neatrodė keista, kad sraunios Upės vandenys, įveikę mažiau nei šešių mylių kelią, vėl grįžta į tą pačią vietą; jis nesusimąstydavo net apie tai, kad kai kuriose vietose Upė tekėjo įkalnėn. Visa tai nelabai testebino - Diaspare buvo gausu ir kur kas keistesnių dalykų.

Viename iš ežerėlių pliuškenosi gal tuzinas jaunuolių, ir Alvinas valandėlei stabtelėjo juos stebėdamas. Daugumą jų jis bent iš matymo pažinojo, ir akimirką jį persmelkė pagunda prisidėti prie išdykaujančio būrelio. Tačiau tuoj pat persigalvojo - Alviną sulaikė jo paslaptis, ir jis pasitenkino stebėtojo vaidmeniu.

Iš pažiūros nebuvo įmanoma atskirti, kurie iš dūkstančių jaunųjų piliečių tik šįmet apleido Tvėrimo Menę, o kurie pragyveno Diaspare daugmaž tiek pat, kiek ir Alvinas. Nors jų ūgis ir svoris pastebimai skyrėsi, su amžiumi tai niekaip nebuvo susiję. Žmonės tiesiog gimdavo skirtingi; nors laikui bėgant

ūgis šiek tiek didėdavo, tačiau toks vertinimo kriterijus buvo patikimas tik tada, kai žmogus sulaukdavo bent kelių šimtų metų.

Kur kas lengviau buvo įspėti amžių iš veido. Kai kurie naujagimiai ūgiu netgi lenkė Alviną, tačiau jų veiduose aiškiai matėsi brandos stoka, jie su neslepiama nuostaba dairėsi po pasaulį, kuriame ką tik atsidūrė ir kuris atsiskleidė jiems visas iš karto. Alvinas negalėjo atsistebėti, pagalvojęs apie tai, kad šių jaunuolių sąmonėse snūduriavo begalės gyvenimų prisiminimai - prisiminimai, kurie netrukus ims po truputį atgyti. Alvinas pavydėjo šito bendraamžiams, nors ir nebuvo tikras, kad jo pavydas pagrįstas. Juk pirmoji egzistencija - tai tokia dovana, kuri niekad nebepasikartos. Kaip nuostabu pirmą kartą išvysti gyvenimą, tarsi regėtum gaivią spinduliuojančią aušrą. Jei taip mieste būtų ir daugiau tokių, pirmąsyk gimusių, su kuriais Alvinas galėtų pasidalyti jausmais ir mintimis!

Vis dėlto fiziškai jis buvo krėstas iš lygiai to paties molio kaip ir vandenyje dūkstantys vaikai. Žmogaus kūnas per milijardą metų, praslinkusių nuo Diasparo įkūrimo, niekuo nepasikeitė, nes jo sandaros modelis buvo amžiams įšaldytas miesto Atminties Bankuose. Tačiau nuo ankstyviausios primityviosios formos šiuolaikinis kūnas skyrėsi gana smarkiai, nors dauguma pokyčių buvo vidiniai ir plika akimi nematomi. Per visą ilgą istoriją žmogus ne kartą bandė tobulinti kūną, siekdamas išnaikinti andai taip varginusias ligas bei apsigimimus.

Tokie nereikalingi prabangos atributai kaip nagai ir dantys visiškai išnyko. Plaukai želė tik ant galvos; kitose kūno vietose jų neliko nė ženklo. O užvis labiausiai Aušros Amžiaus žmogų būtų nustebinę tai, kad neliko ir bambos. Šis nesuvokiamas trūkumas senovės žmogui būtų suteikęs nemaža peno apmąstymams, be to, jam būtų sunkoka atskirti šiuolaikinius vyrus nuo moterų. Gal jis net pamanytų, kad išnyko bet kokie lyčių skirtumai, tačiau šitaip spėdamas smarkiai apsiriktų. Atitinkamomis aplinkybėmis bet kurio Diasparo vyro vyriškumas nekeldavo jokių abejonių. Tačiau nenaudojamas vyriškasis aparatas buvo kur kas kompaktiškesnis nei kadaise; perkuriant žmogaus organizmą buvo gerokai patobulinta ir andainykštė, Gamtos sukurta, gremėzdiška ir nepatogi lyties organų sandara.

Tiesa, dauginimasis jau visiškai nebepriklausė nuo kūno -

tokio svarbaus reikalo nevalia buvo palikti atsitiktinumo, žaidžiančio chromosomomis tarsi kauliukais, įgeidžiui. Tačiau, nors tokie dalykai kaip kūdikio pradėjimas ir gimdymas neišliko net žmogaus atmintyje, seksas neišnyko. Netgi senaisiais laikais gal vos šimtoji seksualinės veiklos dalis būdavo skiriama giminei pratęsti. Išnykus tam vienam procentui, pasikeitė žmonių visuomenės sankloda, kitą prasmę įgijo ir "tėvo" bei "motinos" sąvokos, bet geismą žmonės tebejusdavo - tiesa, jis nebeturėjo jokio gilesnio tikslo, išskyrus tokį pat, kaip ir visų kitų pojūčių teikiamų malonumų.

Alvinas pasitraukė nuo vandenyje žaidžiančių bendraamžių ir nužingsniavo tolyn, į parko centrą. Čia vingiavo daugybė vos įžiūrimų, susikryžiuojančių ir persikryžiuojančių takelių, protarpiais neriančių į siauras properšas tarp didžiulių samanotų riedulių. Kartą Alvinas pastebėjo smulkų, ne didesnį už žmogaus galvą, daugiasienį mechanizmą, sklendžiantį tarp medžio šakų. Niekas nežinojo, kiek įvairiausių robotų rūšių triūsia Diaspare; paprastai jie niekad nesipainiodavo po kojomis ir vykdydavo savo užduotis taip efektyviai, kad retai kada pasitaikydavo vieną kitą bent pamatyti.

Žemė po kojomis ėmė nežymiai kilti - Alvinas artėjo prie nedidelės kalvos, dunksančios pačiame parko, taigi ir viso miesto, centre. Kliūčių čia buvo jau kur kas mažiau, takas nebe taip vingiavo; Alvinui atsivėrė niekuo nebeužstojamas kalvos ir jos viršūnėje dunksančio paprasto pastato vaizdas. Pasiekęs tikslą, Alvinas buvo kiek pridusęs, tad su malonumu įsitaisė atsirėmęs į vieną iš rausvų kolonų ir atsigręžęs apžvelgė kelią, kuriuo atėjo.

Esama tokių architektūros formų, kurios niekada nesikeičia dėl to, kad pasiekė tobulybę. Jarlano Zėjaus Kapą būtų galėję suprojektuoti ir pirmųjų civilizacijų, apie kurias nieko nenutuokė joks dabartinis žmogus, šventyklų statytojai, nors jie, žinoma, niekaip nebūtų įspėję, iš kokių medžiagų suręstas šis statinys. Iš viršaus jis buvo atviras dangui, neuždengtas jokiu stogu, o vienintelė vidinė patalpa - grįsta luistais, tik iš pirmo žvilgsnio primenančiais natūralų akmenį. Ištisus geologinius amžius žmonių kojos nuolat mynė šį grindinį, tačiau neįtikėtinai patvarioje medžiagoje neliko nė menkiausio pėdsako.

Šio vešlaus parko projektuotojas - o, pasak kai kurių gyven-

tojų, ir paties Diasparo įkūrėjas - sėdėjo nudelbęs akis, tarsi apžiūrinėdamas ant kelių paskleistus brėžinius. Jo veido išraiška buvo neperprantama, lyg ir kažkokia šelmiška, ir tai nuo neatmenamų laikų glumino visas žmonių kartas. Kai kurie manė, kad toji sukta šypsenėlė - tik nieko nereiškiantis skulptoriaus įgeidis, bet buvo ir tokių, kurie neabejojo, kad Jarlanas Zėjus šypsosi, mėgaudamasis kažkokiu slaptu pokštu.

Gerokai paslaptingas buvo ir visas pastatas - istoriniuose miesto metraščiuose apie jį niekam nepavyko rasti nė menkiausios užuominos. Alvinas net dorai nesuprato, ką reiškia žodis "kapas"; gal Džeserakas ir galėtų paaiškinti šią sąvoką - senasis mokytojas mėgo prisirankioti seniai nebevartojamų žodžių, o paskui jais taip pagardindavo savo šnekas, kad klausytojai neretai gerokai suglumdavo.

Žvalgydamasis nuo centrinės kalvos, Alvinas galėjo žvilgsniu aprėpti visą parką, iš čia matėsi ir virš medžių uždangos plytintis miestas. Artimiausieji pastatai, nuo kurių Alviną skyrė beveik dvi mylios, žemu žiedu supo visą parką. Už jų vis aukštėjančiomis eilėmis stūksojo bokštai, driekėsi terasos - visa tai ir sudarė pagrindinį miesto masyvą. Ištisas mylias pastatai lėtai kopė į dangų - kuo aukštesni, tuo sudėtingesni, nuo jų didybės tiesiog gniaužė kvapą. Diasparas buvo suprojektuotas kaip vientisas darinys - tai buvo milžiniška vieninga mašina. Tačiau, nors miesto išorė svaigino pribloškiančiu sudėtingumu, ji buvo tik šešėlis paslėptų technologinių stebuklų, be kurių visi milžiniški bokštai tebūtų bedvasiai skeletai.

Alvinas žvelgė į savojo pasaulio ribas. Už dešimties - dvidešimties mylių, nuotolio ūkanų apgaubti, dunksojo išoriniai miesto pylimai, į kuriuos, atrodė, remiasi dangaus stogas. O už miesto sienų nebuvo nieko - ničnieko, išskyrus skausmingą dykumos tuštumą, kurioje žmogus greitai išprotėtų.

Kodėl tuomet toji tuštuma šaukte šaukė Alviną, nors nė vienas iš jo sutiktų žmonių nejuto nieko panašaus į dykumos vilionę? Pats Alvinas nevaliojo įspėti priežasties. Jis žvilgsniu klajojo tarp įvairiaspalvių bokštų bei dantytų sienų, jau šitiek metų glaudžiančių visą žmoniją, tarsi ieškodamas miesto kuoruose slypinčio atsakymo į savo klausimą.

Tačiau taip jo ir nerado. Vis dėlto tą akimirką, kai širdį persmelkė nepakeliamas ilgesys to, kas nepasiekiama, Alvinas ap-

sisprendė.

Dabar jis jau žinojo, kam skirsiąs gyvenimą.

4

Džeserakas ne kažin kiek tegalėjo pagelbėti, nors padėti ir neatsisakė, ko šiek tiek baiminosi Alvinas. Senis kone visą gyvenimą buvo jaunimo mokytoju, tad panašių klausimų jam teko girdėti ne kartą. Džeserakas nemanė, kad net toks Unikumas kaip Alvinas pateiks jam ypatingų siurprizų ar sukels problemų, su kuriomis jis neįstengs susidoroti.

Tiesa, Alvino elgesyje jau pasireiškė šiokių tokių keistenybių, kurias ilgainiui gali prireikti taisyti. Jis visa galva nepasinerdavo į stebėtinai kruopščiai sureguliuotą visuomeninį miesto gyvenimą, anaiptol ne taip noriai kaip derėtų dalyvaudavo žygiuose į fantazijos pasaulius su būreliu draugų. Alvinas ne itin domėjosi aukštesniosiomis minties sferomis, bet jo amžiuje toks abejingumas nelabai testebino. Kur kas labiau trikdė neįprasti jo meilės nuotykiai; tiesa, nebuvo ko ir tikėtis, kad per artimiausią šimtmetį jis su kuo nors užmegs daugmaž nuolatinius ryšius, tačiau jo ryšiai būdavo tokie trumpalaikiai, kad Alvinas jau spėjo tuo pagarsėti. Užsimezgę jo santykiai su kokia nors mergina paprastai būdavo labai intensyvūs, bet dar nė karto netruko ilgiau nei kelias savaites. Atrodė, kad vienu metu Alvinas kaip reikiant tesidomi tik vienu dalyku. Pasitaikydavo, kad jis visa širdimi įsitraukdavo į erotinius bendraamžių žaidimus ar kelioms dienos pradingdavo drauge su pasirinkta partnere. Bet paskui jo nuotaika staigiai pasikeisdavo ir jis ilgam nugrimzdavo į tokią būseną, kai visiškai nesidomėdavo dalykais, lyg ir turinčiais būti pagrindine jo amžiaus jaunuolio veikla. Tikriausiai dėl viso šito nekaip jautėsi ir jis pats, jau nekalbant apie atstumtas jo mylimąsias - nebeįstengdamos susigrąžinti Alvino, jos nusiminusios klajodavo po miestą, ir praeidavo neįprastai daug laiko, kol jos surasdavo paguodą kur nors kitur. Džeserakas pastebėjo, kad tokia pat liūdna lemtis jau tyko ir Alistros.

Visa tai anaiptol nereiškė, kad Alvinas - koks beširdis ar visiškai neatidus kitiems. Tiesiog atrodė, kad meilėje, kaip ir visame kame, jis ieško kažko tokio, ko Diasparas negali jam su-

teikti.

Nė vienas iš šių auklėtinio bruožų nekėlė Džeserakui nerimo. Jau iš anksto buvo galima tikėtis, kad Unikumas elgsis maždaug šitaip, o deramai nukreipiamas Alvinas ilgainiui turėtų sklandžiai įsilieti į miesto gyvenimą. Nė vienas atskiras individas, kad ir koks ekscentriškas, kad ir koks neeilinis būtų, negalėjo paveikti galingos visuomenės inercijos - šiaip ar taip toji visuomenė išliko iš esmės nepakitusi daugiau nei milijardą metų. Džeserakas ne šiaip tikėjo stabilumu; nieko kito jis nepajėgė net įsivaizduoti.

- Tave jaudinanti problema yra labai sena, - pasakė jis Alvinui. - Vis dėlto nustebsi sužinojęs, kiek daug žmonių mano, kad toks pasaulis, koks jis yra - savaime suprantamas dalykas, ir tavo rūpestis jų visai nevargina, daugeliui net neateina į galvą tokia mintis. Taip, tiesa - kadaise žmonija gyveno nepalyginamai platesnėse erdvėse nei šis miestas. Juk tu šiek tiek žinai apie tai, kaip atrodė Žemė prieš išplintant dykumoms ir išdžiūstant vandenynams. Tie įrašai, kuriuos taip mėgsti peržiūrinėti - ankstyviausi iš visų mūsų turimų; tik juose ir teužfiksuota Žemė tokia, kokia buvo prieš pasirodant Įsibrovėliams. Nemanau, kad tuos įrašus būtų žiūrėję daug žmonių: juose užfiksuotos beribės atviros erdvės, o apie tokius dalykus mes nevaliojame net susimąstyti.

Žinoma, net pati Žemė tebuvo menkutė smiltelė neaprėpiamoje Galaktinėje Imperijoje. O kaip atrodo beribiai tuštumos plotai tarp žvaigždžių... tokio košmaro nė vienas sveiko proto žmogus nemėgins net įsivaizduoti. Mūsų protėviai keliavo po jas istorijos apyaušryje, tais laikais, kai naršė begalinius tolius ir kūrė Imperiją. Paskutinįsyk jie įveikė jas tada, kai Įsibrovėliai parginė juos atgal į Žemę.

Legenda byloja - bet tai ir yra tik legenda - kad galų gale mes sudarėme sutartį su Įsibrovėliais. Mes palikome jiems Visatą - tegul turisi, jei jiems taip labai jos reikia - o patys nutarėme tenkintis savo gimtuoju pasauliu.

Sutarties mes niekad nesulaužėme; galų gale mes užmiršome bergždžias vaikiškas svajones, kaip ir tu užmirši jas, Alvinai. Žmonės, pastačiusieji šį miestą ir sukūrusieji prie jo pritaikytą visuomenę, buvo įvaldę ir proto, ir materijos paslaptis. Viską, ko žmonijai kada nors gali prireikti, jie patalpino tarp

šių sienų - ir pasirūpino, kad mes niekad neišeitume už jų ribų. Žinok, kad fiziniai barjerai tėra patys nereikšmingiausi. Galbūt ir esama iš miesto vedančių kelių, bet nemanau, kad tu nueitum jais labai toli, net jei tau ir pavyktų juos rasti. Netgi jei tau ir pasisektų - ką tuo laimėtum? Kai miestas nebepuoselės ir nebemaitins tavo kūno, pastarasis dykumoje tikrai netvers ilgai.

- Jeigu tikrai yra koks nors kelias, vedantis iš miesto, - lėtai paklausė Alvinas, - kas mane sulaikys, jei panorėsiu išeiti?

- Kvailas klausimas, - atkirto Džeserakas. - Manding, atsakymą žinai ir pats.

Džeserakas neklydo - tačiau buvo teisus ne ta prasme, kaip manė pats. Atsakymą Alvinas iš tiesų žinojo, ar, veikiau, numanė. Jį jam pakišo draugai, bendravimas su jais ir tikrame gyvenime, ir nuotykingose iliuzijose. Jie iš tikrųjų niekad nevaliotų apleisti Diasparo; tačiau Džeserakas nežinojo, kad jų gyvenimus valdantys draudimai visiškai neveikia Alvino. Jis nežinojo, ar jo unikalumas - atsitiktinio nukrypimo, ar vis dėlto senovinio projekto pasekmė, tačiau atsparumą draudimams neabejotinai lėmė kaip tik tai. Kažin, dingtelėjo Alvinui, kokių dar unikalumo nulemtų savybių man lemta savyje aptikti?

Diaspare niekada niekas neskubėjo; šią taisyklę netgi Alvinas retai kada pažeisdavo. Ištisas kelias savaites jis kruopščiai, visapusiškai svarstė problemą, daug laiko praleido rausdamasis ankstyviausiuose miesto istoriniuose įrašuose. Ištisas valandas jis tysodavo, prilaikomas neapčiuopiamų antigravitacinio lauko rankų, o hipnotinis projektorius tuo tarpu atverdavo jo sąmonę į praeitį. Įrašui pasibaigus aparatas sumirgėdavo ir išnykdavo, tačiau Alvinas dar ilgai gulėdavo, nereginčiomis akimis spoksodamas į tuštumą, kol pagaliau per nesuskaičiuojamus šimtmečius sugrįždavo atgal į realybę. Akyse jam vis tebestovėdavo vaizdai: begalinės žydro vandens platumos, išsiliejusios dargi plačiau už sausumą, purslojančiomis bangomis skalaujančios auksinius paplūdimius. Ausyse dar ilgai šniokšdavo bangų, nutildytų prieš milijardą metų, mūša. Jis nuolat prisimindavo miškus ir prerijas, ir keistus žvėris, su kuriais kadaise dalijosi pasaulį žmogus.

Tokių senovinių įrašų išliko labai nedaug; buvo visuotinai įprasta manyti, nors niekas negalėjo paaiškinti priežasčių, kad

laikotarpiu tarp Įsibrovėlių pasirodymo ir Diasparo statybų visi prisiminimai apie primityviuosius laikus buvo prarasti. Toji užmarštis buvo tokia visaapimanti, kad nori nenori suabejodavai, ar tai galėjo atsitikti vien dėl kažkokio nelemto atsitiktinumo. Žmonija prarado visą savo praeitį, išskyrus keletą fragmentiškų kronikų, o ir tos pačios galėjo būti vien legendos ar prasimanymai. Prieš įkuriant Diasparą, Žemėje tęsėsi Aušros Amžiai - ir tiek. Tam pačiam laikotarpiui buvo priskirtas ir žmogus, pirmasis prisijaukinęs ugnį, ir žmogus, pirmasis išlaisvinęs atominę energiją; neatsiejamai susipynė pirmieji žmonės, iš rąsto išskaptavę kanoją, su pirmaisiais, pakilusiais į žvaigždes. Iš kitos bekraštės laiko dykumos pusės visi šie žmonės atrodė esą kaimynai.

Alvinas ketino dar kartą vienas leistis į žygį, tačiau Diaspare ne visada, vos panorėjęs, galėdavai mėgautis vienatve. Vos išėjęs iš savo kambario, Alvinas kone kaktomuša susidūrė su Alistra, kuri nė nebandė apsimesti atsitiktinai ėjusi pro šalį.

Alvinas niekad nesusimąstė apie tai, kad Alistra - tikra gražuolė, tai jam nė negalėjo ateiti į galvą, nes kaip gyvas nebuvo matęs bjauraus žmogaus. Kai grožis tampa visuotinis, jis praranda galią sujaudinti širdį; kokius nors jausmus sukelti galėtų nebent grožio stoka.

Iš pradžių šis susitikimas Alviną suerzino; jam visai nepatiko prisiminti jo jau nebejaudinančią aistrą. Alvinas buvo dar per jaunas, dar neturėjo jokių rimtų įsipareigojimų, taigi nejautė ir ilgalaikių ryšių poreikio - o ir metui atėjus, jam tikriausiai nebus lengva tokius ryšius užmegzti. Netgi pačiomis intymiausiomis akimirkomis tarp jo ir jo meilužių neišvengiamai stūksojo jo unikalumo barjeras. Nepaisant visiškai išsivysčiusio kūno, Alvinas dar tebebuvo vaikas ir liks tokiu ištisiems dešimtmečiams, taigi ir smarkiai atsiliks nuo bendraamžių, po truputį prisimenančių ankstesniuosius gyvenimus. Pirmuosius tokio atsilikimo ženklus Alvinas jau spėjo patirti, tad buvo atsargus ir vengė visiškai atsiverti bet kokiam kitam asmeniui. Netgi Alistra, kol kas tokia vaikiška, tokia naivi, netrukus susigrąžins įvairiausių talentų bei įvykių kupinus prisiminimus, vienu ypu įgis tokią sudėtingą patirtį, kokios Alvinas nepajėgia nė įsivaizduoti.

Tačiau jo susierzinimas beveik iš karto išsisklaidė. Nebuvo jokios priežasties, kodėl Alistra neturėtų eiti drauge, jeigu pati to norėjo. Alvinas nebuvo goduolis ir visai netroško pavydžiai sergėti naujosios savo patirties. Tiesą sakant, iš Alistros reakcijų jis net galėtų daug ką sužinoti.

Kol ekspres kanalas sparčiai nešė juos iš judraus miesto centro, Alistra ničnieko neklausinėjo, kas jau savaime buvo neįprasta. Drauge juodu prasibrovė iki centrinės didelio greičio sekcijos, nė nedirstelėdami į slystančius po kojomis stebuklus. Senųjų laikų inžinierius būtų ilgainiui susipykęs su protu, stengdamasis perprasti kelio veikimo principus: iš pažiūros visiškai vienalytis kelias kraštuose nejudėjo iš vietos, tačiau, artėjant link vidurio, slinko vis greičiau ir greičiau. Vis dėlto Alvinui ir Alistrai atrodė savaime suprantama, jog egzistuoja tokios materijos rūšys, kurios viena kryptimi įgyja kietų kūnų savybes, o kita kryptimi - skysčių.

Aplink juos į viršų stiebėsi vis aukštesni ir aukštesni pastatai, tarsi pats miestas stiprintų užtvarą nuo išorinio pasaulio. Kaip būtų keista, pagalvojo Alvinas, jei visos šios milžiniškos sienos staiga taptų perregimos lyg stiklas ir būtų galima matyti už jų verdantį gyvenimą. Išsibarstę aplinkinėje erdvėje knibždėjo jo draugai, kuriuos jis jau pažinojo arba su kuriais kada nors susipažins, o taip pat ir svetimi žmonės, kurių jam niekad nelemta sutikti, bet pastarųjų - nelabai daug, nes per tokį ilgą gyvenimą jis neišvengiamai susidurs kone su visais Diasparo gyventojais. Dauguma jų, nors lindės savo kambariuose, anaiptol nebus vieniši. Tereikėjo deramai suformuluoti mintį ir galėjai, tiesa, ne fiziniu pavidalu, atsidurti bet kurio pasirinkto žmogaus draugijoje. Diasparo gyventojai nenuobodžiavo: jie galėjo naudotis viskuo, kas atsitiko ir tikrovės, ir vaizduotės karalijose nuo pat miesto įkūrimo laikų. Tinkamai suderintos sąmonės žmones šitokia egzistencija visiškai patenkino. O jos beprasmybės kol kas dorai nesuvokė net Alvinas.

Alvinui ir Alistrai tolstant nuo miesto centro, žmonių minia gatvėse palengva retėjo, o kai slenkanti kelio juosta sklandžiai sustojo, atsirėmusi į ilgą ryškiaspalvio marmuro platformą, praeivių ir išvis nebesimatė. Porelė peržengė sustingusį materijos sūkurį, kur slenkančiojo tako medžiaga apsisukusi sroveno atgal į ištakas, ir atsidūrė priešais sieną, išvarpytą ryš-

kiai apšviestais tuneliais. Alvinas nedvejodamas pasirinko vieną jų ir žengė vidun; Alistra sekė jam iš paskos, neatsilikdama nė per žingsnį. Tučtuojau juos apgaubė peristaltinis laukas ir ėmė nešti pirmyn, o jie, patogiai įsitaisę, žvalgėsi po supančią aplinką.

Sunku buvo patikėti, kad jie keliauja giliu požeminiu tuneliu. Visur kur Diaspare gyvuojantis menas čia atsiskleidė itin ryškiai: atrodė, kad keliautojams virš galvų plyti visiems vėjams atviras dangus. Aplinkui stūksojo saulės spindulių atšvaitais mirgantys miesto bokštai. Tai buvo ne Alvinui pažįstamas miestas, o žymiai ankstyvesnio laikotarpio Diasparas. Nors dauguma didingųjų pastatų atrodė visai įprastai, tačiau nestigo ir subtilių skirtumų, dėl kurių scenovaizdis tapo kur kas įdomesnis. Alvinas kai kuriose vietose troško užtrukti ilgėliau, bet jam taip niekad ir nepavyko sulėtinti kelionės tuneliu.

Labai jau greitai Alvinas ir Alistra atsidūrė erdvioje ovalo formos patalpoje, iš visų pusių apsuptoje langais. Pro juos atvykėliai probėgšmais įžiūrėjo šmėstelint įvariaspalvėmis gėlėmis liepsnojančių sodų vaizdus. Diaspare iš tiesų buvo sodų, tačiau šie, regimi pro langus, egzistavo tik juos sukūrusio menininko vaizduotėje. Be abejo, šitokios gėlės šiandieniniame pasaulyje neaugo.

Alistrą grožis tiesiog pakerėjo; ji net nesuabejojo, kad Alvinas atsivedė ją čia, norėdamas visa tai parodyti. Kurį laiką Alvinas stebėjo ją, bėgiojančią nuo vienos scenos prie kitos, ir nejučia mėgavosi jos džiaugsmu dėl kiekvieno naujo atradimo. Apleistuose Diasparo pakraščių pastatuose buvo šimtai tokių vietelių, jas idealiai tvarkė paslėpti, visa kuo besirūpinantys mechanizmai. Galbūt vieną gražią dieną į miesto paribius vėl siūbtelės gyvybės srautas, tačiau kol kas šis senovinis sodas tebebuvo paslaptis, kuria jie mėgavosi vienu du.

- Eime toliau, - pagaliau ištarė Alvinas. - Čia - dar tik pati pradžia.

Jis žengė pro vieną iš langų, ir iliuzija subyrėjo. Už stiklo nebuvo jokio sodo, tik skliautuotas, stačiai aukštyn sukantis koridorius. Alvinas vis dar įžiūrėjo už kelių pėdų likusią Alistrą, bet ji, kaip jis puikiai žinojo, jo nebematė. Tačiau Alistra nedvejojo ir po akimirkos jau stovėjo greta jo koridoriuje.

Grindys po kojomis ėmė lėtai šliaužti pirmyn, tarsi nekan-

traudamos nugabenti juos į tikslą. Kurį laiką juodu žingsniavo ta pačia kryptimi, bet grindys netrukus taip įsibėgėjo, kad ėjimui nebevertėjo eikvoti jėgų.

Koridorius vis dar suko aukštyn, o po kokio šimto pėdų jau buvo pasisukęs devyniasdešimties laipsnių kampu. Tačiau tik protas galėjo tai suvokti - visi pojūčiai bylojo, kad keliaujama yra horizontaliu koridoriumi. Vis dėlto žinojimas, kad skrieja aukštyn vertikalia, tūkstančių pėdų gylio šachta, nėmaž jų nebaugino; keliautojai jautėsi visiškai saugūs, nes nevaliojo net įsivaizduoti, kad poliarizuojantis laukas galėtų staiga išsijungti.

Galų gale koridorius palengva ėmė "krypti" žemyn, kol vėl pasisuko devyniasdešimties laipsnių kampu. Slenkančios grindys nepastebimai lėtėjo, kol pagaliau visai sustojo ilgos, veidrodžiais nukabinėtos salės gale. Alvinas suprato, kad bet kokie mėginimai paskubinti Alistrą čia pasmerkti nesėkmei. Ir ne vien todėl, kad kai kurie moters būdo bruožai išliko nepakitę nuo pat Ievos laikų. Šios vietos žavesiui negalėjo atsispirti niekas. Kitos tokios vietos, bent kiek numanė Alvinas, nebuvo visame Diaspare. Visa tai kūrusio menininko įgeidžiu tik keli iš gausybės veidrodžių atspindėjo vaizdą tokį, koks jis buvo iš tikrųjų, ir tie patys keli, kuo Alvinas nėmaž neabejojo, kaskart atsidurdavo vis kitose vietose. Likusieji veidrodžiai išties atspindėjo *kažką*, tačiau vaikščiojimas nuolat kintančioje, menamoje aplinkoje šiek tiek jaudino.

Kartais už veidrodžio plytinčiame pasaulyje sušmėžuodavo vaikštinėjantys žmonės; ne kartą ir ne du Alvinas matė ir pažįstamus veidus. Tiesa, jis puikiai suvokė regįs anaiptol ne tuos draugus, kuriuos pažinojo iš tikrųjų. Per nežinomo menininko vaizduotės prizmę jis žvelgė į praeitį, į ankstesnes dabartiniame pasaulyje gyvenančių žmonių inkarnacijas. Tas reginys jį liūdino, primindamas Alvinui jo unikalumą - vaikiną nejučia apnikdavo nelinksmos mintys apie tai, kad, nors ir labai ilgai lauktų, tose nuolat kintančiose scenose jis niekad neišvys jokio senovinio savo paties atspindžio.

- Ar žinai, kur esame? - paklausė jis Alistros, kai pagaliau jie apėjo visus veidrodžius.

Alistra papurtė galvą.

- Tikriausiai kažkur miesto pakraštyje, - nerūpestingai atsakė. - Manding, nuėjome gana toli, bet kiek - nė nenumanau.

- Mes esame Loreinos Bokšte, - paaiškino Alvinas. - Tai vienas iš aukščiausių taškų visame Diaspare. Eikš, kai ką tau parodysiu.

Jis čiupo Alistrą už rankos ir išsivedė ją iš salės. Sienoje nebuvo jokių plika akimi matomų išėjimų, tačiau grindų ornamentai rodė kelią į šoninius koridorius. Artėjant prie veidrodžių tose vietose, atspindžiai, regis, susilydydavo į šviesos arkas, pro kurias galėjai tiesiog įžengti į koridorių. Alistra jau seniai nebesusigaudė kelio vingiuose ir posūkiuose, bet pagaliau jie išnėrė į ilgą, idealiai tiesų tunelį, kuriame šniokštė šaltas ir gana stiprus vėjas. Tunelis horizontaliai driekėsi į abi puses, jo galuose mirgėjo po blausų šviesos lopinėlį.

- Man čia nepatinka, - pasiskundė Alistra. - Kaip šalta!

Iki šiol jai dar niekad gyvenime neteko kęsti tikro šalčio, ir Alvinas pasijuto lyg prasikaltęs. Reikėjo perspėti ją, kad pasiimtų apsiaustą - ir ne bet kokį. Mat visi drabužiai Diaspare buvo nešiojami tik dėl gražumo, jie nė kiek nesaugojo nuo šalčio.

Kadangi Alistra žvarbo tik dėl jo kaltės, Alvinas netaręs nė žodžio atidavė jai savo apsiaustą. Tai anaiptol nebuvo galantiškas poelgis; lyčių lygybė įsišaknijo taip seniai ir taip giliai, kad panašių mandagybių paprotys tiesiog neišliko. Kitu atveju Alistra būtų taip pat natūraliai atidavusi Alvinui savo apsiaustą, o Alvinas taip pat natūraliai būtų jį priėmęs.

Eiti pavėjui nebuvo labai nemalonu, ir keliautojai netrukus pasiekė tunelio galą. Čia kelią jiems užstojo retas akmeninis tinklas, bet iš tiesų jo nė nereikėjo - Alvinas ir Alistra pasiekė kelio galą, toliau eiti nebuvo kur. Didžiulis ventiliacijos vamzdis vėrėsi tiesiog plikoje bokšto sienoje, o apačioje žiojėjo bene tūkstančio pėdų gylio praraja. Porelė atsidūrė miestą juosiančios sienos viršūnėje, priešais juos driekėsi visas Diasparas - nedaugelio žmonių akys kada nors šitaip regėjo savąjį miestą.

Iš čia atsivėręs vaizdas buvo tiksli priešingybė to, kurį Alvinas regėjo iš parko centro. Dabar jie žvelgė į koncentrines akmens ir metalo bangas, vis žemėjančiomis spiralėmis besivejančias link miesto širdies. Tolumoje, persipynusių bokštų properšose Alvinas įžiūrėjo pievas ir medžius, ir amžinu ratu tekančią Upę. O dar toliau, kitoje parko pusėje, į padangę vėl kopė Diasparo bokštai.

Greta stovinti Alistra susižavėjusi, bet nėmaž nenustebusi

dairėsi po miesto panoramą. Miestą ji šitaip matė jau daugybę kartų - iš kitų, beveik taip pat sumaniai įkurdintų ir, žinoma, nepalyginamai patogesnių apžvalgos aikštelių.

- Tai ir yra mūsų pasaulis - jis visas, - pasakė Alvinas. - O dabar norėčiau parodyti tau kai ką kita.

Jis nusisuko nuo grotelių ir patraukė link šviesos rato, mirgančio tolimajame tunelio gale. Vėjas nemaloniai košė lengvai tepridengtą jo kūną, tačiau Alvinas beveik nė nejuto einąs tiesiog į priešpriešinę oro srovę.

Nuėjęs vos kelis žingsnius, jis ūmai susizgribo, kad Alistra nė neketina sekti paskui. Ji tik lydėjo Alviną žvilgsniu, apsiaustas plaikstėsi vėjyje; vieną ranką ji kilstelėjo prie veido. Alvinas matė, kaip sujudėjo jos lūpos, tačiau žodžiai jo ausų nepasiekė. Jis žvelgė į Alistrą apstulbęs, o paskui - ir nekantraudamas, be menkiausios užuojautos. Pasirodo, tai, ką sakė Džeserakas - tiesa. Alistra negali eiti drauge su juo. Ji suvokė, ką reiškia tas tolimas šviesos ratas, pro kurį niekad nesiliaujančiu srautu į Diasparą pūtė vėjas. Alistrai už nugaros plytėjo pažįstamas pasaulis, kupinas stebuklų, tačiau niekuo nestebinantis, tarsi žaižaruojantis, bet visiškai hermetiškas burbulas, nešamas laiko srovės. O priekyje, ne toliau kaip už kelių žingsnių, tykojo tuščia laukinė plynė - dykumos pasaulis - Įsibrovėlių viešpatija.

Alvinas sugrįžo pas Alistrą ir gerokai nustebo pajutęs, kad ji dreba visu kūnu.

- Ko tu bijai? - paklausė jis. - Juk mes vis dar čia, Diaspare, visiškai saugūs. Jeigu jau pažvelgei pro vieną langą, be jokios abejonės gali taip pat pažvelgti ir pro kitą!

Alistra dėbsojo į jį, tarsi jis būtų ne žmogus, o kažkokia neregėta pabaisa. Ką gi, jos matu, tikriausiai taip ir buvo.

- Aš negaliu, - pagaliau išspaudė ji. - Vien pagalvojus apie tai, sukausto šaltis, stingdantis dargi labiau nei šitas vėjas! Nebeik toliau, Alvinai!

- Kokia kvailystė! - negailestingai laikėsi savo Alvinas. - Kaip manai, kas gali tau atsitikti, jeigu nueisi šiuo koridoriumi iki galo ir pažvelgsi pro angą? Taip, vaizdas ten gana keistas, gana nykus, bet tikrai ne bauginantis. Tiesą sakant, kuo ilgiau į jį žiūriu, tuo daugiau įžvelgiu jame grožio...

Alistra nebelaukė, kol jis užbaigs. Ji apsisuko ant kulno ir

tekina nukūrė ilga nuožulnuma, atgabenusia juos į šį tunelį. Alvinas net nebandė jos sulaikyti - nepademonstravęs prasto išsiauklėjimo ir nepabandęs primesti jai savo valios, jis nieko nebūtų pešęs. O įkalbinėti ją - bergždžias reikalas, tai jis jau suprato. Alvinas žinojo, kad Alistra nė nestabtelės atsikvėpti, kol nesugrįš pas draugus. Pavojus, kad ji paklys išsiraizgiusiuose miesto labirintuose, negrėsė - jai tikrai nebus sunku grįžti tuo pačiu keliu, kuriuo atėjo. Gebėjimas išsikapanoti net iš klaidžiausių labirintų buvo vienas iš tų instinktų, kuriuos žmogus išvystė, apsigyvenęs didmiesčiuose. Senų senovėje išnykusios žiurkės irgi buvo priverstos įgyti šį gebėjimą tais laikais, kai apleido laukus ir persikraustė gyventi žmogaus pašonėje.

Alvinas dar palūkuriavo, tarsi širdies gilumoje vildamasis, kad Alistra sugrįš. Jos reakcija jo nenustebino; glumino nebent tai, kad Alistra reagavo taip nuožmiai, taip iracionaliai. Nors jis nuoširdžiai apgailestavo, kad ji paspruko, visgi neįstengė atsikratyti įkyrios minties: galėjo bent apsiaustą palikti...

Alviną kamavo ne vien šaltis; toli gražu nelengva buvo skverbtis prieš stiprų vėją, be paliovos vėdinantį miesto plaučius. Alvinas grūmėsi ir su oro srautu, ir su ta jėga, kuri vertė orą judėti. Atsipalaiduoti galėjo leisti sau tik tada, kai pasiekė akmenines groteles ir stipriai įsitvėrė į jas rankomis. Pro siaurą tarpą jam tik vos ne vos pavyko iškišti galvą, ir vis vien regėjimo laukas liko apribotas, nes ventiliacijos vamzdžio anga buvo įtaisyta negilioje miesto sienos įduboje.

Tačiau ir to, ką aprėpė žvilgsniu, Alvinui visiškai pakako. Apačioje, tūkstančiais pėdų žemiau jo, saulės šviesa palengva jau traukėsi iš dykumos. Beveik horizontalūs spinduliai smelkėsi pro groteles, nemenką tunelio ruožą išmargindami slėpiningu auksinės šviesos ir tamsių šešėlių ornamentu. Alvinas delnu prisidengė akis ir pažvelgė žemyn, į žemę, kuria jau šitiek amžių nežengė jokio žmogaus koja.

Atsivėręs reginys galėjo priminti ir amžiams sustingusią jūrą. Mylių mylias į vakarus nusidriekę smėlynai bangavo aptakiomis kopomis, įžambiai krintanti šviesa įspūdingai išryškino jų kontūrus. Tai šen, tai ten, paklusdamas kažkokiam įgeidžiui, vėjas buvo suvijęs sudėtingus sūkurius ar išgraužęs smėlyje griovelius; kartais buvo net sunku patikėti, jog tos neįtikėtinos skulptūros - ne protingos būtybės rankų darbas. Tolumoje, taip

toli, kad neįmanoma buvo įspėti atstumo, dunksojo apskritų kalvų eilė. Jos Alviną gerokai nuvylė - jis būtų kažin ką atidavęs už galimybę tikrovėje išvysti dangų remiančius kalnus, tokius, kokius regėdavo senoviniuose įrašuose ar svajonėse.

Saulės kraštelis jau lietė kalvų viršūnes; šimtai atmosferos mylių prislopino jos šviesą, nudažė sodriai raudonais atspalviais. Saulės diske ryškėjo dvi didelės tamsios dėmės; Alvinas iš savo mokslų žinojo, kad tokie dalykai egzistuoja, tačiau nustebo įsitikinęs, kad juos taip lengva įžiūrėti. Dėmės beveik priminė porą akių, kuriomis saulė dėbsojo į susigūžusį prie angos, nesiliaujančio vėjo košiamą Alviną.

Nebuvo jokios prieblandos, jokių tirštėjančių sutemų. Kai tik saulė pasislėpė už kalvų grandinės, šešėlių ežerėliai, susitvenkę tarp smėlio kopų, tučtuojau plačiai išsiliejo, virsdami vientisa didžiule tamsos jūra. Danguje sparčiai geso žara, šilti raudoni ir geltoni atšvaitai išblėso, užleisdami vietą sodriam mėlynumui, kuris, artėjant nakčiai, vis labiau ir labiau tamsėjo. Alvinas užgniaužęs kvapą laukė tos akimirkos, kurią iš visos žmonijos pažinojo tik jis vienas - akimirkos, kai dangaus skliaute atsimerks pirmosios žvaigždės.

Praėjo jau daug savaičių nuo paskutiniojo apsilankymo šioje vietoje, ir Alvinas numanė, kad dangaus šviesulių piešinys per tą laiką turėjo šiek tiek pasikeisti. Tačiau jis anaiptol nebuvo pasirengęs pirmąsyk išvysti Septynias Saules.

Niekaip kitaip tas reiškinys ir negalėjo vadintis - šis vardas Alvinui išsprūdo savaime. Gęstančios saulėlydžio žaros fone šviesuliai spietėsi mažyte, labai kompaktiška ir stulbinančiai simetriška grupe. Šeši jų rikiavosi šiek tiek suplota elipse; Alvinas neabejojo, kad iš tiesų tai - tobulos formos apskritimas, tik šiek tiek regėjimo kampo iškreiptas. Kiekviena žvaigždė spindėjo vis kitokia spalva - Alvinas įžiūrėjo raudoną, žydrą, auksinę ir žalią, likusiųjų atspalvių akis nefiksavo. O pačiame formuotės centre švytėjo balta milžinė - ryškiausia žvaigždė visame regimame dangaus skliaute. Visa grupė labai priminė papuošalą iš brangakmenių; atrodė neįtikėtina, kad gamta galėtų sukurti tokią tobulai taisyklingą formą, tai prieštaravo bet kokiems atsitiktinumo dėsniams.

Kai akys palengva apsiprato su tamsa, Alvinas įžiūrėjo ir didžiulį miglotą šydą, andai vadintą Paukščių Taku. Juosta

driekėsi nuo zenito iki pat horizonto, savo klostėmis apraizgydama Septynias Saules. Sušvito ir daugiau žvaigždžių, spindesiu jos rungėsi su įsižiebusiomis anksčiau; atsitiktinės, netvarkingos jų grupės tik dar labiau pabrėžė tos tobulos simetrijos paslaptį. Beveik galėjai pamanyti, kad kažkokia jėga tyčia pasipriešino natūraliai Visatos netvarkai, palikdama žvaigždėtame skliaute šį savo ženklą.

Nuo pat pirmojo žmogaus Žemėje laikų Galaktika apsisuko aplink savo ašį gal dešimt kartų - ne daugiau. Jos pačios mastais tai truko ne ilgiau nei akimirką. Tačiau per tą trumpą laikotarpį ji visiškai pasikeitė - kur kas labiau, nei būtų turėjusi teisę, įvykiams klostantis natūralia vaga. Didžiulės saulės, andai, jaunystės įkarštyje liepsnojusios taip nuožmiai, taip kaitriai, dabar jau ritosi pasitikti savosios lemties. Tačiau Alvinas niekada nematė šlovingojo senovinio dangaus spindesio, tad negalėjo numanyti, kas buvo prarasta.

Iki pat kaulų prasismelkęs šaltis jau ginė jį atgal į miestą. Atsiplėšęs nuo grotelių, Alvinas pamasažavo galūnes, kad sparčiau atsigautų kraujo apytaka. Iš kito tunelio galo atsklindanti Diasparo šviesa tviskėjo taip skaisčiai, kad Alvinui teko prisimerkti. Už miesto ribų tebeegzistavo tokie dalykai kaip dienų ir naktų kaita, bet pačiame mieste viešpatavo amžina diena. Saulei praslinkus dangumi virš Diasparo, miestą užliedavo dirbtinė šviesa, ir niekas net nepastebėdavo, kad užgeso natūralus apšvietimas. Dar prieš prarasdami miego poreikį, žmonės išvijo tamsą iš savo didmiesčių. Vienintelis Diaspare pasitaikantis nakties atitikmuo buvo retas ir neprognozuojamas užtemimas, retkarčiais aplankantis parką ir paverčiantis jį slėpininga buveine.

Alvinas neskubėdamas sliūkino atgal veidrodžių sale, jam akyse tebestovėjo naktis ir žvaigždės. Jis tuo pat metu jautėsi ir pakylėtas, ir prislėgtas. Atrodė, kad iš tiesų neegzistuoja joks būdas ištrūkti į tą beribę tuštumą, be to, taip pasielgti nebuvo jokios logiškos priežasties. Džeserakas tvirtino, kad žmogus dykumoje ilgai neišgyventų, ir Alvinas neturėjo jokio pagrindo tuo abejoti. Gal vieną gražią dieną jam ir pavyks surasti kokią landą išsmukti iš Diasparo, tačiau jis puikiai žinojo, kad, net ir sėkmingai išėjęs, tuoj pat turės sukti atgal. Apsilankymas dykumoje jam būtų nebent smagi pramoga - ne daugiau. Tačiau

tai būtų jam vienam skirtas žaidimas, kuriuo su niekuo nepasidalysi, be to, šitaip Alvinas nieko nepasiektų. Vis dėlto užsiimti tuo vertėtų jau vien tam, kad pagaliau apmalštų sielą graužiantis ilgesys.

Tarsi delsdamas grįžti į pažįstamą pasaulį, Alvinas užsibuvo tarp praeities atspindžių. Jis sustojo prieš vieną didžiulį veidrodį ir užsižiūrėjo į skaidriose gelmėse besimainančias scenas. Kad ir koks mechanizmas kūrė šiuos vaizdus, jo veikimą kontroliavo paties Alvino artumas, o iš dalies - ir mintys. Įžengiant į kambarį, veidrodžių paviršiai žvilgėdavo ničnieko neatspindinčia tuštuma, kuri užsipildydavo, Alvinui vos pajudėjus artyn.

Alvinas jautėsi stovįs didžiuliame atvirame kieme, kurio tikrovėje niekad nebuvo matęs, tačiau kuris kažkur Diaspare tikriausiai tebeegzistavo. Čia knibždėjo neįprastai gausi minia, atrodė, kad vyksta kažkoks viešas susirinkimas. Stovėdami ant nedidelės pakylos mandagiai ginčijosi du vyrai, o jų pasekėjai spietėsi aplinkui, protarpiais įterpdami vieną kitą pastabą. Tačiau veidrodis atspindėjo tik vaizdą - scena vystėsi visiškoje tyloje, kas tik dar labiau sustiprino kerintį jos žavesį, nes vaizduotė tuoj pat imdavosi kurti trūkstamus garsus. Kažin, dėl ko jie ginčijasi? - dingtelėjo Alvinui. Galėjo būti, kad tai - ne tikra praeities scena, o visiškai išgalvotas vaizdelis. Figūros buvo sugrupuotos labai kruopščiai, judesiai - šiek tiek mechaniški - visa kas vyko pernelyg sklandžiai, kad pamanytum tai esant tikro gyvenimo epizodu.

Alvinas žvilgsniu skvarbė susirinkusiųjų veidus, vildamasis aptikti ką nors pažįstamą. Pažįstamų jis taip ir nerado, tačiau galėjo būti, kad kai kuriuos žmones iš minios jis dar sutiks per artimiausius šimtmečius. Kažin, kiek iš viso esama žmogaus fizionomijos modelių? Be abejo, tas skaičius milžiniškas, bet ne begalinis, ypač panaikinus visus neestetiškus variantus.

Žmonės veidrodyje vis dar tęsė neatmenamais laikais užmirštą savo ginčą, nekreipdami jokio dėmesio į Alvino atvaizdą, kuris nejudėdamas stovėjo tarp jų. Kartais sunku būdavo patikėti, kad pats Alvinas scenoje nedalyvauja - iliuzija buvo sukurta tobulai. Kai vienas veidrodžio vaiduoklių, regis, praėjo Alvinui už nugaros, jis trumpam dingo iš vaikino akiračio - ly-

giai taip pat būtų atsitikę ir tikrovėje. O kai kažkas prašmėžavo priekyje, užstotas pasijuto pats Alvinas.

Jis buvo jau beeinąs sau, kai staiga pastebėjo keistai apsirengusį žmogų, stoviniuojantį kiek atokiau nuo pagrindinės grupės. Jo judesiai, jo apdaras, visa jo išvaizda kažkuo netiko šiai scenai. Žmogus gadino visą vaizdą, buvo tokia pat chronologijos klaida kaip ir Alvinas.

Ir tai dar ne viskas. Tasai vyriškis buvo ne šiaip svetimkūnis, o tikrų tikriausias žmogus, kuris, be viso kito, dar ir dėbsojo tiesiog į Alviną su kreiva šypsenėle lūpose.

5

Per trumpą savo gyvenimą Alvinas spėjo susitikti ne daugiau nei su tūkstantąja Diasparo gyventojų dalimi. Todėl nėmaž nenustebo neatpažinęs į jį stebeilijančio žmogaus. Nustebino jį kas kita: pakankamai neįprasta sutikti kažką čia, šiame apleistame bokšte, pačiame nežinomybės paribyje.

Alvinas nusisuko nuo veidrodžių pasaulio ir veidu atsigręžė į įsibrovėlį. Šis prakalbo, Alvinui nespėjus nė prasižioti.

- Juk tu - Alvinas, tiesa? Užjutęs, jog kažkas ateina čia, išsyk turėjau įspėti, kad tai tu.

Akivaizdu: šia fraze nepažįstamasis anaiptol neketino įžeisti, paprasčiausiai konstatavo faktą, tad Alvinas net nesuirzo. Jis nenustebo, kad šitas tipas jį pažįsta: norėjo to vaikinas ar ne, bet dėl savo unikalumo bei neatskleistų galimybių jis buvo žinomas visame mieste.

- Aš esu Kedronas, - tęsė nepažįstamasis, tarsi pats jo vardas turėtų viską paaiškinti. - Kartais mane vadina Juokdariu.

Alvinas baltomis dėbsojo į jį, ir Kedronas gūžtelėjo pečiais, apsimesdamas nusivylusiu.

- Tokia jau ta šlovė! Ką gi, tu dar jaunas, tau dar neteko savo kailiu patirti mano pokštų. Taigi už šią spragą išsilavinime tau atleidžiu.

Iš karto krito į akį, jog Kedronas - šiek tiek nestandartinis tipas, ir Alviną tai nuteikė maloniai. Jis išnaršė atmintį, stengdamasis surasti kokią nors neįprasto žodžio “Juokdarys” reikšmę - ši sąvoka atgaivino kažkokius blankius prisiminimus, bet Alvinas taip ir nepajėgė jų suvokti. Panašių vardų sudėtingoje

socialinėje miesto struktūroje buvo nemažai; norint sužinoti juos visus, kitąsyk nepakaktų ir viso gyvenimo.

- Ar dažnai čia lankaisi? - vos vos pavydul iaudamas paklausė Alvinas. Jis jau įprato laikyti Loreinos Bokštą savo asmenine nuosavybe ir šiek tiek suirzo sužinojęs, kad čia slypinčiais stebuklais naudojasi dar ir kažkas kitas. Bet, suabejojo jis, vargu ar Kedronas bent kartą dairėsi po dykumą, kažin, ar jis matė už vakarinio horizonto nugrimztančias žvaigždes.

- Ne, - atsakė Kedronas, tarsi atsakydamas ir į Alvino klausimą, ir į neišsakytas jo mintis. - Iki šiol dar niekad nesu čia buvęs. Bet aš patiriu malonumą kaskart, kai tik mieste įvyksta kas nors neįprasta - o į Loreinos Bokštą jau labai ilgai niekas nė kojos nekėlė.

Alvinui šmėstelėjo mintis: kažin, kaip Kedronas galėjo sužinoti apie ankstesniuosius jo apsilankymus čia? Bet tuoj pat išvijo tą mintį iš galvos. Diaspare buvo gausu akių ir ausų, ir kitokių, dar subtilesnių jutimo organų, nuolat informuojančių miestą apie viską, kas vyksta jo ribose. Bet kas, pakankamai smarkiai susidomėjęs, galėjo rasti būdą prasiskverbti į tuos informacinius kanalus.

- Net jei lankytis čia neįprasta, - vis dar atsikirtinėjo žodžiais Alvinas, - kodėl tu susidomėjai?

- Todėl, kad visa, kas Diaspare neįprasta, yra mano prerogatyva, - atsakė Kedronas. - Į tave aš atkreipiau dėmesį jau seniai, žinojau, kad anksčiau ar vėliau mums reikėtų susitikti. Tam tikra prasme unikalus esu ir aš. Ne ne, aš visai ne toks kaip tu, aš gyvenu jau anaiptol nebe pirmą kartą. Pro Tvėrimo Menės duris aš išėjau jau bene tūkstantį kartų. Tačiau kadaise, dar pradžių pradžioje, aš buvau parinktas Juokdario vaidmeniui, o vienu metu Juokdarys Diaspare gali būti tik vienas. Tiesa, nemaža žmonių tvirtina, kad ir to vieno - per daug.

Kedrono žodžiai dvelkė tokia ironija, kad Alvinas visai susipainiojo. Klausinėti asmeninių dalykų buvo laikoma blogu tonu, bet, šiaip ar taip, Kedronas juk pats prašneko apie tai.

- Atleisk, kad aš toks tamsuolis, - pasakė Alvinas, - bet kas gi yra Juokdarys ir ką jis veikia?

- Tu klausi “ką”, bet aš verčiau pirmiausia paaiškinsiu “kodėl”, - atsakė Kedronas. - Istorija ilga, bet, tikiuosi, tave sudomins.

- Man įdomu viskas, - pakankamai nuoširdžiai patikino jį Alvinas.

- Puiku. Taigi klausykis. Diasparą projektavę žmonės - jei tik jie tikrai buvo žmonės, kuo aš kartais suabejoju - turėjo išspręsti neįtikėtinai sudėtingą problemą. Diasparas, kaip žinai, nėra negyva mašina; tai - gyvas organizmas, maža to, nemirtingas. Mes taip įpratę prie visuomenės, kurioje gyvename, kad niekaip neįstengtume suvokti, kokia keista ji būtų atrodžiusi tolimiausiems mūsų protėviams. Mūsų pasaulėlis - mažytis ir uždaras, neminint vienos kitos nereikšmingos detalės, niekas jame nesikeičia. Ir vis dėlto, bėgant šimtmečiams, mūsų pasaulis išlieka stebėtinai stabilus. Jis išsilaikė ilgiau nei visa likusioji žmonijos istorijos dalis, nors, kaip manoma, *anoje* istorijoje būta begalės tūkstančių skirtingų kultūrų bei civilizacijų, kurios gyvuodavo visai neilgai, o paskui žūdavo. Tad kaip Diasparui pavyko išsiugdyti tokį neįtikėtiną stabilumą?

Alvinas apstulbo, kad kažkam gali šauti į galvą užduoti tokį elementarų klausimą; jo viltys sužinoti ką nors nauja ėmė blėsti.

- Atminties Bankų dėka, kaipgi kitaip? - atsakė jis. - Diaspare visada gyvena tie patys žmonės, tačiau sunaikinant senuosius jų kūnus ir kuriant naujus, jie susigrupuoja vis kitaip.

Kedronas papurtė galvą.

- Tai - tik dalis atsakymo ir net labai nedidelė dalis. Iš lygiai tų pačių žmonių galima sukurti daugybę skirtingų visuomenės modelių. Aš negaliu to įrodyti, neturiu tiesiogiai tai patvirtinančių duomenų, bet manau, kad tikrai taip ir yra. Miesto projektuotojai sukūrė ne tik fiksuotus jo gyventojus, bet ir tam tikrus fiksuotus, jų elgesį apibrėžiančius dėsnius. Mes beveik nė nesuvokiame, kad tokios taisyklės išvis egzistuoja, tačiau paklūstame joms. Diasparas - sustingusi kultūra, keistis galinti tik labai siaurose ribose. Atminties Banke saugoma kur kas daugiau informacijos, ne vien mūsų kūnų ir asmenybių modeliai. Jame įšaldytas paties miesto atvaizdas, kiekvienas miesto atomas apdraustas nuo bet kokių pokyčių, kuriuos gali atnešti laikas. Tu tik pažvelk į šią kelio dangą - ji buvo paklota prieš milijonus metų, ją mynė nesuskaičiuojama daugybė kojų. Bet ar įžiūri bent menkiausią nusidėvėjimo žymę? Niekuo neapsaugota net pati tvirčiausia materija jau prieš amžių amžius būtų su-

trūnijusi į dulkes. Tačiau kol pakanka energijos tam, kad deramai funkcionuotų Atminties Bankas, ir kol jame saugomos matricos vis dar kontroliuoja miesto modelį, fizinė Diasparo struktūra nesikeičia ir negali pasikeisti.

- Bet šiokių tokių pokyčių juk būta! - užginčijo Alvinas. - Nuo miesto įkūrimo laikų daugybė pastatų nugriauta, jų vietoje pastatyti nauji.

- Žinoma. Tačiau tai vyksta tik neutralizuojant Atminties Banke sukauptą informaciją ir sudarant naujus modelius. Šiaip ar taip, aš tenorėjau pateikti tau pavyzdį, kokiu būdu miestas išsisaugo fiziškai. Tačiau pabrėžti noriu štai ką: Diaspare esama mechanizmų, kurie panašiu būdu išsaugo ir mūsų visuomeninę struktūrą. Jie nuolat seka net ir menkiausius pokyčius ir ištaiso juos anksčiau, nei nukrypimai nuo normos ima badyti akis. Kaip jie tai daro? Šito aš nežinau - galbūt pasirinkdami tuos, kuriems skirta vienu ar kitu metu išeiti iš Tvėrimo Menės. O gal jie manipuliuoja mūsų asmenybėmis? Mes galime tikėti turį laisvą valią, bet ar galime būti visiškai tuo tikri?

Šiaip ar taip, problemą pavyko išspręsti. Diasparas išgyveno ir gyvuoja iki šiol, jis patikimai skrodžia šimtmečių vandenis tarsi didžiulis laivas, saugiai gabenantis krovinį - žmonijos likučius. Tai milžiniškas socialinės inžinerijos pasiekimas, tačiau ar vertėjo to imtis - tai jau visai kitas klausimas.

Vis dėlto stabilumo dar toli gražu neužtenka. Jis pernelyg greitai nuvestų į stagnaciją, o paskui - ir į žlugimą. Miesto projektuotojai kaip reikiant padirbėjo, siekdami šito išvengti, nors šie apleisti pastatai perša mintį, kad pavyko jiems ne viskas. Aš, Kedronas Juokdarys, esu plano dalis. Tikriausiai labai nedidelė dalis. Norėčiau manyti kitaip, bet nesu tikras, kad turiu tam pagrindą.

- Ir kokia gi yra toji tavo dalis? - paklausė Alvinas, kuris vis dar tebesijautė skendįs tamsoje ir po truputį ėmė nervintis.

- Sakykime šitaip: aš miesto gyvenimą atmiešiu kruopščiai apskaičiuota netvarkos doze. Paaiškinti savo veiksmų negaliu - taip sugriaučiau visą jų efektyvumą. Spręsk apie mane iš darbų, nors jų ir nedaug, o ne iš žodžių, nors jų gausu.

Alvinui dar neteko sutikti tokio individo kaip Kedronas. Juokdarys buvo asmenybė - visa galva praaugęs standartinio sukirpimo vidutinį Diasparo miestietį, kuris savo lygiu tradiciš-

kai daugmaž prilygo visiems kitiems. Nors ir nevertėjo puoselėti vilčių, jog kada nors pavyks išsiaiškinti, kokios iš tiesų yra Juokdario pareigos ir kaip jis jas atlieka, tačiau tai ir nebuvo labai svarbu. Alvinas jautė, jog užvis svarbiausia jam yra tai, kad pagaliau sutiko žmogų, su kuriuo gali pasišnekėti - jei tik pavyks ištaikyti vieną kitą pauzę begaliniame jo monologe - ir kuris gali atsakyti į daugelį klausimų, šitaip ilgai kvaršinusių Alvinui galvą.

Juodu drauge patraukė Loreinos Bokšto koridoriais ir pagaliau išniro prie slenkančio tako, kur nesimatė nė gyvos dvasios. Tik tada, kai jie vėl atsidūrė gatvėje, Alvinui dingtelėjo, kad Juokdarys nė nemėgino jo teirautis, ką gi jis veikęs tokioje atokioje vietoje, nežinomybės paribyje. Alvinas įtarė, kad atsakymą Kedronas žinojo pats - ir tai jį domino, bet nestebino. Vaikinui nuojauta kuždėjo, kad nustebinti Juokdarį - užduotis ne iš lengvųjų.

Juodu pasikeitė indeksų numeriais, kad panorėję bet kada galėtų kits kitam paskambinti. Alvinas numanė nekantrausiąs dar kartą susitikti Juokdarį, nors įtarė, kad pernelyg ilgai bendraujant jo draugija imtų gerokai varginti. Tačiau prieš susitikdamas jį dar kartą Alvinas norėjo išsiaiškinti, ką apie Kedroną jam galėtų papasakoti draugai, o ypač - Džeserakas.

- Iki kito susitikimo, - ištarė Kedronas ir akimoju ištirpo ore. Alvinas šiek tiek suirzo. Jei sutinki ką nors, kai pats klajoji tik projekcijos pavidalu, o ne su kūnu ir krauju, išsiauklėjimas reikalauja tučtuojau nedviprasmiškai informuoti apie tai pašnekovą. Mat kitąsyk tas, kuris to nežino, gali pakliūti į keblią padėtį. Tikriausiai visą tą laiką Kedronas jaukiai tūnojo namuose - kad ir kur tie jo namai bebūtų. Numeris, kurį jis davė Alvinui, užtikrino, kad su juo galima užmegzti ryšį, tačiau neatskleidė, kur jis gyvena. Taip elgtis Diaspare buvo įprasta. Savo indekso numerį paprastai galėdavai pasakyti vos ne pirmam sutiktajam, bet tikrąjį savo adresą atskleisdavai tik artimiausiems draugams.

Grįždamas atgal į miestą, Alvinas gromuliavo visa tai, ką Kedronas pasakojo jam apie Diasparą ir jo visuomenės struktūrą. Gal ir keista, bet iki šiol Alvinui dar neteko sutikti nė vieno tokio, kuris jaustųsi nepatenkintas įprastu gyvenimo būdu. Diasparas ir jo gyventojai buvo sumodeliuoti kaip neatskiria-

ma vieningo plano dalis, jų simbiozė buvo tobula. Per neįtikėtinai ilgus savo gyvenimus miestiečiai niekad nenuobodžiaudavo. Kad ir koks mažytis buvo jų pasaulėlis, palyginus su senųjų amžių standartais, sudėtingumu jam niekas negalėjo prilygti, neišsemiami buvo jo turtų bei stebuklų lobynai. Čia žmogus surinko visus savojo genijaus vaisius, viską, ką pavyko išsaugoti iš praeities griuvėsių. Sklido kalbos, jog visi kada nors egzistavę miestai atidavė duoklę Diasparui; dar prieš užgriūvant Įsibrovėliams, jo vardas buvo žinomas visuose pasauliuose, kuriuos žmogus vėliau prarado. Diasparo statyboms buvo sutelkta visi Imperijos talentai, visas menas, visa meistrystė. Šlovingosioms dienoms artėjant į pabaigą, genialūs žmonės performavo miestą, aprūpino mechanizmais, padariusiais jį nemirtingą. Kad ir kas būtų užmiršta, Diasparas išgyvens ir saugiai plukdys laiko srautu žmogaus palikuonis.

Jie nieko nelaimėjo, tačiau išmoko išgyventi ir džiaugėsi tuo. Egzistavo milijonai dalykų, skirtų užpildyti laiką, skiriantį tą valandą, kai beveik visiškai subrendęs žmogus išeidavo iš Tvėrimo Menės, ir tą, kai mažne visiškai senatvės nepalytėtu kūnu sugrįždavo į miesto Atminties Banką. Pasaulyje, kuriame visi vyrai ir moterys apdovanoti tokiu protu, koks senaisiais laikais būtų palaikytas genialumo apraiška, nuobodulio pavojus tiesiog negali grėsti. Pokalbių bei diskusijų malonumai, sudėtingos visuomeninių ryšių vingrybės - jau vien to pakaktų užimti didžiąją gyvenimo dalį. O kur dar viešieji visuotiniai debatai, kurių metu visas miestas lyg apžavėtas klausydavosi lanksčiausiųjų savo protų dvikovų ar stebėdavo pastangas įkopti į tas filosofijos kalnų viršūnes, kurių dar niekam nepavyko įveikti, kurios tačiau siūlė niekad neįkirstantį iššūkį.

Kiekvienas miesto vyras, kiekviena moteris turėjo kokį nors intelektualinį pomėgį, į kurį pasinerdavo visiškai ir ilgam. Pavyzdžiui, Eristonas praleisdavo galybę laiko bendraudamas su Centriniu Kompiuteriu, kurio dėka funkcionavo visas miestas. Vis dėlto Centrinis Kompiuteris netingėdavo skirti laiko diskusijoms, kartais - bene dvidešimčiai vienu metu, su kiekvienu, panorėjusiu susirungti sumanumo varžybose. Ištisus tris šimtmečius Eristonas stengėsi sukonstruoti tokį loginį paradoksą, kurio mašina nepajėgtų išgliaudyti. Tiesa, jis numanė, kad prireiks bent kelių gyvenimų, kol pavyks pasiekti bent šiokią

tokią pažangą.

Etanijos pomėgiai buvo labiau estetinės srities. Materijos manipuliatoriaus padedama, ji projektavo ir konstravo trijų matmenų persipinančius ornamentus, tokius kerinčius ir tokius įmantrius, kad jiems sukurti prireikdavo išspręsti sudėtingas topologijos problemas. Jos darbų galėjai pamatyti visame Diaspare, kai kurie kūriniai buvo įmontuoti didžiulių šokių salių grindyse, kur juos panaudodavo vystant naujas baleto kompozicijas ar choreografinius motyvus.

Šitokie užsiėmimai gal ir galėjo pasirodyti esą bevaisiai tiems, kurie stokojo išsilavinimo, kad suvoktų jų subtilybes. Tačiau Diaspare nebuvo tokių, kurie bent iš dalies nesuprastų Eristono ar Etanijos pastangų ir patys neturėtų panašiai įtraukiančių pomėgių.

Pirmieji keli jaunystės šimtmečiai irgi prabėgdavo maloniai, kiekvienas jaunuolis galėjo į valias mankštintis ar mėgautis sportiniais žaidimais, kurių nemaža dalis tapo išvis įmanoma tik pažabojus gravitaciją. O vaizduotės pratyboms bei nuotykių alkiui malšinti buvo skirtos sagos, suteikiančios galimybę patirti viską, ko tik širdis geidžia. Jos buvo neišvengiamas galutinis produktas tų kruopščių pastangų atkurti realybę - proceso, prasidėjusio tada, kai žmogus išmoko kurti judančius paveikslėlius bei įrašinėti garsus, o paskui tas pačias technologijas panaudojo realaus ar įsivaizduojamo gyvenimo scenų vaidinimui. Sagų kuriamos iliuzijos buvo tobulos, nes visa pojūčiais priimama informacija buvo įvedama tiesiog į sąmonę, o konfliktuojantys pojūčiai - užslopinami. Pakerėtas dalyvis būdavo patikimai atkirstas nuo realybės visą tą laiką, kol tęsdavosi nuotykis; žmogus tarsi apsigyvendavo sapne, tuo pat metu nė neabejodamas, kad nemiega.

Tokiame tvarkos ir stabilumo pasaulyje, iš esmės nesikeičiančiame jau milijardą metų, neturėtų stebinti ir visuotinis susidomėjimas atsitiktinumų žaidimais. Žmoniją visais laikais kerėjo krintančių kauliukų, atsiverčiančios kortos, besisukančios rodyklės sustojimo pozicijos paslaptys. Žemiausiame lygmenyje tokio susidomėjimo pagrindu būdavo paprasčiausias godumas, tačiau pasaulyje, kuriame visi turėjo viską, ko tik galėjo prireikti, tokioms emocijoms neliko vietos. Vis dėlto, net išgyvendinus šį motyvą, intelektualusis susidomėjimas atsitiktinu-

mo įgeidžiais vis dar tebekerėjo net labiausiai išlavintus protus. Egzistavo mašinos, veikiančios gryno atsitiktinumo principu - jų pateikiamą rezultatą numatyti iš anksto buvo visiškai neįmanoma, kad ir kiek informacijos sukauptum. Šitaip linksmintis mėgo daugelis, tokią pramogą vienodai vertino ir filosofai, ir lošėjai.

Be viso šito, miesto žmonės galėjo neribotai dalytis glaudžiai tarpusavyje susijusiais meilės ir meno pasauliais. Susijusiais, nes meilė be meno tėra paprasčiausias geismų patenkinimas, o menu irgi kaip reikiant nepasimėgausi, suvokdamas jį be meilės.

Žmonės siekė grožio įvairiausiomis formomis: garsų ir sąskambių deriniuose, ant popieriaus vingiuojančiose linijose, akmens paviršiuje, plastiškuose žmogaus kūno judesiuose, erdvėje mirgančiose spalvose. Visi šie grožio pavidalai tebegyvavo ir Diaspare, o per ilgus amžius buvo sukurta ir begalė naujų. Niekas nežinojo, ar jau atrastos ir išsemtos visos meno galimybės, niekam taip ir nepavyko įspėti, ar menas turi kokią nors reikšmę už žmogaus sąmonės ribų.

Tą pat galima pasakyti ir apie meilę.

6

Džeserakas nekrustelėdamas sėdėjo aplink jį zujančių skaičių sūkuryje. Jam prieš akis tvarkingai rikiavosi pirmasis tūkstantis pirminių skaičių, išreikštų dvejetaine skale - ta pačia, kuri buvo naudojama visoms aritmetinėms operacijoms nuo pat pirmųjų elektroninių kompiuterių laikų. Pro šalį žygiavo begalinės vienetų ir nulių gretos, priešais Džeserako akis formuodamos išbaigtas sekas skaičių, nesidalijančių iš nieko, išskyrus save pačius ir vienetą. Pirminiuose skaičiuose glūdinti paslaptis nuo neatmenamų laikų jaudino žmogaus vaizduotę ir ilgam prikaustydavo dėmesį.

Džeserakas anaiptol nebuvo matematikas, nors kartais jam patikdavo įsivaizduoti save būtent tokiu. Visa, ką jis įstengė nuveikti, tai begalinėje pirminių skaičių sekoje ieškoti tarpusavio sąveikų ir taisyklių, kuriuos didesniu talentu apdovanoti žmonės galbūt sugebėtų suderinti su bendraisiais dėsniais. Džeserakas gebėjo išsiaiškinti, kaip skaičiai veikė, bet nevaliojo pa-

aiškinti kodėl. Jis tiesiog savo malonumui skverbėsi per aritmetines džiungles, kartais aptikdamas stebuklų, kuriuos sumanesni tyrinėtojai pražiopsojo.

Jis sudarė visų įmanomų sveikųjų skaičių matricą ir kompiuteriu jos paviršiuje ėmė dėlioti pirminius skaičius - panašiai būtų galima tinklo virvučių susijungimus inkrustuoti karoliukais. Jau ir anksčiau Džeserakas darė tai šimtus kartų, bet jam taip niekas ir nepaaiškėjo. Vis dėlto jam patiko stebėti, kaip jo tyrinėjamieji skaičiai iš pažiūros be jokios tvarkos išsibarsto sveikųjų skaičių spektre. Jis žinojo tuos jų pasiskirstymo dėsnius, kuriuos nustatė kiti, bet niekad neprarasdavo vilties rasti jų daugiau.

Kai jam sutrukdė, kažin, ar jis galėjo skųstis. Norint užsidaryti ir dirbti vienumoje, jam būtų pakakę atitinkamai suderinti iškvietėją. Tad kai ausyje skimbtelėjo varpelis, skaičių siena suvirpėjo, skaitmenys susiliejo ir Džeserakas grįžo į nuogą realybę.

Jis iš karto atpažino Kedroną ir nelabai teapsidžiaugė. Džeserakas nemėgo, kai kas nors išmušdavo jį iš įprastos gyvensenos vagos, o Kedronas ir buvo tikras nenumatytų atvejų įsikūnijimas. Vis dėlto senasis mokytojas mandagiai pasisveikino su lankytoju, stengdamasis nuslėpti esąs šiek tiek sunerimęs dėl šio apsilankymo.

Kai du žmonės Diaspare susitikdavo pirmą kartą - o ne kitaip, jei ir šimtąjį - pagal tradiciją jie gerą valandą keisdavosi visokiausiomis mandagybėmis, kol pagaliau pereidavo prie rimto reikalo, jei, žinoma, išvis turėdavo kokių nors reikalų. Džeserakas šiek tiek suirzo, kai Kedronas, paskyręs formalumams vos penkiolika minučių, stvėrė jautį už ragų:

- Norėčiau pasišnekėti su tavim apie Alviną. Juk tu esi jo mokytojas, tiesa?

- Taip, - atsakė Džeserakas. - Mes vis dar susitinkame kelis kartus per savaitę - tiek, kiek jis pageidauja.

- Ar galėtum tvirtinti, kad jis buvo gabus mokinys?

Džeserakas susimąstė; atsakyti į šį klausimą buvo ne taip paprasta. Mokinio ir mokytojo santykis buvo itin svarbus dalykas, vienas kertinių Diasparo gyvenimo akmenų. Vidutiniškai mieste kasmet užgimdavo apie dešimt tūkstančių naujų sąmonių. Ankstesnieji jų prisiminimai tuo metu dar snūduriuodavo,

ir pirmuosius dvidešimt metų aplinkinis pasaulis stulbindavo naujagimius savo keistumu ir nepatirtais pojūčiais. Iš naujo užgimusius protus reikėdavo išmokyti naudotis begale kasdienio gyvenimo mechanizmų ir prietaisų, be to, jiems reikėjo prisitaikyti prie pačios sudėtingiausios iš visų kada nors žmonijos žinotų visuomenių ir susirasti savo vietą joje.

Iš dalies tokio naujagimio lavinimu rūpindavosi pora, parinkta būti naujojo piliečio tėvais. Ją paprastai lemdavo loterija, o tėvų pareigos anaiptol nebuvo itin varginančios. Alvino auklėjimui Eristonas ir Etanija skyrė ne daugiau nei trečdalį savojo laiko, bet spėjo nuveikti viską, ko reikalavo tėvų pareigos.

Savo ruožtu Džeserakas privalėjo rūpintis Alvino mokslais; kaip elgtis visuomenėje, jį mokė tėvai, be to, jie supažindino jį su vis labiau besiplečiančiu draugų ratu. Tėvai buvo atsakingi už Alvino charakterį. Džeserakas - už protą.

- Atsakyti į tavo klausimą man gana nelengva, - pagaliau prašneko Džeserakas. - Nekelia abejonių, kad Alvinas nepriekaištingai guvaus proto, tačiau atrodo, kad jis visiškai abejingas daugeliui tokių dalykų, kuriais kaip tik turėtų ypač domėtis. Kita vertus, jis atkakliai smalsauja ir klausinėja tokiomis temomis, apie kurias mes paprastai net nešnekame.

- Pavyzdžiui - apie gyvenimą už Diasparo sienų?

- Taip... bet iš kur tu žinai?

Kedronas akimirką sudvejojo, neapsispręsdamas, kiek gali atsiverti Džeserakui. Jis žinojo, kad Džeserakas - doras, geranoriškai nusiteikęs žmogus, bet jį, be abejo, turėtų pančioti tie patys draudimai, kurie veikė visus Diasparo gyventojus - visus, išskyrus Alviną.

- Atspėjau, - pagaliau ištarė Kedronas.

Džeserakas patogiai nugrimzdo ką tik materializuoto krėslo gelmėse. Situacija susiklostė įdomi, ir senasis mokytojas siekė išanalizuoti ją taip nuodugniai, kaip tik įmanoma. Vis dėlto, jei Kedronas nepanorės padėti, kažin ko sužinoti jam nepavyks.

Ką gi, to ir reikėjo tikėtis, kad Alvinas vieną gražią dieną susitiks su Juokdariu, o to susitikimo pasekmes vargu ar įmanoma numatyti. Be Alvino, Kedronas buvo vienintelis asmuo mieste, kurį galima pavadinti ekscentrišku - ir netgi tą jo ekscentriškumą kadaise suplanavo Diasparo statytojai. Dar senų senovėje žmonės suprato, kad be šiokios tokios nusikalstamos

veiklos ar netvarkos Utopija labai greitai tampa nepakenčiamai nuobodi. Vis dėlto ilgaamžė patirtis bylojo, jog neįmanoma užtikrinti, kad nusikalstama veikla visuomet išsilaikys tame optimaliame lygmenyje, kuris būtinas socialinės pusiausvyros palaikymui. Įteisintas ir kontroliuojamas nusikaltimas liausis buvęs nusikaltimu.

Išspręsti šią problemą padėjo miesto statytojų sukurta Juokdario institucija - nors iš pirmo žvilgsnio pernelyg paprasta, tokia išeitis iš tiesų buvo labai subtili. Per visą Diasparo istoriją pasitaikė ne daugiau nei du šimtai žmonių, paveldėjusių šiam ypatingam vaidmeniui reikalingą mąstymo struktūrą. Tam tikros privilegijos saugojo tuos žmones, kad jų veiksmų pasekmės nebūtų pernelyg skaudžios jiems patiems, nors iki šiol jau pasitaikė tokių Juokdarių, kurie peržengė visas ribas ir susilaukė vienintelės Diaspare įmanomos bausmės: juos ištrėmė į ateitį, dar net nepasibaigus pastarosios inkarnacijos terminui.

Retkarčiais, niekam nieko neįtariant, Juokdarys sukeldavo ant kojų visą miestą, tarsi pagaliu išmaišydamas širšių lizdą - kartais tam pakakdavo kokio nors kruopščiai apgalvoto nelabai draugiško pokšto, kartais prireikdavo itin sumaniai ir laiku užsipulti kokią nors tuo metu visų ypač puoselėjamą idėją ar išdergti nusistovėjusią gyvenseną. Iš tiesų "Juokdario" sąvoka labai tiko apibrėžti šiam vaidmeniui. Kadaise, dar karalių ir dvarų laikais, iš tiesų būta tokių žmonių - panašios buvo ir jų pareigos, ir privilegijos.

- Bus geriau, jeigu kalbėsimės atvirai, nieko nuo kits kito neslėpdami, - vėl prašneko Džeserakas. - Mes abu žinome, kad Alvinas yra Unikumas, kad iki šiol jis dar niekad negyveno Diaspare. Galbūt tu geriau nei aš gali įspėti, ką tai reiškia. Smarkiai abejoju, ar šiame mieste gali atsitikti kas nors, visiškai nenumatyta, tad tikėtina, kad Alvinas sutvertas kažkokiu tikslu. Ar jis tą tikslą, kad ir koks šis būtų, pasieks - šito aš nežinau. Nežinau ir to, geras jis ar blogas. Visiškai nieko apie tai nenumanau.

- Tarkime, tai susiję su kažkuo, esančiu už miesto ribų?..

Džeserakas kantriai šyptelėjo; Juokdarys neištvėrė nepapokštavęs, ko ir reikėjo tikėtis.

- Aš jam sakiau, kas yra už miesto ribų, sakiau, kad už Diasparo sienų nėra ničnieko, tik begalinė dykuma. Nuvesk jį

ten, jeigu gali; juk *tu* gal ir žinai kelią. Kai jis išvys tai savo akimis, galbūt tas reginys išvaikys panašias jo mintis.

- Manding, dykumą jis jau matė, - tyliai murmtelėjo Kedronas. Šie žodžiai buvo skirti jam pačiam, ne Džeserakui.

- Nepanašu, kad Alvinas jaučiasi laimingas, - tęsė Džeserakas. - Jis neužmezgė jokių nuolatinių ryšių - kažin, ar jis išvis sugebėtų su kuo nors normaliai bendrauti, kol jį apsėdusios tokios įkyrios mintys. Bet jis juk dar labai jaunas. Tikiuosi, šias problemas jis išaugs ir ilgainiui puikiausiai prisitaikys prie miesto gyvenimo.

Džeserakas kalbėjo šitaip, stengdamasis padrąsinti pats save; Kedronas abejojo, ar senasis mokytojas pats tiki tuo, ką sako.

- Sakyk, Džeserakai, - staiga pliūptelėjo Kedronas, - ar Alvinas žino, kad jis - nebe pirmas Unikumas?

Džeserakas krūptelėjo, o paskui su iššūkiu dėbtelėjo į Juokdarį.

- Ką gi, ir pats turėjau įspėti, kad *tu* tai žinai, - nelinksmai atsakė jis. - Kiek Unikumų būta per visą Diasparo istoriją? Ne daugiau dešimties?

- Keturiolika, - nė akimirkos nesudvejojęs pareiškė Kedronas. - Neskaičiuojant Alvino.

- Vadinasi, tu gali naudotis tokia informacija, kuri man nepasiekiama, - kreivai vyptelėjo Džeserakas. - Tai gal pasakysi ir kas ištiko tuos Unikumus?

- Jie dingo.

- Labai ačiū, tiek ir aš pats žinau. Štai kodėl stengiausi nė neužsiminti Alvinui apie jo pirmtakus: kažin, ar jis sveikai sureaguotų į šią žinią, ypač dabar, apimtas tokios nuotaikos. Ar galiu tikėtis tavo paramos?

- Bent kol kas - taip. Aš pats noriu kuo geriau jį perprasti - paslaptys visada mane domino, o jų Diaspare taip maža. Be to, manau, kad Lemtis ruošia mums tokį pokštą, prieš kurį visiškai nublanks bet kokios mano pastangos. O jeigu iš tiesų taip atsitiks, aš noriu užsisakyti vietą pačiame įvykių sūkuryje.

- Pernelyg jau mėgsti kalbėti mįslėmis, - nusiskundė Džeserakas. - Ko gi tu lauki, ar negalėtum nusakyti tiksliau?

- Abejoju, ar mano prielaidos bent kiek panašesnės į tiesą nei tavosios. Tačiau tvirtai tikiu štai kuo: kai Alvinas suvoks,

ką nori nuveikti, jo nevalios sustabdyti nei tu, nei aš, nei bet kas kitas visame Diaspare. Spėju, kad ateityje mūsų laukia keletas labai įdomių šimtmečių.

Kai Kedrono atvaizdas ištirpo, Džeserakas dar ilgai sėdėjo nekrustelėdamas, matematiniai eksperimentai visiškai išdulkėjo iš galvos. Jį slėgė piktos lemties nuojauta - nieko panašaus iki šiol jam neteko išgyventi. Vieną akimirką dingtelėjo mintis, kad galbūt reikėtų pareikalauti audiencijos Taryboje, bet Džeserakas ją tuoj pat atmetė. O kas, jei jis tik sukels daug triukšmo dėl nieko? Galbūt visas šis reikalas - tiktai kažkoks painus ir paslaptingas Kedrono pokštas, nors Džeserakas nėmaž nenumanė, kodėl atpirkimo ožiu reikėjo pasirinkti būtent jį.

Jis nuodugniai viską apsvarstė, ištyrinėjo problemą visais atžvilgiais. Praėjus kiek daugiau nei valandai, pagaliau priėmė sprendimą - jam labai būdingą.

Pagyvensim - pamatysim, nutarė jis.

Alvinas nedelsdamas pasistengė sužinoti apie Kedroną viską, kas tik įmanoma. Pagrindinis informacijos šaltinis, kaip visuomet, buvo Džeserakas. Senasis mokytojas, kruopščiai sverdamas kiekvieną žodį, papasakojo apie savo susitikimą su Kedronu, o taip pat ir tas šykščias detales, kurias žinojo apie Juokdario gyvenimo būdą. Tiek, kiek tai Diaspare išvis įmanoma, Kedronas buvo atsiskyrėlis: niekas nežinojo nei kur jis gyvena, nei kuo užsiima per dienų dienas. Paskutinis jo iškrėstas pokštas buvo gana vaikiška šunybė - jis paralyžiavo slenkančiuosius takus. Tai įvyko prieš penkiasdešimt metų; dar šimtu metų anksčiau jis užsiundė Diasparą siautėjančiu drakonu: šis klajojo po visą miestą ir paeiliui rijo populiariausio to meto skulptoriaus darbus. Pats menininkas, visai pagrįstai sunerimęs, kai tik išaiškėjo toks neišrankus baidyklės valgiaraštis, kažkur pasislėpė ir nesirodė tol, kol baidyklė neišgaravo taip pat paslaptingai, kaip ir buvo atsiradusi.

Apsvarsčius sukauptą informaciją, piršosi viena akivaizdi išvada: Kedronas puikiai nutuokė, kaip veikia miestą valdantys mechanizmai bei galios, jis galėjo priversti juos paklusti jo valiai tokiais būdais, kokiais visiems kitiems jie buvo nepavaldūs. Tačiau, reikia manyti, egzistavo ir kažkoks viršesnis mechanizmas, skirtas sulaikyti pernelyg įsismarkavusį Juokdarį, kad ne-

pridarytų nepataisomos žalos visai sudėtingai Diasparo struktūrai.

Alvinas kruopščiai susistemino surinktą informaciją, tačiau nė piršto nepajudino, kad dar kartą susitiktų Kedroną. Nors jis troško išklausinėti Juokdarį daugybės dalykų, tačiau užsispyrėliškas jo nepriklausomybės siekis - turbūt kaip tik pats unikaliausias jo būdo bruožas - neleido to daryti; Alvinas buvo pasiryžęs išsiaiškinti viską, kas įmanoma, pats, be pašalinės pagalbos. Jis ėmėsi darbo, kuris galėjo trukti daugelį metų, bet, kol vylėsi bent palengva judąs link tikslo, jautėsi visiškai patenkintas.

Tarsi neatmenamų laikų keliautojas, sudarinėjantis neištyrinėtų vietovių žemėlapius, Alvinas ėmėsi sistemingai analizuoti Diasparą. Ištisas savaites jis landžiojo po vienišus miesto pakraščio bokštus, puoselėdamas viltį, jog kaip tik čia pavyks surasti kelią, kuris vestų į plytintį išorėje pasaulį. Šitaip naršydamas jis aptiko gerą tuziną didžiulių ventiliacijos vamzdžių, išeinančių į dykumą, bet visų jų angos buvo labai aukštai nuo žemės paviršiaus, be to, grotuotos. Tačiau jei grotų ir nebūtų, beveik mylios gilumo bedugnė palei visiškai statmeną sieną pakankamai įtaigiai atgrasė nuo bet kokių bandymų išsigauti iš miesto.

Jokių kitų išėjimų Alvinas taip ir nerado, nors išnaršė tūkstančius koridorių, dešimtis tūkstančių tuščių kambarių. Visų apleistų, negyvenamų pastatų būklė buvo ideali - tai Diasparo gyventojams atrodė savaime suprantama, kitaip nė negalėjo būti. Kartais Alvinas susitikdavo vieną kitą klydinėjantį robotą, matyt, atliekantį eilinę apžiūrą, ir niekad nepraleisdavo progos jį išklausinėti. Tačiau nieko nepešė. Jo sutiktosios mašinos tiesiog nebuvo užprogramuotos reaguoti į žmogaus balsą ar mintis. Nors robotai visada suvokdavo Alviną esant greta - jie mandagiai pasitraukdavo į šalį, leisdami jam praeiti - tačiau įtraukti jų į pokalbį nepavyko nė karto.

Pasitaikydavo, kad Alvinas bent kelias dienas iš eilės taip ir neišvysdavo jokio kito žmogaus. Išalkęs jis nueidavo į artimiausią gyvenamąją patalpą ir užsisakydavo kokį nors patiekalą. Stebuklingosios mašinos, apie kurių egzistavimą Alvinas niekad nė nesusimąstydavo, snūduriavusios šimtmečių šimtmečius, vos sulaukusios jo įsakymo pabusdavo lyg niekur nieko.

Jų atmintyje saugomi pavyzdžiai sumirgėdavo realybės paribyje, pertvarkydami ir modeliuodami jų valdomą materiją. Tokiu būdu patiekalai, prieš šimtus metų pagaminti išmanaus virėjo, materializuodavosi ir vėl - tam, kad suteiktų malonumą gomuriui ar kad paprasčiausiai numalšintų apetitą.

Šis vienišas apleistas pasaulis - tuščias kevalas, juosiantis gyvą, pulsuojančią miesto širdį - Alvino anaiptol neprislėgė. Alvinas buvo pripratęs prie vienatvės - vienišas jis jausdavosi visada, netgi tų, kuriuos lyg ir turėjo vadinti bičiuliais, draugijoje. Tie kruopštūs tyrinėjimai, suryjantys visą energiją, sutelkiantys į save visą dėmesį, privertė Alviną bent tam kartui užmiršti savosios prigimties paslaptį ir anomaliją, neįveikiamu barjeru stūksančią tarp jo ir visų likusiųjų gentainių.

Dar nespėjęs ištyrinėti nė šimtosios miesto pakraščių dalies, Alvinas susizgribo tuščiai švaistąs laiką. Tokią mintį jam pakišo paprasčiausias sveikas protas, o ne kantrybės stoka. Alvinas buvo pasiruošęs prireikus grįžti ir vėl imtis tos pačios užduoties, net jeigu jai užbaigti prireiktų viso gyvenimo. Vis dėlto jis spėjo pamatyti pakankamai, kad įsitikintų: jei tikrai kažkur esama kelio, vedančio iš Diasparo, jo neįmanoma rasti šitaip paprastai. Gali atsitikti, kad jis, Alvinas, paleis vėjais ištisus šimtmečius bergždžiai ieškodamas; tad ar ne verčiau paprašyti išmintingesnio žmogaus patarimo?

Džeserakas tvirtai pareiškė nežinąs jokio kelio, kuris vestų iš Diasparo, ir abejojąs, ar toks kelias išvis egzistuoja. Alvino klausinėjamos informacinės mašinos veltui naršė kone begalinės talpos savo atmintis. Jos galėjo atskleisti kiekvieną menkiausią miesto istorijos detalę iki pat pirmųjų įrašų laikų - iki pat to barjero, už kurio amžiams paslėpti glūdėjo Aušros Amžiai. Tačiau jos negalėjo atsakyti į patį paprasčiausią Alvino klausimą. Arba tai joms uždraudė kažkokia aukštesnė jėga.

Ką gi, teks dar kartą pasimatyti su Kedronu.

7

- Užtrukai, - pareiškė Kedronas. - Bet aš neabejojau, kad anksčiau ar vėliau mane susirasi.

Toks pasitikėjimas savimi suerzino Alviną; jam visai nepatiko mintis, kad jo veiksmus nuspėti galima taip lengvai ir tiks-

liai. Kas žino, galbūt Juokdarys stebėjo visus bergždžius jo ieškojimus ir visąlaik žinojo, ką jis veikia?

- Bandau surasti kelią, vedantį iš miesto, - tiesiai drėbė Alvinas. - Toks kelias *privalo* būti, ir aš manau, kad tu gali padėti man jį surasti.

Kedronas atsakė ne iš karto. Kol kas dar ne vėlu, norint dar galima nusigręžti nuo priešakyje atsivėrusio tako, vedančio į tokią ateitį, kuriai numatyti nepakaks visų pranašiškųjų jo sugebėjimų. Niekas kitas nebūtų dvejojęs nė akimirkos; nė vienas kitas miesto žmogus, net ir apdovanotas atitinkamomis galiomis, nebūtų išdrįsęs žadinti amžiaus, žuvusio prieš milijonus šimtmečių, vaiduoklių. Gal ir negrėsė joks pavojus, gal ir niekas neįstengtų pakeisti amžino, nekintančio Diasparo pastovumo. Tačiau jei esama kad ir menkos grėsmės, jog į pasaulį gali įsiveržti kažkas nauja ir keista, tokiu atveju dabar, ko gero, - paskutinis šansas to išvengti.

Kedroną visiškai tenkino dabartinė pasaulio sandara. Tiesa, kartkartėmis jis pats nusistovėjusią tvarką ir sudrumsdavo - tačiau tik vos vos. Jis buvo kritikas, o ne revoliucionierius. Tingiai srovenančios laiko upės paviršiuje jis tenorėjo sukelti raibulius, o ne bangas, jam kėlė siaubą vien mintis apie mėginimą manipuliuoti tėkmės kryptimi. Nuotykių, vykstančių iš tikrųjų, ne vien vaizduotėje, troškimas buvo ištrintas iš Kedrono sąmonės taip pat kruopščiai, kaip ir iš visų kitų Diasparo piliečių.

Ir vis dėlto jame, nors jau beveik užgesusi, visgi vos vos teberuseno smalsumo žiežirba, kadaise buvusi svarbiausiąja žmogaus varomąja jėga. Juokdarys tebebuvo linkęs rizikuoti.

Žvelgdamas į Alviną jis stengėsi prisiminti savo paties jaunystę, savo svajones, puoselėtas prieš gerą pusę tūkstantmečio. Bet kurį savo praeities akimirksnį jis galėjo prisiminti nepaprastai ryškiai, pakakdavo sutelkti dėmesį į konkretų prisiminimą. Per nesuskaičiuojamus amžius driekėsi virtinė ir šio, ir ankstesniųjų gyvenimų prisiminimų, tarsi ant siūlo suvertų karoliukų, ir bet kurį panorėjęs jis galėjo paliesti ir apčiupinėti. Dauguma ankstesniųjų Kedronų jam buvo jau visiškai svetimi; pagrindinė asmenybės sandara gal ir išliko ta pati, tačiau patirties svoris amžiams atskyrė jį nuo jų. Jei panorėtų, kitą kartą žengdamas į Tvėrimo Menę, kur miegos tol, kol miestas vėl pa-

sišauks jį naujam gyvenimui, jis galėtų iš savo sąmonės švariai ištrinti visų ankstesniųjų inkarnacijų prisiminimus. Tačiau toks poelgis beveik prilygtų mirčiai, o tam Kedronas kol kas nesijautė pasirengęs. Jis vis dar tebetroško rinkti ir kaupti viską, ką pasiūlys gyvenimas, tarsi koks moliuskas, kantriai lipdantis naujas ląsteles prie lėtai augančios kiaukuto spiralės.

Jaunystėje Kedronas niekuo nesiskyrė nuo bendraamžių. Tiktai sulaukęs tam tikro amžiaus, kai jo sąmonę užliejo bundantys ankstesniųjų gyvenimų prisiminimai, jis ėmėsi to senų senovėje jam priskirto vaidmens. Kartais jį įsiutindavo mintis, kad protai, kadaise su tokia išmone kūrę Diasparą, iš nesuskaičiuojamų šimtmečių glūdumos vis dar timpčioja jį už virvučių kaip kokią marionetę. O štai dabar - ar tik nebus išmušusi taip ilgai atidėlioto keršto valanda? Į sceną išėjo nenumatytas aktorius, kuris galbūt paskutinįsyk nuleis uždangą - ir šiaip jau pjesėje suvaidinta gerokai per daug veiksmų.

Užuojauta tam, kurį kamavo, ko gero, dar aitresnė nei jo paties vienatvė, nuolatinio kartojimosi šimtmečių sukeltas nuobodulys, išdykėliškas humoro jausmas ir nenumaldomas noras pokštauti - visos šios nelabai tarpusavyje derančios emocijos ir paskatino Kedroną veikti.

- Gal ir sugebėsiu tau padėti, - pasakė jis Alvinui. - O gal ir ne. Nenorėčiau sužadinti tau vilčių, kurios galbūt pasmerktos žlugti. Susitiksime po pusvalandžio Trečiojo Spindulio ir Antrojo Žiedo susikirtimo taške. Net jeigu nieko nepešime, galiu pažadėti bent įdomų pasivaikščiojimą.

Alvinas atskubėjo į vietą dešimt minučių anksčiau paskirto laiko, nors jam reikėjo nusigauti į kitą miesto pusę. Jis nekantriai mindžikavo laukdamas, o pro šalį be paliovos plaukė slenkantys takai, gabeną niekur neskubančius, viskuo patenkintus miesto žmones, keliaujančius kažkokiais nereikšmingais reikalais. Galų gale jis išvydo tolumoje pasirodžiusią aukštą Kedrono figūrą ir netrukus pirmą kartą susitiko su Juokdariu, atėjusiu fiziniu pavidalu. Tai tikrai nebuvo projekcinis atvaizdas - kai jie pasisveikino, senovine tradicija suglausdami delnus, Alvinas užčiuopė visiškai realią Kedrono ranką.

Juokdarys atsisėdo ant marmurinės baliustrados ir įdėmiai nužvelgė Alviną.

- Štai svarstau sau, - prašneko jis, - kažin, ar pats suvoki,

ko prašai? O jeigu gausi tai, ko nori - ką darysi tada? Ar tikrai manai, kad įstengtum išeiti iš miesto, net jeigu rastum kelią?

- Taip, tuo esu visiškai tikras, - narsiai atsakė Alvinas, tačiau Kedronas pajuto jo balse nuskambėjusią abejonę.

- Tada išklausyk, pasakysiu tau kai ką, ko galbūt nežinai. Ar matai tuos bokštus? - Kedronas parodė Valdžios Centrą ir Tarybos Rūmus, bokštus dvynius, žvelgiančius į kits kitą per mylios gilumo prarają. - Įsivaizduok, kad aš nutiesiu tarp jų idealiai tvirtą tiltą, iš tiesų tvirtą, bet tik šešių colių pločio. Ar įstengtum pereiti juo iš vieno bokšto į kitą?

Alvinas sudvejojo.

- Nežinau, - atsakė. - Kažin, ar norėčiau mėginti.

- Galiu užtikrinti: tai tau niekaip nepavyktų. Tau apsvaigtų galva ir nudribtum žemyn, nežengęs nė tuzino žingsnių. Bet jei tą pačią tilto lentą patiesčiau tiesiog ant žemės, tu pereitum ja be jokio vargo.

- Ir ką tai įrodo?

- Tiesiog noriu atkreipti tavo dėmesį į vieną visai paprastą dalyką. Mano nupasakotame eksperimente lenta abiem atvejais būtų ta pati. Kuris nors iš tų ratuotų robotų, kuriuos retkarčiais sutinki, įveiktų tiltą tarp dviejų bokštų taip pat lengvai, kaip ir patiestą tiesiog ant žemės. Bet *mes* to negalime, nes bijome aukščio. Nesvarbu, kad ta baimė visiškai iracionali - ji pernelyg galinga, kad tiesiog nekreiptume į ją dėmesio. Ji - įgimta mūsų esybės dalis.

Lygiai tokia pat įgimta mums yra ir erdvės baimė. Parodyk bet kuriam Diasparo žmogui kelią, vedantį iš miesto, - tarkime, tas kelias ničniekuo nesiskirtų nuo šito, kuris driekiasi priešais mus - ir nė vienas nevalios nueiti juo toli. Beveik tuoj pat teks sukti atgal - kaip tektų tučtuojau sukti atgal, pamėginus pereiti lenta iš vieno bokšto į kitą.

- Bet kodėl gi? - paklausė Alvinas. - Juk kadaise...

- Žinau, žinau, - neleido jam baigti Kedronas. - Kadaise žmonės klajojo po visą pasaulį, keliaudavo net į pačias žvaigždes. Tačiau kažkas juos pakeitė, kažkas įdiegė jiems tą baimę, kuri dabar slypi pačioje žmogaus prigimtyje. Tik tu vienas manai, kad tavęs erdvės baimė nekamuoja. Ką gi, matysim. Veduosi tave į Tarybos Rūmus.

Rūmai buvo vienas didžiausių miesto pastatų, ir beveik visa

jų erdvė paskirta mechanizmams, kurie ir buvo tikrieji Diasparo administratoriai. Tik beveik pačioje pastogėje buvo kambarys, kuriame rinkdavosi Taryba - tais retais atvejais, kai prisieidavo aptarti kokius nors reikalus.

Juos įsiurbė plačios durys, ir Kedronas nužingsniavo tiesiog į auksinę prietemą. Alvinas kaip gyvas nebuvo įkėlęs kojos į Rūmus; tiesa, to nedraudė jokios taisyklės, Diaspare išvis negaliojo beveik jokie draudimai, tačiau Alvinas, kaip ir visi kiti, jautė šiai vietai pagarbią, kone religinę baimę. Pasaulyje, kuriame nebuvo jokių dievų, Tarybos Rūmai labiau nei bet kuris kitas statinys priminė šventyklą.

Kedronas nestabčiodamas vedėsi Alviną koridoriais ir nuožulnumomis, akivaizdžiai skirtomis ne žmonėms, o ratuotoms mašinoms. Kai kurios rampos zigzagais suko žemyn tokiu stačiu kampu, kad, jeigu ne nuolydį kompensuojantis gravitacijos iškreipimas, eiti jomis pėsčiam būtų išvis neįmanoma.

Galų gale jie pasiekė uždarytas duris, kurios, jiems prisiartinus, nuslydo į šalį, o paskui tučtuojau užkirto kelią atgal. Priekyje dunksojo dar vienerios durys, bet šios neatsidarė vos priėjus. Kedronas nė nebandė durų liesti, priešingai, taip ir sustingo priešais jas. Po valandėlės prislopintas balsas pareikalavo:

- Prašau prisistatyti.

- Aš esu Kedronas Juokdarys. Mano palydovas - Alvinas.

- Jūsų tikslas?

- Tiesiog smalsumas.

Vos jam ištarus šiuos žodžius, durys tučtuojau atsivėrė, tuo gerokai nustebindamos Alviną. Kiek teko patirti jam pačiam, sąmojingų atsakymų mechanizmai nesuprasdavo, sutrikdavo ir viską tekdavo pradėti iš pradžių. Vadinasi, Kedroną klausinėjęs prietaisas turėtų būti išties labai sudėtingas, užimąs aukštą padėtį Centrinio Kompiuterio hierarchijoje.

Jokios kitos kliūtys kelio jiems neužstojo, bet Alvinas įtarė, kad patikrinimų būta, ir ne vieno, tik jis jų nejuto. Įveikę trumpą koridorių, jie netikėtai išniro į didžiulę apskritą patalpą įdubusiomis grindimis, o nuo to, ką išvydo tose grindyse, Alvinui valandėlę iš nuostabos net kvapą užgniaužė. Jis žvilgsniu aprėpė visą Diasparo miestą, kurio patys aukščiausieji pastatai vos tesiekė jam iki peties.

Jis taip ilgai akimis ieškojo pažįstamų kampelių ir apžiūri-

nėjo dar nematytas vietas, kad tik po kurio laiko atkreipė dėmesį ir į likusiąją kambario dalį. Visas sienas dengė mikroskopiškai smulkus baltų ir juodų kvadratėlių ornamentas; raštai buvo netaisyklingi ir, žvilgsniui greitai nuslydus jais, atrodė, kad jie mirga, nors iš tiesų visiškai nesikeitė. Palei visą kambario perimetrą, atskirti vienas nuo kito nedideliu atstumu, dunksojo kažkokie rankiniu būdu valdomi mechanizmai, kiekviename jų buvo įtaisytas ekranas ir kėdė operatoriui.

Kedronas kantriai laukė, kol Alvinas prisižiūrės iki soties. Paskui parodė miniatiūrinį miestą ir paklausė:

- Ar žinai, kas tai?

Alvinas gundėsi atsakyti: man regis, modelis, tačiau toks atsakymas buvo pernelyg akivaizdus, vadinasi - neabejotinai klaidingas. Taigi Alvinas tik papurtė galvą ir leido Kedronui pačiam atsakyti į savo klausimą.

- Prisimeni, - kalbėjo Juokdarys, - aš tau sakiau, kaip funkcionuoja miestas - Atminties Bankuose saugomas amžiams užšaldytas smulkiausias jo projektas. O tokių Atminties Bankų yra visur aplink mus, ir neišmatuojami kiekiai juose saugomos informacijos iki menkiausių smulkmenų apibrėžia mūsų miestą - tokį, kokį jį regime šiandien. Kažkokios mums jau seniai užmirštos jėgos kiekvieną Diasparo atomą suderina su matricomis, įmontuotomis šiose sienose.

Jis mostelėjo į priešais juos nusidriekusį iki menkiausios detalės tobulą Diasparo atvaizdą.

- Ne, tai ne modelis; tai, ką regi akys, realybėje net neegzistuoja. Tai miesto atvaizdo, saugomo Atminties Bankuose, projekcija, taigi kiekviena smulkmena yra absoliučiai identiška atitinkamai paties miesto detalei. Štai šių apžvalgos prietaisų dėka galima išdidinti bet kurį pasirinktą segmentą ir apžiūrėti jį natūralaus dydžio ar dar stambesniu masteliu. Jais naudojamasi tada, kai prireikia į projektą įvesti tam tikrus pakeitimus, tiktai jau daug vandens nutekėjo nuo tos dienos, kai tai daryta paskutinį kartą. Jei nori sužinoti, kaip iš tiesų atrodo Diasparas, turi ateiti čia. Per kelias dienas čia sužinosi daugiau, nei tikrovėje naršydamas miesto labirintus - per visą gyvenimą.

- Nuostabu, - ištarė Alvinas. - Ar daug žmonių nutuokia apie šią projekciją?

- Apie ją žino daugelis, tačiau mažai kam tai rūpi. Retsy-

kiais čia užsuka Tarybos nariai; mieste ničnieko negalima keisti, kol nesusirenka visi. Ir netgi tada kiekvieną siūlymą turi patvirtinti Centrinis Kompiuteris. Abejoju, ar šiame kambaryje kas nors lankosi dažniau nei du tris kartus per metus.

Alvinui parūpo, kaip Kedronas sugebėjo prisikasti iki šio stebuklo, bet paskui susizgribo, kad Juokdarys nesugebėtų regzti bent kiek sudėtingesnių pokštų, nesinaudodamas vidinių miesto mechanizmų išmanymu, o tai reiškė, kad turėjo būti kaip reikiant juos ištyrinėjęs. Tikriausiai viena Kedrono privilegijų ir buvo teisė eiti kur širdis geidžia ir sužinoti viską, kas jam įdomu. Ką gi, geresnio vedlio po Diasparo paslaptis Alvinas negalėjo ir pageidauti.

- Gali būti, kad tai, ko tu ieškai, išvis neegzistuoja, - kalbėjo Kedronas. - O jeigu toks kelias kur nors yra, kaip tik čia didžiausia tikimybė jį rasti. Tuojau tau parodysiu, kaip valdyti monitorius.

Ištisą valandą Alvinas sėdėjo priešais ekraną, mokydamasis operuoti valdymo prietaisais. Jis galėjo pasirinkti bet kurį tašką mieste ir padidinęs tiek, kiek norėjo, atidžiai apžiūrėti. Paklusdamos jo rankai keitėsi koordinatės, ekrane mirgėjo gatvės ir bokštai, sienos ir slenkantys šaligatviai. Alvinas pasijuto beveik kaip visareginti bekūnė dvasia, be pastangų sklandanti virš viso Diasparo - dvasia, kuriai nebaisios jokios fizinės užtvaros.

Tačiau iš tikrųjų jis tyrinėjo ne Diasparą. Alvinas klaidžiojo po atminties ląsteles, žvelgdamas į iliuzinį miesto atvaizdą - iliuziją, įstengiančią išlaikyti tikrąjį Diasparą nepakitusį štai jau milijardą metų. Jis matė tik nekintančias miesto dalis: tame sustingusiame atvaizde gatvėmis nevaikščiojo žmonės. Tačiau jo tikslui tai buvo nesvarbu. Alvinui rūpėjo tik ta nepaprastai sudėtinga akmens ir metalo konstrukcija, kurioje jis buvo įkalintas, o ne tie, kurie, nesvarbu, kad visai noriai, kalėjo drauge su juo.

Jis ėmėsi ieškoti ir netrukus rado Loreinos Bokštą, greitai pralėkė jo kambariais ir koridoriais, kuriuos jau buvo apžiūrėjęs realybėje. Kai prieš akis ėmė augti akmens grotelių atvaizdas, Alvinas kone pajuto vėją, šniokštusį pro jas bene pusę viso žmonijos egzistavimo laiko ir šniokščiantį tiesiog dabar. Jis prisiartino prie grotelių, pažvelgė laukan - ir neišvydo ničnieko.

Valandėlę Alvinas jautėsi toks priblokštas, kad net suabejojo savo paties atmintimi; nejaugi jo regėtoji dykuma tebuvo sapnas?

Tačiau jis netruko suvokti tiesą. Dykuma nepriklausė Diasparui, nebuvo miesto dalis, taigi vaiduokliškame pasaulyje, kurį jis tyrinėjo, jos atvaizdo ir negalėjo būti. Tikrovėje už tų grotelių galėjo slypėti bet kas, tačiau monitoriaus ekranas niekaip to neparodytų, kad ir kas tai būtų.

Tačiau jis sumojo galįs pamatyti kai ką, ko neregėjo nė vienas iš šiandien gyvenančių žmonių. Manipuliuodamas prietaisais, Alvinas išnėrė pro groteles į tvyrančią už miesto sienos tuštumą. Tada pasuko svertą, keičiantį regėjimo kryptį, ir pažvelgė tenlink, iš kur atėjęs. Ir išvydo Diasparą - tokį, koks jis regimas iš išorės.

Kompiuteriams, atminties grandinėms ir visiems kitiems gausiems mechanizmams, kuriantiems atvaizdą, į kurį žvelgė Alvinas, tai buvo paprasčiausia perspektyvos problema. Mechanizmai "žinojo" miesto kontūrus, tad be didesnio vargo galėjo parodyti išorinį vaizdą. Alvinas suvokė, kaip visa tai padaroma, tačiau reginys vis vien paliko jam neišdildomą įspūdį. Jei ir ne tikrovėje, tai bent vaizduotėje jam pavyko ištrūkti iš miesto. Jis jautėsi kybąs erdvėje, per kelias pėdas nuo plikos Loreinos Bokšto sienos. Valandėlę jis žvelgė į glotnų pilką paviršių tiesiog prieš akis, o paskui palietė pultą ir pakeitė regėjimo rakursą.

Dabar, išsiaiškinus šio nuostabaus prietaiso galimybes, veiklos planas jam nebekėlė abejonių. Jam anaiptol nereikės ištisus mėnesius ir metus tyrinėti Diasparo iš vidaus, vieną po kito naršant kambarius ir koridorius. Alvinas sumojo galėsiąs keliauti išorine puse - jeigu miesto sienoje esama kokių nors angų, atsiveriančių į dykumą ir dar toliau plytintį pasaulį, iš kitos pusės jis būtinai jas pastebės.

Jį užliejo svaiginantis pergalės džiaugsmas, nebesutalpindamas savy jausmų, Alvinas panoro tučtuojau jais pasidalinti. Tad atsigręžė į Kedroną, trokšdamas padėkoti šiam už tokią dovaną. Tačiau Juokdario greta nebebuvo - Alvinui pakako valandėlės, kad suprastų kodėl.

Alvinas tikriausiai buvo vienintelis žmogus Diaspare, įstengiąs be jokių pasekmių žvelgti į reginius, plaukiančius monito-

riaus ekrane. Tiesa, Kedronas padėjo ieškoti kelio, tačiau ir jis nebuvo atsparus tai keistai erdvės baimei, šitaip ilgam prikausčiusiai žmoniją prie mažyčio pasaulėlio. Juokdarys paliko Alviną vieną tęsti pradėtą darbą.

Kuriam laikui apmalšęs vienatvės pojūtis vėl visu smarkumu prislėgė Alvino sielą. Tačiau dabar jis neturėjo laiko melancholiškiems apmąstymams - jo laukė pernelyg daug darbų. Alvinas vėl atsigręžė į monitoriaus ekraną, paleido jame miesto sienos vaizdą ir, lėtai slinkdamas pažemiui palei ją, ėmėsi ieškoti.

Kelias artimiausias savaites Alvinas beveik nė nosies nekišo į miestą, tačiau vos vienas kitas žmogus tepastebėjo, kad jis kažkur pradingo. Išsiaiškinęs, kad buvęs jo mokinys, užuot slankiojęs miesto pakraščiais, visą laiką tūno Tarybos Rūmuose, Džeserakas lengviau atsikvėpė; jis manė, kad ten Alvinas negali prisivirti jokios bėdos. Eristonas ir Etanija kartą ar du paskambino į jo kambarį, įsitikino, kad Alvino ten nėra ir nė nesusimąstė, kur jis galėjo prašapti. Tiktai viena Alistra nenuleido rankų.

Rūpinantis jos pačios sielos ramybe, ko gero, liktų tik apgailestauti, kad ji pametė galvą dėl Alvino, kai aplinkui tikrai netrūko kitų kandidatų į jos širdį. Alistrai niekad nebuvo sunku susirasti partnerių, tačiau palyginus su Alvinu, visi kiti jos pažįstami vyrai priminė bedvases išnaras, krėstas iš vienodo, paties paprasčiausio molio. Alistra neketino prarasti mylimojo be kovos. Ją traukė jo atsiribojimas, jo abejingumas - tokiam iššūkiui ji tiesiog nepajėgė atsispirti.

Vis dėlto jos motyvai nebuvo vien tik egoistiški, ją skatino veikiau motiniški instinktai nei geismas. Nors žmonija seniai užmiršo, ką reiškia gimdymo procesas, tačiau moteriškas polinkis globoti ir užjausti išliko. Tegul Alvinas - baisus užsispyrėlis, pasikliaująs vien savimi ir pasiryžęs viską daryti savaip, Alistra jautė ir giluminę jo vienatvę.

Vos sužinojusi, kad Alvinas dingo, Alistra tiesiai paklausė Džeserako, kas galėjo nutikti vaikinui. Padvejojęs ne ilgiau kaip akimirką, Džeserakas papasakojo jai viską, ką žinojo. Jei Alvinas nepageidavo draugijos, vadinasi, tikisi išsinarplioti pats. Senasis mokytojas nei pritarė tokiam požiūriui, nei jį

smerkė. Tačiau Džeserakui patiko Alistra; jis vylėsi, kad merginos įtaka galbūt padės Alvinui ilgainiui prisitaikyti prie Diasparo gyvenimo.

Alvinas tūnojo užsidaręs Tarybos Rūmuose, kas reiškė, kad jis tegali būti visa galva pasinėręs į kokius nors tyrinėjimus - žinia apie tai bent jau nuslopino tikėtinus Alistros įtarimus dėl galimų varžovių. Tačiau, nors pavyduliauti pagrindo ir nebuvo, ne menkiau nei pavydas ją kamavo smalsumas. Kartais ji prikaišiodavo sau, kad paliko Alviną vieną Loreinos Bokšte. Vis dėlto Alistra puikiai žinojo, kad, pasikartojus aplinkybėms, ji ir vėl pasielgtų lygiai taip pat. Alvino perprasti neįmanoma, pasakė ji sau. Nebent pavyktų išsiaiškinti, ką jis veikia.

Ji ryžtingai įžengė į didžiąją salę; vos įėjus apgaubusi merginą tyla pasirodė jai įspūdinga, bet nesutrikdė. Palei galinę sieną eilėmis rikiavosi informaciniai prietaisai, ir Alistra pasirinko pirmą pasitaikiusį.

Vos įsižiebė lemputė, bylojanti, kad prietaisas ją atpažino, Alistra prašneko:

- Aš ieškau Alvino, žinau, kad jis kažkur čia, šiame pastate. Kur galėčiau jį surasti?

Netgi vieno gyvenimo paprastai nepakakdavo, kad žmogus visiškai įprastų prie to, jog į elementarius klausimus informacinis prietaisas atsakydavo nedelsdamas. Tiesa, kai kurie žmonės žinojo - ar bent tvirtino žiną - kaip tai vyksta; jie bandydavo tai paaiškinti nevengdami tokių įmantrių terminų kaip "pateikimo laikas" ar "išsaugojimo erdvė". Vis dėlto jokie aiškinimai nesumenkindavo galutinio rezultato. Bet koks klausimas, susijęs su išties milžiniškos apimties mieste saugomos informacijos faktais, atsakymo sulaukdavo akimirksniu. Palūkėti tekdavo nebent tais atvejais, kai atsakymui prireikdavo vienokių ar kitokių sudėtingų apskaičiavimų.

- Jis - prie monitoriaus, - tokio atsakymo sulaukė Alistra. Ne itin vertinga informacija - Alistra nė nenutuokė, kas yra monitorius. Paprastai joks mechanizmas savo nuožiūra nepateikdavo daugiau žinių, nei būdavo prašoma, o tinkamai suformuluoti klausimus buvo toks menas, kurį įvaldyti kitąsyk prireikdavo nemaža laiko.

- Kaip man jį surasti? - paklausė Alistra. Kas yra monito-

rius, ji nutarė išsiaiškinsianti tada, kai pamatysianti jį savo akimis.

- Jei neturi Tarybos leidimo, šito aš negaliu tau pasakyti.

Toks įvykių posūkis buvo visiškai netikėtas, netgi trikdantis. Diaspare buvo labai nedaug vietų, kuriose negalėtų lankytis kas tik panorėjęs. Alistra neabejojo, kad Alvinas Tarybos leidimo net neprašė, o tai turėjo reikšti, kad jam padeda kažkokia aukštesnė galia.

Diasparą valdė Taryba, tačiau ir jos sprendimus galėjo atšaukti aukščiausioji valdžia - kone begalinis Centrinio Kompiuterio intelektas. Sunku buvo įsivaizduoti Centrinį Kompiuterį esant kažkuo kitu, o ne gyva būtybe, vienu metu esančią vienoje vietoje, nors iš tikrųjų Centrinis Kompiuteris buvo visų Diaspare veikiančių mechanizmų suma. Nors biologine prasme gyva būtybe jo ir nepavadintum, tačiau mąstymu ir savivoka jis mažų mažiausiai prilygo žmogui. Neabejotina, kad jis žinojo, ką Alvinas veikia, ir jo veiksmams pritarė - priešingu atveju tikrai būtų jį sustabdęs arba pasiuntęs prašyti Tarybos leidimo, kaip kad informacinis mechanizmas pasielgė su Alistra.

Nebuvo jokios prasmės ilgiau gaišti šiame pastate. Alistra numanė, kad bet kokie bandymai surasti Alviną - net jeigu ji tiksliai žinotų, kur jis yra - iš anksto pasmerkti nesėkmei. Durys jai neatsidarytų, slenkantys takai, vos ant jų užlipus, pakeistų judėjimo kryptį ir, užuot gabenę ją pirmyn, nuneštų atgal, elektromagnetiniai liftų laukai paslaptingai liktų inertiški ir neperkeltų jos iš vieno aukšto į kitą. O jeigu ji ir tada nesiliautų, ją mandagiai, bet griežtai išprašytų į gatvę vienas iš aptarnavimo robotų, arba priverstų klaidžioti ją ratais po visus Tarybos Rūmus tol, kol tai jai išlįstų per gerklę ir ji pasitrauktų savo noru.

Alistra išėjo į gatvę paniurusi kaip debesis. Be to, jautėsi gerokai suglumusi: ji pirmąsyk užjuto, jog čia glūdi paslaptis, greta kurios visi asmeniniai jos interesai bei troškimai atrodo nieko verti. Bet tai toli gražu nereiškė, kad jos pačios troškimai Alistrai ūmai tapo nebesvarbūs. Ji nėmaž nenutuokė, ko imsis toliau, bet viena nekėlė abejonių: Alvinas - ne vienintelis žmogus Diaspare, apdovanotas nemenku atkaklumo bei užsispyrimo užtaisu.

Vos Alvinas atitraukė rankas nuo valdymo pulto ir atjungė elektros grandines, vaizdas monitoriaus ekrane išnyko. Valandėlę Alvinas sėdėjo nekrustelėdamas, dėbsodamas į tuščią keturkampį, į kurį šitiek savaičių buvo sutelkęs visą dėmesį. Jis ratu apsuko visą savąjį pasaulį: tame ekrane praslinko kiekviena išorinės Diasparo sienos kvadratinė pėda. Alvinas dabar pažinojo miestą geriau nei bet kuris kitas jo gyventojas, išskyrus nebent Kedroną, ir žinojo, kad jokios angos keliui sienose nėra.

Tiesa, Alvinas nosies visiškai nenukorė; jis nė nesitikėjo, kad pavykti galėtų šitaip paprastai, kad pirmuoju bandymu suras tai, ko ieško. Jis tiesiog patikrino - ir atmetė - vieną tikimybę, štai kas svarbu. O dabar metas išbandyti kitas.

Jis pakilo ir priėjo prie miesto atvaizdo, užpildžiusio beveik visą patalpą. Iš pažiūros sunku buvo patikėti, kad tai - ne tikras modelis, nors Alvinas puikiai žinojo visą tą laiką tyrinėjęs tik optinę projekciją, atkurtą iš mechanizmų atminties ląstelių. Kai jis junginėdavo pulto valdymo prietaisus ir regėjimo laukas slinkdavo iš vienos Diasparo vietos į kitą, tos kopijos paviršiumi atitinkamai judėdavo šviesos taškelis, kad Alvinas visąlaik matytų, kur atsidūręs. Pirmosiomis dienomis šis kelrodis jam labai pravertė, bet netrukus jis taip įgudo nustatinėti koordinates, kad tokios pagalbos jam nebereikėjo.

Priešais jį plytėjo miestas; Alvinas tarsi Dievas žvelgė į jį iš viršaus. Tačiau svarstydamas, ko reikėtų imtis dabar, jis nelabai numanė, kokį kitą žingsnį galėtų žengti.

Jeigu visa kita žlugtų, sprendimas, ko gero, liktų tik vienas. Galėjo būti, kad nuolatiniame stazės lauke Diasparą laikė pačios jo amžinybės grandinės, amžiams įšaldytos pagal atminties ląstelėse saugomą modelį. Vis dėlto buvo įmanoma tą modelį pakeisti - tuomet drauge pasikeistų ir visas miestas. Tikriausiai įmanoma taip perprojektuoti dalį sienos, kad joje atsivertų durys, tada suvesti pakeitimus į monitorius ir palaukti, kol miestas persimodeliuos pagal naująjį projektą.

Alvinas įtarė, kad didelė monitoriaus valdymo pulto dalis, kurios paskirtį Kedronas nutylėjo, kaip tik ir susijusi su šito-

kiais pakeitimais. Tačiau eksperimentuoti su šiais jungikliais - beprasmiška; prietaisai, keičiantys pačią miesto struktūrą, buvo patikimai užblokuoti, o manipuliuoti jais galima tik tada, kai tokius veiksmus leidžia Taryba ir laimina pats Centrinis Kompiuteris. Jeigu Alvinas išdėstytų savo prašymą, Taryba veikiausiai nieku gyvu nesutiktų jo patenkinti, net jeigu jis atkakliai maldautų ištisus dešimtmečius ar netgi šimtmečius. O šitokia perspektyva Alvino nė trupinėlio neviliojo.

Jis nukreipė mintis į dangų. Kartais, tokiose fantazijose, kurias pats beveik gėdydavosi prisiminti, Alvinas įsivaizdavo vėl įgijęs tą dangaus laisvę, kurios žmogus atsisakė jau šitaip seniai. Jis žinojo, jog Žemės padangėje kadaise knibždėte knibždėjo keisčiausių pavidalų. Netgi iš tolimiausių kosmoso kampelių atvykdavo laivai, gabenantys dabar jau užmirštus lobius - jie leisdavosi legendiniame Diasparo Uoste. Tačiau Uostas liko už dabartinio miesto ribų ir jį jau prieš daugelį amžių palaidojo lakusis smėlis. Alvinas galėjo svajoti apie kažkur Diasparo labirintuose išlikusį bent vieną paslėptą skraidantį aparatą, tačiau nė pats netikėjo, kad toks galėtų būti iš tikrųjų. Net tais laikais, kai kiekvienas norintis galėjo naudotis nedidele asmenine skraidančia mašina, tikriausiai niekas neleisdavo joms nardyti virš paties miesto.

Valandėlei Alvinas nugrimzdo į seną, gerai pažįstamą svajonę. Jis įsivaizdavo esąs padangių šeimininkas, vaizduotės akimis išvydo žemai po juo nusidriekusį pasaulį, tarsi kviečiantį keliauti, kur tik širdis geidžia. Tai nebuvo jam pažįstamas šiuolaikinis pasaulis, o ankstesnysis, jau kadai prarastas, egzistavęs dar priešaušrio laikais - įvairi ir gyvybinga kalvų, ežerų bei girių panorama. Jam širdį sugniaužė šioks toks pavydas tiems nepažįstamiems protėviams, kurie galėjo laisvai skraidyti virš visos Žemės ir kurie leido jos grožiui pražūti.

Žinodamas, kad tai - svaiginančios, tačiau bergždžios svajonės, iš kurių nieko nepeši, Alvinas prisivertė grįžti į dabartį ir vėl kibti į ramybės jam neduodančią problemą. Jeigu pakilti į dangų neįmanoma, o kelias paviršiumi užtvertas - kas tuomet jam lieka?

Ir vėl jis pasiekė ribą, kai nebegalėjo išsiversti be pagalbos, kai savomis jėgomis nebevaliojo žengti pirmyn. Nors Alvinui tai visai nepatiko, teko sąžiningai pripažinti faktą: vienas jis ne-

susidoros. Jo mintys neišvengiamai nukrypo į Kedroną.

Alvinui taip ir nepavyko susigaudyti, ar Juokdarys jam patinka. Tiesa, jis nuoširdžiai džiaugėsi, kad juodu susitiko ir jautėsi dėkingas Kedronui už pagalbą ir, nors žodžiais neišsakytą, bet nujaučiamą pritarimą jo planams. Diaspare nebuvo kito tokio žmogaus, su kuriuo Alvinas jaustųsi turįs tiek daug bendra, tačiau kažkas Juokdario asmenybėje Alviną erzino. Galbūt dėl ironiško Kedrono atsiribojimo Alvinui kartais pasidingodavo, kad Juokdarys, nors, atrodo, neriasi iš kailio, kad jam padėtų, slapčia juokiasi iš visų jo pastangų. Dėl šios priežasties, o ir dėl įgimto užsispyrimo bei savarankiškumo Alvinas ryžosi vėl kreiptis į Juokdarį tik tada, kai nebeliko kitos išeities.

Jie sutarė susitikti mažame apskritame kiemelyje netoli Tarybos Rūmų. Mieste buvo gausu tokių slaptų užkaborių; nors nuo judrių pagrindinių magistralių juos teskyrė vos keli žingsniai, vis dėlto jie buvo visiškai nuo jų atskirti. Paprastai į tokius kiemelius patekdavai tik pėsčiomis, aplinkiniais takeliais nužingsniavęs nemenką atstumą; retkarčiais tokios kišenės įsikurdavo įmantriai suraizgyto labirinto viduryje, ir dėl to izoliacijos pojūtis jose dar labiau išaugdavo. Visai nestebino, kad susitikimui Kedronas pasirinko kaip tik tokią vietelę.

Kiemelio plotis siekė ne daugiau penkiasdešimties žingsnių; tikrovėje jis buvo įsikūręs kažkokio didžiulio pastato gelmėse. Tačiau atsidūrus kiemelyje atrodė, kad jo neriboja jokios apibrėžtos fizinės sienos: iš visų pusių jį supo perregimos, žalzganai žydros medžiagos lakštai, blausiai švytintys iš vidaus. Vis dėlto, nors akis ir nefiksavo jokių regimų užtvarų, kiemas buvo įrengtas taip, kad jame negrėstų pavojus pasijusti paklydusiu begalinėje erdvėje. Visas kiemas buvo išraižytas žemomis, nė juosmens nesiekiančiomis sienelėmis, kai kur nutrūkstančiomis, kad būtų galima laisvai vaikščioti bet kuria kryptimi. Tas sienų labirintas kūrė saugios uždaros erdvės pojūtį, be kurio nė vienas Diasparo gyventojas negali jaustis visiškai laimingas.

Kai atėjo Alvinas, Kedronas apžiūrinėjo vieną iš tų sienelių. Jos paviršius mirguliavo smulkių įvairiaspalvių koklių mozaika, ornamentas vijosi tokiu sudėtingu raizginiu, kad Alvinas nė nebandė sekti jo žvilgsniu.

- Pažvelk į šią mozaiką, Alvinai, - prašneko Juokdarys. - Ar nepastebi nieko keista?

- Ne, - prisipažino Alvinas, vos užmetęs akį į sienelę. - Tiesa, man nelabai tai terūpi, bet neįžiūriu ničnieko keista.

Kedronas pirštais brūkštelėjo įvairiaspalvių plytelių paviršiumi.

- O tu nelabai pastabus, - burbtelėjo jis. - Pažvelk štai čia, į plytelių kraštus - jie šiek tiek nuzulinti, užapvalėję. O tokį reiškinį Diaspare išvysi tikrai labai retai, Alvinai. Juk tai - nusidėvėjimas: laikas pagraužia materiją, ji palengva yra. Prisimenu šį ornamentą, kai jis dar tebebuvo naujutėlis - vos prieš aštuoniasdešimt tūkstančių metų, paskutiniajame mano gyvenime prieš šį. Jeigu aš grįšiu čionai po kokio tuzino gyvenimų, plytelės bus jau visiškai nutrupėjusios.

- Nesuprantu, kodėl tave šitai stebina, - pareiškė Alvinas. - Mieste rasi ir daugiau meno kūrinių, nepakankamai pavykusių, kad juos išsaugotų atminties grandinėse, tačiau ir ne tokių prastų, kad sunaikintų tuojau pat. Manau, kada nors čia atklys kitas menininkas ir sukurs tobulesnį kūrinį. Ir laikui nebus leista suardyti jo darbą.

- Aš pažinojau žmogų, dekoravusį šią sienelę, - kalbėjo Kedronas, pirštais tebetyrinėdamas mozaikos įtrūkius. - Keista: šį faktą prisimenu, o paties žmogaus - ne. Tikriausiai aš jo nemėgau, todėl ir ištryniau iš atminties. - Jis trumpai nusijuokė. - O gal aš pats ir sukūriau šią sieną vienu iš meninių savo periodų? Galbūt taip susierzinau, kai miestas atsisakė įamžinti mano kūrinį, kad nutariau išvis apie tai užmiršti? Na štai - žinojau, kad ši detalė išvis atskilo!

Jis atlupo aukso spalvos plytelės šukę ir atrodė esąs labai patenkintas šia smulkia eibe. Juokdarys numetė nuolaužą ant grindų ir pridūrė:

- Na štai, dabar miesto priežiūros robotams teks ja pasirūpinti!

Alvinas susizgribo, kad šiose šnekose slypi kažkokia pamoka jam. Tai pakuždėjo keistas instinktas, vadinamas nuojauta, kuris, regis, pasiekdavo sąmonę trumpiausiais keliais, neįveikiamais paprastai logikai. Alvinas pažvelgė į auksinę šukę, gulinčią prie kojų, stengdamasis kaip nors susieti ją su savąja problema.

Kartą suvokus, kad atsakymas turi būti, rasti jį jau nėra sunku.

- Suprantu, ką nori man pasakyti, - vėl prašneko Alvinas. - Diaspare esama ir tokių dalykų, kurie nesaugomi atminties grandinėse, taigi naudodamasis Tarybos Rūmų monitoriais aš niekada jų nerasiu. Jeigu nueičiau ten ir išsikviesčiau į ekraną šio kiemo vaizdą, nepamatyčiau nė ženklo šios sienos, ant kurios mudu štai sėdime.

- Sieną tikriausiai pamatytum. Bet jos nepuoštų jokia mozaika.

- Taip taip, suprantu, - nutraukė jį Alvinas, pernelyg nekantraudamas, kad kreiptų dėmesį į tokias smulkmenas. - Lygiai taip pat gali egzistuoti ir kitos miesto detalės, taip ir neišsaugotos amžinybės grandinėse, bet kol kas dar nesutrūnijusios. Tačiau niekaip nesuprantu, kas man iš to. Juk *žinau*, kad išorinė siena egzistuoja - ir kad joje nėra jokių angų.

- Labai nenustebčiau sužinojęs, kad išvis ir nėra jokio išėjimo, - atsiliepė Kedronas. - Nieko negaliu tau pažadėti. Tačiau neabejoju, kad monitoriai vis vien gali daug ką atskleisti - jei tik Centrinis Kompiuteris neprieštaraus. O panašu, kad tu jam visai patikai.

Pakeliui į Tarybos Rūmus Alvinas gromulavo pastarąją frazę. Iki šiol jis net neabejojo, jog prie monitorių pateko tiktai Kedrono įtakos dėka. Alvinui nė nedingtelėjo, jog ten jį įleisti galėjo ir dėl kažkokios jam pačiam būdingos savybės. Jeigu Unikalumas teikia jam šitiek rūpesčių, vadinasi, visai teisinga, jei esama ir šiokių tokių kompensacijų.

Kambarys, kuriame Alvinas praleido šitiek valandų, vis dar tebebuvo užpildytas nekintančiu miesto atvaizdu. Tačiau dabar Alvinas pažvelgė į jį kiek kitaip: visa, ką jis matė, egzistavo iš tikrųjų, tačiau jis regėjo anaiptol ne viską, kas egzistavo tikrame Diaspare. Žinoma, nesutapimų galėjo būti tiktai smulkmenose, ir bent iš pirmo žvilgsnio jie tikrai nekrito į akis. Nebuvo aišku, kaip išvis juos aptikti.

- Prieš daugelį metų aš jau bandžiau tai daryti, - pareiškė Kedronas, sėsdamasis už stalo priešais monitorių. - Tačiau tada valdymo prietaisai buvo užblokuoti ir manęs neklausė. Viliuosi, dabar gal paklus.

Iš pradžių lėtai, o paskui - vis greičiau, atgyjant seniai už-

mirštiems sugebėjimams ir vis augant pasitikėjimui savimi, Kedrono pirštai lakstė virš valdymo pulto, valandėlei vis stabtelėdami ties mazginiais taškais, įtaisytais jautriame, į pultą įleistame tinklelyje.

- Na štai, atrodo, viską atlikau teisingai, - pagaliau pratarė jis. - Netrukus įsitikinsime.

Ekranas nušvito, tačiau jame pasirodė ne atvaizdas, kurio tikėjosi Alvinas, o šiek tiek gluminantis užrašas:

ATGALINIS PROCESAS PRASIDĖS,
KAI TIK NUSTATYSITE JO GREITĮ

- Tai žioplys, - burbtelėjo Kedronas. - Viską padariau kaip reikiant, o patį svarbiausią dalyką ir užmiršau. - Dabar jo pirštai virš pulto judėjo ramiai ir užtikrintai; kai tik žodžiai ekrane išnyko, jis apsisuko su visa kėde ir įsmeigė žvilgsnį į miesto kopiją.

- Žiūrėk, Alvinai, - ištarė Juokdarys. - Manding, dabar mes abu sužinosime apie Diasparą šį tą naujo.

Alvinas kantriai laukė, bet taip nieko ir neatsitiko. Miesto atvaizdas plūduriavo prieš akis - toks pat nuostabus ir stebuklingai gražus, nors šiuo metu Alvinas net nematė jo grožio. Jis jau buvo beklausiąs Kedrono, ką turėtų išvysti, bet tuo pat metu akies kraštu užfiksavo kažkokį krustelėjimą ir skubiai pasuko galvą pasižiūrėti. Tačiau tai tebuvo akimirksnio blyksnis; Alvinas pavėlavo žvilgtelėti ir nebeišvydo, kas jį sukėlė. Niekas nepasikeitė - Diasparas tebebuvo lygiai toks pat, kokį Alvinas pažinojo visą gyvenimą. Ūmai jam krito į akį, jog Kedronas stebi jį su pašaipia šypsenėle lūpose. Vaikinas vėl sutelkė dėmesį į miestą. Šįkart kai kas atsitiko tiesiog jam prieš akis.

Vienas prie pat parko stūksojusių pastatų netikėtai išnyko, jo vietoje tuoj pat išaugo kitas, statytas pagal kitokį projektą. Pasikeitimas įvyko taip staigiai, kad Alvinas, jei tuo metu būtų mirktelėjęs, nieko nė nebūtų pastebėjęs. Apstulbęs jis žvelgė į vos vos pasikeitusį miestą, tačiau dar net neatitokęs nuo pirmosios nuostabos jau karštligiškai laužė galvą, ieškodamas atsakymo. Paskui prisiminė žodžius monitoriaus ekrane - ATGALINIS PROCESAS PRASIDĖS... - ir išsyk perprato, kas vyksta.

- Juk dabar mes matome miestą tokį, koks jis buvo prieš tūkstančius metų, - pasakė jis Kedronui. - Mes keliaujame atgal laiku.

- Pasakyta vaizdingai, bet ne visai tiksliai, - atsiliepė Juokdarys. - Iš tikrųjų vyksta štai kas: monitorius paeiliui prisimena ankstesniąsias miesto versijas. Įvedant bet kokius pakeitimus, atminties ląstelės anaiptol neištrinamos, tiesiog jose saugota informacija pervedama į atsargines talpyklas, kad prireikus būtų galima ją iš ten paimti. Aš sureguliavau monitorių taip, kad jis atgaline eiga slinktų per tas talpyklas tūkstančio metų per sekundę greičiu. Jau dabar mes regime Diasparą tokį, koks buvo prieš pusę milijono metų. Tačiau norint išvysti kokių nors esminių pokyčių, mums teks nukeliauti į žymiai gilesnę praeitį. Tuojau padidinsiu greitį.

Jis vėl nusigręžė prie valdymo pulto, ir kaip tik tuo metu išnyko jau ne atskiras pastatas, o visas kvartalas; jį pakeitė didžiulis ovalo formos amfiteatras.

- Nagi, Arena! - šūktelėjo Kedronas. - Prisimenu, kokia košė užvirė, kai nusprendėme ja atsikratyti. Kažin, ar kas nors ja naudojosi, bet daugelis žmonių kažkodėl jautė jai sentimentus.

Monitorius dabar keitė prisiminimus jau gerokai didesniu greičiu. Diasparas lėkė į praeitį, per minutę įveikdamas milijoną metų; pasikeitimai šmėžavo taip greitai, kad akis nespėjo jų fiksuoti. Alvinas atkreipė dėmesį, kad miestas keitėsi cikliškai: gana ilgą laikotarpį išvis niekas nevykdavo, paskui pratrūkdavo tikra perstatinėjimo epidemija, paskui - vėl gana ilgas sąstingio periodas. Beveik galėjai pamanyti, kad Diasparas - kažkoks gyvas organizmas, turįs atgauti jėgas po kiekvieno augimo pliūpsnio.

Nepaisant daugelio pasikeitimų, pagrindinis miesto projektas išliko koks buvęs. Pastatai išaugdavo ir vėl išnykdavo, tačiau gatvių tinklas atrodė esąs amžinas, parkas irgi visąlaik išliko žaliąja Diasparo širdimi. Kažin, dingtelėjo Alvinui, kaip toli į praeitį gali mus perkelti monitorius? Ar jis gali atkurti dar tik pradedamą statyti miestą, ar gali prasmukti pro uždangą, skiriančią žinomąją istoriją nuo Aušros Amžių mitų bei legendų?

Jie atsidūrė jau penkių šimtų milijonų metų praeityje. Už Diasparo sienų, ten, kur nesiekė monitorių žinojimo laukas, tu-

rėjo plytėti jau visiškai kitokia Žemė. Galbūt ten tyvuliavo vandenynai ir ošė miškai, gal net stūksojo kiti miestai, kurių dar neapleido žmonės, pasitraukiantys į paskutiniuosius savo namus.

Slinko minutės, kiekviena - nusinešdama ištisą epochą mažytėje monitorių visatoje. Netrukus, pagalvojo Alvinas, pasieksime ankstyviausius išsaugotus prisiminimus, ir kelionė į praeitį pasibaigs. Tačiau, nors tai, ką išvydo, vaikiną tiesiog pakerėjo, jis taip ir nesuprato, kokiu būdu galėtų pasinaudoti šia informacija, ieškodamas kelio ištrūkti iš dabartinio miesto.

Staiga, be jokio garso, Diasparas susitraukė, iš jo liko tik maža dabartinio dydžio dalelė. Parkas išnyko, akimoju išgaravo ir miesto siena iš milžiniškų, tarpusavyje sujungtų bokštų. Šis miestas buvo atviras pasauliui, iš vieno centro nusidriekiantys keliai be jokių kliūčių vedė tolyn, kažkur už atvaizdo ribų. Štai šitaip Diasparas atrodė dar prieš didžiuosius pokyčius žmonijos gyvenime.

- Dar giliau į praeitį keliauti nebegalime, - pasakė Kedronas, rodydamas monitoriaus ekraną. Čia plykstelėjo žodžiai: ATGALINIS PROCESAS BAIGTAS. - Tai, ką matome dabar, turėtų būti ankstyviausioji miesto versija, užfiksuota atminties ląstelėse. Abejoju, ar dar anksčiau kas nors naudojo amžinybės grandines, taigi pastatai tikriausiai natūraliai susidėvėdavo.

Alvinas ilgai ilgai stebeilijo į šį senovinio miesto modelį. Jis galvojo apie transportą, kuris zujo šitais keliais tada, kai žmonės galėjo laisvai keliauti po visus pasaulio kampelius, o taip pat ir po kitus pasaulius. Tie žmonės buvo jo protėviai; jiems Alvinas jautėsi artimesnis nei tiems, drauge su kuriais jam tenka gyventi. Jam smelkė širdį, kad negalėjo jų matyti, negalėjo pasidalyti mintimis su tais, kurie vaikščiojo šio jau milijardą metų nutolusio Diasparo gatvėmis. Ir vis dėlto anuometinių žmonių mintys tikriausiai buvo anaiptol nelinksmos - juk jie gyveno Įsibrovėlių grėsmės šešėlyje. Praeis dar keli šimtmečiai, ir jiems teks nusigręžti nuo išsikovotosios šlovės bei dangų remiančia siena atsitverti nuo Visatos.

Kedronas bene tuziną kartų persukinėjo atvaizdą pirmyn atgal tuo trumpu periodu, kai ir įvyko esminės permainos. Per vos daugiau nei tūkstantmetį nedidelis atviras miestas virto aklinai uždaru ir gerokai didesniu. Per tą laikotarpį tikriausiai ir

buvo suprojektuoti bei sukurti visi tie iki pat šiol Diasparui ištikimai tarnaujantys mechanizmai, o žinios, kurių dėka jie efektyviai vykdė visas užduotis - suvestos į jų atminties grandines. Į tas pačias atminties grandines, reikia manyti, pateko ir visų tuo metu gyvenusių žmonių modeliai, kad, sulaukę atitinkamo impulso, vėl įsikūnytų materijoje ir atgimę žengtų iš Tvėrimo Menės atgal į gyvenimą. Netikėtai Alvinui dingtelėjo, kad bent tam tikra prasme jis turėjo egzistuoti tame senoviniame pasaulyje. Žinoma, galėjo būti ir taip, kad jis - visiškai sintetinis, kad visą jo asmenybę sukūrė kažkokie menininkai - technikai, kurie, dirbdami neįtikėtinai sudėtingais instrumentais, siekė kažkokio tolimo, bet aiškiai suformuluoto tikslo. Tačiau pačiam Alvinui labiau norėjosi tikėti, kad jis - palikuonis žmonių, kadaise gyvenusių ir vaikščiojusių Žemėje.

Kuriant naująjį Diasparą, iš senojo miesto liko labai nedaug - beveik visą jį užgožė parkas. Dar prieš visus pokyčius senojo Diasparo centre žaliavo nedidelė žolėta laukymė, supanti visų gatvių - spindulių susijungimo tašką. Vėliau parkas išsiplėtė, užimdamas bene dešimtkart didesnį plotą, nušluodamas ir gatves, ir pastatus. Maždaug tuo metu atsirado ir Jarlano Zėjaus Kapas, pakeisdamas didžiulį apskritą pastatą, anksčiau dunksojusį visų gatvių susijungimo vietoje. Alvinas niekad netikėjo legendomis, bylojančiomis apie Kapo senumą, tačiau dabar paaiškėjo, kad tai - vis dėlto tiesa.

Alvinui dingtelėjo netikėta mintis.

- Tikiuosi, - paklausė jis, - šį atvaizdą mes galime tyrinėti lygiai taip pat, kaip ir šiandieninio Diasparo?

Kedrono pirštai sušmėžavo virš monitoriaus valdymo pulto, ir ekranas atsakė į Alvino klausimą. Seniai išnykęs miestas ėmė augti jam prieš akis, regėjimo laukas slydo keistai siauromis gatvelėmis. Prisiminimai apie andainykštį Diasparą mechanizmų atmintyje išliko tokie pat aštrūs ir ryškūs kaip ir dabartinio miesto vaizdai. Ištisą milijardą metų informacinės grandinės sergėjo vaiduoklišką jo pseudoegzistenciją laukdamos, kol kas nors įsigeis ją išvysti. Alvinui dingtelėjo, kad tai, ką jis regi - ne šiaip prisiminimas. Tai - kažkas sudėtingesnio, tarsi prisiminimo prisiminimas.

Kol kas jis nenumanė, ko galėtų iš viso to pasimokyti, ar kaip tai gali praversti, siekiant tikslo. Bet tai ir nebuvo svarbu:

Alviną pakerėjo praeities vaizdai; užgniaužęs kvapą jis žvelgė į pasaulį, egzistavusį tais laikais, kai žmonės dar klajojo tarp žvaigždžių. Jis pirštu parodė žemą apskritą pastatą, dunksantį pačioje miesto širdyje.

- Pradėkime nuo čia, - pasiūlė jis Kedronui. - Manding, pradžiai ši vieta tinka tiek pat, kiek ir bet kuri kita.

Galbūt jį paprasčiausiai lydėjo sėkmė. O gal blykstelėjo kažkoks neįtikėtinai senas prisiminimas. O gal išeitį pakuždėjo elementariausia logika. Tai ir nebuvo labai svarbu - Alvinas anksčiau ar vėliau vis vien būtų pasiekęs šį tašką, tašką, kuriame jungėsi visos spinduliais nutįsusios miesto gatvės.

Jam prireikė dešimties minučių, kad suprastų, jog visos gatvės sueina kaip tik čia anaiptol ne vien dėl simetrijos - pakako dešimties minučių suvokti, kad ilgos paieškos pagaliau subrandino vaisių.

9

Alistra netruko įsitikinti, kad sekti paskui Alviną ir Kedroną neišsiduodant - visai nesunku. Atrodė, kad juodu labai skuba - kas jau savaime buvo visiškai neįprasta - ir nei vienas, nei kitas nesigręžiojo atgal. Tad Alistrai visai patiko persekiojimo žaidimas - ji sekė juos slenkančiais šaligatviais slapstydamasi minioje, bet stengdamasi neišleisti iš akių. Į pabaigą jų kelionės tikslas jau nebekėlė abejonių: įveikę gatvių raizginį ir pasiekę parką jie nebegalėjo traukti niekur kitur, tik į Jarlano Zėjaus Kapą. Parke nebuvo jokių kitų pastatų, o kad šitaip skubantys Alvinas ir Kedronas nekantrautų tiesiog pasigrožėti kraštovaizdžiu, atrodė visiškai neįtikėtina.

Iki Kapo likus keliems šimtams jardų, pasislėpti nebuvo kur, todėl Alistra luktelėjo, kol Kedronas ir Alvinas pradings marmurinio statinio prietemoje. Kai tik jie dingo iš akių, ji nuskubėjo žolėtu šlaitu aukštyn. Alistra neabejojo sėkmingai pratūnosianti už vienos didžiųjų kolonų pakankamai ilgai, kad išsiaiškintų, ką veikia Alvinas ir Kedronas; nieko tokio, jeigu po to jie ją ir užklups.

Kapą sudarė du koncentriniai kolonų žiedai, juosiantys apskritą kiemelį. Išskyrus vieną tarpą, kolonos visiškai užstojo tą vidinę ertmę, tad Alistra vengė prisiartinti prie šios angos; į Ka-

pą ji įėjo iš šono. Mergina sėkmingai prasmuko pro pirmąjį kolonų žiedą, įsitikino, kad visur - tylu ramu, tada atsargiai nustypčiojo prie antrojo. Pro kolonas skiriančius tarpus ji matė Jarlaną Zėjų, žvelgiantį į įėjimo angą, į parką, kurį pats ir įkūrė, ir pagaliau - į plytintį už jo miestą, kurį stebėjo jau šitiek šimtmečių.

Tačiau be jo šioje marmurinėje erdvėje nesimatė nė gyvos dvasios. Kapas buvo tuščias.

Tuo metu Alvinas ir Kedronas jau buvo po žeme, bene šimto pėdų gylyje, mažame, dėžę primenančiame kambarėlyje, kurio sienos, atrodė, sklandžiai slydo aukštyn. Tik iš šio požymio ir galėjai įspėti judėjimą; nesijautė nė menkiausios vibracijos, niekas kitas nebylojo, kad jie sparčiai grimzta į žemės gelmes link tikslo, kurio kol kas dorai nesuvokė nei vienas, nei kitas.

Viskas išdegė kone absurdiškai sklandžiai - kelias jiems buvo tiesiog paruoštas. (Kas gi jį paruošė? - svarstė Alvinas. - Centrinis Kompiuteris? Ar pats Jarlanas Zėjus, kai perstatinėjo miestą?) Monitoriaus ekrane jie išvydo ilgą, vertikalią šachtą, smengančią gilyn, tačiau vos pabandžius pasekti, kur ji veda, vaizdas netrukus užgeso. Alvinas jau žinojo, ką tai reiškia: šios informacijos monitoriuje nebuvo, galbūt nebuvo niekada.

Ši mintis vos spėjo susiformuoti jo galvoje, ir ekranas netikėtai vėl įsižiebė. Jame pasirodė žinutė, užrašyta supaprastintu šriftu, kokiu mechanizmai paprastai bendraudavo su žmonėmis nuo pat tų laikų, kai susilygino su jais intelektu:

ATSISTOK TEN, KUR SMINGA
STATULOS ŽVILGSNIS - IR PRISIMINK:
DIASPARAS NE VISADA BUVO TOKS

Paskutinieji penki žodžiai buvo užrašyti stambesniu šriftu, ir Alvinas akimoju perprato visos žinutės prasmę. Mintimis perduodami kodai jau daugelį šimtmečių buvo naudojami atrakinti duris ar aktyvuoti mechanizmus. O “Atsistok ten, kur sminga statulos žvilgsnis” - ką gi, tai jau net pernelyg paprasta.

- Kažin, kiek žmonių skaitė šią žinutę? - susimąstęs ištarė Alvinas.

- Kiek žinau - keturiolika, - atsakė Kedronas. - Bet tokių galėjo būti ir daugiau. - Smulkiau aiškinti šios gana mįslingos pastabos jis nesiėmė, o Alvinas pernelyg skubėjo atsidurti Kape, kad dar imtųsi klausinėti.

Iš anksto jie anaiptol negalėjo būti tikri, kad mechanizmai vis dar reaguos į aktyvuojantį juos impulsą. Atsidūrę Kape, juodu akimirksniu aptiko tą kiemo grindinio akmenį, į kurį smigo Jarlano Zėjaus akys. Tik iš pirmo žvilgsnio atrodė, kad statula žiūri tolyn, į miestą; atsistojus tiesiog priešais ją, buvo aiškiai matyti, kad jos akys nudelbtos, o vos pastebima šypsenėlė nukreipta į vieną grindinio tašką, esantį prie pat įėjimo į Kapą. Kartą jau atskleidus paslaptį, nebeliko jokių abejonių. Alvinas dėl viso pikto pabandė atsistoti ant gretimo luisto ir įsitikino, kad Jarlanas Zėjus nebežiūri tiesiog į jį.

Jis vėl grįžo ant reikiamo akmens, atsistojo greta Kedrono ir mintimis pakartojo tuos pačius žodžius, kuriuos Juokdarys ištarė balsu:

- Diasparas ne visada buvo toks.

Tą pat akimirksnį laukiantys mechanizmai įsijungė - tarsi nė būt nebūta tų milijonų metų, praslinkusių nuo dienos, kai jie veikė paskutinį kartą. Didžiulis akmens luistas, ant kurio stovėjo Alvinas ir Kedronas, ėmė tolygiai grimzti, gabendamas juos į gelmes.

Žydrumos lopinėlis virš galvų staiga mirktelėjo ir užgeso. Šachtos anga užsivėrė; dabar jau nebegrėsė pavojus, kad į ją įgrius koks nors atsitiktinis žioplys. Kažin, probėgšmais dingtelėjo Alvinui, ar nebus naujas akmuo kažkokiu būdu materializuotas vietoj to, ant kurio juodu su Kedronu leidžiasi žemyn? Tačiau tuoj pat nusprendė, kad yra ne taip. Kapo grindinio akmuo tikriausiai taip ir liko savo vietoje; tuo tarpu tas, ant kurio jie stovėjo, toje pačioje vietoje turbūt egzistavo vos sekundės dalelytę - kaskart atkuriant jį vis giliau ir giliau veikiausiai ir buvo kuriama tolygaus judėjimo iliuzija.

Kol pro juos be garso slydo sienos, nei Alvinas, nei Kedronas nepratarė nė žodžio. Juokdarys jau ne pirmą kartą grūmėsi su savo sąžine svarstydamas, ar šįsyk nebus peržengęs visų ribų. Jis nenutuokė, kur veda šis kelias, jei tik išvis kur nors veda. Pirmąsyk gyvenime jis pajuto, ką iš tikrųjų reiškia baimė.

Savo ruožtu Alvinas nieko nebijojo - jis pernelyg smarkiai

jaudinosi. Panašų jausmą jis patyrė Loreinos Bokšte, žvelgdamas į nepalytėtas dykumos platybes, regėdamas žvaigždes, palengva užkariaujančias naktinį dangų. Tačiau anuomet jis tik žiūrėjo į nežinomybę, o dabar kažkokia jėga nešė jį tiesiog į ją.

Juos supusių sienų judėjimas liovėsi. Viename paslaptingojo kambarėlio šone tvykstelėjo šviesos lopas, jis vis augo ir ryškėjo, kol pagaliau virto durimis. Atvykėliai žengė pro jas, perėjo trumpą koridorių ir atsidūrė milžiniškame apskritame urve, kurio išgaubtos sienos jungėsi per gerus tris šimtus pėdų virš galvų.

Kolona, kurios vidine ertme jie nusileido žemyn, iš pažiūros atrodė gerokai per laiba, kad išlaikytų ją slegiančius milijonus tonų uolienos; tiesą sakant, išvis neatrodė, kad ji būtų sudėtinė patalpos konstrukcijos dalis, veikiau priminė savotišką vėlesnį priestatą. Pasekęs akimis Alvino žvilgsnį, Kedronas irgi priėjo tą pačią išvadą.

- Ši kolona, - prabilo jis užsikirsdamas, tarsi labai stengdamasis bent ką nors pasakyti, - tiesiog skirta patalpinti tą šachtą, kuria mes nusileidome. Neįmanoma, kad ja ir vyko visas judėjimas tais laikais, kai Diasparas dar buvo atviras pasauliui. Manau, andai transportas keliaudavo štai šitais tuneliais; pažvelk, manau, atpažinsi, kas tai?

Alvinas apžvelgė salės sienas, nuo kurių jį skyrė daugiau nei šimtas jardų. Išdėstytos vienodais atstumais, jose žiojėjo tunelių angos - iš viso dvylika, vedančių visomis kryptimis, lygiai kaip ir šiandieniniai slenkantys takai. Alvinas įžiūrėjo, kad tunelių grindys nuožulniai kyla aukštyn, čia pat jis atpažino ir pilką slenkančių takų paviršių. Tai buvo atkirsti didžiųjų kelių galai; keistoji, takams gyvybę teikianti medžiaga čia buvo amžiams sustingusi. Įkūrus parką, slenkančių takų sistemos stebulė buvo palaidota. Tačiau ne sunaikinta.

Alvinas patraukė link artimiausiojo tunelio. Žengęs vos kelis žingsnius jis ūmai susizgribo, jog kažkas vyksta su grindimis po kojomis. *Jos palaipsniui skaidrėjo.* Dar keli žingsniai - ir Alvinas pasijuto stovįs tiesiog ore, kojomis nesiremdamas į jokį regimą pagrindą. Jis sustojo ir įsižiūrėjo į apačioje plytinčią tuštumą.

- Kedronai! - šūktelėjo jis. - Tu tik ateik ir pažiūrėk!

Juokdarys atskubėjo pas jį, ir abu drauge ėmėsi apžiūrinė-

ti po kojomis atsivėrusį stebuklą. Labai giliai, neįspėjamu atstumu po jais, driekėsi milžiniškas, tik vos įžiūrimas žemėlapis - didžiulis tinklas linijų, sueinančių į vieną tašką po pagrindine šachta. Valandėlę abu tylėdami stebeilijo į jį, o paskui Kedronas tyliai paklausė:

- Ar numanai, kas tai?

- Manding, taip, - atsakė Alvinas. - Tikriausiai tai - visos transporto sistemos žemėlapis, o štai tie skrituliukai ženklina kitus Žemės miestus. Pažvelk, prie kiekvieno kažkas parašyta, bet raidės tokios blausios, kad nevalioju įskaityti.

- Turbūt kadaise čia būta kažkokio vidinio apšvietimo, - tarsi galvodamas kažką kita tarstelėjo Kedronas. Žvilgsniu jis sekė linijas, apačioje nusidriekiančias link patalpos sienų.

- Taip ir maniau! - staiga riktelėjo jis. - Ar matai, kaip tos viename taške prasidedančios linijos veda link nedidelių tunelių?

Alvinas jau spėjo pastebėti, kad be dvylikos didžiulių arkų, gaubiančių slenkančiųjų takų tunelius, čia esama ir begalės gerokai mažesnių, iš kambario kažkur vedančių tunelių, tik šie įžambiai krypo ne aukštyn, o žemyn.

Nė nelaukdamas atsakymo, Kedronas kalbėjo toliau:

- Sunku ir įsivaizduoti dar paprastesnę sistemą. Žmonės atkeliaudavo čia slenkančiaisiais takais, pasirinkdavo norimą aplankyti vietą ir tada tiesiog sekdavo atitinkama žemėlapio linija.

- O kas toliau? - paklausė Alvinas. Kedronas neatsakė, žvilgsniu naršydamas paslaptinguosius žemyn vedančius tunelius. Jų buvo trisdešimt ar keturiasdešimt, iš pažiūros - visiškai vienodų. Atskirti vieną nuo kito padėtų nebent žemėlapyje surašyti pavadinimai, tačiau juos iššifruoti - jau nebeįmanoma.

Alvinas patraukė toliau, jis ratu suko aplink centrinę koloną. Netrukus Kedronas išgirdo jo balsą - šiek tiek prislopintą, daugybės nuo sienų atsimušančių aidų iškraipytą.

- Kas atsitiko? - šūktelėjo Kedronas, nenorėdamas judintis iš vietos. Jam beveik pavyko išskaityti vieną vos įžiūrimų raidžių eilutę. Tačiau Alvino balsas nuskambėjo gana primygtinai, ir Juokdarys patraukė pas jį.

Gelmėje driekėsi antroji didžiulio žemėlapio pusė; blankus jo tinklas tįso link kompaso žymių. Bet šįsyk prigesęs jis bu-

vo ne visas: viena - viena vienintelė! - jo linija skaisčiai švytėjo. Atrodė, kad ji niekur nesijungia su visa sistema ir tarsi žaižaruojanti strėlė sminga į vieną žemyn vedančių tunelių. Prie pat galo linija kirto auksu žėrintį skrituliuką, greta kurio buvo užrašytas vienintelis žodis: LYSAS. Tik tiek.

Ilgai ilgai Alvinas ir Kedronas tiesiog stovėjo ir žiūrėjo į tą nebylų simbolį. Kedronui tai buvo iššūkis, kurio, jis puikiai žinojo, niekad negalėsiąs priimti, kuris, jo manymu, geriau išvis neegzistuotų. Tačiau Alvinui tai buvo visų jo svajonių išsipildymo užuomina; nors žodis "Lysas" jam ničnieko nereiškė, vaikinas voliojo jį burnoje, ragaudamas jo skambesį tarsi kažkokį egzotišką skanėstą. Kraujas smarkiai pulsavo jo gyslose, skruostai iškaito lyg karščiuojant. Jis dairėsi po šią milžinišką geležinkelio stotį, mėgindamas įsivaizduoti, kaip viskas atrodė senaisiais laikais, kai oro transportu jau niekas nebesinaudojo, bet Žemės miestai vis dar bendravo tarpusavyje. Jis galvojo apie slenkančius milijonus metų, per kuriuos transporto srautas vis labiau ir labiau seko, o šviesos didžiajame žemėlapyje geso viena po kitos, kol pagaliau švytėti liko tik ta vienintelė linija. Kažin, galvojo jis, kaip ilgai ji vieniša švietė tarp kitų, užtemusių, laukdama ir nesulaukdama žingsnių, kuriems galėtų parodyti kelią - ji laukė, kol Jarlanas Zėjus sustabdė slenkančiuosius takus ir atitvėrė Diasparą nuo likusiojo pasaulio.

Nuo tų laikų praslinko milijardas metų. Matyt, jau tada ir Lysas prarado bet kokį ryšį su Diasparu. Sunku buvo patikėti, kad antrajam miestui pavyko išgyventi; tikriausiai dabar žemėlapis jau nieko nebereiškė.

Galų gale Kedronas pažadino Alviną iš susimąstymo. Juokdarys akivaizdžiai nervinosi ir vos nustygo vietoje; jis niekuo nebepriminė to ramaus, savim pasitikinčio žmogaus, kurį Alvinas pažinojo mieste, paviršiuje.

- Manau, toliau eiti neverta, - pratarė jis. - Tai gali būti nesaugu... kol mes patys kaip reikiant nepasiruošę.

Patarimas buvo išmintingas, tačiau Alvinas pajuto Juokdario balse nuskambėjusią baimę. Jeigu ne tai, gal jis ir būtų atsižvelgęs į sveiko proto balsą, tačiau labai jau aštrus savojo šaunumo suvokimas, persipynęs su panieka Kedrono baugštumui, stumte stūmė Alviną pirmyn. Jam pasirodė, jog kvaila būtų, įveikus šitokį kelią, pasukti atgal kaip tik tada, kai tikslas

jau galbūt ranka pasiekiamas.

- Aš einu į tą tunelį, - atkakliai pareiškė jis, tarsi provokuodamas Kedroną jį sulaikyti. - Noriu pažiūrėti, kur jis veda. - Jis ryžtingai žengė pirmyn. Valandėlę paabejojęs, Juokdarys patraukė jam iš paskos, sekdamas po kojomis švytinčia strėle.

Vos įžengę į tunelį, jie pajuto puikiai pažįstamą peristaltinio lauko trūktelėjimą ir po akimirkos jau sklandžiai, be jokių pastangų smego gelmėn. Nusileidimas truko ne ilgiau nei minutę; netrukus laukas juos paleido, ir jie atsidūrė ilgos ir siauros, puscilindrio formos patalpos gale. Kitame jos gale žiojėjo du blausiai apšviesti tuneliai, nusidriekiantys kažkur tolyn, į begalybę.

Beveik kiekvienos nuo pat Aušros laikų egzistavusios civilizacijos žmonės čia pasijustų atsidūrę visiškai įprastoje aplinkoje, tačiau Alvinui ir Kedronui tai buvo proga žvilgtelėti į visai kitą pasaulį. Ilgos, aptakios mašinos, tarsi šovinys nukreiptos link tolimojo tunelio, paskirtis buvo akivaizdi, tačiau tai nė kiek nemenkino įspūdžio šviežumo. Viršutinė aparato dalis buvo perregima - žvilgtelėjęs vidun, Alvinas išvydo eilėmis išrikiuotus prašmatnius krėslus. Nesimatė nė ženklo jokio įėjimo, o visa mašina kybojo ore gal per pėdą virš metalinio bėgio, nusidriekiančio į tolumą ir pranykstančio viename iš tunelių. Už kelių jardų dar vienas toks pat bėgis vedė į antrąjį tunelį, tik virš šio neplūduriavo mašina. Alvinas žinojo, žinojo taip tvirtai, tarsi kas nors jam būtų pasakęs, jog kažkur, tolimame, nepažįstamame Lyse, panašioje į šią patalpoje lygiai taip pat laukia antroji mašina.

Kedronas prašneko, gal kiek per greitai berdamas žodžius:

- Kokia neregėta transporto sistema! Juk tokiu vežimu vienu metu gali keliauti ne daugiau šimto žmonių, vadinasi, judėjimas čia negalėjo būti labai intensyvus. Kodėl gi jie šitaip vargo, rausdamiesi į Žemės gelmes, kai tuo metu atvira buvo padangė? Gal Įsibrovėliai neleido jiems skraidyti, nors tuo gana sunku patikėti? O gal visa šitai buvo pastatyta pereinamuoju laikotarpiu, kai žmonės vis dar keliaudavo, bet nebenorėjo, kad jiems kas nors primintų kosminę erdvę? Šitaip jie galėjo važinėti iš miesto į miestą, taip ir neišvysdami dangaus ir žvaigždžių. - Jis nervingai nusijuokė. - Vis dėlto galėčiau lažintis dėl vieno dalyko, Alvinai. Kai Lysas egzistavo, jis tikriausiai be-

veik niekuo nesiskyrė nuo Diasparo. Manding, visi miestai turėjo būti daugmaž vienodi. Nieko nuostabaus, kad žmonės galų gale juos apleido ir visa ką surinko viename Diaspare. Kokia prasmė išsisklaidyti daugelyje miestų, kai visiškai pakanka ir vieno?

Alvinas praleido pro ausis beveik viską, ką šnekėjo Juokdarys. Jis įdėmiai tyrinėjo ilgąjį šovinį, ieškodamas kokios nors angos. Jeigu mašiną andai valdė koks nors iš centro gaunamas arba žodžiais ištariamas koduotas įsakymas, tuomet tikriausiai niekad nepavyks priversti jos paklusti jam. Ir tada šis transportas visam gyvenimui Alvinui liks iš proto varančia paslaptimi.

Be garso atsivėrusios durys užklupo jį visiškai nepasiruošusį. Alvinas ničnieko neišgirdo, tačiau sienos dalis staiga be jokio perspėjimo tiesiog ištirpo, ir priešais jį atsivėrė jaukus, dailiai įrengtas mašinos vidus.

Kaip tik dabar reikėjo pasirinkti. Iki pat šios akimirkos Alvinas, vos panorėjęs, galėjo pasukti atgal. Bet jeigu jis įkels koją pro šias paslaugiai atsivėrusias duris, kelio atgal nebebus - Alvinas žinojo, kas tada atsitiks, bet nė nenumanė, kur tai jį nuves. Jis jau nebebus savo lemties šeimininkas, jis atsiduos visiškai nepažįstamų jėgų valion.

Vis dėlto jis beveik nedvejojo. Alvinas nedrįso atsitraukti, būgštaudamas, kad, jei lauks pernelyg ilgai, tokia akimirka gali niekada nebepasikartoti, o jeigu ir pasikartos, kažin ar jo paties narsa prilygs žinių troškimui. Kedronas sunerimęs prasižiojo, ketindamas protestuoti, tačiau jam nespėjus nė žodžio ištarti, Alvinas žengė pro duris vidun. Jis atsigręžė į Kedroną, kuris stovėjo vos įžiūrimo durų keturkampio įrėmintas, ir valandėlei stojo įtempta tyla: ir vienas, ir kitas laukė, kad antrasis prašnektų pirmas.

Tačiau išeitis atėjo pati. Vos pastebimai sumirguliavo skaidruma, ir mašinos siena sandariai užsivėrė. Alvinas tik tik spėjo kilstelėti ranką atsisveikinimui, kai ilgasis cilindras šaute šovė pirmyn. Dar prieš įnerdamas į tunelį, jis jau lėkė greičiau, nei žmogus valiotų bėgti kiek įkabindamas.

Kadaise buvo laikai, kai milijonai žmonių važinėdavo labai panašiomis mašinomis kasdien: zuidavo jomis iš namų į darbus, kokias nors nykias kontoras ir atgal. Po tų neatmenamų dienų žmogus išnaršė Visatą ir vėl sugrįžo į Žemę - išsikovo-

jo imperiją, bet vėliau nesugebėjo jos išlaikyti. O dabar vėl kažkas leidosi į šitokią kelionę - kelionę, kuri daugybei kadai užmirštų, ieškoti nuotykių visiškai nelinkusių žmonių būtų pilka kasdienybė.

Tai buvo pati įsimintiniausia žmogaus kelionė per visą pastarąjį milijardą metų.

Alistra bene tuziną kartų išnaršė visą kapą, nors ir vieno karto pakaktų su kaupu: čia nebuvo nė menkiausio užkaborio pasislėpti. Atslūgus pirmajam apstulbimui, mergina susimąstė: gal per parką ji sekė visai ne Alviną ir Kedroną, o tik jų projekcijas? Tačiau tokią mintį ji tuoj pat atmetė: projekcijos akimirksniu materializuodavosi pageidaujamoje vietoje, visai nereikėdavo vargti ir eiti ten pačiam. Tad joks sveiko proto žmogus nevers savo projekcijos "pėdinti" bent poros mylių atstumą, niekas negaiš ištiso pusvalandžio tam, kad pasiektų tikslą, kuriame galima atsidurti tučtuojau. Ne, negali būti jokių abejonių: asmenys, paskui kuriuos Alistra atsekė į Kapą, buvo tikras Alvinas ir tikras Kedronas.

Vadinasi, kažkur turėtų būti slaptas įėjimas. Ką gi, jei ji šiaip ar taip nusiteikusi laukti, kol grįš pražuvėliai, galima ir pačiai jo paieškoti.

Taip jau nutiko, kad sugrįžtantį Kedroną Alistra pražiopsojo: kai jis išniro iš po žemių, ji kaip tik apžiūrinėjo kitapus statulos stūksančią koloną. Mergina išgirdo žingsnius, atsigręžė - ir pirmiausia jai krito į akį, kad Kedronas vienas.

- Kurgi Alvinas? - suriko ji.

Atsakymo jai teko palaukti. Juokdarys buvo toks apdujęs ir suglumęs, kad neištvėrusi Alistra pakartojo klausimą - tik tada jis ją išvis pastebėjo. Neatrodė, kad Kedronas būtų bent kiek nustebęs, kai išvydo ją čia.

- Aš nežinau, kur jis, - pagaliau atsakė jis. - Galiu pasakyti tik tiek: jis - kažkur, pakeliui į Lysą. Dabar tu žinai tiek pat, kiek ir aš.

Niekada nevertėjo priimti Kedrono žodžių už gryną pinigą. Tačiau Alistrai nereikėjo jokių įrodymų, kad Juokdarys tam kartui visiškai užmiršo savo vaidmenį. Mergina suprato, jog tai, ką jis sako - tiesa, kad ir ką tai reikštų.

Vos durys už nugaros užsivėrė, Alvinas susmuko į artimiausią krėslą. Jam staiga pakirto kojas: Alvinas patyrė tai, ko iki šiol dar niekad nebuvo patyręs - tą nežinomybės baimę, kuriai neatsispirdavo nė vienas Diasparo žmogus. Vaikinas drebėjo visu kūnu, akys apsiblausė, vaizdas jose praskydo. Jeigu būtų galėjęs, būtų tučtuojau nešęs kudašių iš tos lekiančios mašinos, net jei tai reikštų, kad teks palaidoti visas svajones.

Alviną užgriuvo ne vien baimė, bet ir nepakeliamas visiškos vienatvės pojūtis. Visa, ką jis pažinojo ir mylėjo, liko Diaspare; tiesa, gal priekyje jo ir netyko jokie ypatingi pavojai, tačiau gali būti, kad savojo pasaulio jam jau niekad nebelemta išvysti. Alvinas sužinojo tai, ko jau daugybę amžių nežinojo joks žmogus: ką reiškia visiems laikams palikti namų židinį. Šią akimirką jis jautėsi toks apleistas, kad jam net nelabai rūpėjo, ar kelias, kuriuo švilpė milžinišku greičiu, veda į saugią vietą, ar į pražūtį; svarbu bebuvo tik tai, kad kelias veda tolyn nuo namų.

Tačiau tokia būsena palengva išsisklaidė, niūri juoduma apleido Alvino mintis. Jis ėmė dairytis aplinkui, stengdamasis pastebėti, kokių žinių galima išpešti iš to neįtikėtinai seno transporto. Alvinui nė į galvą nešovė pernelyg stebėtis ar žavėtis tuo, jog ši požeminė transporto sistema po šitiek šimtmečių vis dar nepriekaištingai tebefunkcionuoja. Tiesa, jos modelio miesto monitorių amžinybės grandinėse nebuvo, bet tikriausiai kažkur esama kitų panašių grandinių, kurios ir sergsti visą sistemą nuo gedimų ar nepageidautinų pokyčių.

Galų gale Alvinas pastebėjo priekinėje sienoje įmontuotą informacinę lentelę. Užrašas joje buvo visai trumpas, bet gerokai jį nuramino:

LYSAS
35 MINUTĖS

Alvinui bežiūrint skaičius 35 pasikeitė į 34. Bent jau ši informacija jam pasirodė vertinga, nors jis visiškai nenutuokė, kokiu greičiu važiuoja, tad ir kelionės atstumo niekaip negalėjo

įspėti. Pro šalį skriejo tunelio sienos - vienodas pilkas mirgėjimas; vienintelis apie judėjimą bylojantis pojūtis buvo visai silpna vibracija; jeigu nebūtų apie tai pagalvojęs, Alvinas nė nebūtų jos pajutęs.

Diasparas turėjo likti jau už daugybės mylių, virš galvos dabar, matyt, plytėjo vėjo nešiojamo smėlio kopų dykuma. Galbūt kaip tik šiuo metu jis važiuoja po tų aptrupėjusių kalvų grandine, į kurią ne kartą žvelgė iš Loreinos Bokšto...

Alvino vaizduotė nuskriejo į Lysą, tarsi nekantraudama atsidurti ten anksčiau nei jo kūnas. Koks gi tai miestas? Kad ir kaip stengėsi, Alvinas tevaliojo įsivaizduoti kitą, mažesnį Diasparo variantą. Kažin, ar jis iš viso tebėra? - dingtelėjo mintis. Bet čia pat Alvinas pasistengė save nuraminti: priešingu atveju ši mašina juk nelakdintų jo per Žemės gelmes.

Staiga vibracija po kojomis pastebimai pasikeitė. Mašina lėtėjo - dėl to nekilo jokių abejonių. Tikriausiai laikas pralėkė greičiau, negu jis manė; šiek tiek nustebęs Alvinas dirstelėjo į informacinę lentelę.

LYSAS
23 MINUTĖS

Suglumęs, šiokio tokio nerimo gnybiamas, Alvinas veidu prisispaudė prie skaidrios sienos. Mašina vis dar lėkė tokiu greičiu, kad tunelio sienos susiliejo į vientisą pilkšvą mirgėjimą, tačiau dabar Alvinas protarpiais jau pastebėdavo kažkokius kelio ženklus, tiesa, išnykstančius kone greičiau, nei pasirodydavo. Tačiau jie kaskart valandėlei vis likdavo įsispaudę Alvino regėjimo lauke.

Staiga, be jokio perspėjimo, tunelio sienos abipus jo išnyko. Vis dar lėkdama milžinišku greičiu, mašina kirto didžiulę tuščią erdvę, didesnę net už slenkančiųjų takų centro salę.

Užgniaužęs kvapą, Alvinas dairėsi pro skaidrias sienas. Apačioje jis įžiūrėjo sudėtingą kelrodžių strypų tinklą, kryžiuodamiesi ir persikryžiuodami jie pagaliau dingdavo tunelių labirinte, išsiraizgiusiame ir vienoje, ir kitoje pusėje. Iš kupolinių lubų sruvo melsvos šviesos srautas, to akinančio švytėjimo fone Alvinas įžiūrėjo kažkokių milžiniškų mechanizmų kontūrus. Plieskianti šviesa buvo tokia stipri, kad Alvinui įskaudo akys;

jis suprato, kad ši patalpa skirta anaiptol ne žmonėms. Po valandėlės jis prašvilpė pro daugybę eilėmis išrikiuotų cilindrų, kurie nejudėdami kybojo virš kelrodžių bėgių. Šie buvo gerokai didesnį už tą, kuriuo keliavo Alvinas; vaikinas įspėjo, kad didieji cilindrai andai veikiausiai naudoti krovinių pervežimui. Aplinkui juos spietėsi būriai neregėtų, daugianarių mechanizmų - visi nebylūs ir nurimę amžiams.

Alvinui nespėjus kaip reikiant apsidairyti, didžiulė apleista patalpa jau liko už nugaros. Bet ir tos trumpos valandėlės užteko, kad jį apimtų pagarbi baimė - pagaliau jis iš tiesų suvokė didžiojo užtemdyto žemėlapio, plytinčio po Diasparu, reikšmę. Pasaulyje stebuklų buvo kur kas daugiau, negu jis drįso svajoti.

Alvinas dar kartą dirstelėjo į lentelę. Skaičius nebuvo pasikeitęs - vadinasi, didįjį urvą mašina perlėkė mažiau nei per minutę. Dabar ji vėl didino greitį; nors judėjimo beveik nesijautė, tunelio sienos švilpte švilpė pro šalį - Alvinas nesiėmė net spėlioti, kokiu greičiu važiuoja.

Atrodė, praėjo visa amžinybė, ir pagaliau vibracijos dažniai vėl pasikeitė. Užrašas informacinėje lentelėje bylojo:

LYSAS
1 MINUTĖ

Alvinas kaip gyvas dar nebuvo patyręs, kad minutė gali trukti šitaip ilgai. Mašina judėjo vis lėčiau ir lėčiau, akivaizdžiai ne laikinai sumažindama greitį. Ji ruošėsi išvis sustoti.

Tyliai ir sklandžiai ilgasis cilindras išnėrė iš tunelio į urvą - į savotišką geležinkelio stotį, kuri galėjo būti anos, įrengtosios po Diasparu, dvynė. Alvinas taip susijaudino, kad akyse viskas ėmė lietis; anaiptol ne iš karto jis pastebėjo, kad durų anga žioji atvira ir jis gali išlipti. Vaikinas paskubomis puolė laukan, bet spėjo dar kartą dirstelėti į informacinę lentelę. Užrašas joje buvo jau pasikeitęs - ir naujasis Alviną neapsakomai nuramino:

DIASPARAS
35 MINUTĖS

Ieškodamas kokio nors išėjimo iš stoties, Alvinas pastebėjo pirmuosius požymius, bylojančius, kad, ko gero, bus patekęs į civilizaciją, ir visai kitokią nei ta, kurią paliko. Kelias į paviršių akivaizdžiai vedė žemu plačiu tuneliu viename urvo gale, o ten Alvinas jau iš tolo matė laiptus. Tuo tarpu Diaspare laiptai buvo retenybė: visur, kur tik reikėjo patekti iš vieno lygio į kitą, miesto architektai suprojektavo rampas arba nuožulnius koridorius. Tokia tradicija užsiliko iš tų laikų, kai dauguma robotų judėdavo ant ratų, tad laiptai jiems buvo neįveikiama kliūtis.

Laiptų maršas buvo visai neilgas ir baigėsi ties durimis, kurios, vos Alvinui prisiartinus, automatiškai atsidarė. Vaikinas įžengė į nedidelę patalpą, panašią į kambarėlį, šachtos ertme nugabenusį jį į Jarlano Zėjaus Kapo požemius, ir visai nenustebo, kai po kelių minučių atsivėrė kitos durys - už jų nuolaidžiai kylantis skliautuotas koridorius vedė link arkos, rėminančios dangaus pusapskritimį. Nors ir nepajuto visiškai jokio judėjimo, Alvinas numanė pakilęs bent kelis šimtus pėdų aukštyn. Jis nuskubėjo nestačiu šlaitu link saulės nutviekstos angos - nekantraudamas išvysti, kas laukia jo priešakyje, užmiršo visas baimes.

Alvinas atsidūrė neaukštos kalvos šlaite ir pirmąją akimirką pasijuto tarsi vėl sugrįžęs į parką Diasparo centre. Tačiau jei ši vieta, kur jis pateko, iš tiesų buvo parkas, Alvinas net neįstengė protu aprėpti jo dydžio. Tuo tarpu miesto, kurį vylėsi išvysiąs, niekur nesimatė. Visur, kiek tik aprėpė žvilgsnis, žaliavo miškai ir žolėtos lygumos - nieko daugiau.

Paskui Alvinas pažvelgė tolyn, link horizonto - o ten, virš medžių, stūksojo milžiniška, pasaulį supanti arka, greta kurios net didingiausi Diasparo bokštai atrodytų lyg tikri nykštukai. Šis milžiniškas statinys buvo taip toli, kad bet kokios detalės skendo nuotolio ūkanose, tačiau jo kontūrai Alviną išsyk kažkuo nustebino. Tačiau kai jo regėjimas kiek prisitaikė prie šio didingo kraštovaizdžio mastelių, jis suprato, kad tos tolybėje dunksančios sienos statytos ne žmogaus rankomis.

Laikas įveikė ne viską: Žemėje vis dar tebebuvo kalnų, kuriais ji galėjo didžiuotis.

Alvinas ilgai stovėjo tunelio angoje, stengdamasis apsiprasti su tuo keistu pasauliu, kuriame atsidūrė. Jau vien dydžiai ir erdvės jį gerokai pribloškė - tų ūkanotų kalnų apsuptoje terito-

rijoje galėjo tilpti geras tuzinas Diasparo didumo miestų. Tačiau, kad ir kiek dairėsi, Alvinas taip ir nepastebėjo jokių žmogaus veiklos požymių. Vis dėlto kalvos šlaitu žemyn vingiuojantis kelias atrodė gerai prižiūrimas; Alvinas nutarė, kad bus geriausia pažiūrėti, kur jis nuves.

Kalvos papėdėje kelias nėrė tarp milžiniškų žaliuojančių medžių, beveik visiškai užstojančių saulę. Vos įžengus į jų paunksnę, Alviną pasitiko neįprastų kvapų ir garsų mišinys. Vėjo šnarėjimą medžių lapuose jam teko girdėti ir anksčiau, tačiau čia aidėjo ir tūkstančiai kitokių prislopintų garsų, kurių Alvinas nevaliojo atpažinti. Be to, jį svaigino ir nepažįstami kvapai - prisiminimų apie juos neišliko netgi rasinėje jo tautos atmintyje. Maloni šiluma, gausybė aromatų ir spalvų margumynas, milijonų visa kur krebždančių, akimi nepastebimų gyvūnėlių įvairovė - visa tai kvaitino Alviną beveik kaip fizinis smūgis.

Netikėtai kelias išvedė prie ežero. Dešinėje pusėje medžių staiga neliko, jų vietoje išsiliejo didžiulis vandens plotas, nutaškytas mažyčių salų taškeliais. Alvinas kaip gyvas neregėjo šitiek vandens; palyginus su šiuo ežeru, netgi didžiausieji Diasparo tvenkiniai atrodė kaip paprasčiausios balos. Alvinas lėtai prisiartino, rieškučiomis pasėmė šilto vandens ir leido jam ištekėti pro pirštus.

Vandenyje iš nendrių tankumyno staiga išsiveržė stambi sidabrinė žuvis - iki šiol Alvinas dar niekad neregėjo gyvo, bet ne žmogiško sutvėrimo. Žuvis lyg ir turėjo pasirodyti jam nematytu neregėtu padaru, tačiau jos forma atsispindėjo Alvino atminty kažkuo tarsi atpažįstamu. Pakibusi blyškiai žalioje vandens erdvėje, vos pastebimai virpindama pelekus, ji atrodė kaip tikras jėgos ir greičio įsikūnijimas. Tame gyvame kūne Alvinas įžiūrėjo grakščias didžiulių laivų, andai karaliavusių Žemės padangėje, linijas. Evoliucija ir mokslas per amžius išvystė tokias pat tobulas formas, tačiau gamtos tvarinys išsilaikė ilgiau.

Galų gale Alvinas šiaip ne taip išsivadavo iš ežero kerų ir patraukė vingiuojančiu keliu tolyn. Jį vėl apsupo miškas, bet šįsyk - nebeilgam. Netrukus kelias baigėsi erdvioje, gal mylios pločio ir dukart tiek ilgio, laukymėje - ir tada Alvinas suprato, kodėl iki šiol nematė jokio žmogaus veiklos ženklo.

Laukymėje spietėsi daugybė žemų dviaukščių namukų, iš-

dažytų pasteliniais atspalviais, neerzinančiais akių net skaisčioje saulėkaitoje. Dauguma namukų - visiškai paprasti, be jokių įmantrybių, tačiau keletas buvo pastatyti gana sudėtingu architektūriniu stiliumi, puošti lieknomis kolonomis ir grakščiais akmenų ornamentais. Šiuose iš pažiūros labai senuose pastatuose buvo panaudota netgi tokia neįtikėtinai senoviška detalė kaip į viršų smailėjančios arkos.

Lėtai žingsniuodamas kaimo link, Alvinas iš paskutiniųjų stengėsi apsiprasti su naująja aplinka. Niekas čia jam nebuvo pažįstama; pasikeitė netgi pats oras - jis virpėjo nematoma, slėpininga gyvybe. O tarp pastatų besisukiojantys aukšti auksaplaukiai žmonės, kurių kiekvienas judesys dvelkė nesąmoningu grakštumu, akivaizdžiai buvo drėbti iš kito molio nei Diasparo gyventojai.

Alvino jie tarsi nepastebėjo, kas jau savaime buvo labai keista - vien apranga jis smarkiai skyrėsi nuo jų. Kadangi Diaspare temperatūra niekada nesikeisdavo, drabužių paskirtis iš esmės tebuvo dekoratyvinė, neretai apdarai tiesiog priblokšdavo įmantrumu. Tuo tarpu čia žmonės, panašu, rengėsi iš reikalo, ne dėl gražumo, ir dažnas apdaras tebuvo ne kas kita, kaip vientisa audeklo atraiža, apvyniota aplink kūną.

Tik tada, kai Alvinas pasiekė kone kaimo vidurį, Lyso žmonės į jį sureagavo - ir sureagavo gana netikėtu būdu. Iš vieno pastato išėjo penkių vyrų grupelė ir tikslingai patraukė tiesiog link Alvino - beveik galėjai pamanyti, kad jie laukė jo atvykstant. Alvinas taip susijaudino, kad net akyse apraibo, pulsas sutvinkčiojo smilkiniuose. Jis pagalvojo apie visus lemtingus žmonių susitikimus su ateiviais iš tolimų pasaulių. Tiesa, šitie, išėję jo pasitikti, buvo tokie pat žmonės kaip ir jis pats, bet kaip smarkiai jie spėjo pasikeisti per tuos amžių amžius, praslinkusius po atsiskyrimo nuo Diasparo?

Penketas vietinių sustojo per kelis žingsnius nuo Alvino. Jų vyresnysis nusišypsojo ir ištiesė ranką - senovinis pasisveikinimo gestas.

- Pamanėme, kad bus geriausia sutikti tave čia, - prašneko jis. - Mūsų kraštas labai smarkiai skiriasi nuo Diasparo, tad kol ateina nuo stoties, lankytojas turi šiek tiek laiko... apsiprasti.

Alvinas paspaudė ištiestą ranką, bet jautėsi toks priblokštas, kad nesusizgribo, ką atsakyti. Pagaliau jis suprato, kodėl ki-

ti kaimo gyventojai nekreipė į jį jokio dėmesio.

- Vadinasi, jūs žinojote, kad aš atvykstu? - galų gale išspaudė jis.

- Be abejo. Kai įsijungia transporto sistema, mes visada apie tai sužinome. Sakyk, kaip tau pavyko rasti kelią? Praėjo tiek daug laiko nuo tos dienos, kai sulaukėme paskutiniojo svečio, kad jau baiminomės, jog paslaptis gali būti užmiršta amžiams.

Vienas iš palydovų pertraukė kalbantįjį:

- Kol kas pasistenk sutramdyti smalsumą, Džerani. Seranisė laukia.

Prieš vardą "Seranisė" žmogus ištarė dar vieną, Alvinui visiškai negirdėtą žodį - matyt, tai buvo savotiškas titulas. Visa kita jis suprato be jokių pastangų, bet jam nė į galvą neatėjo dėl to nustebti. Diasparo ir Lyso kalbinis paveldas sutapo, o senovinė garso įrašymo technologija jau kadaise įšaldė kalbos modelį, neleisdama jam keistis.

Džeranis nusileido, kiek pašaipiai gūžtelėdamas pečiais.

- Ką gi, tegul bus taip, - jis nusišypsojo. - Seranisė turi nedaug privilegijų, tad neatimkime dar ir šitos.

Drauge su palydovais eidamas per kaimą, Alvinas įdėmiai apžiūrinėjo vietinius žmones. Iš pažiūros jie atrodė geranoriški ir protingi, tačiau Alvinas visą gyvenimą buvo įpratęs tokias dorybes laikyti savaime suprantamomis, o dabar norėjo įžvelgti kokių nors bruožų, kuriais šie žmonės skirtųsi nuo panašios Diasparo gyventojų grupės. Tiesa, skirtumų jis pastebėjo, bet suformuluoti juos buvo ne taip paprasta. Visi penki vietiniai buvo kiek aukštesni už Alviną, be to, dviejų iš jų veiduose neabejotinai ryškėjo fizinio senėjimo požymiai. Jų oda buvo sodraus, rudo atspalvio, o judesiai spinduliuote spinduliavo energija bei kažkokiu įkarščiu, kas Alviną nuteikė žvaliai, bet tuo pat metu ir šiek tiek glumino. Jis net šyptelėjo prisiminęs Kedrono pranašystę, esą, jei jis, Alvinas, kada nors ir atsidursiąs Lyse, tai įsitikinsiąs, jos šis ničniekuo nesiskiria nuo Diasparo.

Dabar jau kaimo gyventojai atvirai apžiūrinėjo Alviną, niekas nebeapsimetinėjo, kad jo pasirodymas čia - savaime suprantamas dalykas. Staiga tarp dešinėje pusėje žaliuojančių medžių suskardėjo šaižūs, laibi riksmai, ir tuoj pat iš tankmės

siūbtelėjo būrelis nedidelių, susijaudinusių padarėlių, kurie krykštaudami susispietė aplink Alviną. Šis sustojo lyg nudiegtas, apstulbęs, nevaliodamas patikėti savo akimis. Jis išvydo tai, ką jo paties pasaulis prarado taip seniai, jog prisiminimų apie tai išliko nebent legendose. Štai šitaip kadaise ir prasidėdavo žmogaus gyvenimas - tie triukšmingi, stulbinantys sutvėrimai buvo ne kas kita kaip žmonių vaikai.

Alvinas stebėjo juos su nuostaba, vis dar sunkiai įstengdamas patikėti; širdies gilumoje krebždėjo ir dar kažkoks jausmas, kurio atpažinti jam kol kas nesisekė. Joks kitas reginys nebūtų jo privertęs dar aštriau pajusti, kaip toli jis atsidūrė nuo pažįstamo pasaulio. Nemirtingumas Diasparui atsiėjo anaiptol ne dykai, teko susimokėti visas sąskaitas.

Būrelis sustojo priešais didžiausią pastatą iš visų, kol kas Alvino matytų čia. Pastatas stūksojo pačiame kaimo centre, ant apskrito jo bokštelio smygsojo stiebas su žalia, vėjo švelniai plevenama vėliavėle.

Alvinas įėjo į namą drauge su Džeraniu, visi kiti liko lauke. Viduje tvyrojo tyla ir vėsa; pro skaidrias sienas besismelkianti saulės šviesa viską užliejo maloniu akiai, ramiu švytėjimu. Grindys buvo lygios, elastingos, inkrustuotos patraukliomis mozaikomis. Sienas puošė talentingo menininko ranka ištapytos miško scenos. Tarp šių paveikslų Alvinas išvydo ir kitokių piešinių, kurie jam nieko nebylojo, tačiau maloniai traukė akį. Vienoje sienų buvo įtaisytas keturkampis ekranas, užpildytas besimainančių spalvų gijomis - matyt, vizifono imtuvas, bet gana mažas.

Alvinas drauge su palydovu užkopė įvijais laiptais, kurie išvedė juos ant plokščio pastato stogo. Iš čia atsivėrė visas kaimas; Alvinas suskaičiavo, kad jame esama maždaug šimto namų. Tolumoje miškas prasiskyrė, iš visų pusių apsupdamas plačias pievas, kuriose ganėsi kelių rūšių gyvuliai. Alvinas net nenutuokė, kokie tai gyvūnai; dauguma jų buvo keturkojai, bet kai kurie, atrodė, vaikščiojo šešiomis ar net aštuoniomis kojomis.

Seranisė laukė jo bokšto šešėlyje. Alvinui parūpo, kiek jai galėtų būti metų; ilguose auksiniuose jos plaukuose bolavo ir sidabro gijų, kas tikriausiai bylojo apie senyvą amžių. Tas faktas, jog čia buvo vaikų, o drauge ir visos iš jo plaukiančios pa-

sekmės, Alviną kaip reikiant suglumino. Juk ten, kur gimsta vaikai, kažkas privalo ir mirti, vadinasi gyvenimo trukmė čia, Lyse, tikriausiai visai kitokia nei Diaspare. Alvinas nevaliojo įspėti, ar Seranisei penkiasdešimt, ar penki šimtai, ar penki tūkstančiai metų, tačiau jos akyse jis įžvelgė išmintį ir patirties gelmes - kažką panašaus jis kartais patirdavo bendraudamas su Džeseraku.

Ji mostelėjo į nedidelį krėslą; nors jos akys skleidė malonią šilumą, Seranisė nepratarė nė žodžio tol, kol Alvinas neįsitaisė jaukiai ir patogiai - ar bent jau tiek jaukiai, kiek išvis buvo įmanoma, varstomam to draugiško, bet labai skvarbaus žvilgsnio. Galų gale ji atsiduso ir kreipėsi į Alviną tykiu ir švelniu balsu:

- Tai, kas atsitiko dabar, nutinka nedažnai, taigi, tikiuosi, atleisi man, jei kartais mano elgesys tau pasirodys keistas. Vis dėlto svečias, netgi netikėtas svečias, užvis pirmiausia privalo sužinoti vieną dalyką. Prieš pradedant kalbą, turiu dėl kai ko tave perspėti. Aš galiu skaityti tavo mintis.

Alvinas nustėro; išvydusi tai, Seranisė nusišypsojo ir skubiai pridūrė:

- Tau visai neverta nerimauti. Jokios kitos teisės mes taip labai negerbiame kaip teisės į minčių privatumą. Į tavo sąmonę aš įsiskverbsiu tik tuomet, kai tu mane pakviesi. Tačiau nuslėpti šį mūsų gebėjimą nuo tavęs būtų nesąžininga, be to, tai paaiškins tau, kodėl mes kalbame lėtai ir kartais sunkiai randame tinkamus žodžius. Tiesiog mes gana retai kalbamės žodžiais.

Nors ši žinia šiek tiek neramino, tačiau pernelyg nestebino. Kadaise tokiu gebėjimu buvo apdovanoti ir žmonės, ir mašinos; nesikeičiantys mechanizmai iki pat šiol suprasdavo mintimis perduodamus šeimininkų įsakymus. Tačiau Diasparo žmonės jau kadai prarado tą gebėjimą, kuris kadaise buvo būdingas jiems taip pat, kaip ir jų vergams.

- Aš nežinau, kas atviliojo tave iš tavojo pasaulio į mūsiškį, - tęsė Seranisė. - Vis dėlto, jeigu tu ieškai gyvybės, čia tavo paieškos ir baigėsi. Be Diasparo, už mūsų kraštą supančių kalnų nėra nieko - tik dykuma.

Kad ir kaip keista, bet Alvinas, iki šiol abejodavęs kone kiekviena visuotinai pripažinta tiesa, Seranisės žodžiais patikė-

jo išsyk. Jo širdį sugniaužė liūdesys - pasirodo, visa tai, ko jį mokė, yra beveik tiesa.

- Papasakok man apie Lysą, - paprašė jis. - Kodėl jūs šitiek laiko esate atkirsti nuo Diasparo, nors, visiškai aišku, daug žinote apie mus?

Nuoširdus jo įkarštis pralinksmino Seranisę.

- Gerai, netrukus papasakosiu, - atsakė ji. - Bet pirmiausia norėčiau sužinoti šį tą apie tave. Sakyk, kaip tu suradai kelią čionai? Ir ko atkeliavai?

Iš pradžių užsikirsdamas, o paskui - vis sklandžiau, vis labiau pasitikėdamas savimi, Alvinas papasakojo savąją istoriją. Iki šiol dar niekad gyvenime jis nedėstė savo minčių šitaip laisvai: pirmą kartą jis kalbėjo su tais, kurie tikrai nepasijuoks iš jo svajonių, nes žino, kad tai - tiesa. Kartą ar du Seranisė pertraukė jį ir kai ko paklausė - kai jis užsimindavo apie tokius Diasparo gyvenimo aspektus, apie kuriuos ji nieko nenutuokė. Alvinui buvo sunku suprasti, kad daugelis kasdieniškiausių jo gyvenimo dalykų atrodo visiškai beprasmiai tai, kuri niekad negyveno mieste ir nieko nežinojo apie sudėtingą jo kultūrą bei socialinę organizaciją. Seranisė klausėsi taip įdėmiai, taip supratingai, jog Alvinas net nesuabejojo, ar nelieka jai kas nors neaišku; tik žymiai vėliau sumojo, kad jo pasakojimo be jos klausėsi ir daugybė kitų protų.

Kai jis pagaliau užbaigė, valandėlei stojo tyla. Paskui Seranisė pažvelgė į jį ir tyliai paklausė:

- Tad ko tu atkeliavai į Lysą?

Alvinas nustebęs nudelbė ją žvilgsniu.

- Juk jau sakiau, - atsakė. - Norėjau apsidairyti po pasaulį. Visi man tvirtino, kad už miesto sienų plyti dykuma, kurioje nėra nieko, ničnieko. Bet aš turėjau pats tuo įsitikinti.

- Ir tai - vienintelė priežastis?

Alvinas sudvejojo. Ir kai pagaliau atsakė, prašneko ne kaip nenuilstantis tyrinėtojas, o kaip sutrikęs vaikas, užgimęs svetimame pasaulyje.

- Ne, - tyliai pasakė jis. - Buvo ir kita priežastis, nors iki pat šiol aš to nesuvokiau. Aš jaučiausi vienišas.

- Vienišas? Diaspare? - Seranisės lūpomis nuslydo šypsena, bet akyse sužvilgo užuojauta, ir Alvinas suprato, kad tolesnio paaiškinimo ji nebelaukia.

Papasakojęs apie save, Alvinas vylėsi, kad Seranisė irgi laikysis žodžio ir savo ruožtu patenkins jo smalsumą. Ji pakilo ir ėmė žingsniais matuoti stogą.

- Žinau, ko tu nori paklausti, - prašneko ji. - Į kai kuriuos tavo klausimus galėčiau atsakyti, tačiau kalbėti žodžiais man - labai varginantis darbas. Jeigu atvertum man savo sąmonę, aš atskleisčiau viską, ką tau dera žinoti. Gali manimi pasikliauti: be leidimo aš nesirausiu po tavo mintis.

- Ką aš turėčiau daryti? - atsargiai paklausė Alvinas.

- Tiesiog panorėk priimti mano pagalbą - žiūrėk man į akis ir apie nieką negalvok, - paliepė Seranisė.

Alvinas taip ir liko nesupratęs, kas atsitiko. Visi jo pojūčiai staiga apmirė; ir nors vėliau jis niekaip neįstengė prisiminti, kaip tos žinios prasismelkė į jo sąmonę, bet, vos pagalvojęs apie tai, suvokdavo jas ten esant.

Jis žvelgė į praeitį, viską regėdamas nelabai aiškiai, o panašiai kaip žmogus, nuo aukšto kalno besidairantis po miglotas lygumas. Alvinas suprato, kad žmonės anaiptol ne visada gyveno miestuose, o nuo to meto, kai mašinos išvadavo žmogų nuo sunkaus fizinio darbo, suvešėjo konkurencija tarp dviejų skirtingų civilizacijos tipų. Aušros Amžiais miestų būta daug, tūkstančių tūkstančiai, tačiau nemaža žmonijos dalis visais laikais buvo linkusi gyventi nedidelėmis bendruomenėmis. Visuotinis transporto tinklas bei tobuli ryšiai suteikė galimybę bendrauti su visu pasauliu tiek, kiek jiems reikėjo, taigi jie visai nepageidavo gyventi susigrūdę su dar keliais milijonais gentainių.

Anais senaisiais laikais Lysas nedaug kuo tesiskyrė nuo šimtų panašių bendruomenių. Tačiau ilgainiui, slenkant amžiams, jame išsivystė savarankiška kultūra - viena pažangiausių iš visų, kurias kada nors pažinojo žmonija. Iš esmės toji kultūra buvo pagrįsta mentalinių galių naudojimu, ir kaip tik dėl to atsiskyrė nuo likusios žmonių visuomenės dalies, kurios gerbūvis vis labiau ir labiau priklausė nuo mechanizmų.

Slinko amžiai, ir abi skirtingos kultūros vystėsi kiekviena savo kryptimi, vis labiau toldamos viena nuo kitos - properša tarp Lyso ir miestų vis labiau gilėjo. Tiltas per ją nutįsdavo tik retkarčiais, užklupus smarkiausioms krizėms: pavyzdžiui, tada, kai ėmė irti Mėnulis, galutinio jo sunaikinimo projektą kūrė

kaip tik Lyso mokslininkai. Taip pat jie sukūrė ir patikimas gynybos priemones prieš Įsibrovėlius, kuriuos galų gale pavyko sustabdyti mūšyje prie Šelmirano.

Ši kova iščiulpė žmonijos jėgas; vienas po kito nyko miestai, juos užnešdavo dykumos smėlynai. Nuolat mažėjant gyventojų, žmonės pradėjo kraustytis, telktis į vieną vietą, ir šis procesas baigėsi Diasparo - paskutiniojo ir didžiausio iš visų miestų - sukūrimu.

Visi šie pokyčiai beveik niekaip nepaveikė Lyso, tačiau kovos neišvengė ir jis: Lyso gyventojams teko įveikti dykumą. Natūralaus barjero - kalnų - nepakako, tad praslinko nemaža amžių, kol gyvybės oazė pagaliau tapo saugi. Čia reginys apsiblausė - tikriausiai tai buvo padaryta tyčia. Alvinas taip ir nesužinojo, kokiu būdu Lysas išsikovojo amžinybę - panašią į tą, kurios pasiekė Diasparas.

Atrodė, kad Seranisės balsas ataidi iš labai toli, bet tuo pačiu jis buvo ne vienišas, jis liejosi į ištisą žodžių simfoniją, tarsi drauge su jos balsu unisonu progiesmiu būtu kalbėję ir daugelis kitų.

- Štai tokia ir yra labai trumpai išdėstyta mūsų istorija. Netrukus įsitikinsi, kad net Aušos Amžiais mes ne kažin kiek bendravome su miestais, nors miestiečiai į mūsų kraštus atkakdavo gana dažnai. Mes jų nekliudydavome, nes daugelis iškiliausiųjų mūsų žmonių buvo atkeliavę iš kitur. Tačiau miestams išmirštant, į jų žlugimo procesą mes nenorėjome įsitraukti. Kai žmonės liovėsi naudojęsi oro transportu, liko vienas vienintelis kelias į Lysą - požeminio transporto linija, jungianti mus su Diasparu. Jūsiškiai savajame gale ją uždarė, kai įkūrė parką - ir jūs apie mus užmiršote, nors mes neužmiršome jūsų.

Diasparas gerokai mus nustebino. Mes neabejojome, kad jį ištiks visų kitų miestų lemtis, tačiau jis kažkaip sugebėjo išvystyti stabilią kultūrą, kuri galbūt gyvuos tiek pat, kiek ir pati Žemė. Mes ta kultūra nėmaž nesižavime, tačiau džiaugiamės, kad tiems, kurie troško iš jos ištrūkti, pavyko tai padaryti. Tokių, kurie sugebėjo atvykti čia, buvo gerokai daugiau, nei tu turbūt manai - ir beveik visi jie buvo neeiliniai žmonės, atgabenę į Lysą nemaža vertybių.

Balsas nutyko; Alvino pojūčius kaustęs paralyžius atlėgo, jis vėl tapo savimi. Gerokai nustebęs jis pastebėjo, kad saulė

grimzta už medžių, o dangų rytų pusėje jau aptraukė artėjančios nakties šešėlis. Kažkur suaidėjo didžiulis varpas; vibruojantis jo gaudesys lėtais dūžiais virpino tylą, visa ką užtvindydamas paslapties ir kažkokios nuojautos įtampa. Alvinas pasijuto virpąs - ne nuo gnybtelėjusios vakaro žvarbos, bet nuo viso to, ką išgirdo, jį apėmusios nuostabos ir pagarbios baimės. Buvo jau labai vėlu, o jis - taip toli nuo namų. Staiga jis suvokė privaląs tučtuojau pamatyti draugus, jį apėmė nenumaldomas poreikis nedelsiant atsidurti Diaspare, tarp pažįstamų vietų ir vaizdų.

- Aš privalau grįžti, - ištarė jis. - Kedronas... mano tėvai... jie manęs laukia.

Tai buvo ne visai tiesa; žinoma, Kedronas tikriausiai suka galvą, kas galėjo nutikti Alvinui, tačiau, kiek šis žinojo, niekas kitas net nenumanė, kad jis išspruko iš Diasparo. Šios ne kažin kokios apgavystės priežasties jis ir pats nebūtų sugebėjęs paaiškinti ir susigėdo savo žodžių, vos spėjęs juos ištarti.

Seranisė susimąsčiusi pažvelgė į jį.

- Bijau, kad viskas ne taip paprasta, - ištarė ji.

- Ką tai reiškia? - sunerimo Alvinas. - Ar mašina, kuria atvažiavau čionai, nebepargabens manęs atgal? - Jis vis dar nenorėjo įsileisti minties, kad jį galbūt sulaikys Lyse prieš jo paties valią; tiesa, tokia mintis jam šmėkštelėjo, bet jis stengėsi vyti ją šalin.

Dabar jau atrodė, kad šiek tiek nerimauja ir Seranisė.

- Mes jau kalbėjome apie tave, - pasakė ji, nepatikslindama, nei kas tie “mes”, nei kokiu būdu jie buvo susirinkę pasitarti. - Jeigu tu grįši į Diasparą, visas miestas sužinos apie mus. Net jeigu pažadėtum ničnieko neprasitarti, labai greitai įsitikintum, kad išsaugoti mūsų paslaptį - neįmanoma.

- Kodėl gi jūs norite išsaugoti paslaptį? - paklausė Alvinas. - Be jokios abejonės, ir jūsiškiams, ir maniškiams būtų tik geriau, jei galėtume vėl susitikti.

Atrodė, kad Seranisei tokia mintis visai nepatiko.

- Mes taip nemanome, - atsakė ji. - Jeigu atvertume vartus, mūsų kraštą plūste užplūstų tingūs smalsuoliai ir šiaip visokie sensacijų mėgėjai. Tuo tarpu, kol kelias paslėptas, tiktai geriausieji iš jūsų įstengė mus surasti.

Jos žodžiuose, nors ir paremtuose klaidingomis prielaido-

mis, slypėjo toks stiprus, nors ir nesąmoningas, savojo pranašumo jutimas, kad Alvinas kaip reikiant susierzino, kone pamiršdamas baimę.

- Netiesa, - ramiai atkirto jis. - Nė už ką nepatikėsiu, kad Diaspare aptiktumėte dar bent vieną žmogų, kuris, net ir norėdamas, įstengtų išvykti iš miesto - net jeigu žinotų, kad įmanoma kažkur nukeliauti. Jeigu išleistumėte mane atgal, nuo to Lyse niekas nepasikeistų.

- Sprendimą priėmiau ne aš viena, - paaiškino Seranisė. - Be to, tu smarkiai neįvertini sąmonės galių, jeigu manai, kad neįmanoma pralaužti barjerų, sulaikančių jūsiškius mieste. Vis dėlto mes anaiptol netrokštame sulaikyti tavęs čia prieš tavo paties valią. Tačiau, jei tu nuspręsi grįžti į Diasparą, mums teks iš tavo sąmonės ištrinti visus prisiminimus apie Lysą. - Ji lyg ir sudvejojo. - Iki šiol tokia problema niekad neiškildavo. Visi, atvykusieji čionai prieš tave, mielu noru čia ir likdavo.

Alvinui visai nepatiko iškilusioji būtinybė rinktis. Jis troško kaip reikiant apžiūrėti Lysą, perprasti jo paslaptis, sužinoti, kuo gyvenimas čia skiriasi nuo jam įprastojo - bet ne mažiau tvirtai jis buvo pasiryžęs ir grįžti į Diasparą, kad galėtų visiems savo draugams įrodyti nesąs tik kuoktelėjęs svajotojas. Jis niekaip nevaliojo suvokti priežasčių, lėmusių pageidavimą išsaugoti paslaptį; bet jei ir būtų jas supratęs, jo elgesys dėl to nė mąž nepasikeistų.

Jis sumojo privaląs išlošti laiko arba kaip nors įtikinti Seranisę, kad ji prašo jo neįmanomo dalyko.

- Kedronas žino, kur aš, - pareiškė jis. - *Jo* prisiminimų jums nepavyks ištrinti.

Seranisė nusišypsojo. Jos veidą nušvietusi šypsena buvo maloni, kitomis aplinkybėmis atrodytų - netgi draugiška. Tačiau Alvinas pirmąsyk pastebėjo už tos šypsenos slypinčią neįveikiamą, nepermaldaujamą jėgą.

- Tu mūsų neįvertini, Alvinai, - pasakė Seranisė. - Tai padaryti - visiškai lengva. Diaspare aš galėčiau atsidurti greičiau, nei pereiti Lysą. Juk ir anksčiau mes sulaukdavome svečių iš Diasparo. Kai kurie jų išvykdami pasisakydavo draugams, kur iškeliaują. Tačiau draugai sėkmingai juos užmiršo, ir išvykusieji pradingo net iš Diasparo istorijos.

Alvinas susizgribo, kaip kvaila buvo neapsvarstyti ir tokios

tikimybės, kuri dabar, kai Seranisė pati apie tai prašneko, atrodė tokia akivaizdi. Kažin, pagalvojo Alvinas, kiek kartų per tuos milijonus visiško dviejų kultūrų atotrūkio metų Lyso žmonės vogčiomis lankėsi Diaspare tam, kad išsaugotų savo brangiąją paslaptį? Ir dar - kažin kiek siekia šių keistų žmonių mentalinės galios, kurias jie nedvejodami naudoja?

Nežinia, ar išvis saugu kurti kokius nors planus. Seranisė pažadėjo, kad be paties Alvino sutikimo nemėgins naršyti jo minčių, bet ar negali aplinkybės susiklostyti taip, kad savo pažadą ji sulaužys?

- Neabejoju, - vėl prašneko jis, - kad jūs nereikalausite, jog apsispręsčiau tuojau pat. Ar negalėčiau, prieš pasirinkdamas, apsidairyti po jūsų kraštą?

- Žinoma, - atsakė Seranisė. - Gali gyventi čia tiek, kiek širdis geidžia, o paskui, jei vis dėlto apsigalvosi, grįžti į Diasparą. Tačiau viskas būtų kur kas paprasčiau, jei apsispręstum per kelias artimiausias dienas. Juk nenorėtum, kad tavo draugai imtų nerimauti? O kuo ilgiau užtruksi, tuo sunkiau mums bus įvesti būtinas pataisas.

Su tuo Alvinas ryžosi sutikti, tik jam labai magėjo sužinoti, kokios būtų tos minėtosios “pataisos”. Tikriausiai koks nors lysietis užmegztų ryšį su Kedronu - pačiam Juokdariui nieko apie tai nenutuokiant - ir vogčiomis pasiraustų jo smegenyse. Alvino dingimas - toks faktas, kurio nenuslėpsi, tačiau informaciją apie jo ir Kedrono atradimą, ko gero, įmanoma ištrinti. Slenkant amžiams, Alvino vardas atsidurtų tarp tų kitų Unikumų, kurie paslaptingai išnyko be pėdsako ir ilgainiui buvo užmiršti, vardų.

Čia glūdėjo daugybė paslapčių, o Alvinas jautėsi nė nepriartėjęs prie bet kurios jų išsiaiškinimo. Ar keistas, vienpusis ryšys tarp Lyso ir Diasparo turėjo kokį nors tikslą, ar tai buvo paprasčiausias istorinis atsitiktinumas? Kas gi buvo tie kiti Unikumai? O jeigu Lyso žmonės galėjo kada panorėję lankytis Diaspare, kodėl jie neištrynė visų atminties grandinių, saugančių užuominas apie jų egzistavimą? Į šį vienintelį klausimą Alvinas dar gebėjo rasti daugmaž įtikėtiną atsakymą. Tikriausiai Centrinis Kompiuteris buvo pernelyg rimtas priešininkas, į kurį taip lengvai neįsibrausi - pabandžiusios manipuliuoti juo, turbūt net pačios pažangiausios mentalinės technologijos paaiškėjo esančios bejėgės.

Visus šiuos klausimus jis atidėjo geresniems laikams. Kada nors, prisirinkęs kur kas daugiau žinių, gal jis ir sugebės bent į kai kuriuos jų atsakyti. Tuo tarpu nevertėjo net spėlioti - kuriems galams statyti prielaidų piramides ant visiško nežinojimo pamato?

- Ką gi, tvarka, - pratarė Alvinas, tiesa, ne visai mandagiai - vis dar jautėsi smarkiai suirzęs dėl taip netikėtai jo kelyje išdygusios kliūties. - Aš atsakysiu, kai tik galėsiu, jeigu aprodysite man savąjį kraštą.

- Gerai, - sutiko Seranisė, ir šįsyk jos šypsena jau neslėpė jokio grėsmės šešėlio. - Mes didžiuojamės Lysu, ir mums bus labai malonu parodyti tau, kaip žmonės sugeba gyventi be miestų pagalbos. Tuo tarpu gali dėl nieko nesijaudinti - draugai neims nerimauti dėl tavo dingimo. Mes tuo pasirūpinsime, jei ne dėl ko kito, tai bent siekdami apsaugoti tave patį.

Bene pirmąsyk gyvenime Seranisė pažadėjo tai, ko ištesėti tiesiog neįstengs.

11

Kad ir kaip nėrėsi iš kailio Alistra, jai taip ir nepavyko iš Kedrono išpešti daugiau informacijos. Juokdarys pakankamai greitai atsitokėjo ir nuo pirminio šoko, ir nuo to panikos pliūpsnio, nešte išnešusio jį į paviršių tuojau po to, kai tik pasijuto likęs vienas Kapo požemiuose. Be to, jį kamavo gėda, kad pasielgė kaip paskutinis bailys; be to, abejojo, ar kada nors jam pakaktų drąsos dar kartą nusileisti į patalpą, į kurią suėjo slenkantieji takai ir iš kurios spinduliais driekėsi visą pasaulį apraizgiusių tunelių tinklas. Nors Alvinas, jo nuomone, smarkiai pasikarščiavo, šitaip stačia galva puldamas nežinia kur, vis dėlto Juokdarys netikėjo, kad vaikinas paklius į kokį rimtą pavojų. Tikriausiai išsilakstys kiek tinkamas ir sugrįš. Dėl to Kedronas net neabejojo... beveik neabejojo. Tačiau net mažyčio dvejonės šešėlio pakako, kad jis neužmirštų atsargumo. Juokdarys nusprendė būsiant išmintingiausia kol kas kiek įmanoma prikąsti liežuvį, o vėliau viską bus galima pateikti kaip eilinį pokštą.

Gal toks planas ir būtų išdegęs, jei ne ištikusi nesėkmė: kai, vos išniręs į paviršių, Kedronas susidūrė su Alistra, jis nesuspė-

jo nuslėpti užplūdusių jį jausmų. Alistra labai aiškiai išvydo iš jo akių tvieskiančią baimę ir savaip išsiaiškino, ką tai reiškia: Alvinui gresia pavojus! Visos Kedrono pastangos ją nuraminti buvo bergždžios; per parką juodu grįžo drauge, o Alistra vis labiau ir labiau siuto. Iš pradžių ji ketino pasilikti Kape ir sulaukti, kol Alvinas grįš - tuo pačiu paslaptingu būdu, kokiu išnyko, kad ir koks jis būtų. Vargais negalais Kedronas įtikino ją, kad tai būtų tik tuščias laiko švaistymas, ir lengviau atsiduso, kai mergina drauge su juo patraukė atgal į miestą. Nederėjo pamiršti ir tokios tikimybės, kad Alvinas gali sugrįžti tuojau pat, o Juokdarys visai nepageidavo dar kam nors atskleisti Jarlano Zėjaus paslaptį.

Kai jie pagaliau pasiekė miestą, Kedronui nebeliko abejonių: jo slapukavimo taktika beviltiškai žlugo, o padėties kontrolė grėsmingai slydo jam iš rankų. Pirmąkart gyvenime jis pasijuto gerokai sutrikęs ir labai aiškiai jautė nesugebėsiąs susidoroti su iškilusia problema. Iracionalią, spontanišką jį užvaldžiusią baimę palengva išstūmė kur kas gilesnis, žymiai labiau pagrįstas nerimas. Iki pat šiol Kedronas per daug nesuko sau galvos dėl savo veiksmų pasekmių. Jo paties interesai, be to, kad ir nelabai stipri, bet visai nuoširdi užuojauta Alvinui buvo pakankamas postūmis nuveikti visa tai, ką jis nuveikė. Tiesa, Kedronas nuolat drąsino Alviną ir jam talkino, bet širdies gilumoje netikėjo, jog kas nors panašaus gali iš tikrųjų įvykti.

Nepaisant juos skiriančios metų bei patirties prarajos, Alvino valia visąlaik buvo stipresnė nei Juokdario. O dabar ką nors pakeisti jau per vėlu: Kedronas suvokė, kad įvykiai ritasi vienas per kitą nebevaldomai ir nebe jam juos sustabdyti.

Taigi nors susiklosčiusioje situacijoje tai ir nebuvo visai teisinga, tačiau Alistra akivaizdžiai laikė Juokdarį piktąja dvasia, apsėdusia Alviną, ir net neslėpė kaltinanti jį dėl visko, kas atsitiko. Iš esmės mergina nebuvo labai pagiežinga, tačiau dabar smarkiai pyko, ir bent jau dalis jos pykčio nukrypo į Kedroną. Jeigu kokiais nors veiksmais ji privirsianti jam košės, pati dėl to nė neketino apgailestauti.

Pasiekę taką, žiedu juosiantį visą parką, juodu išsiskyrė nebepratarę nė žodžio. Kedronas nulydėjo akimis Alistrą, kuri netrukus dingo tolumoje. Kažin, vėlėsi mintys pavargusiose jo smegenyse, kokius planus ji brandina dabar?

Tik vienas dalykas nebekėlė jokių abejonių. Artimiausiu metu, o gal netgi pakankamai ilgai, nuobodulys jo tikrai nekamuos.

Alistra veikti ėmėsi sparčiai ir apgalvotai. Ji nesivargino ieškoti Eristono ar Etanijos: Alvino tėvai buvo malonios, bet visiškai beveidės esybės, kurioms Alistra gal ir jautė šiokį tokį prieraišumą, bet tik ne pagarbą. Jie tik sugaištų begalę laiko tuščiai aptarinėdami situaciją, o paskui tikriausiai pasielgtų taip pat, kaip Alistra pasielgė iš karto.

Džeserakas išklausė jos pasakojimą visai ramiai, be jokių emocijų. Jei jis ir nustebo ar išsigando, puikiai sugebėjo tai nuslėpti - taip puikiai, kad Alistra net nusivylė. Ji manė, kad iki šiol dar niekad nebuvo atsitikę ko nors labiau neeilinio ir svarbaus, o dalykiška, kone abejinga Džeserako reakcija visą pribloškiantį įvykį lyg ir nuvertino. Kai Alistra užbaigė pasakojimą, Džeserakas šio to jos paklausė ir pagaliau, nors tiesiai ir nepasakydamas, leido suprasti, kad ji galėjo ir suklysti. Kokiais argumentais remdamasi ji mananti, jog Alvinas tikrai išvyko iš miesto? Visai tikėtina, kad jis tiesiog iškrėtė jai pokštą; juk įvykyje dalyvavo ir Kedronas, o šis faktas primygtinai perša prielaidą, kad neįvyko nieko rimta. Galbūt kaip tik šiuo metu Alvinas tūno sau kur nors pasislėpęs Diaspare ir juokiasi iš jos už pilvo susiėmęs.

Alistra teįstengė išsireikalauti pažadą, kad Džeserakas pamėgins apsiklausinėti ir ne vėliau kaip po dienos praneš jai naujienas. O tuo tarpu bus geriausia, jeigu ji nesirūpins ir pasistengs su niekuo apie visa tai neplepėti. Nėra reikalo skleisti paniką dėl įvykio, kuris per kelias valandas tikriausiai išaiškės.

Alistra paliko Džeseraką šiek tiek nukabinusi nosį. Bet jei būtų išvydusi, ko jis tučtuojau ėmėsi, būtų nusiteikusi kur kas smagiau.

Džeserakas turėjo draugų Taryboje; per ilgą gyvenimą jam pačiam teko būti Tarybos nariu - ir galbūt dar teks, jeigu sėkmė nusigręš. Jis tučtuojau susisiekė su trim pačiais įtakingiausiais kolegomis ir atsargiai pabandė juos sudominti. Džeserakas puikiai suprato, kokia delikati yra jo paties - Alvino mokytojo - padėtis, tad siekė kaip įmanoma apsidrausti. Kuo mažiau asmenų žinos apie tai, kas įvyko - tuo bus geriau, bent kol kas.

Visi sutarė, kad visų pirmiausia reikia išklausinėti Kedroną. Puikus planas, tačiau jis turėjo vieną trūkumą. Juokdarys tai numatė ir prašapo taip, kad niekas nesugebėjo jo rasti.

Jeigu Alvino padėtis Lyse ir buvo ne visai aiški, šeimininkai apdairiai stengėsi jam to nepriminti. Jis galėjo vaikščioti kur panorėjęs po visą Airlėjų - kaimelį, kurį valdė Seranisė, nors šiuo žodžiu apibūdinti jos pareigas būtų gerokai per stipru. Kartais Alvinui atrodydavo, kad ji - lyg ir geranoris kaimelio diktatorius, bet kitais atvejais paaiškėdavo, kad ji išvis neturi jokios galios. Alvinui visiškai nesisekė perprasti socialinę Lyso santvarką: ji buvo arba pernelyg paprasta, arba tokia sudėtinga, kad vaikinas išsikerojusių jos gijų net nepastebėdavo. Išsiaiškinti jam pavyko tik tiek, kad Lysą sudarė daugybė išsisklaidžiusių kaimelių, tarp kurių Airlėjus buvo gana tipiškas pavyzdys. Kita vertus, tipiškų pavyzdžių čia išvis nebuvo: vietiniai gyventojai paaiškino Alvinui, kad kiekvienas kaimas stengiasi kuo labiau skirtis nuo kaimynų. O tai Alvinui buvo visiškai nesuvokiama.

Nors Airlėjus buvo visai nedidelis kaimelis su mažiau nei tūkstančiu gyventojų, siurprizai čia tykojo už kiekvieno kampo. Gyvenimas čia kone kiekvienu aspektu iš esmės skyrėsi nuo gyvenimo Diaspare. Skirtumai siekė net tokius fundamentaliuosius dalykus kaip kalba. Bendraudami tik Lyso vaikai naudojosi balsais; suaugusieji išvis retai praverdavo burnas, ilgainiui Alvinui ėmė atrodyti, jog kalba jie tik jo akivaizdoje - iš mandagumo. Vaikiną gerokai slėgė ir glumino pojūtis, kad jis spurda įsivėlęs didžiuliame begarsių, vis išsprūstančių žodžių tinkle; prireikė šiek tiek laiko, kol su tuo apsiprato. Stebino jau vien tai, kad vokalinė kalba čia išvis išliko - jos tiesiog niekam nebereikėjo. Tik kiek vėliau Alvinas sužinojo, kad lysiečiai labai mėgsta dainuoti, beje, mėgo jie ir bet kokią kitokią muziką. Jeigu ne šis akstinas, tikriausiai visi jie seniai būtų tapę nebyliais.

Lyso gyventojai be paliovos krutėjo bruzdėjo, nuolat pasinėrę į tokius darbus, kurių prasmės Alvinas niekaip nevaliojo suprasti. O net jei ir suprasdavo, ką veikią, jų triūsas jam dažnai pasirodydavo visiškai nereikalingas. Pavyzdžiui, didžiąją maisto produktų dalį lysiečiai užsiaugindavo, o ne sintezuodavo pagal pavyzdžius, sukurtus dar prieš daugelį šimtmečių. Kai

Alvinas atkreipė dėmesį į tai, vietiniai kantriai jam paaiškino mėgstą stebėti, kaip bręsta augalai, be to, atlikinėti sudėtingus genetinius eksperimentus ir šitaip išgauti pačius subtiliausius skonius bei kvapus. Štai Airlėjus garsėjo vaisiais, tačiau, paragavęs keleto rinktinių pavyzdžių, Alvinas taip ir nepajuto, kad jie būtų kuo nors pranašesni už vaisius, kurių jis bet kada galėjo gauti Diaspare - pakaktų pirštą pajudinti.

Iš pradžių jis manė, kad Lyso gyventojai tikriausiai bus užmiršę, o gal ir išvis niekad neturėjo tų galių bei mechanizmų, kurie jam pačiam buvo savaime suprantami ir nuo kurių priklausė visas Diasparo gyvenimas. Bet netrukus įsitikino, kad yra anaiptol ne taip. Lysiečiai nestokojo nei žinių, nei sudėtingiausių įrankių, tačiau naudojosi jais tik būtinybei prispyrus. Šiuo atžvilgiu užvis labiausiai stulbino vietinė transporto sistema, jei tik ją išvis galima vadinti tokiu skambiu vardu. Nedidelius atstumus lysiečiai įveikdavo pėsti - ir net atrodė, kad vaikščioti jiems patinka! O jei skubėdavo arba turėdavo pergabenti nedidelius krovinius, pasitelkdavo pagalbon gyvulius, matyt, kaip tik šiam tikslui ir auginamus. Nešuliniai gyvuliai buvo žemi, šešiakojai, labai stiprūs ir paklusnūs, bet visai menko proto. Tuo tarpu lenktyniniai ristūnai atrodė visai kitos veislės; paprastai jie vaikščiodavo keturiomis kojomis, tačiau šuoliuodami visu greičiu atsispirdavo tik dviem itin raumeningomis užpakalinėmis. Jie galėjo perlėkti visą Lysą vos per kelias valandas. Raiteliai įsitaisydavo specialiame, ant gyvulio nugaros pritvirtintame krėsle. Jokia jėga pasaulyje nebūtų privertusi Alvino net mėginti šitaip jodinėti, tačiau tarp jaunesniųjų Lyso vyrų šitoks sportas buvo net labai populiarus. Puikieji jų ristūnai buvo savotiški gyvūnijos pasaulio aristokratai - ir patys tai žinojo. Šie gyvuliai mokėjo kalbėti, ir jų žodynas nebuvo visai skurdus; Alvinas kartą kitą nuklausė jų tarpusavio pokalbius - ristūnai kits kitam girdavosi savosiomis praeities ir ateities pergalėmis. Tačiau jeigu jis pabandydavo draugiškai įsijungti į pokalbį, jie apsimesdavo jo nesuprantą, o jei jis atkakliai toliau mėgindavo su jais pasišnekėti, jie išdidžiai nušuoliuodavo šalin tarsi tikri įžeistos didybės įsikūnijimai.

Šių dviejų gyvulių rūšių visiškai pakako kasdienėms reikmėms tenkinti, be to, gyvuliai suteikdavo savo šeimininkams nemaža džiugių valandėlių, ko negalėtų suteikti net patys įman-

triausi mechanizmai. Tačiau kai prireikdavo labai greitai persikelti iš vienos vietos į kitą arba pergabenti didžiulius krovinius, lysiečiai nedvejodami naudojo mašinas.

Nors Lyso gyvūnija atvėrė Alvinui ištisą naują pasaulį, kupiną pačių įdomiausių staigmenų, vis dėlto labiausiai jį stulbino du pačiuose žmonėse regimi akivaizdūs netikėtumai. Čia buvo ir visai mažų vaikų, ir senių - tokia neregėta žmogaus amžiaus įvairovė Alviną tiesiog pribloškė. Pats seniausias Airlėjaus gyventojas tebuvo įkopęs vos į antrąjį šimtmetį, o gyventi jam liko vos menki keleri metai. Alvinui teko sau priminti, kad, kai jis pats sulauks tokio amžiaus, jo kūnas išliks beveik visai toks pat, koks yra dabar. Tuo tarpu šis senis, kurio ateityje netgi nelaukė būsimųjų gyvenimų grandinė, jau dabar buvo beveik visiškai išeikvojęs savo fizines galias. Baltutėliuose jo plaukuose nebesimatė nė vienos tamsios gijos, o veidas priminė neįtikėtinai sudėtingą raukšlių tinklą. Atrodė, kad didžiąją laiko dalį jis praleidžia tiesiog kaitindamasis saulėkaitoje ar lėtai sliūkindamas po kaimą ir be garso sveikindamasis su kiekvienu sutiktu. Kiek iš pažiūros galėjo spręsti Alvinas, šis senis jautėsi visai patenkintas, visai nepageidavo papildomų gyvenimų, jo anaiptol neslėgė mintys apie artėjantį neišvengiamą galą.

Šiuo atžvilgiu Lyso gyvenimo filosofija taip smarkiai skyrėsi nuo Diasparo, kad Alvino sąmonė niekaip nevaliojo jos aprėpti. Kodėl gi reikia taikstytis su mirtimi, kai ji tokia nereikalinga, kai galima nugyventi ištisą tūkstantmetį, o paskui peršokti į tolimą ateitį ir viską pradėti iš naujo pasaulyje, prie kurio formavimo ir pats prisidėjai? Alvinas ketino išsiaiškinti šią paslaptį pirma pasitaikiusia proga, kai tik galės su kuo nors atvirai apie tai pasišnekėti. Jis tiesiog neįstengė patikėti, jog Lysas tokį gyvenimo modelį pasirinko laisva valia, žinodamas, kad egzistuoja alternatyva.

Dalį atsakymo jis suprato stebėdamas vaikus - tuos mažus padarėlius, Alvinui tokius pat neregėtus kaip ir visi Lyso gyvūnai. Jis daug laiko praleisdavo su jais, dalyvaudavo jų žaidimuose; ilgainiui vaikai netgi ėmė laikyti jį draugu. Kartais Alvinui net pasirodydavo, kad jie - ne žmogiškos būtybės, tokie keisti buvo jų motyvai, jų logika, netgi jų kalba. Netikėdamas savo akimis jis žvalgėsi į suaugusiuosius, vis klausdamas savęs, kaip gali būti, kad jie išaugo iš štai šių neįtikėtinų padarėlių,

kurie, atrodė, didžiąją gyvenimo dalį praleisdavo savo asmeniniame pasaulyje.

Vis dėlto, kad ir kaip smarkiai vaikai glumino Alviną, bendraujant su jais, jo širdyje užgimė iki šiol dar niekad nepatirtas jausmas. Kai - tiesa, nedažnai, bet retsykiais atsitikdavo ir taip - kuris nors jų apsipildavo nevilties ar sielvarto ašaromis, Alvinui atrodydavo, kad mažyčiai jų nusivylimai - didesnė tragedija už visą žmonijos, praradusios Galaktinę Imperiją, žlugimą. Žmonijos katastrofa buvo pernelyg didelė, pernelyg tolima, kad protas įstengtų ją aprėpti, - tuo tarpu vaiko ašaros tiesiog persmelkdavo širdį.

Diaspare Alvinas pažino meilę, tačiau dabar jis susidūrė ir su kitu, ne mažiau brangintinu jausmu, be kurio pati meilė negali pasiekti tobulybės ir lieka pasmerkta amžinam neišbaigtumui. Dabar jis mokėsi švelnumo.

Tuo tarpu, kol Alvinas susidomėjęs tyrinėjo Lysą, savo ruožtu ir Lysas tyrinėjo jį - ir, atrodo, rezultatais nenusivylė. Trečiąją dieną Seranisė pasiūlė Alvinui pakeliauti, numanydama, kad jis norėtų išvysti ir daugiau šio krašto grožybių. Tokiam pasiūlymui Alvinas niekaip negalėjo atsispirti - su sąlyga, jeigu jam nereikės ropštis ant vieno tų lenktyninių ristūnų, kuriais kaimas taip didžiavosi.

- Galiu tave užtikrinti, - atsakė Seranisė, plykstelėdama nuoširdžiu linksmumu, kas jai atsitikdavo nedažnai, - kad nė vienas mūsiškių nesutiktų šitaip rizikuoti puikiuoju savo gyvuliu. Kadangi šis atvejis - išimtinis, aš pasistengsiu suorganizuoti kur kas tau įprastesnį transportą. Hilvaras pabus tau vadovu, bet tu, žinoma, galėsi keliauti kur tik panorėjęs.

Alvinas suabejojo, ar pastarasis pažadas galiotų absoliučiai visais atvejais. Jis numanė, kad pamėginęs nusigauti prie kalvelės, nuo kurios viršūnės pirmąsyk išvydo Lysą, neišvengiamai susidurtų su kokiomis nors kliūtimis. Tačiau dėl to jis nė nesuko sau galvos; Alvinas visai neskubėjo grįžti į Diasparą, negalvojo ir apie problemą, iškilusią pirmąkart kalbantis su Seranise. Gyvenimas Lyse buvo toks įdomus, kad Alvinas jautėsi visai patenkintas dabartimi.

Jis deramai įvertino tai, kad Seranisė vadovu jam pasiūlė savo sūnų, nors Hilvarui, be abejo, buvo nurodyta akylai stebė-

ti, kad Alvinas neprivirtų kokios nors košės. Tiesa, pastarajam prireikė šiek tiek laiko apsiprasti su Hilvaru, ir dar dėl tokios priežasties, kurios Alvinas negalėjo paaiškinti, neįžeisdamas šio jausmų. Fizinis tobulumas Diaspare buvo visuotinis, taigi asmeninio grožio niekas nelaikė vertybe; žmonės grožiui dėmesio skyrė ne daugiau nei orui, kuriuo kvėpavo. Tačiau Lyse situacija buvo kitokia, o maloniausias Hilvarui tinkantis apibūdinimas galėjo būti nebent "simpatiškas". Alvino požiūriu, Hilvaras buvo tiesiog bjaurus, tad kurį laiką pirmasis kaip įmanydamas vengė antrojo. Savo ruožtu Hilvaras niekuo neišsidavė tai pastebėjęs, ir labai greitai geranoriškas jo draugiškumas pralaužė abu vaikinus skyrusį barjerą. O kiek vėliau ateis toks metas, kai Alvinas taip prijunks prie plačios Hilvaro šypsenos, jo jėgos ir švelnumo, kad nebegalės net įsivaizduoti, kad iš pradžių Hilvaras pasirodė jam nepatrauklus. Ilgainiui Alvinas taip susidraugavo su Hilvaru, kad nebūtų iškeitęs į jokį kitą bičiulį pasaulyje.

Iš Airlėjaus jie išvyko vos praaušus. Bičiuliai keliavo nedideliu aparatu, kurį Hilvaras vadino tiesiog mašina ir kuris veikė, matyt, tuo pačiu principu kaip ir transportas, kuriuo Alvinas atvyko iš Diasparo. Mašina plaukė oru, per kelis colius pakibusi virš žolės. Nors čia nesimatė jokių bėgių, Hilvaras paaiškino, kad tokios mašinos gali važinėti tik iš anksto numatytais maršrutais. Visi gyvenamieji Lyso centrai tokiu būdu buvo sujungti tarpusavyje, tačiau Alvinas per visą viešnagės laiką taip ir nematė kitos naudojamos mašinos.

Hilvaras kaip reikiant pasistengė ruošiant šią išvyką ir, atrodo, laukė jos ne mažiau nei Alvinas. Hilvaras suplanavo maršrutą, atsižvelgdamas ir į savo interesus: jis aistringai domėjosi gamtos istorija ir vylėsi aptiksiąs neregėtų rūšių vabzdžių tuose sąlygiškai negyvenamuose Lyso regionuose, kuriuose ketino apsilankyti. Hilvaras planavo mašina važiuoti į pietus tiek, kiek įmanoma, o paskui tęsti kelionę pėsčiomis. Dorai nesuvokdamas, kokį žygį žada šitoks planas, Alvinas neprieštaravo.

Drauge su jais iškeliavo ir dar vienas bendražygis - Krifas, pats įspūdingiausias iš gausių Hilvaro numylėtinių. Kai Krifas ilsėdavosi, šeši plonyčiai jo sparnai užklodavo visą kūną, kuris pro juos blizgėdavo tarsi brangakmeniais nusagstytas skep-

tras. Jei kas nors sutrikdydavo, jis pakildavo į orą, mirguliuodamas visų vaivorykštės spalvų atšvaitais, tyliai dūgzdamas neįžiūrimais sparnais. Nors tasai stambus vabzdys pašauktas visada atskrisdavo, o kartais net įvykdydavo paprasčiausius įsakymus, proto jis neturėjo beveik jokio. Vis dėlto jis, matyt, buvo savotiška individualybė ir į Alviną dėl kažkokių priežasčių reagavo įtariai. Šis bent kelis kartus pabandė pelnyti vabzdžio pasitikėjimą, bet nieko nepešė.

Alvinui kelionė per Lysą priminė kažkokį sapną, menkai tesisiejantį su realybe. Tyliai tarsi šmėkla mašina slydo virš banguojančių lygumų, vingiavo per miškus, nė truputėlio nenukrypdama nuo savojo nematomo tako. Ji skriejo maždaug dešimtkart greičiau nei spėriu žingsniu einantis žmogus; Lyse paprastai niekam neprireikdavo dar labiau skubėti.

Keliautojai aplankė daugybę kaimų, kai kurie buvo didesni už Airlėjų, bet dauguma - pastatyti pagal labai panašų projektą. Susidomėjęs Alvinas pastebėjo, kad aplankytosios bendruomenės vis dėlto nebuvo visai vienodos: subtiliomis, tačiau gana reikšmingomis detalėmis skyrėsi žmonių drabužiai, šiek tiek - netgi išvaizda. Lyso civilizaciją sudarė šimtai individualių kultūrų, kurių kiekviena prie visumos prisidėjo kokia nors jai vienai būdinga savybe. Hilvaras į mašiną buvo prisikrovęs smulkių geltonų kriaušių - produkto, kuriuo Airlėjus garsėjo visame Lyse. Jomis mielai vaišindavosi visi, kam tik Hilvaras pasiūlydavo. Jis dažnai sustodavo šnektelėti su draugais ir pristatydavo jiems Alviną, kuris savo ruožtu negalėjo atsistebėti lysiečių mandagumu: vos sužinoję, kas jis toks, visi imdavo bendrauti kalbėdamiesi žodžiais. Tikriausiai toks bendravimo būdas juos gerokai vargino, bet jie atsispirdavo pagundai kalbėtis mintimis, taigi Alvinas galėdavo dalyvauti pokalbyje ir nesijusdavo atstumtas.

Užvis ilgiausiai keliautojai viešėjo mažyčiame kaimelyje, beveik visiškai nugrimzdusiame vešlios auksinės žolės jūroje. Žolynai stiebėsi aukštai jiems virš galvų ir tarsi gyvi siūbavo švelniame vėjelyje. Važiuojant per tą pievą, keliautojus nuolat lenkė ošiančios žolės bangos. Iš pradžių Alviną tai kiek glumino - jam kažkodėl dingojosi, kad žolynai lankstosi pasižiūrėti į jį, bet paskui pats pajuto raminantį to nesiliaujančio judėjimo poveikį.

Alvinas netruko suprasti, kodėl jie apsistojo tame kaime. Tarp vietinių gyventojų, susispietusių pasitikti atsklendžiančios mašinos, buvo ir drovi tamsaus gymio mergina, Nijara, su kuria Hilvaras Alviną tuoj pat supažindino. Abu jaunuoliai akivaizdžiai džiaugėsi susitikę; Alviną net nusmelkė šioks toks pavydas, regint tokią akivaizdžią jų laimę. Plika akimi matėsi, kad Hilvaras mielai persiplėštų perpus: jis ir nenorėjo apleisti savųjų vedlio pareigų, ir, kita vertus, netroško jokios kitos draugijos - tik Nijaros. Alvinas tuoj pat išvadavo bičiulį iš šios nemalonios situacijos ir patraukė apžiūrinėti apylinkių vienas. Tiesa, mažyčiame kaimelyje nelabai tebuvo į ką žiūrėti, tačiau Alvinas niekur neskubėjo.

Kai pagaliau jie vėl leidosi į kelią, Alvinui knietėjo paklausti daugybės dalykų. Jis negalėjo net įsivaizduoti, kokia turėtų būti meilė telepatiškai bendraujančioje visuomenėje, tad diskretiškai luktelėjęs atsargiai užsiminė apie tai. Hilvaras mielai ėmė aiškinti, nors Alvinas įtarė savo klausimu pertraukęs ilgą ir švelnų mentalinį atsisveikinimą.

Lyse meilė paprastai prasidėdavo nuo mentalinio kontakto; kartais praeidavo net keli mėnesiai ar metai, kol pora susitikdavo iš tikrųjų. Dėl to, aiškino Hilvaras, čia neįmanoma suklysti, nei vienas, nei kitas nesugebės apgauti antrojo. Du žmonės, atvėrę kits kitam savo sąmones, nebegalėjo brandinti jokių paslapčių. Jei kuris nors tai pamėgintų, antrasis išsyk suprastų, jog mylimasis kažką slepia.

Tik iš tiesų brandžios, puikiai subalansuotos sąmonės galėjo leisti sau šitokį sąžiningumą, ir tik visiškai nesavanaudiška meilė tokiomis sąlygomis neužgęsta. Alvinas suprato, kad šitokia meilė - kur kas gilesnė, kur kas turiningesnė už bet kokius jausmus, kuriuos lemta patirti jo tėvynainiams; iš tiesų šitokia meilė turėtų būti tobula, todėl jam sunkiai sekėsi patikėti, kad tai išvis įmanoma.

Tačiau Hilvaras užtikrino jį, jog taip tikrai atsitinka, o kai Alvinas primygtinai paprašė paaiškinti tiksliau, bičiulio akys apsiblausė, ir jis nugrimzdo į kažkokias malonias svajones. Kai kurių dalykų išaiškinti tiesiog neįmanoma - juos arba žinai savaime, arba ne. Alvinas priėjo nelinksmą išvadą, kad toks tarpusavio supratimas, šitiems laimingiems žmonėms virtęs viso gyvenimo pagrindu, jam pačiam - visiškai nepasiekiamas.

Galų gale mašina išnėrė iš savanos, kuri užsibaigė staigiai, tarsi būtų užbrėžta kažkokia neregima linija, už kurios žolei jau nebegalima augti. Keliautojai išvydo priešaky dunksančią neaukštų, tankiais miškais apaugusių kalvų grandinę. Tai - priešakinis Lysą saugojančio barjero postas, paaiškino Hilvaras. Tikrieji kalnai stūksojo dar toliau, tačiau Alvinui ir nedidelės kalvos pasirodė įspūdingos, sužadinančios pagarbią baimę.

Mašina sustojo siaurame, iš visų pusių kalvomis apsuptame slėnyje, vis dar užlietame besileidžiančios saulės šviesa ir šiluma. Hilvaras pažvelgė į Alviną tiesiai ir atvirai, be menkiausio klastos šešėlio.

- Nuo šios vietos eisime pėsti, - linksmai pasakė jis ir ėmėsi iškrovinėti įrangą. - Važiuoti toliau nebegalime.

Alvinas apžvelgė aplinkui dunksančias kalvas, o paskui dirstelėjo į patogų mašinos krėslą.

- Nejaugi nėra aplinkinio kelio? - be kažin kokios vilties paklausė jis.

- Žinoma, yra, - atsakė Hilvaras. - Bet mes juk neketiname važiuoti aplinkui. Kopsime į viršūnę - taip žymiai įdomiau. Paleisiu mašiną automatiniu režimu, ji mūsų lauks kitoje pusėje, ten, kur nusileisime.

Neketindamas pasiduoti be kovos, Alvinas pamėgino dar kartą:

- Juk netrukus sutems! Iki saulėlydžio mes tikrai neįveiksime šitokio kelio.

- Savaime aišku, - sutiko Hilvaras, neįtikėtinai sparčiai rūšiuodamas įrangą bei ryšulius. - Viršūnėje mes sustosime ir pernakvosime, o rytą leisimės žemyn.

Alvinas suprato esąs nugalėtas ir nebesispyriojo.

Įranga, kurią jie ketino neštis, atrodė įspūdingai, tačiau, nors ryšuliai buvo išties gremėzdiški, jie nieko nesvėrė. Viskas buvo supakuota gravitaciją poliarizuojančiose talpose, kurios neutralizavo svorį, tad vienintelis nešėjams likęs keblumas buvo inercija. Kol žingsniuodavo nosies tiesumu, Alvinas net išvis pamiršdavo velkąs ant nugaros krovinį. Tačiau norint patogiai nešti šitaip supakuotą bagažą, reikėjo šiokio tokio įgudimo, nes, vos pabandžius staigiau pakeisti kryptį, galėjai įtarti ūmai pabudus atkaklią krovinio asmenybę: užsispyręs nešulys gviešėsi judėti ta pačia kryptimi tol, kol nešėjas įveikdavo judėji-

mo inerciją.

Kai Hilvaras užsegiojo visus dirželius ir įsitikino, kad viskas padaryta kaip reikiant, bičiuliai neskubėdami patraukė šlaitu aukštyn. Alvinas dar atsigręžė ir žvilgsniu ilgesingai nulydėjo mašiną, kuri pajudėjo priešinga kryptimi tuo pačiu keliu, kuriuo atvyko, ir netrukus dingo iš akių. Kažin, svarstė Alvinas, kiek laiko turės praeiti, kol vėl galėsiu patogiai išsidrėbti ir atsipalaiduoti?

Vis dėlto kopti buvo labai malonu, švelnūs saulės spinduliai glostė keliautojų nugaras, o prieš akis vėrėsi vis nauji ir nauji vaizdai. Į viršų vedė vos įžiūrimas takelis, kuris protarpiais ir visai išnykdavo, tačiau Hilvaras nedvejodamas ėjo juo netgi tada, kai Alvinas nebeįžiūrėjo nė menkiausio jo ženklo. Jis paklausė Hilvaro, kas nutiesė tą taką, ir bičiulis paaiškino, kad taką išmynė kalvose knibždantys smulkūs gyvūnėliai - kai kurie jų gyveno po vieną, tuo tarpu kiti - primityviomis bendruomenėmis, kurios atspindėjo gana daug žmonių civilizacijos bruožų. Kai kurie netgi išmoko ar buvo išmokyti naudotis šiokiais tokiais įnagiais bei ugnimi. Alvinui nė nedingtelėjo, kad kai kurie tokių gyvūnų gali būti ir priešiškai nusiteikę; abiem bičiuliams taikus sambūvis su gyvūnija atrodė savaime suprantamas - praėjo pernelyg daug amžių nuo tų laikų, kai kokia nors Žemės gyvybės forma bandė sviesti iššūkį žmogaus viršenybei.

Praėjus maždaug pusvalandžiui, Alvinas pajuto kažkokį visai silpną, tarsi pačiame ore vibruojantį murmėjimą. Jam taip ir nepavyko įspėti, iš kur sklinda tas virpesys, išvis neatrodė, kad jis atsklistų iš kokios nors konkrečios vietos. Tasai tylus grumėjimas nesiliovė, priešingai, su kiekvienu žingsniu, vis plačiau atsiveriant kraštovaizdžiui, vis labiau stiprėjo ir jis. Alvinas norėjo paklausti Hilvaro, kas tai yra, tačiau nuo kopimo gerokai pridusęs nutarė pataupyti kvapą kur kas svarbesniam tikslui.

Alvinas galėjo pasigirti puikia sveikata; per visą gyvenimą jis nesirgo nė valandos. Tačiau šitokio, kad ir labai svarbaus, fizinio tobulumo toli gražu nepakako užduočiai, kurią reikėjo įveikti dabar. Tiesa, jėgų jo kūnas nestokojo, tačiau jam akivaizdžiai trūko judėjimo praktikos. Savo ruožtu Hilvaras kopė lengvai, dideliais energingais žingsniais, galingi energijos

pliūpsniai kone be pastangų nešte užnešdavo jį į kiekvieną šlaitą - žvelgdamas į jį, Alvinas pajuto gnybtelint pavydą ir tvirtai pasiryžo neatsilikti tol, kol įstengs dėlioti kojas vieną priešais kitą. Jis puikiai suprato, kad Hilvaras surengė jam išbandymą, ir nėmaž tuo nesipiktino. Juk tai tebuvo žaidimas, geranoriškos varžybos, ir Alvinas persiėmė jų dvasia, nepaisydamas netgi kojomis lėtai šliaužiančio nuovargio.

Įveikus gal du trečdalius kelio, Hilvaras pagaliau jo pasigailėjo; jie stabtelėjo pailsėti, išsitiesė į vakarus atsisukusiame šlaite, kūnais siurbte siurbdami paskutiniuosius saulės spindulius. Vibruojantis griaudėjimas buvo gerokai sustiprėjęs, tačiau, nors ir kamantinėjamas, Hilvaras atsisakė aiškinti, kas jį sukelia. Pasak jo, jei Alvinas žinosiąs, ko laukti, bus sugadintas visas netikėtumo įspūdis.

Dabar jiems jau teko kopti prieš saulę, bet, laimei, paskutinioji kelio atkarpa nebuvo stati. Kalvos papėdėje tankiai augę medžiai čia gerokai praretėjo, tarsi ir jie būtų pavargę grumtis su gravitacija, o paskutiniuosius kelis šimtus jardų šlaitą dengė tik stangrios neaukštos žolės kilimas, kuriuo eiti buvo malonu. Kai viršūnė atrodė jau ranka pasiekiama, Hilvaras staiga paspartino žingsnį ir kone tekinas nuskubėjo aukštyn. Alvinas nutarė šio iššūkio nepriimti, tiesą sakant, nebūtų ir valiojęs. Jis ir toliau ritmingai pūškavo pirmyn, kol pagaliau pavijo Hilvarą ir, galutinai nusivaręs, sudribo greta jo.

Tik kiek atgavęs kvapą Alvinas įstengė įvertinti prieš akis atsivėrusį reginį. Pagaliau jis išvydo, iš kur sklinda griausmas, dabar jau gerokai virpinantis orą. Priekyje kalvos šlaitas stačiai leidosi žemyn, netrukus virsdamas beveik visiškai vertikalia uola. O nuo uolos galinga čiurkšle tryško vandens srautas; apibrėžęs nemažą lanką ore, jis krito bene tūkstantį pėdų žemyn ir tėškėsi į ten smygsančius akmenis. Apačioje vandens masė mirguliavo tirštu purslų debesiu, iš tos gelmės ir sklido nesiliaujantis dundėjimas, aidu atsimušantis į aplinkinių kalvų šlaitus.

Beveik visą krioklį jau gaubė šešėlis, tačiau virš kalvos keteros vis dar prasisunkiantys saulės spinduliai nutvieskė žemę apačioje, suteikdami šiai kerinčiai scenai paskutinį akcentą: virš krioklio papėdės svaiginančiu trumpalaikiu grožiu spindėjo paskutinioji Žemėje likusi vaivorykštė.

Hilvaras plačiai mostelėjo ranka, tarsi aprėpdamas visą ho-

rizontą.

- Iš čia, - prašneko jis, pakėlęs balsą, kad perrėktų krioklio grumėjimą, - gali apžvelgti visą Lysą.

Alvinas tuo nėmaž neabejojo. Šiaurinėje pusėje mylių mylias vešėjo miškai; kur ne kur į juos įsiterpdavo atviri ploteliai ar dirbami laukai, vingiavo šimtų upokšnių siūleliai. Kažkur toje milžiniškoje panoramoje slėpėsi ir Airlėjaus kaimas, tačiau nevertėjo net mėginti ieškoti jo žvilgsniu. Alvinui pasirodė, kad jis įžiūrėjo blykstelint ežerą, kurio pakrante vedė takas į stotį, iš kurios jis ir pateko į Lysą, bet vaikinas nusprendė, kad akys veikiausiai bus jį apgavusios. Dar toliau medžiai ir laukymės susiliejo į vientisą, žalią, dėmėmis išmargintą kilimą, šen bei ten susiraukšlėjusį kalvų grandinėmis. O dar toliau, jau beveik neįžiūrimi, tarsi labai tolimų debesų tumulai dunksojo kalnai - apsauginė siena, neleidžianti dykumai prasiskverbti į Lysą.

Rytuose ir vakaruose vaizdas beveik nesiskyrė nuo šiaurinio, tačiau pietų pusėje kalnai stūksojo, regis, vos už kelių mylių. Alvinas matė juos labai aiškiai ir tik dabar tesuvokė, kad jie - nepalyginamai aukštesni už tą viršūnę, kurioje stovėjo jis. Nuo kalnų jį skiriantis žemės ruožas iš pažiūros buvo visai laukinis, ne toks, kaip tie kraštai, kuriais jie keliavo. Nors ir nevaliodamas paaiškinti kodėl, Alvinas jautė, kad žmonės šiose plynėse negyveno jau labai labai daug metų.

Hilvaras atsakė į balsu neištartą Alvino klausimą.

- Kadaise ir ši Lyso dalis buvo gyvenama, - pasakė jis. - Aš nežinau, kodėl vėliau žmonės ją apleido. Gal kada nors mes vėl persikelsime ten, tačiau dabar tuose plotuose veisiasi tik visokie gyvūnai.

Iš tiesų toje pusėje nesimatė jokių žmogaus veiklos pėdsakų, jokių išvalytų laukymių ar upių prižiūrimais krantais - nieko, kas bylotų ten gyvenant žmones. Tik vienoje vietoje Alvinas išvydo akivaizdų ženklą, kad žmonių ten vis dėlto gyventa - daugelio mylių atstu virš miško tarsi aptrupėjusi iltis kyšojo vienišo balto bokšto griuvėsiai. Visur kitur vešėjo netramdomos laukinės džiunglės.

Saulė jau grimzdo už vakarinių Lyso sienų. Vieną kvapą gniaužiantį akimirksnį tolimi kalnai užsiplieskė auksinėmis liepsnomis, o paskui žemė, kurią jie saugojo, nugrimzdo sutemose. Užslinko naktis.

- O tuo mums derėjo pasirūpinti anksčiau, - pratarė kaip visada praktiškas Hilvaras, kibdamas paskubomis pakuoti įrangą. - Po penkių minučių jau bus tamsu nors į akį durk. Ir šalta.

Ant žolės išsirikiavo eilė keistų įtaisų. Iš laibo trikojo išdygo vertikalus strypas su gale pūpsančiu kriaušės pavidalo gniutulu. Hilvaras kėlė ją tol, kol ši atsidūrė virš galvos, o tada mintimis pasiuntė kažkokį signalą, kurio Alvinas nesuprato. Akimoju mažytę stovyklavietę užliejo šviesa, šešėliai atsitraukė. Kriaušė ne tik švietė, bet ir skleidė šilumą - Alvinas visu kūnu jautė tą glamonėjantį švytėjimą, rodos, prasismelkiantį iki pat kaulų.

Vienoje rankoje nešdamasis trikojį, o kitoje - savo kuprinę, Hilvaras patraukė šlaitu žemyn; Alvinas nuskubėjo jam iš paskos, stengdamasis neatsidurti už šviesos rato ribų. Sustojo jie nedidelėje įduboje, keliais šimtais jardų žemiau kalvos keteros. Hilvaras nedelsdamas ėmėsi montuoti likusiąją įrangą.

Pirmiausia jis pasirūpino didele pussfere iš kažkokios itin tvirtos ir beveik nematomos medžiagos. Šis tamprus gaubtas visiškai uždengė bičiulius, užstodamas juos nuo vis smarkėjančio šalto vėjo. Alvinui atrodė, kad kupolą generuoja mažytė keturkampė dėžutė, kurią Hilvaras atsainiai numetė ant grindų ir nebekreipė į ją dėmesio, netgi užgriozdė ją kitais daiktais. Tikriausiai ta pati dėžutė materializavo ir pusiau skaidrius, labai patogius gultus; Alvinas su malonumu išsitiesė ant vieno jų. Dabar jis pirmąsyk išvydo, kaip Lyse materializuojami baldai - iki šiol jam visąlaik atrodė, kad visi namai čia siaubingai užgrūsti įvairiausiais nuolatiniais daiktais, kuriuos žymiai saugiau būtų laikyti Atminties Bankuose ir susikurti tik prireikus.

Maistas, kurį Hilvaras patiekė iš kito konteinerio, buvo sintetinis - nuo pat atvykimo Alvinui Lyse dar neteko valgyti visiškai sintetinio maisto. Pro angą kupolo viršuje plūstelėjo oro srautas - iš jo materijos perdirbėjas surinko žaliavą ir pateikė eilinį stebuklą. Tiesą sakant, valgydamas sintetinį maistą Alvinas jautėsi kur kas geriau. Kitoks valgio ruošimo būdas jam atrodė siaubingai nehigieniškas, tad visiškai nežadino apetito. Tuo tarpu valgydamas materijos perdirbiklio patiektą valgį bent jau tiksliai žinojai, ką dedi į burną.

Bičiuliai įsitaisė vakarieniauti; aplink juos tuo tarpu tirštėjo nakties tamsa, danguje žiebėsi žvaigždės. Kai jie pavalgė, jų

šviesos ratą jau supo neperregimai juoda tamsa, rato pakraščiuose Alvinas įžiūrėjo kažkokius blausius šmižinėjančius pavidalus - iš slėptuvių išlindo smulkūs naktiniai miško gyvūnėliai. Retsykiais jis pastebėdavo blyksnį šaltos šviesos, atsispindėjusios jų akyse, tačiau atsargūs žvėreliai pernelyg nesiartino, tad Alvinui taip ir nepavyko jų pamatyti kaip reikiant.

Juos gaubė visiška ramybė, Alvinas tysojo atsipalaidavęs, viskuo patenkintas. Kurį laiką bičiuliai gulėjo ir šnekučiavosi apie visa tai, ką matė kelionėje, apie juos abu gaubiančias paslaptis, apie begalę skirtumų, egzistuojančių tarp jųdviejų kultūrų. Hilvarą pakerėjo pasakojimas apie amžinybės grandines, išvadavusias Diasparą nuo laiko valdžios, savo ruožtu Alvinas įsitikino, kaip sunku atsakyti į kai kuriuos bičiulio klausimus.

- Štai ko niekaip nesuprantu, - kalbėjo Hilvaras. - Kaip Diasparo statytojai sugebėjo užtikrinti, kad tose atminties grandinėse niekada niekas nesuges? Štai tu sakai man, kad visa ir miestą, ir jame gyvenančius žmones apibrėžianti informacija elektros krūvių modelių pavidalu saugoma kristaluose. Gerai, tarkime, kristalai amžini. Bet argi galima tą pat pasakyti ir apie veikiančias juose elektros grandines? Nejaugi niekad nėra pasitaikę *jokių* gedimų?

- To paties aš klausiau Kedroną. Jis man paaiškino, kad Atminties Bankai vieni kitus dubliuoja - netgi tris kartus. Bet kuris iš šių trijų bankų ir vienas pats puikiausiai galėtų palaikyti miesto egzistenciją, o jeigu viename kas nors išklimba, kiti du tučtuojau automatiškai ištaiso klaidą. Kas nors nepataisomai sugestų tik tuo atveju, jei ta pati klaida vienu metu pasireikštų dviejuose bankuose - o panaši tikimybė tokia menka, kad jos neverta net minėti.

- O kaip palaikomas ryšys tarp atminties ląstelėse saugomų modelių ir tikrosios miesto struktūros? Tai yra: kaip siejasi planas ir juo apibūdintas fizinis objektas?

Alvinas pasijuto besėdįs visai ne savo vežėčiose. Tiesa, jis žinojo, kad atsakymas glūdi technologijose, susijusiose su pačios erdvės manipuliacijomis, tačiau kokiu būdu atomas patikimai įtvirtinamas pozicijoje, kurią nusako visai kitoje vietoje saugomi duomenys - šito jis nevaliojo ne tik paaiškinti, bet ir suvokti pats.

Staigaus įkvėpimo paakintas jis parodė nematomą kupolą,

sergstintį juos nuo nakties.

- Pirma tu man paaiškink, kokiu būdu dėžutė, ant kurios tu sėdi, sutvėrė šį stogą mums virš galvų, - atsakė jis. - O tada aš paaiškinsiu tau, kaip veikia Amžinybės Grandinės.

Hilvaras nusijuokė.

- Ką gi, manding, vykęs palyginimas. Jei nori ką nors sužinoti apie tai, turėsi paklausti mūsiškių lauko teorijos ekspertų. Aš pats, žinoma, negaliu atsakyti į tavo klausimą.

Išgirdęs tai, Alvinas giliai susimąstė. Vadinasi, Lyse vis dar tebesama žmonių, kurie suprato mechanizmų veikimo principus; tuo tarpu apie Diasparą šito niekaip nepasakysi.

Šitaip jie šnekučiavosi ir ginčijosi, kol pagaliau Hilvaras prasitarė:

- Jaučiuosi baisiai pavargęs. O kaipgi tu? Neketini pamiegoti?

Alvinas pasimasažavo vis dar gerokai nuovargio sukaustytas galūnes.

- Norėčiau, - prisipažino jis. - Tik nežinau, ar sugebėsiu. Man vis dar tebeatrodo, kad tai - keistas paprotys.

- Tai žymiai daugiau nei vien paprotys, - nusišypsojo Hilvaras. - Girdėjau, kad miegas kadaise buvo būtinas kiekvienam žmogui. Mes vis dar tebemiegame bent kartą per parą, nors kelias valandas. Per tą laiką atsigauna kūnas, atsišviežina ir protas. Nejaugi Diaspare niekas niekada nemiega?

- Nebent labai retai, - atsakė Alvinas. - Mano mokytojas Džeserakas yra kartą ar du miegojęs - po to, kai nuveikė kažkokius darbus, pareikalavusius ypatingos proto galių įtampos. Tobulo modelio kūnui neturėtų reikėti šitokių poilsio periodų; mes štai jau milijonus metų sėkmingai apsieiname be jų.

Tačiau dar nė nebaigus šios kiek pagyrūniškos frazės, jo paties veiksmai viską paneigė. Alviną užgriuvo toks nuovargis, kokio kaip gyvas nebuvo patyręs; sklisdamas iš blauzdų ir šlaunų netrukus jis apėmė visą kūną. Tas pojūtis anaiptol nebuvo nemalonus - veikiau priešingai. Hilvaras stebėjo jį šiltai šypsodamasis; Alvinui dar pakako jėgų pagalvoti, bene bičiulis bus kaip nors paveikęs jį savo mentalinėmis galiomis. Bet net jeigu ir taip, Alvinas nė nemanė prieštarauti.

Iš metalinės kriaušės sklindanti skaisti šviesa priblėso iki vos pastebimo švytėjimo, tačiau šilumos srautas nėmaž neatvė-

so. Šviesai paskutinįsyk sumirgant, jau visai snaudžiantis Alvinas pastebėjo kai ką, apie ką rytą nutarė būtinai išklausinėsiąs.

Guldamas Hilvaras nusimetė drabužius, ir Alvinas pirmąsyk savo akimis išvydo, kaip smarkiai viena nuo kitos nutolo dvi žmonių rasės atšakos. Kai kurie pokyčiai buvo nereikšmingi, skyrėsi dydžiai ar proporcijos; tačiau tokie dalykai kaip išlikę išoriniai lyties organai, dantys, nagai bei plaukai, želiantys įvairiose kūno vietose, buvo jau kur kas labiau esminiai skirtumai. Tačiau užvis labiausiai Alviną pribloškė keista mažytė įduba Hilvaro pilvo centre.

Visa tai Alvinas prisiminė tik po kelių dienų, ir Hilvarui teko nemaža paprakaituoti, kol viską išaiškino. Užvis kebliausia buvo atskleisti bambos funkcijas - kol susidorojo su šia užduotimi, Hilvaras ištarė bent kelis tūkstančius žodžių ir nubraižė gerą pustuzinį brėžinių.

Ir jis, ir Alvinas žengė išties nemenką žingsnį dviejų kultūrų tarpusavio supratimo link.

12

Pačioj nakties aky Alvinas pabudo. Kažkas sutrikdė jo miegą - kažkoks krebždesys ar kitas prislopintas garsas, prasismelkęs į sąmonę net per krioklio grumėjimą. Alvinas atsisėdo tamsoje ir, įtempęs akis, pabandė ką nors įžvelgti nakties apgaubtoje aplinkoje; sulaikęs kvėpavimą jis klausėsi krintančio vandens riaumojimo ir žymiai tykesnių, čia pasigirstančių, čia vėl nutylančių nakties gyvūnijos šnaresių.

Ničnieko nesimatė. Žvaigždės mirkčiojo pernelyg blausiai, kad apšviestų mylių mylias krašto, nusidriekusio keliais šimtais pėdų žemiau; tiktai dantyta dar tirštesnės tamsos linija bylojo apie pietinį horizontą užstojančius kalnus. Alvinas išgirdo, kaip greta gulintis jo bičiulis apsivertė ant kito šono ir taip pat atsisėdo.

- Kas atsitiko? - atsklido kuždesys.

- Man pasirodė, kad išgirdau kažkokį triukšmą.

- Kokį triukšmą?

- Nė pats nežinau. Gal man tiesiog pasigirdo.

Stojo tyla; dvi poros akių skvarbė slėpiningas nakties sute-

mas. Staiga Hilvaras stvėrė Alviną už rankos.

- Žiūrėk! - sukuždėjo.

Toli pietų pusėje dangaus skliaute suspindo vieniša šviesele - pernelyg žemai, kad galėtų būti žvaigždė. Ji tvykstelėjo ryškiu baltumu su vos įžiūrimu violetiniu atspalviu, o paskui, tiesiog bežiūrint, švytėjimo intensyvumas išaugo tiek, kad ėmė žilpinti akis. Staiga šviesos taškas sprogo - atrodė, tarsi į pat pasaulio kraštą būtų trenkęs žaibas. Trumputę valandėlę ir kalnus, ir jų apsuptą kraštą nutvieskė liepsna, juo skaistesnė nakties juodumos fone. Atrodė, praėjo ištisas šimtmetis, kol ausis pasiekė tolimo sprogimo aidas, o apačioje žaliuojančio miško medžius pašiaušė stiprus vėjo gūsis. Tačiau jis greitai nutyko, o priblėsusios žvaigždės viena po kitos vėl užsižiebė danguje.

Antrą kartą gyvenime Alvinas pergyveno baimę. Šįsyk ji nebuvo tokia asmeniška, nedvelkė tokia grėsmės nuojauta kaip toji baimė, kurią jis patyrė salėje su slenkančiais keliais, kai priėmė sprendimą, galų gale atvedusį jį į Lysą. Galbūt tai, ką jis jautė dabar, buvo veikiau baime atmiešta pagarba, o ne grynas siaubas - Alvinas žvelgė tiesiog į akis nežinomybei, jis tarsi nujautė, kad ten, už kalnų, esama kažko, ką jam reikia sutikti.

- Kas gi tai buvo? - pagaliau sukuždėjo Alvinas.

Bičiulis tylėjo taip ilgai, kad jam teko pakartoti klausimą.

- Bandau išsiaiškinti, - pagaliau atsakė Hilvaras ir vėl nutilo. Alvinas numanė, kuo užsiėmęs jo draugas, ir nesiėmė trukdyti.

Galų gale Hilvaras atsiduso kiek nusivylęs.

- Visi miega, - paaiškino jis. - Neradau nieko, kas galėtų atsakyti į mano klausimą. Teks palaukti ryto. Nebent ryžčiausi žadinti kurį nors iš savo draugų. Bet šito nenorėčiau daryti be ypač svarbios priežasties.

Kažin, dingtelėjo Alvinui, ką Hilvaras laikytų itin svarbia priežastimi? Jis jau buvo besižiojąs, tiesa, šiek tiek sarkastiškai, pasiūlyti, kad dėl šitokio įvykio gal ir visai vertėtų sutrikdyti kieno nors miegą. Tačiau Hilvaras vėl prašneko užbėgdamas jam už akių.

- Ką tik prisiminiau, - tarsi atsiprašydamas pasakė jis. - Jau seniai čia nesilankiau, be to, negalėčiau guldyti galvos, kad kryptis tikrai ta... bet man atrodo, kad blyksnis atsklido iš Šelmirano.

- Iš Šelmirano! Argi jis dar tebeegzistuoja?

- Taip, tik man beveik visai išrūko iš galvos. Seranisė kadaise sakė man, kad tvirtovė dunkso tuose kalnuose. Žinoma, jau daugybė šimtmečių, kai iš jos likę vien griuvėsiai, bet gali būti ir taip, kad kažkas ten tebegyvena.

Šelmiranas! Šitiems dviejų, taip smarkiai savo kultūra bei istorija besiskiriančių rasių vaikams tas pavadinimas skambėjo tarsi koks magiškas užkeikimas. Per visą ilgą Žemės istoriją nebuvo didingesnio epo už pasakojimus apie Šelmirano gynybą nuo priešo, valiojusio apžioti ištisą Visatą. Nors tikrieji faktai beviltiškai nugrimzdo ūkanose, tirštai apgaubusiose Aušros Amžius, vis dėlto legendų žmonės neužmiršo ir neužmirš tol, kol egzistuos patys.

Iš tamsos vėl atsklido Hilvaro balsas:

- Pietų pusėje gyvenantys žmonės galėtų papasakoti mums daugiau. Turiu ten keletą draugų; rytą su jais pasišnekėsiu.

Alvinas klausėsi jo tik viena ausimi; giliai nugrimzdęs į apmąstymus, jis stengėsi prisiminti viską, ką tik buvo girdėjęs apie Šelmiraną. Tačiau tos informacijos buvo labai nedaug; praslinkus tokiam neįtikėtinai ilgam laikotarpiui, niekas nebeįstengė atskirti tiesos nuo legendų. Abejonių nekėlė tik tai, kad Šelmirano mūšis ženklino žmonijos užkariavimų pabaigą ir ilgo jos smukimo pradžią.

Alvinas pagalvojo, kad tuose kalnuose, ko gero, glūdi visi atsakymai į šitiek metų kamavusias jį paslaptis.

- Kiek laiko užtruktume, - paklausė jis Hilvaro, - kol nusigautume iki tvirtovės griuvėsių?

- Aš niekada nesu ten buvęs; tvirtovė dunkso gerokai toliau, nei ketinau keliauti. Abejoju, ar nukaktume ten per dieną.

- O nuvažiuoti mašina negalime?

- Ne. Kelias eina per kalnus; mūsų mašinos ten nevažinėja.

Alvinas susimąstė. Jis jautėsi pavargęs, gėlė kojas, nuo neįprastos mankštos vis dar maudė visi raumenys. Jis smarkiai gundėsi atidėti šitokį žygį kitam kartui. Bet puikiai žinojo, kad kito karto tikriausiai nebus.

Po blėstančiomis žvaigždėmis, kurių ne viena nuo Šelmirano pastatymo laikų jau spėjo ir visai užgesti, Alvinas naršė savo paties mintis, kol pagaliau apsisprendė. Kol kas niekas nepasi-

keitė, kalnai tebebudėjo sargyboje, saugodami miegančią žemę. Tačiau istorija pasiekė ir peržengė lūžio tašką - nuo šiol žmonijai lemta keliauti į kitokią, nepažįstamą ateitį.

Tą naktį Alvinas ir Hilvaras nebemiegojo, su pirmaisiais aušros atšvaitais jie išsiruošė į kelionę. Visa kalva spindėjo rasos lašeliais; Alvinas žiūrėjo neatsižiūrėdamas į tuos mažyčius briliantus, svarinančius kiekvieno žolyno stiebelį, kiekvieną lapelį. Alvinas žengė per rasotą žolę, kone pakerėtas jos šiugždėjimo, o atsigręžęs išvydo savo paliktą brydę - tamsia juosta ji vingiavo žaižaruojančiame kalvos šlaite.

Saulei vos lyžtelėjus rytinės Lyso sienos viršūnes, bičiuliai pasiekė pamiškę. Gamta čia buvo atgavusi visas teises, miškas vešėjo visai natūraliai. Netgi Hilvaras atrodė kiek suglumęs, žengdamas tarp gigantiškų medžių, visiškai užstojančių saulę ir užklojančių džiunglių patalą tirštais šešėliais. Bičiulių laimei, nuo krioklio į pietus tekanti upė sroveno pernelyg tiesia vaga, kad įtartum ją esant natūralią, tad eidami pačia pakrante keliautojai išvengė itin tankių sąžalynų. Nemaža laiko Hilvaras sugaišo stengdamasis suvaldyti Krifą, kuris vis taikėsi pradingti džiunglėse ar imdavo pašėlusiai nardyti virš vandens. Netgi Alvinas, kuriam nauja čia buvo viskas, pajuto, kad šioje girioje tvyro kitoks, kur kas sodresnis žavesys nei mažesniuose, žmonių prižiūrimuose šiaurinio Lyso miškeliuose. Čia jis nepastebėjo netgi dviejų vienodų medžių; daugumos jų vystymosi kelias buvo pasukęs atgal, o kai kurie atrodė ir išvis vėl įgiję pradinį, natūralųjį pavidalą. Daugelis medžių buvo akivaizdžiai nežemiškos kilmės - galbūt net ne iš Saulės sistemos. Tarsi rūstūs sargybiniai virš žemesniųjų medžių dunksojo milžinės sekvojos, jų aukštis siekė tris ar keturis šimtus pėdų. Kadaise jos vadintos seniausiais gyvais sutvėrimais Žemėje; jos buvo senesnės nei žmogus.

Upė pastebimai platėjo; protarpiais ji išsiliedavo į nedidelius ežerėlius, nusagstytus miniatiūrinėmis salomis. Čia dūzgė begalės vabzdžių, virš vandens paviršiaus šmaižiojo ištisi spiečiai visomis vaivorykštės spalvomis žaižaruojančių padarėlių. Kartą, nepaisydamas Hilvaro draudimo, Krifas nulėkė tolyn ir įsiliejo į tolimų savo giminaičių būrį. Jis tuoj pat pradingo tviskančių sparnelių debesyje; bičiulių ausis pasiekė aršaus dūzgesio papliūpa. Dar akimirka - ir debesis sprogo, iš jo išsiveržęs

Krifas skriejo atgal tokiu greičiu, kad akis beveik nespėjo jo sekti. Po to nuotykio jis nė per žingsnį nesitraukė nuo Hilvaro, nebemėgindamas niekur nuklysti.

Artėjant vakarui, miško properšose bičiuliai jau įžiūrėjo tai šen, tai ten šmėkštelinčius kalnus. Upė, iki pat šiol - toks patikimas vedlys, dabar plukdė vandenis tingiai, tarsi jos kelionė irgi artėtų prie pabaigos. Vis dėlto buvo visiškai aišku, kad iki sutemų bičiuliai kalnų nepasieks; dar gerokai prieš saulėlydį prietema medžių paunksnėje virto juodžiausia tamsa, ir eiti pirmyn tapo visai nebeįmanoma. Milžinai medžiai stūksojo neperregimos tamsos ežeruose, pro jų lajas smelkėsi šaltas vėjas. Alvinas ir Hilvaras apsistojo nakčiai greta didžiulės visžalės sekvojos, kai viršutines jos šakas vis dar auksino paskutinieji saulės spinduliai.

Kai nematoma saulė pagaliau nusileido, siūbuojančiame vandenyje dar ilgai blėso paskutinieji atšvaitai. Du tyrinėtojai - tokiais jie save laikė patys, o tokie iš tikrųjų ir buvo - gulėjo vis glaudžiau juos supančioje tamsoje, žvelgdami į upę ir galvodami apie viską, ką jiems teko išvysti. Netrukus Alvinas vėl pajuto smengąs į maloniai svaiginantį snaudulį, tokį pat, kokį praėjusį vakarą pajuto pirmąsyk gyvenime. Jis nesipriešindamas nugrimzdo į miegą. Galbūt Diaspare, kur gyvenimas nereikalavo jokių pastangų, miegas ir tikrai nebūtinas, bet čia jis buvo net labai naudingas. Paskutinę akimirką prieš sąmonei užgęstant, Alvinas dar spėjo pagalvoti: kažin, kas buvo paskutinysis čia ėjęs žmogus? Ir kada?

Kai bičiuliai išėjo iš miško ir pagaliau atsidūrė tiesiog priešais kalnų masyvą, atstojantį Lyso sieną, buvo jau gerokai įdienoję. Priekyje plikos uolos kone statmenomis bangomis kilo beveik iki pat dangaus. Čia baigėsi upė - jos galas buvo toks pat įspūdingas, kaip ir ištakos: srovę prarijo žemėje atsivėręs plyšys, į kurį grumėdamas šniokštė vanduo. Šioje vietoje upė dingo iš akių, ir Alvinui buvo labai smalsu, kas su ja vyko toliau, kokiais požeminiais urvais ji tekėjo prieš vėl ištrykšdama į dienos šviesą. Galbūt prarastieji Žemės vandenynai vis dar tebeegzistavo kažkur gelmėse, amžinoje tamsoje, o štai ši sena upė vis dar tebejautė jūros šauksmą?

Valandėlę Hilvaras stovėjo žvelgdamas į vandens sūkurį ir

toliau nusidriekusį raižytą kraštovaizdį. Paskui jis parodė properšą tarp kalnų.

- Šelmiranas yra štai ten, - tvirtai pasakė jis. Alvinas neklausė, kaip bičiulis tai sužinojo: numanė, kad Hilvaras telepatiniu būdu susisiekė su kokiu nors už daugelio mylių esančiu draugu ir, neištardamas nė žodžio, perėmė iš jo visą reikalingą informaciją.

Ilgai netrukę jie pasiekė perėją, o įveikę ją atsidūrė keisto plokščiakalnio nuolaidžiais šlaitais pakraštyje. Alvinas nebejautė nei nuovargio, nei baimės - tik įtemptą lūkestį ir artėjančio nuotykio dvelksmą. Jis net nenutuokė, kokie atradimai jo laukia, tačiau nėmaž neabejojo būtinai ką nors atrasiąs.

Artėjant prie viršūnės, pats pagrindas po kojomis staiga pasikeitė. Apatinė šlaitų dalis buvo iš korėtos vulkaninės uolienos, protarpiais susimetusios dideliais šlako luistais. Bet arčiau viršūnės paviršių dengė kieti ir glotnūs akmens lakštai, visiškai lygūs ir apgaulingi. Galėjai pamanyti, kad šios uolienos kadaise įkaitusio skysčio pavidalu tekėjo kalno šlaitais.

Plokščiakalnio briauna buvo prie pat jų kojų. Hilvaras pasiekė ją pirmas; po kelių akimirkų jį pasivijęs Alvinas taip ir sustingo netekęs žado. Vaikinai stovėjo anaiptol ne ant plynaukštės, kaip kad tikėjosi, o ant paties didžiulės, gal pusės mylios gilumo ir trijų mylių skersmens įdubos krašto. Tiesiog priešais juos žiojėjo praraja: skardis kone visai stačiai leidosi žemyn, paskui, palengva nuožulnėdamas, slėnio dugne visai išsilygino ir vėl ėmė kilti, vis stačiau ir stačiau, link priešingos briaunos. Pačiame įdubos dugne tyvuliavo apskritas ežerėlis, kurio paviršius be paliovos virpėjo, tarsi drumsčiamas nesiliaujančių bangų.

Nors į tą milžinišką įdubą krito tiesioginiai saulės spinduliai, visas jos paviršius buvo juodut juodutėlis. Iš kokios medžiagos galėtų būti šis krateris, Alvinas ir Hilvaras nesiėmė net spėlioti, tačiau atrodė, kad šitokia uoliena turėtų būti kilusi iš pasaulio, niekad neregėjusio saulės šviesos. Ir tai dar buvo ne viskas: po jų kojomis driekėsi metalo juosta - be menkiausios siūlės, gal šimto pėdų pločio, ji juosė visą kraterį; nors juosta buvo gerokai pablukusi nuo neįtikėtino senumo, praradusi blizgesį, tačiau niekur nesimatė nė menkiausio rūdžių ženklo.

Kai akys kiek apsiprato su šiuo nežemišku reginiu, Alvinas ir Hilvaras suvokė, jog įdubos juodumas anaiptol ne toks abso-

liutus, kaip atrodė iš pirmo žvilgsnio. Tai čia, tai ten, įžiūrimi tik akies krašteliu, juodutėlėse sienose blykčiojo mažyčiai šviesos sprogimai. Jie sukibirkščiuodavo be jokios tvarkos, bet kurioje vietoje, ir tuoj pat užgesdavo tarsi žvaigždžių atspindžiai pasišiaušusioje jūroje.

- Kaip gražu! - aiktelėjo Alvinas. - Bet kas gi tai?

- Primena kažkokį veidrodinį teleskopą.

- Bet jis toks juodas!

- Tik mūsų akims - neužmiršk šito. Mes juk nežinome, kokios rūšies spinduliavimu naudojosi jie.

- Bet čia juk turėtų būti ir kažko daugiau! O kur tvirtovė?

Hilvaras parodė į ežerą.

- O tu pažiūrėk atidžiau.

Alvinas žvilgsniu ėmė skvarbyti ribuliuojantį ežero stogą, stengdamasis įžiūrėti gelmėse glūdinčias paslaptis. Iš pradžių jis išvis nieko nepamatė, bet paskui seklumoje, prie pat kranto, įžiūrėjo blausų šviesos ir šešėlių tinklą. Alvinas sekė tą ornamentą akimis link ežero centro, kol gilėjantys vandenys paslėpė bet kokias detales.

Tamsusis ežeras nugramzdino tvirtovę. Apačioje dunksojo griuvėsiai, kadaise buvę įspūdingais pastatais, kurie vis tik neatlaikė ardančio laiko poveikio. Tačiau nugrimzdo dar ne visi - tolimajame kraterio krašte Alvino žvilgsnis užkliudė suvirtusių akmenų krūvas ir didžiulius luistus, iš kurių andai, matyt, buvo sumūrytos tvirtos sienos. Šiuos akmenis skalavo vanduo, vis dėlto dar nepakilęs tiek, kad pasiektų visišką pergalę.

- Apeikime aplinkui ežerą, - Hilvaras pasiūlė pusbalsiu, tarsi šios buvusios didybės reginys būtų pripildęs jo sielą pagarbios baimės. - Gal tuose griuvėsiuose mums ir pavyks ką nors aptikti.

Pirmuosius kelis šimtus jardų kraterio sienos buvo tokios stačios ir glotnios, kad bičiuliams teko tiesiog slysti žemyn; sunkiai sekėsi išsilaikyti ant kojų. Bet paskui jie pasiekė nuolaidesnį šlaitą ir ten jau galėjo žingsniuoti be jokio vargo. Pačioje paežerėje nugludintą paviršiaus juodmedį dengė plonytis dirvos sluoksnis, kurį per šimtmečius čia sunešė Lyso vėjai.

Už ketvirčio mylios dunksojo krūvos milžiniškų, ant kits kito sukrautų akmens luistų, primenančių išsvaidytas milžinų kūdikio kaladėles. Vienur dar buvo galima atpažinti išlikusį

masyvios sienos fragmentą, kitur pora drožinėtų obeliskų ženklino kadaise buvusį erdvų įėjimą. Visa kur žėlė samanos ir vijokliai, ir mažyčiai neūžaugos medeliai. Netgi vėjas čionai nutyko.

Šitaip Alvinas ir Hilvaras atsidūrė prie Šelmirano griuvėsių. Šias sienas, o taip pat ir tarp jų slypėjusią energiją užgriuvo griaudėjančios liepsnojančios galios, pajėgios vienu ypu sutrupinti į druzgus visą pasaulį - užgriuvo ir patyrė visišką pralaimėjimą. Kadaise šioje taikioje padangėje siautėjo liepsnos, čiulpiamos iš tolimų saulių šerdžių, o Lyso kalnai nuo nuožmaus savųjų šeimininkų įtūžio tikriausiai krūpčiojo tarsi gyvi padarai.

Niekam taip ir nepavyko palaužti Šelmirano. Tačiau dabar toji tvirtovė - toji neįveikiama tvirtovė - pagaliau griuvo; ją užgrobė ir sutrupino kantrūs gebenės ūgliai, kartų kartos aklai besirausiančių kirminų ir lėtai tvinstantys ežero vandenys.

Netekę žado sutrupėjusios didybės akivaizdoje, Alvinas ir Hilvaras tylėdami traukė gigantiškų griuvėsių link. Jie atsidūrė aptrupėjusios sienos šešėlyje ir įžengė į properšą, kur akmenų kalnas suskilo pusiau tarsi perrėžtas. Tiesiog priešais juos tyvuliavo ežeras; dar akimirka, ir abu bičiuliai stovėjo pačioje pakrantėje, tamsus vanduo beveik laižė jų kojas. Miniatiūrinės, ne daugiau nei kelių colių aukščio bangelės be paliovos dužo į siaurą krantą.

Hilvaras prašneko pirmas; jo balse skambėjo lyg ir abejonė, dėl ko nustebęs Alvinas kilstelėjo galvą ir pažvelgė į draugą.

- Kai ko niekaip neįstengiu suprasti, - lėtai tardamas žodžius pasakė Hilvaras. - Nedvelkia nė menkiausias vėjelis, tai kas gi sukelia bangas? Vandens paviršius turėtų būti lygut lygutėlis.

Alvinui nė nesusizgribus, ką atsakyti, Hilvaras staiga parklupo ant žemės, pasuko galvą ir įmerkė dešiniąją ausį į vandenį. Alvinas nusistebėjo: ką galima tikėtis suvokti įsitaisius tokia juokinga poza? - bet tuoj pat jis suprato, kad bičiulis paprasčiausiai klausosi. Šiek tiek raukydamasis - jo anaiptol neviliojo prisiliesti šitokio vandens - Alvinas vis dėlto pasekė draugo pavyzdžiu.

Pirmasis šalčio šokas truko vos akimirką. Jam praėjus, Al-

vinas išgirdo tylų, bet visiškai aiškų, nesiliaujantį, ritmingą dunksėjimą, sklindantį iš ežero gelmės - ten plakė kažkokia didžiulė širdis.

Bičiuliai išsipurtė vandens lašus iš plaukų ir tylėdami įsispitrijo į kits kitą. Abu galvojo tą patį, tačiau nė vienas nesiryžo ištarti balsu: ežeras - gyvas.

- Bus geriausia, - pagaliau prasižiojo Hilvaras, - jei išnaršysime šiuos griuvėsius, bet pasistengsime laikytis atokiau nuo ežero.

- Ar tu manai, kad ten, gelmėje, kažkas yra? - paklausė Alvinas, rodydamas paslaptingąsias, prie pat kojų teškenančias bangeles. - Ar tai gali būti pavojinga?

- Tas, kuris apdovanotas protu, niekad nebūna pavojingas, - atsakė Hilvaras. (Kažin? - dingtelėjo Alvinui. O kaip tada Įsibrovėliai?) - Neaptinku ten jokių minčių, visiškai jokių, bet vis vien neapleidžia pojūtis, kad mes čia - ne vieni. Labai keista.

Juodu lėtai patraukė atgal į tvirtovės griuvėsius, bet ir vieno, ir kito sąmonėje tebeskambėjo tie ritmingi, pulsuojantys dūžiai. Alvinui ėmė atrodyti, kad paslaptys, užuot atsiskleidusios, tik vis labiau kaupiasi, o suvokimas, kurio jis taip siekė, nesulaikomai tolsta.

Neatrodė, kad griuvėsiai galėtų ką nors atskleisti, tačiau bičiuliai kruopščiai išnaršė nuolaužų krūvas, apžiūrėjo akmeninius pylimus. Tikriausiai čia slypėjo giliai palaidotų mechanizmų kapinės - mechanizmų, dirbusių savo darbus jau šitaip seniai. Dabar, jei grįžtų Įsibrovėliai, dingtelėjo Alvinui, iš visų šių mašinų nebebūtų jokios naudos. Kodėl gi jie taip niekad ir negrįžo? Tačiau mintys apie tai tik klampino į dar vieną paslaptį, o jų ir šiaip pakako - nėra reikalo ieškoti naujų.

Už kelių jardų nuo ežero bičiuliai tarp nuolaužų krūvų aptiko nedidelę aikštelę. Joje kadaise vešėjo žolynai, vėliau nuo milžiniško karščio visiškai susvilę ir suanglėję - Alvinui ir Hilvarui prisiartinus jie subyrėjo į dulkes, ištepdami vaikinų kojas pelenų dėmėmis. O pačiame aikštelės centre, tvirtai įsirėmęs į žemę, stypsojo metalinis trikojis, jo viršūnėje buvo užmautas apskritas žiedas, pakreiptas ant savo ašies taip, kad būtų pasviręs į tam tikrą tašką kažkur dangaus skliaute. Iš pradžių atrodė, kad žiedas juosia tuštumą, bet atidžiau įsižiūrėjęs Alvinas pamatė, kad jis užpildytas blausia miglele - vos įžiūrima, mir-

gančia ties pačia regimojo spektro riba, ir tuo erzinančia akis. Tai buvo jėgos švytėjimas - Alvinas nėmaž neabejojo, jog kaip tik šis mechanizmas ir sukėlė šviesos sprogimą, atviliojusį juos į Šelmiraną.

Pernelyg artintis bičiuliai neišdrįso; sustoję saugiu atstumu, juodu ėmėsi apžiūrinėti prietaisą. Mes einame teisingu pėdsaku, dingtelėjo Alvinui. Dabar belieka išsiaiškinti, kas įtaisė šitą mechanizmą čia ir kokius tikslus tas kažkas puoselėja. Tasai pasviręs žiedas... jis akivaizdžiai nukreiptas kažkur į kosminę erdvę. Ar gali tasai jų matytas žybsnis būti koks nors signalas? Nuo šios minties Alvinui net kvapą užgniaužė.

- Alvinai, - staiga ištarė Hilvaras ramiai, tačiau primygtinai. - Mes susilaukėme lankytojų.

Alvinas apsisuko ant kulno ir pasijuto bespoksąs į trikampiu išdėstytas akis be vokų. Bent jau toks buvo pirmasis įspūdis; netrukus už tų dėbsančių akių jis išvydo ir kažkokio nedidelio, bet sudėtingo mechanizmo kontūrą. Šis kabojo ore per kelias pėdas virš žemės paviršiaus ir iš pažiūros nepriminė nė vieno iki šiol Alvino matyto roboto.

Kai tik išsivadėjo pirmasis apstulbimas, Alvinas išsyk pasijuto galįs valdyti situaciją. Jis visą gyvenimą įsakinėjo mašinoms, o tai, kad ši - visiškai nematyto modelio, jam neatrodė labai svarbu. Šiaip ar taip, jis juk tebuvo matęs vos vieną kitą iš gausybės kasdienes reikmes Diaspare tenkinančių robotų.

- Ar moki kalbėti? - paklausė Alvinas.

Tyla.

- Ar kas nors tave valdo?

Jokio atsako.

- Eik šalin. Ateik čionai. Pakilk aukščiau. Nusileisk.

Robotas nereagavo nė į vieną šių įprastų kontrolinių įsakymų mintimis. Mechanizmas tebekybojo visiškai pasyvus, tarsi šaipydamasis. O tai bylojo apie dvi tikimybes. Arba robotas buvo pernelyg primityvus ir nieko nesuprato, arba, priešingai, buvo labai protingas, turįs savo valią ir gebąs spręsti. O tokiu atveju Alvinui dera elgtis su juo kaip su sau lygiu. Ir net tuomet išliktų tikimybė, kad robotą jis vertina per menkai, bet šis tikriausiai neįsižeis - puikybė anaiptol nebuvo robotams būdinga yda.

Hilvaras neišlaikė nenusijuokęs, regėdamas tokį akivaizdų

Alvino sumišimą. Jis jau buvo pats bepasisiūląs mėginti užmegzti kontaktą, tačiau žodžiai taip ir sustingo, neišsiveržę pro jo lūpas. Šelmirano ramybę sudrumstė grėsmingas ir jokių abejonių nepaliekantis garsas - taškydamas purslus iš vandens niro kažkoks milžiniškas kūnas.

Nuo to meto, kai paliko Diasparą, Alvinas antrą kartą pajuto karštą troškimą tučtuojau atsidurti namie. Bet tą pat akimirką susizgribo, kad toks nusiteikimas toli gražu netinkamas sutikti nuotykius, tad jis lėtai, bet ryžtingai patraukė ežero link.

Iš tamsaus vandens nyrantis padaras atrodė tarsi kažkokia kraupi, gyva roboto, vis dar tyliai tebedėbsančio į juos, parodija. Toks pats akių išsidėstymas lygiakraščio trikampio viršūnėse negalėjo būti atsitiktinis; buvo grubiai atkartota netgi čiuptuvų ir smulkių nariuotų galūnių forma. Tačiau tuo panašumas ir baigėsi. Robotas neturėjo - be abejo, jam ir nereikėjo - juostos jautrių pūkuotų čiuptuvėlių, stabiliu ritmu plakančių vandenį, taip pat ir daugybės drūtų gumbuotų kojų, kuriomis padaras stūmėsi link kranto, ir ventiliacijos angų, jei tie ore trūksmingai švokščiantys plyšeliai tikrai buvo tai.

Didžioji padaro kūno dalis taip ir liko vandenyje, tik pirmosios dešimt kojų išniro į jam akivaizdžiai svetimą stichiją. Visas siaubūnas buvo gal penkiasdešimties pėdų ilgio, ir net visiškai biologijos nenutuokiantis asmuo būtų iš pirmo žvilgsnio supratęs, kad su šituo padaru kažkas negerai. Nuo jo dvelkte dvelkė kažkokia improvizacija, tarsi kažkas būtų sukūręs jį itin nerūpestingai - galėjai pamanyti, kad sudedamosios jo dalys pagamintos nelabai atidžiai, nederinant tarpusavyje, o paskui prireikus bet kaip sumestos krūvon.

Nepaisant padaro dydžio ir ankstyvesniųjų savo abejonių, geriau įsižiūrėję į ežero gyventoją, nei Alvinas, nei Hilvaras neėmė nervintis. Milžinas atrodė neįtikėtinai gremėzdiškas ir nerangus, taigi vertinti jį kaip rimtą grėsmę buvo tiesiog neįmanoma, net jei ir būtų kokių nors priežasčių manyti, kad jis gali kelti pavojų. Žmonija jau seniai atsikratė vaikiškos baimės ir nebeišsigąsdavo paprasčiausiai neregėtos išvaizdos padarų. Šitokios baimės neišvengiamai išnyko po pirmojo kontakto su draugiškai nusiteikusiomis nežemiečių rasėmis.

- Leisk man, aš susidorosiu, - tyliai ištarė Hilvaras. - Esu įpratęs elgtis su gyvuliais.

- Bet tai anaiptol ne gyvulys, - taip pat pakuždomis atsakė Alvinas. - Esu tikras - tas padaras protingas. Jis ir yra roboto šeimininkas.

- Arba robotas yra jo šeimininkas. Šiaip ar taip, jei jis ir apdovanotas protu, tai labai jau keistu. Aš vis dar neužčiuopiu nė menkiausio minties pėdsako. Labas! Kas čia vyksta?

Siaubūnas tebekiūtojo pusiau išniręs iš vandens pačioje ežero pakrantėje - atrodė, kad išsilaikyti tokioje pozicijoje jam reikia nemaža pastangų. Tačiau akių trikampio centre pradėjo formuotis pusiau skaidri membrana; ji pulsavo ir virpėjo, ir pagaliau ėmė skleisti aiškiai girdimus garsus. Tai buvo žemas, rezonuojantis gaudesys, taip ir nesuformuojantis jokių suprantamų žodžių, nors akivaizdžiai matėsi, kad padaras stengiasi kažką pasakyti.

Graudu buvo net stebėti tokias skausmingas pastangas užmegzti ryšį. Kelias minutes milžinas tiesiog nėrėsi iš kailio, tačiau bergždžiai. O paskui jis, regis, gana staigiai susivokė suklydęs. Vibruojanti membrana kiek susitraukė, jos skleidžiami garsai paaukštėjo bent keliomis oktavomis, kol pagaliau ėmė skambėti daugmaž normalios kalbos diapazonu. Pagaliau nuskambėjo lyg ir suprantami žodžiai, tiesa, vis dar gerokai atmiešti beprasmiu veblenimu. Galėjai pamanyti, kad padaras palengva prisimena žodžius, kuriuos kadaise mokėjo, tačiau kurių daugybę metų neturėjo progos vartoti.

Hilvaras kaip išmanydamas stengėsi milžinui pagelbėti.

- Mes po truputį pradedame tave suprasti, - jis prašneko lėtai, kruopščiai artikuliuodamas kiekvieną žodį. - Ar galime kuo nors tau padėti? Matėme tavo įžiebtą šviesą. Ji ir priviliojo mus čionai iš Lyso.

Išgirdęs žodį “Lysas” padaras lyg ir suzmeko, tarsi skaudžiai nusivylęs.

- Lyso, - pakartojo jis. Garsą “s” tarti jam sekėsi sunkiai, žodis nuskambėjo panašiau į “Lydo”. - Visada iš Lyso. Niekada neateina niekas kitas. Mes kviečiame Didžiuosius, bet jie mūsų negirdi.

- Kas yra tie Didieji? - paklausė Alvinas, nekantriai palinkdamas į priekį. Švelnūs, be perstojo judantys padaro čiuptuvėliai sumosavo dangaus pusėn.

- Didieji, - pakartojo jis. - Iš amžinos dienos planetų. Jie at-

vyks. Mokytojas mums tai pažadėjo.

Šis atsakymas ničnieko nepaaiškino. Alvinui nespėjus nieko daugiau paklausti, vėl įsikišo Hilvaras. Jis klausinėjo taip kantriai, taip supratingai ir užjausdamas, bet drauge ir prasismelkdamas į pačią esmę, kad Alvinas sutramdė savo nekantrumą, puikiai suvokdamas, jog jam verčiau nesikišti. Jam visai nepatiko mintis, kad Hilvaras galbūt pranoksta jį protu, tačiau nekėlė abejonių, jog įgimti jaunojo lysiečio gabumai sutarti su gyvūnais siekia netgi šį fantastišką sutvėrimą. Dar daugiau, atrodė, kad padaras Hilvarui atsakinėja. Ilgainiui jo kalba vis labiau aiškėjo; jei iš pradžių padaras kalbėjo užsikirsdamas, protarpiais ir visai nesuprantamai, tai vėliau pateikdavo vis išsamesnius atsakymus, kartais šį tą pridurdamas net savo nuožiūra.

Kol Hilvaras iš nuotrupų lipdė tą neįtikėtiną istoriją, Alvinas visiškai prarado laiko pojūtį. Visos tiesos atskleisti jiems nepavyko - liko begalė erdvės spėlionėms ir ginčams. Padaras vis noriau ir noriau atsakinėjo į Hilvaro klausimus, tačiau jo išvaizda palengva ėmė keistis. Jis vėl murktelėjo gilyn į ežerą - atrodė, kad jį remiančios kojos susmego į kūną. Netruko pasireikšti ir kiti, dar keistesni pokyčiai. Trys milžiniškos padaro akys lėtai užsimerkė, paskui susitraukė į taškelius ir pagaliau visai išnyko. Galėjai pamanyti, jog padaras jau išvydo viską, ką šiuo metu norėjo išvysti, ir akių jam tiesiog nebereikia.

Padaras keitėsi be paliovos, tik dabar jau subtiliau, tačiau galų gale virš vandens nebeliko beveik nieko daugiau, tik vibruojanti membrana, pro kurią jis kalbėjo. Nekėlė abejonių: kai jos nebereikės, ir ji išsilydys į pirminę amorfiškos protoplazmos masę.

Alvinas vos įstengė patikėti, kad protas gali gyvuoti šitokioje nestabilioje formoje - tačiau didžiausia staigmena jo dar laukė. Nors atrodė visiškai akivaizdu, jog šis padaras - nežemiškos kilmės, visgi net Hilvaras, nepaisant puikaus biologijos išmanymo, anaiptol ne iš karto susigaudė, su kokio tipo organizmu jie susidūrė. Padaras nebuvo viena esybė; šnekantis jis visąlaik apie save sakydavo “mes”. Iš tikrųjų jis buvo ištisa atskirų organizmų kolonija, kurią vienijo ir valdė kažkokios nežinomos jėgos.

Kadaise, senosios Žemės vandenynuose gausiai gyveno šiek tiek į jį panašūs gyvūnai - pavyzdžiui, medūzos. Kai ku-

rios jų buvo milžiniškos, skaidrūs jų kūnai, apaugę visu mišku geliančių čiuptuvėlių, nusidriekdavo gelmėse per penkiasdešimt ar net visą šimtą pėdų. Tačiau nė vienai jų neįsiplieskė nė menkiausia mąstymo kibirkštėlė, jos tesugebėjo reaguoti į pačius paprasčiausius stimulus.

Tuo tarpu šis padaras akivaizdžiai buvo apdovanotas protu, nors ir nykstančiu, išsigimstančiu. Alvinas neabejojo niekad neužmiršiąs šio nežemiško susitikimo: Hilvaro, lėtai, iš menkiausių nuotrupų klijuojančio istoriją apie Mokytoją, praamžio polipo, sunkiai gromuluojančio nežinomus žodžius, tamsaus ežero, tykiomis bangelėmis skalaujančio Šelmirano griuvėsius ir triakio roboto, stebinčio juos sustingusiomis, nemirksinčiomis akimis.

13

Mokytojas atkeliavo į Žemę pačioje Persikėlimo Amžių sumaištyje, kai Galaktinė Imperija jau nesulaikomai byrėjo, bet žvaigždes siejančios ryšių linijos dar nebuvo galutinai sutrūkinėjusios. Mokytojas buvo žmogiškos kilmės, nors gimtoji jo planeta sukosi aplink vieną iš Septynių Saulių. Dar jaunystėje jis buvo priverstas apleisti savo gimtąjį pasaulį, ir prisiminimai apie tai persekiojo jį visą gyvenimą. Dėl savo tremties jis kaltino kerštingus priešus, bet iš tikrųjų jį kamavo nepagydoma liga, kuri iš visų Visatoje gyvenančių mąstančių rasių, atrodo, kamavo vien tik *Homo Sapiens*. Toji liga vadinosi religinis fanatizmas.

Per visą ankstyvąją istoriją žmonija užsiaugino begalę pranašų, aiškiaregių, mesijų ir evangelistų, kurie sugebėjo įtikinti ir patys save, ir savo pasekėjus, kad tik jiems vieniems yra atskleistos Visatos paslaptys. Kai kurie iš jų įstengė įkurti religijas, kurios vėliau gyvavo labai ilgai, perduodamos iš kartos į kartą ir veikdamos milijardus žmonių; tuo tarpu kitas visi užmiršdavo dar prie gyvos jų įkūrėjų galvos.

Mokslo, monotoniškai reguliariai paneigiančio pranašų pateiktas kosmologijas ir periodiškai kuriančio tokius stebuklus, kokiems pranašų stebuklai niekad negalėjo prilygti, pakilimas ilgainiui sugriovė visus šiuos tikėjimus. Tačiau jis neišsklaidė nei baimės, nei pagarbos ar nusižeminimo, į ką buvo linkusios

visos mąstančios būtybės, ką jos pajusdavo kaskart, vos susimąstydavo apie jas supančios Visatos didybę. Tačiau mokslas susilpnino, o ilgainiui ir visai ištrynė nesuskaičiuojamą gausybę religijų, kurių kiekviena su neįtikėtina arogancija skelbėsi esanti vienintelė tiesos skleidėja ir tvirtino, kad milijonai jos konkurentų ar pirmtakų paprasčiausiai klysta.

Vis dėlto, nors, žmonijai pasiekus patį elementariausią civilizuotumo lygį, visi šie tikėjimai prarado bet kokią realią galią, tačiau, amžiams bėgant, tai čia, tai ten vis prasikaldavo koks nors izoliuotas kultas; nors kartais jie skleisdavo pačias fantastiškiausias pažiūras, bet visuomet įstengdavo pritraukti bent vieną kitą pasekėją. Sumaišties ir betvarkės laikotarpiais tokie kultai ypač suklestėdavo, taigi visai nekeista, kad Persikėlimo Amžiai patyrė tikrą iracionalumo protrūkį. Kada tikrovė atrodo pernelyg slegianti, žmogus visada linkęs ieškoti paguodos mituose.

Nors ir išvytas iš gimtojo pasaulio, Mokytojas nepaliko jo tuščiomis rankomis. Tuo metu Septynios Saulės buvo Galaktikos mokslo bei galios centras, o Mokytojas tikriausiai nestokojo įtakingų draugų. Į tremtį jis išvyko nedideliu, tačiau itin greitu laivu, garsėjančiu vieno greičiausių iš kada nors pastatytų laivų reputacija. Išvykdamas Mokytojas išsigabeno ir dar vieną stulbinantį galaktinio mokslo produktą - robotą, tą patį, kuris dabar žvelgė į Alviną ir Hilvarą.

Niekam taip ir nepavyko perprasti visų šios neįtikėtinos mašinos talentų bei funkcijų. Tam tikra prasme robotas tapo netgi savotišku Mokytojo *alter ego*; be jo Didžiųjų religija vargu bau būtų pergyvenusi Mokytojo mirtį. Drauge juodu keliavo nuo vieno žvaigždžių spiečiaus prie kito, kol pagaliau, ir anaiptol ne atsitiktinai, vingiuotas kelias atvedė juos atgal į pasaulį, iš kurio kadaise kilo žmogaus protėviai.

Apie šią sagą buvo prirašytos ištisos bibliotekos, o kiekviena knyga įkvėpė nesuskaičiuojamų komentarų autorius, kol galų gale grandininė reakcija pirmuosius tomus negrįžtamai palaidojo po kalnų kalnais aiškinimų bei komentarų. Mokytojas klajodamas buvo sustojęs daugelyje pasaulių ir į savo tikėjimą atvertė nemaža įvairių rasių atstovų. Tikriausiai jo būta neeiline galia apdovanotos asmenybės, nes jo pasekėjais tapdavo ir žmonės, ir nežmonės. Nekilo abejonių, kad šitaip plačiai paskli-

dusi religija turėjo aprėpti daug gražių ir kilnių dalykų. Galbūt Mokytojas buvo užvis labiausiai sėkmės lydimas - ir paskutinis - iš visų žmonijos mesijų. Nė vienas iš jo pirmtakų nesugebėjo pritraukti tokios gausybės šalininkų, nė vienam nepavyko taip plačiai paskleisti savo mokymą erdvės ir laiko srovėmis.

Ką tie jo mokymai bylojo - šito nei Alvinui, nei Hilvarui taip ir nepavyko bent apytiksliai suprasti. Stambusis polipas iš paskutiniųjų stengėsi tai perteikti, tačiau dauguma jo vartojamų žodžių buvo išvis bereikšmiai, be to, padaras turėjo įprotį kartoti sakinius ar net ištisus pasakojimus, mechaniškai berte berdamas frazes, dėl ko nuosekliai jo klausytis buvo labai sunku. Galų gale Hilvaras neteko kantrybės ir pasistengė nukreipti pokalbio temą nuo tos beprasmės religinės painiavos ir sutelkti dėmesį į konkrečius faktus.

Mokytojas drauge su būriu uoliausių pasekėjų atvyko į Žemę, kai miestai dar nebuvo galutinai žlugę, o Diasparo kosmouostas - atviras žvaigždėms. Tikriausiai jie atkeliavo pačiais įvairiausiais laivais; pavyzdžiui, polipai - savo gimtųjų jūrų vandeniu užpildytu laivu. Taip ir liko neaišku, ar Žemė palankiai priėmė jų religinį judėjimą, tačiau bent jau su aršiu pasipriešinimu atvykėliai nesusidūrė; kurį laiką klajoję Žemėje, jie galutinai apsistojo miškinguose Lyso kalnuose.

Artėjant ilgo gyvenimo saulėlydžiui, Mokytojo mintys vis dažniau nukrypdavo į gimtuosius namus, iš kurių buvo ištremtas. Prieš pat mirtį jis paprašė savo draugų, kad išneštų jį į atvirą plotą, iš kur matytųsi žvaigždės. Vis labiau silpdamas jis sulaukė, kol Septynios Saulės atsidurs tiesiai virš galvos, ir prieš pat galą kliūvančiu liežuviu prišnekėjo aibes visokių dalykų, įkvėpusių dar gausesnes vėlesniųjų amžių interpretacijas. Jis daugybę kartų minėjo “Didžiuosius”, kurie apleido šią erdvės ir materijos Visatą, bet vieną gražią dieną būtinai sugrįš. Savo pasekėjams jis prisakė laukti ir pasveikinti juos sugrįžusius. Tai buvo paskutinieji prasmingi jo žodžiai. Po to Mokytojas jau nebevaliojo suvokti jį supančios aplinkos, o atsidūręs ant pat mirties slenksčio ištarė vieną vienintelę frazę, kuri per šimtmečius išliko neužmiršta ir sudrumsdavo ramybę kiekvieno, kuris ją išgirsdavo: *“Kaip puiku stebėti spalvingus šešėlius amžinos šviesos planetose.”* Ištaręs tai, Mokytojas mirė.

Mirus Mokytojui, daugelis jo pasekėjų atsimetė ir išsisklai-

dė, tačiau buvo ir tokių, kurie liko ištikimi jo mokymui, tą mokymą jų palikuonys daugelį amžių vis labiau tobulino. Iš pradžių buvo tikima, kad Didieji, kad ir kas jie būtų, sugrįš greitai, tačiau slenkant šimtmečiams ta viltis išblėso. Čia pasakojimas visiškai susivėlė, tapo labai painus; atrodė, kad tiesa ir legendos susipynė nebeatskiriamai. Alvinas miglotai įsivaizdavo kartų kartas fanatikų, laukiančių kažkokio reikšmingo įvykio, kurio nė patys nesuprato ir kuris turėjo atsitikti kažkada ateityje, tik neaišku - kada.

Didieji taip niekad ir negrįžo. Nors ir lėtai, tačiau judėjimo galia nepaliaujamai seko: vieni pasekėjai išmirė, kiti atsimetė netekę iliuzijų. Trumpaamžiai tikintieji žmonės išsisklaidė pirmiausia; graudi ironija slypėjo fakte, kad pats paskutinysis pranašo žmogaus pasekėjas buvo padaras, absoliučiai nepanašus į žmogų.

Milžinas polipas paskutiniuoju Mokytojo apaštalu tapo dėl labai paprastos priežasties. Jis buvo nemirtingas. Milijardai atskirų jo kūną sudarančių individualių ląstelių, žinoma, žūdavo, tačiau prieš mirdamos jos sukurdavo naujas. Ilgiems laikotarpiams siaubūnas subyrėdavo į miriadus atskirų ląstelių, kurios gyvendavo savo gyvenimus ir tinkamoje aplinkoje dauginosi skilimo būdu. Šioje fazėje polipas kaip save suvokianti, mąstanti vientisa esybė išvis neegzistavo - išgirdęs tai, Alvinas tiesiog negalėjo neprisiminti Diasparo gyventojų, kurie miesto Atminties Bankuose pasyviai praleisdavo ištisus tūkstantmečius.

Atėjus metui, kažkokia paslaptinga biologinė jėga vėl suburdavo draugėn išsisklaidžiusius komponentus, ir polipas įžengdavo į naują egzistencijos ciklą. Jis vėl įgydavo sąmonę ir prisimindavo ankstesniuosius savo gyvenimus, tiesa, dažnai gana neaiškiai, nes dėl visokių nelaimingų atsitikimų kitąsyk žūdavo subtilias atminties kruopelytes talpinančios ląstelės.

Tikriausiai jokia kita gyvybės forma negalėtų šitaip ilgai puoselėti tikėjimo, visų kitų užmiršto jau prieš milijardą metų. Tam tikra prasme milžinas polipas buvo bejėgė savo biologinės prigimties auka. Būdamas nemirtingas jis negalėjo ir keistis - buvo priverstas per amžius kartoti vienodą gyvenimo modelį.

Vėlesniais etapais Didžiųjų religiją imta tapatinti su Septynių Saulių garbinimu. Senieji kaip nesirodė, taip nesirodė, tad pradėta mėginti pasiųsti signalą į tolimus jų namus. Toks sig-

nalo siuntimas senų seniausiai tapo ne kuo kitu, kaip bereikšmiu ritualu, kurį atlikinėjo gyvūnas, jau kadai užmiršęs, kaip mokytis, ir robotas, niekada nemokėjęs užmiršti.

Kai paskutinieji to neįtikėtinai seno balso aidai užgeso tykiame ore, Alvinas ūmai pasijuto persmelktas beribio gailesčio bangos. Šitoks niekam nereikalingas atsidavimas, ištikimybė laikytis tuščio papročio netgi tada, kai geso senosios žvaigždės ir nyko planetos - tokia istorija Alvinas nė už ką nebūtų patikėjęs, jei tiesiog priešais save nematytų gyvo įrodymo. Dabar jį labiau nei bet kada liūdino neaprėpiama jo paties nežinojimo bedugnė. Valandėlei prieš jo akis nušvito mažytė praeities atkarpėlė, bet tuoj pat ją vėl prarijo tamsa.

Tikriausiai ištisa Visatos istorija ir yra tokių sutrūkinėjusių siūlelių raizgalynė, ir niekas dabar nebepasakys, kurie jų buvo svarbūs, o kurie - tik nereikšmingos smulkmenos. Ši fantastiška pasaka apie Mokytoją ir Didžiuosius skambėjo tik kaip dar viena iš tų nesuskaičiuojamų legendų, nežinia kaip išlikusių nuo pat Aušros Amžiaus civilizacijos. Tačiau pati milžino polipo ir tylomis stebinčio roboto egzistencija neleido Alvinui paniekinti visos šios istorijos, neleido priskirti jos kategorijai mitų, sukurtų iš saviapgaulės ant beprotybės pamato.

Kažin, svarstė Alvinas, kokie santykiai gali sieti šias dvi esybes, mąstančias šitaip skirtingai visais įmanomais atžvilgiais, tačiau per nesuskaičiuojamus šimtmečius išsaugojusias tokią neįtikėtiną partnerystę? Kažkodėl jis net neabejojo, kad iš šių dviejų robotas yra kur kas svarbesnis. Juk kaip tik jis kadaise buvo Mokytojo patikėtinis ir tikriausiai iki pat šiol sergėjo visas jo paslaptis.

Alvinas žvilgtelėjo į paslaptingąją mašiną, vis dar tebedėbsančią į jį sustingusiu žvilgsniu. Kodėl gi tas mechanizmas nekalba? Kokios mintys zuja jo sudėtingoje ir tikriausiai visiškai svetimoje sąmonėje? Bet ne - juk robotas buvo sukurtas tarnauti Mokytojui, taigi jo protas neturėtų būti visiškai svetimas - galbūt jis net paklustų žmogaus įsakymams.

Mąstydamas apie visas tas paslaptis, kurias saugojo ši atkakliai nebyli mašina, Alvinas pajuto tokį smalsumą, kuris kone ribojosi su goduliu. Atrodė taip neteisinga, kad šitoks žinių lobynas eina vėjais, slepiamas nuo pasaulio; juk robotas tikriausiai saugoja tokius stebuklus, kuriems lygių nerastum net-

gi Diasparo Centriniame Kompiuteryje.

- Kodėl tavo robotas nekalba su mumis? - paklausė Alvinas, nutaikęs progą, kai Hilvaras akimirkai pristigo klausimų. Polipo atsakymas buvo maždaug toks, kokio Alvinas ir tikėjosi.

- Mokytojas pageidavo, kad robotas nesikalbėtų su jokiu kitu balsu, išskyrus jo paties, o jo balsas jau seniai nutilęs.

- Bet tau robotas paklustų?

- Taip; Mokytojas jo valdytoju paskyrė mus. Mes galime regėti jo akimis, kad ir kur jis eitų. Jis prižiūri mašinas, kurios rūpinasi šiuo ežeru ir palaiko jo vandenį švarų. Tačiau tiksliau būtų vadinti jį mūsų partneriu, o ne tarnu.

Alvinas gromuliavo, ką išgirdęs. Jo sąmonėje formavosi sumanymas, tiesa, kol kas labai miglotas ir neaiškus. Galbūt šią idėją sukurstė tiesiog nenumaldomas žinių bei galios godulys; vėliau, prisimindamas šią akimirką, Alvinas nė pats nebežinojo, kokie buvo tikrieji jo motyvai. Net jeigu iš esmės jis troško naudos sau, visgi jo požiūryje slypėjo ir lašas užuojautos. Jei tik valiotų, jis mielai sutraukytų tą beprasmę seką ir išvaduotų tuodu padarus nuo neįtikėtinos jų lemties. Alvinas nenumanė, ar įmanoma ką nors nuveikti polipo labui, tačiau tikėjosi, kad robotą dar galima išgydyti nuo pamišimo, o tuo pačiu ir išlaisvinti jo neįkainojamus užgniaužtus prisiminimus.

- Ar esi tikras, - Alvinas prašneko lėtai, kreipdamasis į polipą, bet iš tiesų jo žodžiai buvo skirti robotui, - kad iš tiesų tenkini Mokytojo norus, taip ir likdamas čia? Juk jis pageidavo, kad jo mokymas pasklistų pasaulyje, bet jūs užsisklendėte čia, Šelmirane, ir žmonės pamiršo visa, ką jis andai kalbėjo. Štai mes aptikome jus tik atsitiktinumo dėka, o juk gali būti daugybė ir kitų, kurie norėtų išgirsti Didžiųjų doktriną.

Hilvaras aštriai dėbtelėjo į jį, akivaizdžiai nesuvokdamas bičiulio ketinimų. Atrodė, kad polipas susijaudino, ritmingas jo kvėpavimo sistemos pulsavimas kelioms akimirkoms sutriko. Paskui jis atsakė, ne be pastangų valdydamas balsą:

- Jau daugelį metų mes aptarinėjame šią problemą. Tačiau mes negalime apleisti Šelmirano, vadinasi, pasaulis privalo ateiti pas mus, kad ir kaip ilgai tai truktų.

- Turiu geresnį sumanymą, - entuziastingai prapliupo Alvinas. - Taip, tu, ko gero, išties privalai likti čia, ežere, tačiau nė-

ra jokių priežasčių, kurios laikytų čia pririštą ir tavo draugą. Jis tikrai galėtų keliauti su mumis - juk vos panorėjęs arba jeigu tau jo prireiktų, jis tučtuojau sugrįžtų. Po Mokytojo mirties labai daug kas pasikeitė - ir jums derėtų žinoti apie tuos pokyčius. Bet jūs niekad jų nesuprasite, jeigu taip ir liksite čia.

Robotas nė nekrustelėjo, tačiau polipas kamavosi, niekaip neįstengdamas apsispręsti; jis netgi visas nugrimzdo po vandens paviršiumi ir neiškilo bent kelias minutes. Galbūt jis be garso ginčijosi su savo partneriu; kelis kartus atrodė, kad milžinas jau tuoj išnirs, bet čia pat jis apsigalvodavo ir vėl nugrimzdavo gelmėn. Hilvaras pasinaudojo proga persimesti keliais žodžiais su Alvinu.

- Norėčiau sužinoti, ko tu sieki, - jis prašneko tyliai, pusiau erzindamas, pusiau rimtai. - O gal nė pats to nežinai?

- Nė kiek neabejoju, kad tau pačiam gaila šių vargšų padarų, - atsakė Alvinas. - Nejaugi nemanai, kad juos išgelbėti būtų geras darbas?

- Taip, manau. Tačiau aš spėjau sužinoti apie tave pakankamai, kad suprasčiau: altruizmas anaiptol nėra tavo veiksmus labiausiai lemianti emocija. Kaip kažin ką, tave skatina dar ir kažkoks kitas motyvas.

Alvinas liūdnai šyptelėjo. Jeigu Hilvaras ir tikrai neskaitė jo minčių - o Alvinas neturėjo nė menkiausio preteksto įtarti bičiulį šitaip elgiantis - tai jo charakterį bus perpratęs neabejotinai.

- Tavoji tauta apdovanota neįtikėtinomis mentalinėmis galiomis, - atsakė jis, stengdamasis nukreipti pokalbį kuo toliau nuo pavojingos temos. - Manau, jie tikrai galėtų padėti, jei ne šiam gyviui, tai bent robotui. - Jis kalbėjo labai tyliai, kad robotas neišgirstų. Tiesa, galėjo būti, kad šitoks atsargumas visiškai bergždžias, bet robotas, jei ir nuklausė pokalbį, visiškai niekaip neišsidavė.

Alvino laimei, Hilvaras nesuspėjo imtis pernelyg primygtinai klausinėti - iš ežero vėl išniro polipas. Per kelias pastarąsias minutes jis pastebimai sumažėjo, judesiai tapo padriki, nekoordinuoti. Alvinui bežiūrint, sudėtingo skaidraus kūno luistas atplyšo nuo visos masės, subyrėjo į mažesnes atplaišas, o šios savo ruožtu sutrūkinėjo į begalę mažyčių kruopelių, kurios tučtuojau išsisklaidė. Padaras iro tiesiog bičiulių akivaizdoje.

Kai jis vėl prašneko, jo balsas lūžinėjo; suprasti žodžius buvo vis sunkiau.

- Prasideda naujas ciklas, - išspaudė jis tyliai, dusliai driokstelėdamas kiekvieną žodį. - Nemaniau, kad taip greitai... liko kelios minutės... pernelyg stipri stimuliacija... nebeįstengsiu išsilaikyti ilgai.

Siaubo apimti Alvinas ir Hilvaras tarsi pakerėti spoksojo į padarą. Nors vyko visiškai natūralus procesas, stebėti šitokį mąstančios būtybės merdėjimą anaiptol nebuvo malonu. Be to, bičiulius gnybtelėjo ir neaiškus kaltės jausmas; jis nebuvo smarkiai pagrįstas - juk iš esmės visiškai nesvarbu, kada prasidės naujasis polipo egzistencijos ciklas, tačiau vaikinai suvokė, jog neįprastas krūvis bei jų pasirodymo sukeltas susijaudinimas ir lėmė, kad ši metamorfozė prasidėjo anksčiau laiko.

Alvinas sumojo, kad dabar reikia veikti greitai - arba proga bus pražiopsota, o kitos teks laukti galbūt keletą metų, o gal ir kelis šimtmečius.

- Ką jūs nusprendėte? - nekantriai pasiteiravo jis. - Ar robotas keliaus su mumis?

Stojo skausminga tyla - polipas dar bandė priversti irstantį kūną paklusti valiai. Kalbos diafragma suplazdėjo, bet iš jos nebeištrūko joks garsas. Tada, tarsi dar stengdamasis bejėgiškai mostelėti atsisveikindamas, polipas silpnai kilstelėjo liaunus čiuptuvėlius, kurie čia pat pliaukštelėjo atgal į vandenį, atitrūko nuo kūno ir nuplūduriavo tolyn į ežerą. Praėjo vos kelios minutės, ir transformacijos procesas baigėsi. Stambiausio ežere likusio sutvėrimo ilgis vargu siekė bent colį. Vandenyje knibždėte knibždėjo smulkulyčių žalzganų taškelių, kurie, atrodė, gyveno ir judėjo savarankiškai, ir greitai išsisklaidė ežero gelmėje.

Išnyko ir ežero paviršių šiaušusios bangelės. Alvinas numanė, kad bus nutilęs ir tas ritmingas pulsavimas, sklidęs iš gilumos. Ežeras vėl buvo negyvas - ar bent taip atrodė. Tačiau tai tebuvo iliuzija: ateis tokia diena, kai vėl ims veikti paslaptingos jėgos, iki šiol visada sėkmingai atlikdavusios savo pareigą ir atliksiančios ją ateityje - ir polipas atgims. Šis reiškinys buvo tikrai neįtikėtinai keistas, bet argi ne keista ir žmogaus kūno - milžiniškos atskirų gyvų ląstelių kolonijos - sandara?

Vis dėlto tokiems apmąstymams Alvinas skyrė nedaug dė-

mesio. Jį smarkiai slėgė nesėkmės suvokimas, nors jam pačiam nebuvo visai aišku, kokio tikslo jis siekė. Akimirką blykstelėjusi galimybė buvo pražiopsota ir, galimas dalykas, daugiau jau niekada nebepasitaikys. Alvinas liūdnai žvelgė į ežerą ir anaiptol ne iš karto suvokė prasmę žodžių, kuriuos bičiulis beveik be garso kuždėjo tiesiai jam į ausį.

- Alvinai, - sušnibždėjo jis. - Manding, tu laimėjai.

Alvinas žaibiškai atsigręžė. Robotas, iki šiol sklandęs ore pagarbiu atstumu nuo jų ir nė karto nepriartėjęs daugiau nei per dvidešimt pėdų, be garso pajudėjo ir pakibo per jardą jam virš galvos. Iš nejudančių, plačiu regėjimo kampu išdėstytų jo akių nebuvo įmanoma įspėti žvilgsnio krypties. Galbūt jis vienodai aiškiai matė visą priešais jį esantį pasaulio pusskritulį, tačiau Alvinas beveik neabejojo, jog roboto dėmesys sutelktas tik į jį.

Robotas laukė, ką Alvinas darys toliau. Bent jau iki tam tikros ribos vaikinas galėjo jį kontroliuoti. Gal jis seks paskui Alviną į Lysą... o gal net į Diasparą. Jei neapsigalvos. Tačiau kol kas jis lyg ir pripažino Alviną savo bandomuoju šeimininku.

14

Kelionė atgal į Airlėjų užtruko beveik tris dienas - iš dalies todėl, kad Alvinas dėl savų priežasčių visai neskubėjo grįžti. Lyso tyrinėjimai jam pasitraukė į antrą planą, užleisdami vietą kur kas svarbesnei ir labiau jaudinančiai veiklai: Alvinas lėtai ir sunkiai mezgė ryšį su keistu, įkyrios minties valdomu protu, tapusiu jo bendražygiu.

Jis įtarė, kad robotas tikriausiai stengiasi pats pasinaudoti juo, bet šitai galėjai pavadinti nebent poetiniu teisingumu. Vis dėlto tikrųjų roboto motyvų Alvinas niekaip negalėjo įspėti - užsispyrusi mašina atkakliai nekalbėjo su juo. Dėl kažkokių savų priežasčių - galbūt baimindamasis, kad robotas neatskleistų pernelyg daug jo paslapčių - Mokytojas surakino jo kalbos grandines ypač efektyviu bloku, ir bet kokios Alvino pastangos jį pralaužti baigėsi visiška nesėkme. Jis nieko nepešė netgi klausinėdamas netiesiogiai, maždaug šitaip: “Jei nieko nesakysi, manysiu, kad sakai “Taip”; robotas buvo pernelyg protingas, kad jį apdumtum tokiais paprastais triukais.

Vis dėlto kitais atvejais jis neatsisakydavo bendradarbiauti. Robotas paklusdavo visiems įsakymams, nereikalaujantiems kalbėti ar atskleisti informacijos. Po kurio laiko Alvinas įsitikino, kad šį, kaip ir visus Diasparo robotus, jis gali valdyti mintimis. Tai buvo didelis žingsnis pirmyn, o kiek vėliau tas padaras - Alvinui sunkiai sekėsi galvoti apie jį kaip apie tiesiog mechanizmą - dar labiau atpalaidavo bloką, leisdamas Alvinui matyti jo akimis. Atrodė, kad tokioms pasyvioms bendravimo formoms robotas neprieštarauja, tačiau jis ryžtingai atmesdavo bet kokius bandymus užmegzti glaudesnį ryšį.

Į Hilvarą jis išvis nekreipė jokio dėmesio: nepaklusdavo visiškai jokiems šio įsakymams, o bet kokie lysiečio bandymai naršyti roboto sąmonę atsimušdavo į akliną sieną. Iš pat pradžių Alviną tai nuvylė: jis tikėjosi, kad Hilvaro mentalinės galios padės jam prasismelkti į tą sandariai uždarytų prisiminimų lobyną. Bet vėliau jis sumetė, kad turėdamas tarną, nepaklūstantį niekieno kito įsakymams pasaulyje, įgyja išties nemenką pranašumą.

Vienintelis ekspedicijos narys, tiesiog nepakentęs roboto artumo, buvo Krifas. Galbūt jam pasirodė, kad įsigijo varžovą, o gal jis iš principo negalėjo pakęsti padaro, kuris skraido, nors neturi sparnų. Kai niekas nematė, vabzdys keletą kartų bandė tiesiogiai pulti robotą, kas patį Krifą tik dar labiau įsiutino - robotas į tokius išpuolius nekreipė nė menkiausio dėmesio. Galų gale Hilvarui šiaip taip pavyko nuraminti savo augintinį, ir kai jie pagaliau vėl sėdo į mašiną ir pasuko link namų, Krifas, atrodė, susitaikė su padėtimi. Robotas ir vabzdys lydėjo tyliai per miškus ir laukus slystančią mašiną - kiekvienas - savojo šeimininko pusėje, ir abu nuduodami, kad varžovo čia nė būt nėra.

Kai mašina pasiekė Airlėjų, Seranisė jų jau laukė. Ką gi, užklupti šiuos žmones netikėtai - visiškai neįmanoma, dingtelėjo Alvinui. Persipynusių savo sąmonių dėka jie žinodavo viską, kas vyksta jų krašte. Alvinas nejučia ėmė svarstyti, kaip jie sureagavo į nuotykius Šelmirane - jis neabejojo, kad visas Lysas apie tai jau žino.

Seranisė atrodė kaip niekad nerami ir susirūpinusi, ir Alvinas prisiminė dabar jau, ko gero, nebeišvengsiąs būtinybės

rinktis. Per pastarųjų kelių dienų jaudulį jis buvo visai apie tai užmiršęs, be to, nemėgo švaistyti energijos problemoms, kurios dar laukia ateityje. Tačiau dabar ateitis priartėjo, ir Alvinui reikėjo apsispręsti, kuriame iš dviejų pasaulių jis nori gyventi.

Kai Seranisė prašneko, jos balse skambėjo nerimas, ir Alvinas suuodė, kad planai, kuriuos lysiečiai rezgė jo atžvilgiu, tikriausiai bus kažkaip suirę. Kas atsitiko per tą laiką, kol jie keliavo? Gal Diaspare apsilankė pasiuntiniai, turėję savo nuožiūra sureguliuoti Kedrono sąmonę, tačiau įvykdyti užduoties jiems nepavyko?

- Alvinai, - pradėjo Seranisė, - anksčiau aš kai ko tau nesakiau, bet dabar privalai tai sužinoti, kad suprastum mūsų veiksmus.

Tu jau žinai vieną priežastį, kodėl dvi mūsų rasės atsiskyrė viena nuo kitos. Įsibrovėlių baimė - tas juodas šešėlis, tebetvyrantis kiekvieno žmogaus sąmonės gelmėse - nuteikė tavąją tautą prieš visą pasaulį ir privertė nugrimzti savuose sapnuose. Čia, Lyse, toji baimė niekad nekamavo mūsų taip smarkiai, nors kaip tik mums ir teko lemtingojo antpuolio našta. Mūsų priežastis veikti buvo kur kas rimtesnė, ir tai, ką padarėme, mes padarėme atviromis akimis.

Jau labai seniai, Alvinai, žmonės siekė nemirtingumo ir galų gale jiems tai pavyko. Jie užmiršo, kad pasaulis, kuris atsikrato mirties, tuo pačiu praranda ir gyvybę. Gebėjimas pratęsti gyvenimą iki begalybės tikriausiai tenkina individą, tačiau neišvengiamai lemia visos rasės sąstingį. Prieš daugybę šimtmečių mes atsisakėme nemirtingumo, tačiau Diasparas vis dar tebeskendi tame netikrame sapne. Štai kodėl mūsų keliai išsiskyrė - *ir štai kodėl jie niekad nebeturi susijungti.*

Nors Alvinas kažko panašaus beveik tikėjosi, lauktas smūgis dėl to netapo nė kiek silpnesnis. Tačiau vaikinas kategoriškai atsisakė taikstytis su savo planų - nesvarbu, kad kol kas dar visai miglotų - žlugimu ir klausėsi Seranisės tik viena ausimi. Jis suprato ir įsiminė kiekvieną jos žodį, tačiau jo sąmonė tuo pat metu atkūrinėjo kelią į Diasparą, stengdamasi numatyti kiekvieną kliūtį, kuri gali pasitaikyti pakeliui.

Seranisė buvo akivaizdžiai nusiminusi. Kalbėjo ji beveik maldaudama, ir Alvinas suprato, kad Seranisė kreipiasi ne tik į jį, bet tuo pačiu - ir į savo sūnų. Tikriausiai ji puikiai supra-

to, kad per drauge praleistas dienas vaikinai smarkiai prisirišo prie kits kito, išaugo jų tarpusavio supratimas. Hilvaras įdėmiai stebėjo kalbančią motiną; Alvinui pasirodė, kad tas žvilgsnis ne vien kupinas nerimo, bet yra ir šiek tiek smerkiantis.

- Mes visiškai netrokštame imtis kokių nors veiksmų, prieštaraujančių tavo norams, bet tu juk tikriausiai supranti, kas atsitiks, jei mūsų tautos vėl susidurs. Dvi mūsų kultūras skirianti praraja - ne menkesnė nei ta, kuri skyrė Žemę nuo senųjų jos kolonijų. Pagalvok apie vos vieną dalyką, Alvinai. Dabar judu su Hilvaru esate daugmaž to paties amžiaus - *tačiau ateis toks metas, kai ir jis, ir aš būsime mirę prieš šimtmečius, o tu ir tada dar tebebūsi jaunuolis.* O juk tai - dar tik pirmasis iš begalinės tavo gyvenimų virtinės!

Kambaryje įsiviešpatavo tyla - tokia, kad Alvinas girdėjo net keistus, sielvartingus kažkokių laukuose už kaimo ūbaujančių gyvūnų balsus. Galų gale jis pusbalsiu išspaudė:

- Ką man reikės daryti?

- Mes vylėmės, kad galėsime palikti tau pačiam teisę rinktis: likti čia ar grįžti į Diasparą. Tačiau dabar tai nebeįmanoma. Pernelyg daug įvykių užgriuvo, kad dar galėtume pasirinkimo teisę palikti tau. Nors čia tu praleidai dar labai nedaug laiko, bet tavo įtaka jau dabar smarkiai trikdanti. Nepamanyk, kad priekaištauju - neabejoju, tavo ketinimai buvo kuo geriausi. Tačiau būtų kur kas geriau, jei Šelmirane sutiktuosius padarus būtum palikęs jų pačių likimo valiai.

O kalbant apie Diasparą... - Seranisė suirzusi mostelėjo ranka. - Pernelyg daug žmonių žino, kur tu iškeliavai; mes nesuskubome įsikišti laiku. Kas užvis blogiausia, žmogus, padėjęs tau rasti kelią į Lysą, dingo be pėdsakų; jo rasti nepavyksta nei jūsiškei Tarybai, nei mūsų agentams, o tai reiškia, kad jis taip ir lieka potencialia grėsme mūsų saugumui. Gal tave stebina, kad aš visa tai tau sakau, bet taip elgdamasi aš niekuo nerizikuoju. Bijau, kad mums liko viena vienintelė išeitis: privalome grąžinti tave į Diasparą su įdiegtais netikrais prisiminimais. Mes sukūrėme juos labai kruopščiai - kai grįši namo, tu ničnieko apie mus nebežinosi. Prisiminsi nuobodų ir ganėtinai pavojingą žygį tamsiomis požeminėmis olomis, kurių lubos nuolat užgriūdavo tau už nugaros, neabejosi, kad tavo gyvybę palaikė tik apetito nežadinančios šaknys ir vienas kitas gurkšnis van-

dens iš kartkartėmis aptinkamų šaltinių. Visą likusį gyvenimą tu tikėsi, jog kaip tik taip viskas iš tikrųjų ir buvo, tavo pasakojimu patikės ir kiti Diasparo gyventojai. Taigi nebeliks paslapties, kuri ateityje priviliotų daugiau tyrinėtojų; visi manys žiną apie Lysą viską, ką tik įmanoma žinoti.

Seranisė valandėlę patylėjo, varstydama Alviną neramiu žvilgsniu.

- Mums labai gaila, kad privalome imtis tokių drastiškų veiksmų, tad norime tavęs už tai atsiprašyti, kol dar mus prisimeni. Gal tau ir sunku susitaikyti su tokiu nuosprendžiu, bet mes žinome daug ką, ko nežinai tu. Šiaip ar taip, tau bent nebus ko gailėtis: manysi, kad aptikai čia viską, ką įmanoma aptikti.

Kažin, ar tikrai taip, dingtelėjo Alvinui. Jis abejojo, ar kada nors įstengtų visiškai nurimti ir pasinerti į monotonišką Diasparo gyvenimą, net jei ir tvirtai tikėtų, kad už jo sienų nėra nieko, kas būtų verta dėmesio. Tačiau jis ir neketino išbandyti, ar būtų taip, ar kitaip.

- Kada ketinate atlikti man tą... procedūrą? - paklausė jis.

- Nedelsiant. Mes jau pasiruošę. Atverk man savo sąmonę - taip pat, kaip ir aną kartą. Tu nieko nesuvoksi tol, kol atitoksi vėl atsidūręs Diaspare.

Alvinas valandėlę patylėjo. O paskui tyliai paprašė:

- Norėčiau atsisveikinti su Hilvaru.

Seranisė linktelėjo.

- Suprantu. Kuriam laikui paliksiu jus čia ir grįšiu, kai būsi pasirengęs. - Ji patraukė link laiptų, vedančių į namo vidų, ir paliko vaikinus ant stogo vienus.

Alvinas prašneko ne iš karto; jį apėmė gilus liūdesys, bet tuo pat metu jis buvo tvirtai pasiryžęs niekam neleisti sugriauti visų savo vilčių. Jis dar kartą pažvelgė žemyn, į kaimą, kuriame suvokė, kas yra laimė, ir kurio jam nebebus lemta išvysti, jei Seranisei ir visiems tiems, kurie buvo jos užnugaryje, išdegs įgyvendinti savo kėslus. Automobilis, kuriuo jie važinėjosi, vis dar tebelaukė po vienu iš plačiai išsikerojusių medžių, o kantrus robotas tebekybojo ore virš jo. Aplink mašiną susispietė pulkelis vaikų, kurie smalsiai apžiūrinėjo šį neregėtą atvykėlį, tačiau atrodė, kad nė vienas iš suaugusiųjų nėmaž juo nesidomi.

- Hilvarai, - staiga prašneko Alvinas. - Man labai gaila.

- Ir man, - atsakė Hilvaras, nuo emocijų pertekliaus šiek tiek virpančiu balsu. - Aš vyliausi, kad tu galėsi likti čia.

- Kaip tu manai, ar tai, ką nori padaryti Seranisė - teisinga?

- Nekaltink mano motinos. Ji tiesiog elgiasi taip, kaip jos paprašyta, - atsakė Hilvaras. Nors jis ir išsisuko nuo atsakymo, Alvinas nebesiryžo jo mygti. Būtų nesąžininga šitaip smarkiai klibinti bičiulio ištikimybę saviškiams.

- Tuomet pasakyk man štai ką, - paprašė Alvinas. - Jei aš pamėginčiau pasprukti su visais prisiminimais, kaip taviškiai įstengtų mane sulaikyti?

- Tai visai lengva. Jeigu bandytum bėgti, mes užvaldytume tavo sąmonę ir susigrąžintume tave atgal.

Kažko panašaus Alvinas ir tikėjosi, tad labai smarkiai nė neišsigando. Jis karštai troško atskleisti Hilvarui savo paslaptį - bičiulis akivaizdžiai sielojosi dėl neišvengiamo išsiskyrimo - tačiau nesiryžo rizikuoti: šitaip galėjo sugriūti visi planai. Labai atidžiai, prisimindamas kiekvieną menkiausią smulkmeną, Alvinas atmintyje atkūrė vienintelį kelią, kuriuo galėjo grįžti į Diasparą jam pačiam priimtinomis sąlygomis.

Egzistavo vienas pavojus, kurio Alvinas niekaip negalėjo išvengti ir prieš kurį neturėjo kuo gintis. Jei Seranisė sulaužytų pažadą ir išnaršytų jo mintis, visi kruopštūs pasirengimai, ko gero, nueitų vėjais.

Jis ištiesė ranką Hilvarui - šis tvirtai ją suspaudė, bet nevaliojo ištarti nė žodžio.

- Eime žemyn, pas Seranisę, - pasakė Alvinas. - Prieš iškeliaudamas norėčiau pasimatyti su dar keliais kaimo žmonėmis.

Hilvaras tylomis nusekė paskui jį į ramią pastato vėsą, paskui - į koridorių ir pagaliau - ant dažyto stiklo žiedo, juosiančio visą namą. Čia jų laukė Seranisė, iš pažiūros - rami ir nusiteikusi ryžtingai. Ji žinojo, kad Alvinas stengiasi kažką nuslėpti, ir dar kartą permąstė tas atsargumo priemones, kurių ėmėsi. Kaip žmogus prieš sunkų darbą pramankština raumenis, taip ir ji mintyse apmetė tuos prievartos metodus, kurių jai galbūt teks griebtis.

- Ar tu pasiruošęs, Alvinai? - paklausė ji.

- Dar ir kaip, - atsakė jis tokia intonacija, kad Seranisė aštriai dėbtelėjo į jį.

- Tada bus geriausia, jeigu, kaip ir anąsyk, pasistengsi visiškai nieko negalvoti. Tu nieko nepajusi, nieko nesuvoksi tol, kol vėl atsidursi Diaspare.

Alvinas atsigręžė į Hilvarą ir paskubomis sušnibždėjo - visai tyliai, kad Seranisė neišgirstų:

- Lik sveikas, Hilvarai. Bet nesisielok - *aš grįšiu.* - Tada jis vėl atsigręžė į Seranisę.

- Aš neužsigavau dėl to, ką ketinate daryti, - pasakė jis. - Be jokios abejonės, jūs manote, kad tai - geriausia išeitis. Bet aš manau, kad jūs klystate. Diasparas ir Lysas neturi amžiams likti atskirti; vieną gražią dieną jiems vienas kito gali žūtbūtinai prireikti. Taigi aš iškeliauju namo, išsigabendamas viską, ką sužinojau - *ir nemanau, kad jums pavyks mane sulaikyti.*

Jis nebedelsė nė akimirkos, bet nieko tuo nepešė. Seranisė nė nekrustelėjo, tačiau Alvinas čia pat pasijuto nebevaliojąs kontroliuoti savo kūno. Jėga, šluote nušlavusi jo paties valią, buvo net galingesnė, nei jis tikėjosi; Alvinas suprato, kad daugelis atokiau esančių protų talkina Seranisei. Jis bejėgiškai žengė atgal namo link; vieną šiurpią akimirką jau atrodė, kad žlugo visi planai.

Tačiau staiga žybtelėjo metalas ir krištolas, ir Alviną apglėbė tvirtos metalinės rankos. Jo kūnas spurdėjo iš paskutiniųjų, stengdamasis išsivaduoti - Alvinas žinojo, kad taip ir turi būti, bet grūmėsi jis bergždžiai. Žemė staiga liko toli apačioje; vieną akimirksnį Alvinui dar šmėstelėjo Hilvaro veidas: suakmenėjęs iš nuostabos, su prišalusia prie lūpų kvailoka šypsena.

Robotas nešė Alviną gal dvylikos pėdų aukštyje ir kur kas greičiau, nei įstengtų bėgti žmogus. Seranisė užgaišo vos akimirką, kol perprato jo gudrybę; ji atpalaidavo sąmonės gniaužtus, ir Alvinas liovėsi spurdėjęs. Tačiau Seranisė dar nepralaimėjo, ir netrukus įvyko tai, ko Alvinas baiminosi labiausiai ir kam iš paskutiniųjų stengėsi pasiruošti.

Dabar jo sąmonėje susigrūmė dvi atskiros esybės, viena jų gailiai maldavo robotą nuleisti jį žemėn. Tuo tarpu tikrasis Alvinas laukė užgniaužęs kvapą, tik vos vos mėgindamas priešintis jėgoms, su kuriomis puikiai žinojo nepajėgsiąs kovoti. Jis viską pastatė ant kortos: iš anksto nebuvo įmanoma atspėti, ar tas keistas, nelabai patikimas sąjungininkas paklus tokiems sudėtingiems nurodymams. Alvinas buvo griežtai prisakęs robo-

tui neklausyti visiškai jokių kitų jo paties įsakymų tol, kol pasieks saugią vietą Diaspare. Išankstinis įsakymas turėjo būti vienintelis, kurį privalu vykdyti. Ir jeigu robotas viską atliks kaip reikiant, Alvino lemties nebegalės kontroliuoti joks žmogus.

Nė akimirkai nesudvejodamas mechanizmas greitai skriejo keliu, kurį Alvinas mintyse buvo kuo smulkiausiai jam nubraižęs. Jo sąmonės dalis vis dar niršo, vis dar reikalavo jį paleisti, tačiau Alvinas suvokė jau esąs saugus. Galų gale tai suvokė ir Seranisė - nuožmios grumtynės jo kaukolėje baigėsi. Alvino sąmonę vėl užplūdo ramybė - panašiai kaip to senovės keliautojo, kuris, pririštas prie laivo stiebo, girdėjo tamsžalės jūros toliuose nutylant Sirenų giesmes.

15

Alvinas neatsipalaidavo tol, kol aplink save vėl išvydo slenkančių takų patalpos sienas. Visą kelią jam tebegrėsė pavojus: kas žino, galbūt lysiečiai prireikus sugebėtų sustabdyti ar net paleisti atgal traukinį, kuriuo jis važiavo, ir grąžinti jį į išeities tašką. Tačiau kelionė atgal praėjo taip pat sklandžiai kaip ir kelionė pirmyn: praslinkus keturiasdešimčiai minučių po to, kai paliko Lysą, Alvinas išlipo Jarlano Zėjaus Kape.

Tarybos tarnautojai jau laukė jo - apsivilkę oficialiais juodais drabužiais, kurių nedėvėjo jau ištisus šimtmečius. Išvydęs šitokias sutiktuves, Alvinas nėmaž nenustebo ir gal tik vos vos sunerimo. Jis jau įveikė tiek kliūčių, kad viena daugiau ar mažiau nieko nebereiškė. Po to, kai išvyko iš Diasparo, jis sužinojo tiek daug, kad naujųjų žinių dėka įgijo tokį pasitikėjimą savimi, kuris beveik ribojosi su arogancija. Maža to, dabar jis turėjo kad ir ne visai patikimą, bet tikrai galingą sąjungininką. Alvino planų neįstengė sugriauti net iškiliausieji Lyso protai; nuojauta jam kuždėjo, kad ir Diasparo gyventojams seksis ne geriau.

Tokiam įsitikinimui būta ir racionalaus pagrindo, bet iš dalies jis buvo pagrįstas kai kuo, pranokstančiu sveiko proto ribas - tikėjimu savuoju likimu, tikėjimu, kuris Alvino sąmonėje lėtai, bet nesulaikomai augo. Jo kilmės paslaptis, sėkmė atliekant tai, ko anksčiau niekas net nemėgino imtis, būdas, ku-

riuo taip prasiplėtė jo akiratis, palankiai susiklosčiusios aplinkybės, kurių dėka niekas neįstengė jo sulaikyti - visa tai tik dar labiau sustiprino Alvino pasitikėjimą savimi. Kliovimasis savuoju likimu buvo viena vertingiausių dovanų, kurias dievai galėjo suteikti žmogui, tiktai Alvinas nežinojo, kokią daugybę žmonių šitoks tikėjimas nuvedė į visišką pražūtį.

- Alvinai, - prašneko miesto įgaliotinių vyresnysis, - mums įsakyta lydėti tave visur, kad ir kur eitum, tol, kol Taryba tave išklausys ir paskelbs nuosprendį.

- Kokiu nusikaltimu aš kaltinamas? - paklausė Alvinas. Jis dar nebuvo kaip reikiant atitokęs, pabėgimo iš Lyso jaudulys ir po to apėmusi pakili nuotaika dar nespėjo visai išsivadėti, tad Alvinas neįstengė rimtai įvertinti naujo įvykių posūkio. Tikriausiai Kedronas bus kažką prasitaręs; Alvinas net pyktelėjo ant Juokdario, kam šis išdavė paslaptį.

- Kol kas tu niekuo nekaltinamas, - išgirdo jis atsakymą. - Jeigu reikės, kaltinimai bus suformuluoti vėliau, po to, kai Taryba tave išklausys.

- O kada tai įvyks?

- Manding, labai greitai. - Įgaliotinis akivaizdžiai nervinosi ir nelabai numanė, kaip susidoroti su netikėtai užgriuvusiu nepageidaujamu įpareigojimu. Vieną akimirką jis dar elgėsi su Alvinu kaip su sau lygiu bendrapiliečiu, o kitą staiga prisimindavo tvarkos sergėtojo pareigas ir imdavo kalbėti pabrėžtinai iš aukšto.

- Robotas, - staiga ištarė jis, rodydamas Alvino palydovą. - Iš kur jis? Ar jis - vienas mūsiškių?

- Ne, - atsakė Alvinas. - Aš aptikau jį Lyse - toje šalyje, kurioje lankiausi. Parsigabenau jį čionai, ketinu pristatyti Centriniam Kompiuteriui.

Šis ramus jo pareiškimas sukėlė nemenką šurmulį. Nelengva buvo susitaikyti vien su pačiu faktu, kad Alvinas buvo išvykęs kažkur už Diasparo ribų, tačiau išgirsti, kad jis parsigabeno svetimo krašto gyventoją ir gviešiasi supažindinti jį su pačiomis miesto smegenimis - tokia mintis buvo ir išvis nepakenčiama. Apimti bejėgės panikos įgaliotiniai susižvalgė; regėdamas juos tokius suglumusius, Alvinas vos susilaikė neprunkštelėjęs jiems tiesiog į veidus.

Kol jie ėjo per parką - palydovai sekė iš paskos, atsilikę pagarbiu atstumu, kuždėdamiesi sujaudintais balsais - Alvinas svarstė, ko imtis dabar. Visų pirma jam reikėjo tiksliai išsiaiškinti, kas įvyko, kol jo nebuvo. Kedronas, kaip tvirtino Seranisė, kažkur prašapo. Diaspare buvo gausybė vietų, kur žmogus galėjo puikiausiai pasislėpti, o kadangi Juokdarys pažinojo miestą kaip niekas kitas, vargu ar kam nors pavyks iškrapštyti jį iš slėptuvės, kol pats nenutars išlįsti. Galbūt, svarstė Alvinas, įmanoma palikti žinutę kur nors tokioje vietoje, kur galima tikėtis, kad Kedronas pastebės, o tada gal pavyktų susitarti ir dėl susitikimo. Vis dėlto, jeigu jį nuolat seks palyda, toks planas tikriausiai neišdegs.

Alvinui teko pripažinti, kad sekamas yra išties labai diskretiškai. Kol pasiekė savo butą, jis spėjo beveik užmiršti paskui jį sliūkinančius įgaliotinius. Jis vylėsi, kad jie nesikiš į jo veiksmus, jei tik jis nebandys išvykti iš Diasparo, o to daryti jis kol kas neketino. Alvinas net neabejojo, kad grįžti į Lysą tuo pačiu keliu dabar jau visiškai nebeįmanoma. Per tiek laiko Seranisė ir jos gentainiai tikrai bus spėję aklinai uždaryti visą požeminio transporto sistemą.

Įgaliotiniai nesekė paskui Alviną į butą: žinojo, kad išėjimas yra tik vienas, taigi ir įsitaisė prie durų. Kadangi dėl roboto nebuvo gavę jokių nurodymų, leido šiam lydėti Alviną vidun. Jie visiškai nepageidavo kišti nagų prie šios mašinos - svetima jos kilmė badyte badė akis. Iš roboto elgesio įgaliotiniai nevaliojo įspėti, ar šis - pasyvus Alvino tarnas, ar veikia savo nuožiūra. O susidūrę su tokiu neaiškumu jie tenkinosi kategoriškai ignoruodami robotą.

Kai tik siena už nugaros aklinai užsivėrė, Alvinas materializavo savo mėgstamiausią sofą ir patogiai išsipleikė ant jos. Mėgaudamasis pažįstama aplinka, jis išsikvietė atminties blokus, kurie saugojo jo paskutiniuosius tapybos bei skulptūros bandymus. Alvinas kritiška akimi apžiūrėjo savo darbus. Jei ir anksčiau jis nebuvo jais patenkintas, tai dabar kone pasibjaurėjo suvokdamas, kad tokiais kūriniais tikrai negali didžiuotis. Juos sukūrusio asmens tiesiog nebebuvo: Alvinui atrodė, kad per tas kelias dienas, kol buvo išvykęs iš Diasparo, jis sukaupė tiek patirties, kiek kitas nesukauptų ir per visą gyvenimą.

Jis be gailesčio sunaikino šiuos savo paauglystės darbus, iš-

trindamas juos visiškai, o ne, kaip įprasta, grąžindamas į Atminties Bankus. Kambarys vėl liko tuščias, neminint sofos, ant kurios tysojo Alvinas, ir roboto, žvelgiančio plačiomis neperprantamomis akimis. Kažin, ką robotas galvoja apie Diasparą? - dingtelėjo Alvinui. Paskui jis prisiminė, kad robotas nėra čia visiškai svetimas, kad jis pažinojo miestą tomis paskutiniosiomis dienomis, kai jis dar buvo atviras žvaigždėms.

Tiktai kaip reikiant apsipratęs su namų aplinka, Alvinas pamėgino susisiekti su draugais. Pirmiausia jis pabandė skambinti Eristonui ir Etanijai - labiau pareigos verčiamas, nei trokšdamas dar sykį juos išvysti ir su jais pasikalbėti. Jis nėmaž neapgailestavo, kai jų komunikatoriai pranešė, kad šiuo metu nei su vienu, nei su kitu užmegzti ryšio neįmanoma, ir paliko abiem po trumpą žinutę, informuodamas apie savo sugrįžimą. Tiesa, to daryti nė nereikėjo - tikriausiai jau visas miestas žino, jog jis grįžo. Vis dėlto Alvinas vylėsi, kad tėvai įvertins jo dėmesį; jis po truputį mokėsi atsižvelgti į kitus, nors kol kas dar nesuprato, kad dėmesys kitam, kaip ir daugelis kitų dorybių, būdamas ne spontaniškas, o sąmoningas, lieka kone bevertis.

Staigaus impulso pastūmėtas, Alvinas išmėgino numerį, kurį kadaise, dar Loreinos Bokšte, jam buvo davęs Kedronas. Žinoma, jis nė nesitikėjo, kad Juokdarys atsilieps, tačiau visada išlieka viltis rasti žinutę.

Spėjimas pasitvirtino. Tačiau žinutės turinys buvo pritrenkiančiai netikėtas.

Siena ištirpo, ir priešais Alviną stojo Kedronas. Juokdarys atrodė nervingas, pavargęs - anaiptol nebe tas pats savimi pasitikintis, šiek tiek ciniškas žmogus, parodęs Alvinui kelią, vedantį į Lysą. Kedrono akys atrodė apsiblaususios, šešėliuotos, kalbėjo jis taip, tarsi jį smarkiai spaustų laikas.

- Alvinai, - prašneko jis, - čia įrašas. Tik tu vienas gali jį gauti, o paskui jau panaudok savo nuožiūra. Man tai neberūpės.

Kai sugrįžau į Jarlano Zėjaus kapą, užklupau Alistrą - ji mus sekė. Manau, ji pasiskundė Tarybai, kad tu išvykai iš Diasparo ir kad aš tau padėjau. Kone tuoj pat įgaliotiniai suskato manęs ieškoti, ir aš nutariau pasislėpti. Nebe pirmas kartas - ir anksčiau man kartais tekdavo slapstytis, kai kas nors neįvertindavo kokio nors mano pokšto. (Čia akimirkai blykstelėjo tikroji Kedrono asmenybė, dingtelėjo Alvinui.) Jie nebūtų suradę ma-

nęs ištisus tūkstantmečius, tačiau kai kam kitam tai beveik pavyko. Diaspare šmižinėja kažkokie atėjūnai, Alvinai; jie negalėjo atsibelsti iš niekur kitur, tiktai iš Lyso, ir jie ieško manęs. Nenumanau, ką tai galėtų reikšti, bet man tai visiškai nepatinka. Jie manęs vos nepričiupo, o miesto juk tikrai nepažįsta - visa tai perša išvadą, kad jie apdovanoti telepatinėmis galiomis. Su Taryba aš ramiai galėčiau susiremti, bet kovoti su šia nežinoma pragaištimi nėmaž nepageidauju.

Taigi aš ketinu ryžtis žingsniui, kurį žengti, manau, Taryba mane šiaip ar taip priverstų - jau anksčiau esu susilaukęs panašių grasinimų. Aš einu ten, kur paskui mane negalės sekti niekas, kur išvengsiu bet kokių pokyčių, kurie tikriausiai užgrius Diasparą. Gali būti ir taip, kad ruošiuosi iškrėsti kvailystę, bet tai parodys tik laikas. Kada nors aš sužinosiu atsakymą.

Tikriausiai tu jau įspėjai, kad ketinu grįžti į Tvėrimo Menę ir saugiai pasislėpti Atminties Bankuose. Kad ir kas atsitiktų, aš atsiduodu Centrinio Kompiuterio ir jo valdomų jėgų, kurios rūpinasi Diasparo gerbūviu, valiai. Jeigu kas nors prikiš nagus prie Centrinio Kompiuterio, žūsime mes visi. Jei ne - man nėra ko baimintis.

Kai vėl išeisiu į Diasparo gatves po kokių penkiasdešimties ar šimto tūkstančių metų, man atrodys, kad praėjo vos akimirksnis. Kažin, kokį miestą rasiu? Bus gana keista, jei tuo metu gyvensi ir tu, bet vis tik nuojauta man kužda, jog vieną gražią dieną mes dar susitiksime. Nė pats nežinau, ar labiau laukiu to susitikimo, ar bijau.

Aš niekada nesupratau tavęs, Alvinai, nors vienu metu man pakako tuštybės manyti, kad tave perkandau. Tiesą žino tik Centrinis Kompiuteris, kaip tik jis težino visą tiesą ir apie tuos kitus Unikumus, kurių, amžiams slenkant, retsykiais vis atsiranda ir kurie paskui išnyksta be pėdsako. Gal tau pavyko sužinoti, kas juos ištiko?

Manau, viena priežasčių, dėl kurių aš pasitraukiu į ateitį, yra ta, kad man smarkiai stinga kantrybės. Noriu išvysti rezultatus to proceso, kurį užvedei tu, bet visai netrokštu dalyvauti tarpiniuose etapuose - įtariu, kad jie toli gražu nebus malonūs. Bus įdomu sužinoti, ar tame pasaulyje, kuris mano subjektyviuoju laiku sups mane vos po kelių minučių, tave prisimins kaip kūrėją ar kaip naikintoją - ir ar išvis prisimins.

Lik sveikas, Alvinai. Ketinau šį tą tau patarti, bet suabejojau, ar pasinaudosi mano patarimu. Tu, kaip ir visada, eisi savuoju keliu, o pakeliui sutikti draugai tau tebus įrankiai, kuriais pagal aplinkybes pasinaudosi, o paskui išmesi.

Štai ir viskas. Nesugalvoju, ką dar galėčiau pasakyti.

Valandėlę Kedronas - tasai Kedronas, kuris nebeegzistavo niekaip kitaip, tik elektros krūvių modelio miesto atminties ląstelėse pavidalu - dar žvelgė į Alviną, regis, netgi liūdnomis akimis. Paskui jo vietoje vėl liko tik tuščia siena.

Kai išsisklaidė Kedrono atvaizdas, Alvinas dar ilgai kiūtojo nekrustelėdamas. Jis tyrinėjo savąją sielą, ką iki šiol darydavo labai retai, nes staiga suvokė, kiek daug tiesos slypi Kedrono žodžiuose. Argi jis, Alvinas, pasinėręs į savo planus bei nuotykius, kada nors bent valandėlei stabtelėjo susimąstyti, kaip visa tai, ką jis daro, paveiks ką nors iš jo draugų? Jis nuolat sukeldavo jiems nemaža nerimo, o artimiausioje ateityje tikriausiai užleis ir kažką žymiai blogiau - ir vien tik dėl nepasotinamo savo smalsumo, dėl knietulio atskleisti tai, ko nederėtų žinoti.

Kedronas jam niekad pernelyg nepatiko; dygi Juokdario asmenybė neleido Alvinui artimiau su juo susidraugauti, net jei šis ir būtų to norėjęs. Tačiau dabar, galvodamas apie Kedrono atsisveikinimo žodžius, Alvinas pajuto gnybiančią sąžinės graužatį. Juk tik dėl jo veiksmų Juokdariui teko sprukti iš dabarties į neapibrėžtą ateitį.

Ne, vis dėlto kaltinti dėl to savęs tikrai nederėtų, tikino save Alvinas. Kedrono poelgis galutinai įrodė tai, ką Alvinas ir šiaip žinojo: Juokdarys buvo beviltiškas bailys. Tiesa, gal jis ir nebuvo baikštesnis už visus kitus Diasparo gyventojus, tačiau jį kamavo ir kita bėda - pernelyg laki vaizduotė. Alvinas galėjo užsikrauti dalį atsakomybės už Kedrono lemtį - bet toli gražu ne visą.

Kažin, ką dar Diaspare jis nuvylė ar nuliūdino? Alvinas pagalvojo apie Džeseraką - savąjį mokytoją, taip kantriai auklėjusį savo, be abejonės, patį nepakenčiamiausią mokinį. Jis prisiminė visas gerumo apraiškas, kurių per daugelį metų susilaukė iš savo tėvų - dabar, žvelgdamas į praeitį, jis įsitikino, kad tokių akimirkų būta gerokai daugiau, nei jis manė.

Paskui jis pagalvojo apie Alistrą. Mergina mylėjo jį, o jis,

paklusdamas vien savo įgeidžiui, jos meilę tai priimdavo, tai atstumdavo. O kaip kitaip jis galėjo elgtis? Ar ji jaustųsi laimingesnė, jeigu jis būtų galutinai ja atsikratęs?

Tik dabar jis suprato, kodėl niekada nemylėjo nei Alistros, nei kurios nors kitos iš Diaspare pažinotų merginų. Tai buvo dar viena pamoka, kurią jis įsisavino Lyse. Diasparas užmiršo daugybę dalykų, tarp jų - ir tai, ką iš tikrųjų reiškia meilė. Airlėjuje jis ne kartą stebėjo, kaip motinos myluoja joms ant kelių sėdinčius vaikus. Tada jis ir pats pajuto tą švelnumą, tą poreikį saugoti ir ginti visus mažus, bejėgius padarėlius - jis patyrė tą jausmą, kurį galima vadinti nesavanaudiškuoju meilės dvyniu. Tačiau Diaspare nebuvo nė vienos moters, kuri suvoktų tai, kas andai buvo galutinis meilės tikslas, nė vienai jų tai ir nerūpėjo.

Nemirtingame mieste neegzistavo nei gilūs jausmai, nei tikra aistra. Galbūt tokie dalykai ir galėjo gyvuoti tik dėl savo trapumo, dėl to, kad niekad nesitęsdavo amžinai ir visada slypėjo šešėliuose, kuriuos Diasparas seniai išgujo.

Tai ir buvo akimirka - jei tik tokia akimirka išvis įmanoma - kai Alvinas suvokė, koks turėtų būti jo likimas. Iki pat šiol jis veikė nesąmoningai, nevalingų savo impulsų skatinamas. Jeigu žinotų tokią archaišką analogiją, jis galėtų palyginti save su raiteliu, sėdinčiu ant nutrūkusio žirgo nugaros. Pašėlęs ristūnas nešioja jį po visokias keisčiausias vietas, galbūt dar ne kartą jiems skirta atsidurti netikėčiausiuose kraštuose, tačiau taip pašėlusiai šuoliuodamas žirgas atskleidė raiteliui savo galimybes, jo dėka raitelis suvokė, kur iš tiesų nori nukeliauti.

Iš susimąstymo Alviną plėšte išplėšė sienoje suskambėjęs varpelis. Iš garso Alvinas iškart suprato, kad kažkas ne nori su juo pasišnekėti, o atvyko pasimatyti. Jis davė ženklą įleisti svečia ir po akimirkos atsidūrė akis į akį su Džeseraku.

Mokytojas žvelgė griežtai, bet anaiptol neatrodė nusiteikęs nedraugiškai.

- Manęs paprašė palydėti tave į Tarybą, Alvinai, - prašneko jis. - Jie laukia tavęs, norėdami išklausyti tavo pasakojimą. - Tik dabar Džeserakas pastebėjo robotą ir smalsiai jį nužvelgė. - Tai šitas yra tavo bendražygis, kurį parsigabenai iš kelionių? Manding, jam irgi derėtų eiti drauge.

Alvinas nė neketino prieštarauti. Kartą robotas jau ištrau-

kė jį iš grėsmingos situacijos - o kas žino, ar neprireiks prašyti jo tokios pat paslaugos ir antrą kartą. Alvinas nenumanė, ką mašina galvoja apie visus tuos nuotykius ir netikėtumus, į kuriuos jis ją įvėlė, ir dabar bene tūkstantąjį kartą pasigailėjo negalįs perprasti, kokios mintys rezgasi toje aklinai uždarytoje sąmonėje. Alvinas neįstengė atsikratyti įspūdžio, kad robotas nutarė kol kas stebėti, analizuoti ir formuluoti išvadas, pats nesiimdamas jokių veiksmų tol, kol neateis tam tinkamas laikas. Kas žino, gal robotas staiga ims ir nuspręs, jog metas veikti; o tai, ką jis darys, galbūt iš esmės kirsis su Alvino planais. Alviną su vieninteliu sąjungininku siejo tik plonytė suinteresuotumo gija, kuri bet kada galėjo nutrūkti. Vaikinas nuogąstavo, kad robotas gali palikti jį bet kurią minutę.

Prie nuožulnumos, vedančios į gatvę, jų laukė Alistra. Net jei anksčiau Alvinas ir ketino kaltinti ją nemenka dalimi prisidėjus prie to, kad jo paslaptis buvo atskleista, dabar jam sugnybo širdį. Alistra tekina leidosi jo pasitikti akivaizdžiai susisielojusi, jos akyse žvilgėjo ašaros.

- Ak, Alvinai! - sušuko ji. - Ką jie su tavim padarys?

Alvinas suspaudė jos rankas su tokiu švelnumu, kuris nustebino juos abu.

- Nesibaimink, Alistra, - pasakė jis. - Viskas bus gerai. Juk blogiausia, kas gali atsitikti, yra tai, kad Taryba gali išsiųsti mane atgal į Atminties Bankus. O man kažkodėl atrodo, kad šito tikrai nebus.

Jos grožis, jos sielvartinga išraiška tiesiog kerėjo, ir Alvinas pajuto, kad kūnas į jos artumą reaguoja taip pat, kaip ir kadaise. Tačiau tai ir buvo vien tik kūniška pagunda; tokios traukos jis anaiptol neniekino, bet šito jam nebepakako. Kaip įmanydamas švelniau jis ištraukė rankas iš jos delnų ir apsigręžęs nusekė paskui Džeseraką į Tarybos Rūmus.

Lydėdama jį žvilgsniu, Alistra pasijuto vieniša, bet širdyje nebeliko kartėlio. Ji pagaliau suprato, kad neprarado jo - neprarado, nes jis niekada jai ir nepriklausė. O susitaikiusi su ta mintimi ji pajuto ilgainiui pajėgsianti įveikti ir bergždžią graužatį.

Drauge su tokia savotiška palyda eidamas pažįstamomis gatvėmis, Alvinas beveik nė nepastebėjo į jį svaidomų smalsių ar siaubo kupinų bendrapiliečių žvilgsnių. Mintyse jis perkra-

tinėjo argumentus, kuriuos galbūt teks pateikti ir modeliavo savo pasakojimą taip, kad pats pasirodytų kuo palankiausioje šviesoje. Prorečiais vis tekdavo sau priminti, kad jam visai nebaisu ir kad jis vis dar tebevaldo situaciją.

Prieškambaryje teko lukteleti vos kelias minutes, bet ir jų pakako Alvinui nusistebėti: jei jis tikrai visiškai nieko nebijo, tuomet kodėl staiga ištižusios kojos vos benulaiko jo kūno svorį? Panašų pojūtį jis patyrė tada, kai prisivertė užsiropšti į paskutinį anos tolimos Lyso kalvos šlaitą, į viršūnę, nuo kurios Hilvaras parodė jam kriokli, nuo kurios jie išvydo šviesos blyksnį, nuviliojusį juos į Šelmiraną. Kažin, ką dabar veikia Hilvaras? - parūpo Alvinui. Ar jiems dar lemta kada nors susitikti? Netikėtai Alvinas pajuto, kaip labai jam svarbu dar kartą susitikti bičiulį.

Didžiulės durys prasiskyrė, ir Alvinas nusekė paskui Džeseraką į Tarybos Menę. Dvidešimt tarybos narių jau sėdėjo aplink pusmėnulio formos stalą - Alvinas pasijuto pamalonintas išvydęs, kad nebeliko nė vienos tuščios vietos. Tikriausiai jau daugybę šimtmečių nebuvo tokio atvejo, kad draugėn susirinktų visi Tarybos nariai iki vieno. Reti jų susitikimai paprastai tebūdavo paprasčiausias formalumas, o kasdieniams reikalams tvarkyti visai pakakdavo vizifono ryšio; ypatingais atvejais Prezidentas tardavosi su Centriniu Kompiuteriu.

Daugumą Tarybos narių Alvinas pažinojo iš matymo; regėdamas šitiek pažįstamų veidų, jis pasijuto drąsiau. Kaip ir Džeserakas, jie visai neatrodė nusiteikę nedraugiškai - tiesiog sunerimę ir sutrikę. Šiaip ar taip, visų jų pečius slėgė atsakomybė. Gal jie ir susierzino sužinoję, jog kažkas iškrypo iš įprastų vėžių, bet Alvinas nesitikėjo sulauksiąs rimtų priekaištų. Senais laikais tokia išvada būtų buvusi labai jau skubota ir nepagrįsta, tačiau per šimtmečius žmogiškoji prigimtis bent kai kuriais atžvilgiais pasitaisė.

Alvinas neabejojo: jie sąžiningai jį išklausys. O tai, ką jie galvoja - ne taip jau svarbu. Jo teisėjas bus ne Taryba - Centrinis Kompiuteris.

16

Nebuvo jokių formalumų. Prezidentas paskelbė susirinki-

mo pradžią ir iškart kreipėsi į Alviną.

- Alvinai, - prašneko jis pakankamai geranoriškai. - Norėtume, kad papasakotum mums, kas tau nutiko per tas dešimt dienų, kol buvai pradingęs.

Alvinas atkreipė dėmesį į žodį "pradingęs" - tai jam pasirodė reikšminga. Taryba vis dar atkakliai nenorėjo pripažinti, kad jis tikrai buvo iškeliavęs iš Diasparo. Kažin, dingtelėjo jam, ar jie žino, kad mieste lankėsi prašalaičiai? Alvinas tuo abejojo. Jeigu Taryba apie tai žinotų, ore tikrai tvyrotų kur kas tirštesnis nerimas, jei ne tikra panika.

Alvinas išklojo savo istoriją labai aiškiai, nieko nedramatizuodamas. Jokių pagražinimų nė nereikėjo: klausytojams ir taip viskas skambėjo labai keistai, netgi neįtikėtinai. Tik vienoje vietoje Alvino pasakojimas prasilenkė su tiesa: jis nė puse lūpų neužsiminė apie tai, kaip jam pavyko ištrūkti iš Lyso. Alvinas numanė, kad jam dar gali prisireikti pasinaudoti tuo pačiu metodu.

Alvinas kone pakerėtas stebėjo, kaip, jam pasakojant, akivaizdžiai keičiasi Tarybos narių požiūris. Iš pradžių jie klausėsi nepatikliai, nepajėgdami susitaikyti su tuo, kad tiesiog jų akyse paneigiama visa tai, kuo jie šventai tikėjo, kad trupa giliausiai įsišakniję jų prietarai. Kai Alvinas pasakojo apie aistringą savo troškimą ištyrinėti už miesto ribų plytintį pasaulį, apie sveiku protu neaprėpiamą įsitikinimą, kad toks pasaulis iš tiesų egzistuoja, jie stebeilijo į jį, tari jis būtų koks nematytas negirdėtas gyvūnas. Jų suvokimu kaip tik toks jis ir buvo. Bet galų gale jiems nori nenori teko pripažinti, kad Alvinas buvo teisus, o jie suklydo. Ilgainiui jo pasakojimas išsklaidė paskutines abejones. Jei Tarybos nariams tai ir nepatiko, ir toliau neigti tiesos jie tiesiog nebegalėjo. Jeigu kam ir kilo tokia pagunda, pakakdavo pažvelgti į nebylų Alvino palydovą.

Pasipiktinimą sukėlė tik vienas vienintelis pasakojimo aspektas - bet ir tada susierzinimas nebuvo nukreiptas į patį Alviną. Kai jis papasakojo, kaip sunerimo lysiečiai, baimindamiesi Diasparo užkrato ir kokių veiksmų ėmėsi Seranisė, stengdamasi užkirsti kelią tokiai katastrofai, visi klausytojai piktai sušurmuliavo. Miestas didžiavosi savąja kultūra - ir ne be priežasties. Tarybos nariai tiesiog negalėjo pakęsti minties, jog kažkas laiko juos menkesniais už save.

Alvinas labai stengėsi kalbėdamas nieko nepapiktinti; jis siekė, kiek įmanoma, patraukti Tarybos narius savo pusėn. Pasakodamas jis visą laiką bandė pabrėžti pats neįžvelgiąs ničnieko bloga savo veiksmuose; jis leido klausytojams suprasti, kad už šitokius atradimus nelaukia jokio pasmerkimo, priešingai, tikisi, jog ir kiti pripažins jo nuopelnus. Tai buvo bene pati geriausia taktika, iš anksto nuginkluojanti būsimuosius jo kritikus. Be to, jo kalba suformavo įspūdį - nors Alvinas šito visai nesiekė - kad didžioji kaltės dalis tenka pradingusiajam Kedronui. Klausytojams atrodė visiškai aišku, jog pats Alvinas buvo dar gerokai per jaunas, kad suvoktų jo poelgiuose slypinčius pavojus. Tačiau Juokdarys privalėjo tai suprasti, tad ir jo veiksmai vertintini kaip nusikalstamai neatsakingi. Tarybos nariai nė nenutuokė, kad su tokiu vertinimu visiškai sutiktų ir pats Kedronas.

Džeserakas buvo Alvino mokytojas, taigi dalis kaltės neišvengiamai turėjo tekti ir jam; kai kurie Tarybos nariai protarpiais nudelbdavo jį mąsliais žvilgsniais. Tačiau neatrodė, kad Džeseraką tai smarkiai jaudintų, nors jis puikiai žinojo, ką galvoja jo kolegos. Juk jis buvo paties originaliausio proto, užgimusio Diaspare nuo pat Aušros Amžiaus laikų, mokytojas - ir šitos garbės iš Džeserako niekas nebegalėjo atimti.

Tiktai užbaigęs dėstyti visus savo nuotykių faktus, Alvinas ryžosi bent truputėlį pabandyti įtikinti klausytojus savąja tiesa. Vienaip ar kitaip jam reikės įteigti šiems žmonėms visa tai, ką jis sužinojo Lyse, bet kaipgi priversi juos suprasti, ko jie kaip gyvi neregėjo ir vargu ar įstengė bent įsivaizduoti?

- Manding, iš tiesų tragiška, - pasakė jis, - kad dvi išgyvenusios žmonijos atšakos šitaip nutolo viena nuo kitos, kad jas skiria tokia neaprėpiama laiko bedugnė. Gal kada nors mes sužinosime ir kaip tai atsitiko, bet kol kas žymiai svarbiau kuo nors užpildyti tą tuštumą ir pasirūpinti, kad plyšys niekada nebeatsivertų. Būdamas Lyse aš iš visų jėgų bandžiau užginčyti jų požiūrį, esą jie - gerokai pranašesni už mus; gal jie ir daug ko galėtų mus išmokyti, bet taip pat daug ko juos išmokyti galėtume ir mes. O jeigu ir vieni, ir kiti mano, jog iš antrųjų nėra ko pasimokyti - argi ne akivaizdu, kad *abeji* klysta?

Jis su lūkesčiu nužvelgė susirinkusiųjų veidus ir pasijuto padrąsintas tęsti.

- Mūsų protėviai, - kalbėjo jis, - sukūrė imperiją, kuri siekė žvaigždes. Žmonės kur panorėję keliaudavo po įvairiausius pasaulius - tuo tarpu dabar jų ainiai bijo iškišti nosį netgi už savojo miesto sienų. *Ar norite, kad pasakyčiau kodėl?* - Jis patylėjo; visame didžiuliame, anaiptol ne prabangiame kambaryje niekas nė nekrustelėjo.

- Ogi todėl, kad mes bijome - bijome kažko, kas atsitiko dar istorijos apyaušryje. Tiesa man atsiskleidė Lyse, nors aš įspėjau ją gerokai anksčiau. Ar mes kaip paskutiniai bailiai privalome per amžius gūžtis Diaspare, tikindami save, kad niekas daugiau ir neegzistuoja - vien todėl, kad prieš milijardą metų Įsibrovėliai parginė mus atgal į Žemę?

Jis bedė pirštu tiesiog į pačią slapčiausiąją jų baimę - baimę, kuri niekad nekamavo jo paties, taigi jis nevaliojo iki galo suvokti ir jos galybės. Ką gi, dabar jų valia elgtis savo nuožiūra - jis, Alvinas, jau išdėstė tiesą taip, kaip ją matė pats.

Prezidentas rūsčiai žvelgė į jį.

- Ar turi dar ką pasakyti, - paklausė jis, - prieš mums nusprendžiant, ką reikėtų daryti?

- Tik vieną dalyką. Norėčiau nuvesti šį robotą pas Centrinį Kompiuterį.

- Kam? Juk supranti, kad Centrinis Kompiuteris jau žino viską, kas įvyko šiame kambaryje.

- Vis vien norėčiau pas jį apsilankyti, - Alvinas kalbėjo mandagiai, bet atkakliai. - Prašau ir Tarybos, ir Kompiuterio leidimo.

Prezidentui nesuskubus dar ką nors pasakyti, kambaryje nuaidėjo ramus ir aiškus balsas. Alvinui dar niekad neteko jo girdėti, bet jis iš karto atpažino prakalbusįjį. Informaciniai mechanizmai - iš esmės ne daugiau nei išoriniai šio neaprėpiamo proto fragmentai - irgi kalbėdavosi su žmonėmis, tačiau jų balsai stokojo to akivaizdaus valdingumo ir išminties skambesio.

- Tegul jis ateina pas mane, - pasakė Centrinis Kompiuteris.

Alvinas dirstelėjo į Prezidentą. Tenka pripažinti, kad jis net nebandė kaip nors pasinaudoti šia pergale. Alvinas paprasčiausiai paklausė:

- Ar aš galiu eiti?

Prezidentas apžvelgė visus Tarybos narius ir, neišvydęs jų

veiduose aiškaus prieštaravimo, šiek tiek bejėgiškai sutiko:

- Gerai, eik. Įgaliotiniai tave palydės, o paskui, kai mes baigsime pasitarimą, parves tave atgal čionai.

Alvinas dėkodamas linktelėjo galvą; didžiulės durys priešais atsivėrė, ir jis lėtai išėjo iš Menės. Drauge ėjo ir Džeserakas. Kai tik durys užsidarė jiems už nugarų, Alvinas atsigręžė į savo senąjį mokytoją.

- Kaip manai, ko dabar griebsis Taryba? - kiek nekantriai paklausė. Džeserakas nusišypsojo.

- Neturi nė lašo kantrybės - kaip ir visada, - atsakė. - Nežinau, kiek vertas mano spėjimas, bet, mano nuomone, jie nuspręs užantspauduoti Jarlano Zėjaus Kapą, kad niekas, net ir norėdamas, nebegalėtų pakartoti tavo kelionės. Tada Diasparas vėl gyvens kaip gyvenęs, netrikdomas jokių išorinio pasaulio atėjūnų.

- Kaip tik šito labiausiai ir baiminuosi, - karčiai ištarė Alvinas.

- O tu vis dar tikiesi tam sutrukdyti?

Alvinas atsakė ne iš karto; jis žinojo, kad Džeserakas perprato jo ketinimus, tačiau jo planų mokytojas numatyti negalėjo - nes Alvinas kol kas ir nesusikūrė jokių planų. Jis pasiekė etapą, kai liko tik improvizuoti ir elgtis pagal situaciją.

- Ar tu mane kaltini? - pagaliau paklausė Alvinas, ir Džeseraką gerokai nustebino dar negirdėtos gaidelės buvusio mokinio balse. Jame skambėjo lyg ir vos juntamas nusižeminimas, lyg ir menkutė užuomina, kad Alvinui pirmą kartą gyvenime prireikė kito žmogaus pritarimo. Džeseraką tai sujaudino, tačiau jis buvo pernelyg išmintingas, kad vertintų tai labai rimtai. Alvinas pergyveno sunkų, labai įtemptą laikotarpį, tad kažin ar vertėjo manyti, jog bet kokie jo charakterio pokyčiai į gera ilgainiui neišnyks.

- Į šį klausimą atsakyti labai sunku, - lėtai prašneko Džeserakas. - Gundausi sakyti, kad bet kokios žinios yra vertingos, o tu mūsų akiratį gerokai praplėtei - šito niekaip nenuneigsi. Tačiau per tave mes susiduriame ir su tokiais pavojais, kokie anksčiau mums niekada negrėsė. Kuris iš šių dviejų dalykų, laikui bėgant, pasirodys esąs svarbesnis? Ar tu kada nors susimąstei apie tai?

Valandėlę mokytojas ir mokinys įdėmiai žvelgė į kits kitą,

turbūt suvokdami vienas kito požiūrį kur kas geriau nei bet kada. Paskui abu vienu metu staigiai apsisuko ir patraukė ilgu, tolyn nuo Tarybos Menės vedančiu koridoriumi. Nebyli jų palyda kantriai sekė iš paskos.

Alvinas suvokė: šitas pasaulis sukurtas ne žmonėms. Skaisčiai žydros šviesos - tokios ryškios, kad žilpino akis - nutvieksti platūs ilgi koridoriai driekėsi, regis, į pačią begalybę. Diasparo robotai tikriausiai zujo šiais praėjimais visus begalinius savo gyvenimus, tačiau per amžių amžius čia neaidėjo žmogaus žingsniai.

Čia plytėjo požeminis miestas - čia gyvavo mechanizmai, be kurių Diasparas negalėtų egzistuoti. Priekyje, už kelių šimtų jardų, koridorius vėrėsi į milžinišką, daugiau nei mylios skersmens salę, kurios lubas rėmė milžiniškos kolonos, turinčios išlaikyti dar ir neįtikėtiną Energijos Centro svorį. Pasak žemėlapių, kaip tik čia slypėjo Centrinis Kompiuteris, per amžius mąstantis apie Diasparo likimą.

Taip, milžiniška salė čia - netgi didesnė, nei aprėpė Alvino vaizduotė - bet kurgi pats Kompiuteris? Kažkodėl Alvinas vylėsi išvysiąs didžiulę, bet vientisą mašiną, nors ir pats suvokė, kad šitoks Centrinio Kompiuterio suvokimas gana naivus. Tačiau išvydęs šią milžinišką, bet jam - visai bereikšmę po kojomis atsivėrusią panoramą, Alvinas sustojo apstulbęs, abejodamas.

Koridorius, kuriuo jie atėjo, užsibaigė tiesiog sienoje, labai aukštai nuo menės grindų. Be abejo, tai buvo pats didžiausias žmogaus rankų darbo urvas. Abipus koridoriaus link kažin kur gelmėje išklotų grindų vedė dvi ilgos nuožulnumos. Visą tą skaisčiai apšviestą erdvę užpildė šimtai didžiulių baltų konstrukcijų - vaizdas buvo toks netikėtas, jog Alvinui pasidingojo, kad jis žiūri į požeminį miestą. Tas įspūdis buvo toks stiprus, toks gyvas, kad Alvinas taip niekad galutinai jo ir neatsikratė. Tačiau jis niekur neišvydo to, ko tikėjosi - metalinio blizgesio, kuris nuo pat pradžių pradžios žmogui siejosi su mechaniniais jo tarnais.

Tuo tarpu čia buvo pabaiga evoliucijos - beveik tokios pat ilgos, kaip ir žmogaus. Jos pradžia ištirpo Aušros Amžiaus ūkuose - ji slypėjo kažkur tame laikmetyje, kai žmogus pirmą-

syk išmoko pažaboti energiją, ir pasaulyje priviso triukšmingų variklių. Garas, vanduo, vėjas - visos šios jėgos trumpam būdavo įkinkomos, o paskui - vėl paleidžiamos laisvėn. Ištisus šimtmečius pasaulį stūmė pirmyn materijos energija, kol atsirado pranašesnė ir už ją; su kiekvienu pokyčiu žmonės užmiršdavo senąsias mašinas, jų vietą užimdavo naujos. Labai labai lėtai, per ištisus tūkstantmečius pagaliau buvo priartėta prie tobulos mašinos idealo: idealo, kuris iš pradžių buvo tik svajonė, vėliau - tolimos ateities perspektyva, o galų gale virto ir realybe:

Nė vienas mechanizmas negali turėti jokių judančių dalių.

Štai čia ir buvo galutinė to idealo išraiška. Kad jį pasiektų, žmonijai prireikė gal šimto milijonų metų, o sulaukusi triumfo akimirkos, ji visiems laikams nusigręžė nuo savojo kūrinio. Mašina pasiekė tobulybės ir dabar, tarnaudama žmonėms, viskuo apsirūpinti galėjo pati.

Alvinas greitai liovėsi savęs klausinėjęs, kuri iš tų tylių baltų esybių ir yra Centrinis Kompiuteris. Jis suprato, kad Kompiuteris aprėpia jas visas - ir kad jis driekiasi dargi gerokai toliau šios menės, kad jo esatyje sutelpa ir visos kitos nesuskaičiuojamos Diasparo mašinos, ir judančios, ir nejudančios. Kaip jo paties smegenys, sudarytos iš milijardų atskirų ląstelių, buvo išsidėsčiusios kelių colių skersmens kaukolės dėžutėje, taip fiziniai Centrinio Kompiuterio komponentai buvo išsisklaidę po visą Diasparą. Šiame kambaryje tikriausiai tebuvo tiktai jungiklių sistema, palaikanti ryšį tarp visų plačiai išsibarsčiusių dalių.

Suabejojęs, kur eiti toliau, Alvinas apžvelgė didžiules išlenktas nuožulnumas ir tylos apgaubtą menę. Centrinis Kompiuteris, be abejo, žinojo, kad vaikinas jau čia - kaip žinodavo viską, kas įvyksta Diaspare. Alvinui beliko laukti nurodymų.

Dabar jau pažįstamas, bet vis dar pagarbią baimę žadinantis balsas suskambėjo taip tyliai ir taip arti, kad Alvinas suabejojo, ar palyda jį girdėjo.

- Eik kairiąja nuožulnuma žemyn, - paliepė jis. - Tada pasakysiu, kur eiti toliau.

Alvinas lėtai patraukė šlaitu žemyn, robotas sklendė virš jo. Nei Džeserakas, nei įgaliotiniai nebepajudėjo iš vietos; Alvinas nenumanė, ar jiems taip liepta, ar jie tiesiog nusprendė puikiau-

siai galėsią stebėti jį iš viršaus, nesivargindami leistis tokį kelią žemyn. O gal jie tiesiog priartėjo prie centrinės Diasparo šventovės tiek, kiek tik išdrįso.

Kai Alvinas pasiekė nuožulnumos papėdę, tykusis balsas nurodė, kur eiti toliau. Alvinas patraukė alėja tarp snaudžiančių milžiniškų pavidalų. Balsas kreipėsi į jį dar tris kartus, ir pagaliau Alvinas suvokė pasiekęs tikslą.

Mechanizmas, priešais kurį jis stovėjo, atrodė kiek mažesnis už daugumą kitų, tačiau Alvinas greta jo pasijuto kaip tikras nykštukas. Penkios išlenktomis eilėmis išdėstytos pakopos kėlė kažkokio tupinčio žvėries įspūdį. Apžvelgęs šį milžiną, Alvinas dirstelėjo į savąjį robotą: sunku buvo patikėti, kad ir vienas, ir kitas yra tos pačios evoliucijos produktai, kad abu juos galima apibūdinti ta pačia sąvoka.

Maždaug trijų pėdų aukštyje nuo žemės visą konstrukciją juosė plati perregima plokštė. Alvinas prispaudė kaktą prie glotnios, keistai šiltos medžiagos ir pažvelgė į mašinos vidų. Iš pradžių jis nepamatė nieko; paskui, prisidengęs akis, įžiūrėjo tūkstančius blausių šviesos taškelių, kybančių tuštumoje. Jie rikiavosi vienas paskui kitą, sudarydami trijų matmenų groteles - Alvinui jų išsidėstymas nieko nereiškė, kaip tikriausiai senovės žmonėms nieko nereiškė žvaigždynų išsidėstymas. Vaikinas ilgai stebėjo žiburėlius, visai praradęs laiko nuovoką, tačiau įvairiaspalvės švieselės ne nekrustelėjo, nepasikeitė ir jų švytėjimo ryškumas.

Ūmai Alvinas suvokė, kad, jei galėtų iš vidaus pažvelgti į savo paties smegenis, jų vaizdas jam irgi ne kažin ką reikštų. Kompiuteris atrodė inertiškas, tarsi apmiręs, tik todėl, kad Alvinas negalėjo įžiūrėti jo minčių.

Tik dabar jis ėmė miglotai suvokti, kokios jėgos ir galios palaiko miesto gyvybę. Visą gyvenimą kaip savaime suprantamą dalyką priimdavo sintetizatorių kuriamus stebuklus, šimtmetis po šimtmečio nenutrūkstančiu srautu tenkinančius visus Diasparo poreikius. Tūkstančius kartų jis stebėjo tokį stebuklingą tvėrimo aktą, net nesusimąstydamas, jog kažkur turi būti prototipas kiekvieno daikto, kuris tarsi iš niekur atsirasdavo jam prieš akis.

Kaip žmogaus sąmonė valandėlei gali susikoncentruoti į vieną vienintelę mintį, taip ir neįtikėtinai talpesnės smegenys,

vis dėlto esančios tik smulki Centrinio Kompiuterio dalelytė, gali pastverti ir amžiams sustingdyti net pačias sudėtingiausias idėjas. Visų kada nors sukurtų dalykų modeliai šitaip buvo užšaldyti tose amžinose sąmonėse, ir pakakdavo vos vieno žmogaus valios prisilietimo, kad kuris nors jų virstų realybe.

Lėtai slenkant valandai po valandos, pasaulis vis tik sugebėjo neįtikėtinai nutolti nuo pirmųjų urvinių žmonių, kantriai gremžusių strėlių antgalius ir peilius iš kieto, nepaklusnaus akmens.

Alvinas lūkuriavo, nesiryždamas prašnekti, kol nesulauks dar kokio nors ženklo, kad jį atpažino. Kažin, dingtelėjo jam, kaip Centrinis Kompiuteris suvokia, kad aš čia, kaip mane mato, kaip girdi mano balsą? Ničniekur nesimatė visiškai jokių jutimo organų - nieko panašaus į groteles ar ekranus, ar bejausmes kristalo akis, ar bet kokį kitą įtaisą, kurio dėka robotus paprastai pasiekia informacija iš supančio juos pasaulio.

- Išdėstyk savo problemą, - ištarė tykus balsas tiesiog Alvino ausyje. Stulbino jau vien tai, kad šitokioje erdvėje išsiplėtęs mechanizmas gebėjo taip tiksliai ir tyliai fokusuoti mintis. Staiga Alvinui dingtelėjo, kad jį veikiausiai bus apėmusi puikybė: juk su juo bendrauja tikriausiai vos viena milijoninė Centrinio Kompiuterio smegenų dalis - jei ne dar mažiau. Jis, Alvinas - tik dar vienas nukrypimas nuo normos, susilaukęs visą Diasparą prižiūrinčios sąmonės dėmesio.

Ne taip lengva buvo šnekėtis su esybe, užpildančia visą aplinkinę erdvę. Alvinui atrodė, kad jo žodžiai, vos ištarti, tuoj pat ištirpsta tuštumoje.

- Kas esu aš? - paklausė jis.

Jei būtų uždavęs šį klausimą kuriai nors iš miesto informacinių mašinų, atsakymą jis būtų žinojęs iš anksto. Tiesą sakant, Alvinas iš tikrųjų šito klausė, ir ne kartą. O jos visada atsakydavo tą patį: “Tu - žmogus”. Tačiau dabar jis susidūrė su visai kitos kategorijos protu, tad neliko reikalo vargintis ieškant kuo tikslesnės formuluotės. Centrinis Kompiuteris tiesiog privalėjo suprasti, ką Alvinas turi omeny. Bet tai dar nereiškė, kad jis atsakys.

Ir iš tiesų - atsakymas buvo kaip tik toks, kokio Alvinas labiausiai baiminosi:

- Į šį klausimą atsakyti negaliu. Taip pasielgdamas atskleis-

čiau savo kūrėjų tikslus, tuo pačiu juos sunaikindamas.

- Vadinasi, mano vaidmuo buvo suplanuotas dar miesto statymo laikais?

- Tą pat galima pasakyti apie kiekvieną žmogų.

Išgirdus tokį atsakymą, Alvinui užkando žadą. Taip, tiesa, Diasparo žmonės užprogramuoti iš anksto, ir taip pat kruopščiai, kaip ir mašinos. Alvinas buvo Unikumas ir tuo pačiu - retenybė, bet dar visai neaišku, ar tai galima laikyti ir privalumu.

Alvinas suprato apie savąją prigimtį čia nieko daugiau nesužinosiąs. Beprasmiška buvo mėginti kaip nors apgauti tą neaprėpiamą protą ar viltis, kad jis atskleis informaciją, kurią jam pavesta slėpti. Alvinas nesijautė labai smarkiai nusivylęs: viena, jis pats po truputį lyg ir ėmė nujausti tiesą, o antra, anaiptol ne tai buvo svarbiausia priežastis patekti čia.

Jis dirstelėjo į robotą, kurį parsigabeno iš Lyso, ir susimąstė, kaip žengti kitą žingsnį. Perpratęs Alvino planus, robotas galėjo netikėtai nuožmiai reaguoti, tad buvo labai svarbu, kad jis nenuklausytų, ką Alvinas sakys Centriniam Kompiuteriui.

- Ar gali sukurti tylos zoną? - paklausė vaikinas.

Tą pat akimirksnį jį apėmė neabejotinas "stingulio" pojūtis - kaip visada atsidūrus tokioje zonoje, neregimas barjeras blokavo visus garsus. Kompiuterio balsas, kuris dabar skambėjo keistai grėsmingai, patikino:

- Dabar niekas negali mūsų išgirsti. Sakyk viską, ką tik nori.

Alvinas dirstelėjo į robotą - šis nė nekrustelėjo iš vietos. Galbūt jis nieko nė neįtarė, gal Alvinas visąlaik klydo manydamas, kad robotas brandina kažkokius savo planus. Gal tasai mechanizmas atsekė paskui Alviną iš Lyso tiktai kaip ištikimas, patiklus tarnas, o jeigu tikrai taip, tuomet visą Alvino sumanymą derėtų laikyti labai jau storžievišku pokštu.

- Tu jau girdėjai, kaip aš susitikau šitą robotą, - prašneko Alvinas. - Neabejotina, kad jo atmintyje slypi neįkainojamos žinios apie praeitį - praeitį, siekiančią tuos laikus, kai toks miestas, kokį pažįstame mes, dar neegzistavo. Galbūt jis galėtų papasakoti mums netgi apie kitus pasaulius - juk jis lydėjo Mokytoją visose kelionėse. Nelaimė, jo kalbos grandinės patikimai užblokuotos. Aš nežinau, ar tasai blokas labai tvirtas, bet prašau tavęs jį pralaužti.

Alviną glumino keistas, tarsi negyvas jo paties balso skambesys - tylos zona sugerdavo kiekvieną žodį anksčiau, jei jis spėdavo ataidėti. Toje nematomoje, neataidinčioje tuštumoje Alvinas laukė, kol jo prašymas bus patenkintas - arba atmestas.

- Tavo prašymas susijęs su dviem problemomis, - atsakė Kompiuteris. - Viena jų moralinė, kita - techninė. Šis robotas buvo užprogramuotas paklusti tam tikro konkretaus žmogaus įsakymams. Kokią aš turiu teisę pašalinti tą programą, net jei ir sugebėčiau tai padaryti?

Tokio klausimo Alvinas laukė ir buvo pasiruošęs bent kelis atsakymo variantus.

- Mes nežinome tikslios Mokytojo įdiegtojo draudimo formos, - pasakė jis. - Jei tau pavyktų pasišnekėti su robotu, galbūt įtikintum jį, kad sąlygos, kuriomis blokas buvo įdiegtas, dabar iš esmės pasikeitusios.

Tokia išeitis buvo visiškai akivaizdi. Alvinas ir pats bandė įtikinti tuo robotą, tik bergždžiai. Tačiau jis vylėsi, kad Centriniam Kompiuteriui su nepalyginamais gausesniais jo mentaliniais ištekliais gali išdegti tai, kas nepavyko Alvinui.

- Tai visiškai priklauso nuo blokuotės prigimties, - atsakė Kompiuteris. - Įmanoma įdiegti ir tokią blokuotę, kuri, vos pamėginus ją pašalinti, tuoj pat ištrina visą atminties ląstelių turinį. Vis dėlto nemanau, kad Mokytojui būtų užtekę žinių taip padaryti; tam reikia šiokios tokios modernios technikos. Aš paklausiu tavąjį mechanizmą, ar jo atminties ląstelėse įvesta ištrynimo grandinė.

Alvinas staiga išsigando.

- O jeigu vien paklausus, ar egzistuoja ištrynimo grandinė, visa jo atmintis tučtuojau išsitrins?

- Tokiems atvejams esama standartinės procedūros, kurią aš nuosekliai ir atliksiu. Įvesiu keletą antrinių nuorodų, liepiančių mechanizmui ignoruoti mano klausimą tuo atveju, jei minėtoji situacija iš tiesų egzistuoja. Šitaip apsidrausti gana nesudėtinga: robotas įsivels į loginį paradoksą; nesvarbu, ar jis man atsakys, ar nutylės, vis vien bus priverstas nepaklusti nurodymams. O atsidūrę šitokioje situacijoje, visi robotai elgiasi vienodai - tam, kad apsisaugotų patys. Jie tučtuojau išvalo informacijos įvedimo grandines ir elgiasi taip, tarsi niekas nieko

jų ir nebūtų klausęs.

Alvinas jau pasigailėjo, kad atkreipė į tai Kompiuterio dėmesį; valandėlę dar karštligiškai bandęs suprasti tai, ką išgirdo, jis nutarė perimti tokią patogią taktiką ir apsimesti, kad jam nebuvo užduotas joks klausimas. Bent jau dėl vieno dalyko jis galėjo jaustis ramus: Centrinis Kompiuteris buvo puikiausiai pasirengęs susidoroti su bet kokiais spąstais, galbūt įdiegtais roboto atminties grandinėse. Alvinas užvis mažiausiai troško, kad robotas virstų metalo laužo krūva; jeigu jau tektų rinktis, jis būtų linkęs grąžinti savo palydovą į Šelmiraną drauge su visomis neatskleistomis paslaptimis.

Kaip įmanydamas sutelkęs kantrybę, Alvinas laukė, kuo baigsis tas tylus, nesuvokiamas dviejų protų susitikimas. Jo akivaizdoje susidūrė dvi sąmonės, abi - sukurtos žmogaus genijaus tame seniai prarastame aukso amžiuje, kai žmonija pasiekė iškiliausių laimėjimų. O iš šiandien gyvenančių žmonių nė vienas nepajėgtų perprasti nei vienos, nei kitos.

Praslinko nežinia kiek minučių, ir pagaliau monotoniškas, slopus Centrinio Kompiuterio balsas vėl prašneko:

- Man pavyko užmegzti dalinį kontaktą. Dabar aš bent jau žinau bloko prigimtį, ir manau, kad suprantu, kodėl jis buvo įdiegtas. Pralaužti jį įmanoma tik vienu vieninteliu atveju. Kol Žemėje nepasirodys Didieji, šis robotas neprašneks.

- Kokia nesąmonė! - užginčijo Alvinas. - Kitas Mokytojo pasekėjas irgi šventai jais tikėjo ir netgi bandė mums nusakyti, kaip jie atrodo. Tačiau jo apibūdinimas buvo ne kas kita, kaip beprasmė vapalionė! Didžiųjų niekada nebuvo ir nebus!

Atrodė, kad išeitis iš šios aklavietės nebeįmanoma, ir Alviną užgriuvo kartus, bejėgiškas nusivylimas. Kelias į tiesą jam užtvertas įgeidžiu žmogaus, kuris buvo pamišęs ir kuris mirė prieš milijardą metų.

- Gal tu ir teisus, sakydamas, jog Didieji niekada neegzistavo, - atsiliepė Centrinis Kompiuteris. - *Bet tai dar nereiškia, kad jų niekada nebus.*

Vėl stojo ilga tyla; Alvinas tuo tarpu svarstė, ką galėtų reikšti pastaroji Kompiuterio frazė, o dviejų robotų sąmonės vėl užmezgė ryšį. Ir staiga, be jokio perspėjimo, Alvinas atsidūrė Šelmirane.

17

Viskas atrodė lygiai taip pat, kaip tada, kai Alvinas lankėsi čia iš tikrųjų: didžiulis juodutėlis dubuo, sugeriantis į save visą saulės šviesą, neatspindintis nė menkiausio atšvaito, kurį fiksuotų akis. Alvinas stovėjo tarp irstančių tvirtovės griuvėsių, žvelgdamas į ežerą, kurio nejudantis paviršius bylojo, kad jo gyventojas milžinas polipas šiuo metu - ne vientisa mąstanti būtybė, o debesis išsibarsčiusių mikroskopinių gyvybės formų. Greta sklandė ir robotas, tačiau Hilvaro nesimatė ne ženklo. Alvinui nebuvo kada susimąstyti, ką tai galėtų reikšti, ar sunerimti, kur dingo draugas - beveik iš karto prasidėjo toks fantastiškas reiškinys, kad bet kokios kitos mintys išsilakstė iš galvos.

Dangus ėmė skilti į dvi dalis. Nuo horizonto iki zenito nutįso plonytis tamsos plyšys, kuris bežiūrint platėjo, tarsi Visaton būtų prasismelkę naktis ir chaosas. Plyšys augo nesulaikomai, kol išsiplėtė per gerą ketvirtį dangaus skliauto. Nors Alvinas šį tą nutuokė apie astronomiją, vis tiek dabar niekaip negalėjo atsikratyti įspūdžio, kad jį ir visą aplinkinį pasaulį gaubia milžiniškas žydras kupolas - o šiuo metu *kažkas* skaldė tą kupolą iš išorės.

Pagaliau nakties pleištas liovėsi augęs. Dangaus skliautą praplėšusios jėgos dabar žvelgė žemyn, į žaislinę aptiktąją Visatą, ir galbūt tarėsi tarpusavyje, ar ji verta jų dėmesio. Nors ir smelkiamas to kosminio žvilgsnio, Alvinas nepajuto jokios panikos, jokio siaubo. Jis suvokė atsidūręs akis į akį su galia ir išmintimi, kuriai žmogus gali jausti kvapą gniaužiančią pagarbą, bet ne jos bijoti.

Pagaliau atvykėliai apsisprendė: verta sugaišti Amžinybės akimirką Žemei ir jos žmonėms. Jie ėmė leistis žemyn pro tą langą, kurį patys išsikirto dangaus skliaute.

Jie sklendė žemyn, į Žemę, tarsi kibirkštys, žyrančios iš kažkokios dangiškos kalvės. Jų srautas vis labiau tirštėjo, kol virto vientisu kriokliu, plūstančiu iš dangaus; pasiekęs žemės paviršių jis išsiliedavo skystos šviesos klaneliais. Alvinui visai nebereikėjo to paaiškinimo, kuris žodžiais suskambėjo jo ausyse tarsi palaiminimas:

- *Atkeliavo Didieji.*

Ugnis pasiekė ir jį, bet nedegino. Ji pasklido visur, užpildydama didžiulę Šelmirano įdubą auksiniu švytėjimu. Apstulbęs Alvinas nevaliojo atitraukti akių ir netrukus įsitikino, kad tai - ne vientisas šviesos srautas, kad jis turi tam tikrą formą ir struktūrą. Šviesa ėmė telktis į konkrečius pavidalus, urduliuoti atskirais gyvybingais sūkuriais. Šie vis greičiau ir greičiau sukosi aplink savo ašį, kildami į viršų ir suformuodami kolonas, kuriose Alvinas akies kraštu įžiūrėjo mįslingus, visomis vaivorykštės spalvomis žaižaruojančius pavidalus. Iš tų spindinčių stulpų sklido vos juntamas skambėjimas - be galo tolimas, bet svaiginančiai malonus.

- *Didieji atkeliavo.*

Šįkart tai buvo atsakymas. Alvinas išgirdo: "Mokytojo tarnai sveikina jus. Mes laukėme jūsų atvykstant", - ir suprato, kad barjeras pralaužtas. Tą pat akimirką ir Šelmiranas, ir keistieji lankytojai išnyko - Alvinas pasijuto vėl bestovįs priešais Centrinį Kompiuterį Diasparo gelmėse.

Visa, kas įvyko, tebuvo iliuzija, reali ne labiau nei fantastiškasis sagų pasaulis, kuriame prabėgo šitiek daug Alvino jaunystės valandų. Bet kaipgi buvo sukurta toji iliuzija, kas sukūrė tuos keistus jo matytuosius pavidalus?

- Problema buvo ne visai įprasta, - prašneko tylus Centrinio Kompiuterio balsas. - Žinojau, kad roboto sąmonėje turėtų slypėti regimasis Didžiųjų įvaizdis. Turėjau įtikinti jį, kad jo gaunami jutiminiai įvaizdžiai sutampa su tais, kuriuos jis sergsti atmintyje. Pavykus tam, toliau jau viskas paprasta.

- O kaip tu tai padarei?

- Iš esmės - klausinėdamas roboto, kaip turi atrodyti Didieji, o paskui perimdamas jo sąmonėje susiformuojantį modelį. Tasai modelis vis būdavo labai neišbaigtas, man teko nemažai improvizuoti. Kartą ar du mano kuriamas atvaizdas ėmė smarkiai skirtis nuo vizualiosios roboto koncepcijos, bet kai taip atsitikdavo, aš tuoj pat užjusdavau vis augantį jo suglumimą ir pakeisdavau atvaizdą anksčiau, nei robotui kildavo kokių nors įtarimų. Neužmiršk, kad aš galiu naudotis šimtais grandinių, o jis - tik viena, be to, aš keičiau vaizdinius taip greitai, kad jis nė nesuvokdavo pokyčių. Gali vadinti tai savotišku fokusininko triuku: aš sugebėjau patenkinti roboto jutimines grandines, o taip pat ir užslopinti jo kritines funkcijas. Tai, ką matei tu,

buvo jau pats paskutinis, ištobulintas vaizdinys - toks, kuris beveik idealiai atitiko Mokytojo pateiktąjį modelį. Nors jis sukurtas gana grubiai, vis dėlto to pakako. Pavyko įtikinti robotą jo tikrumu pakankamai ilgam, kad blokas subyrėtų, ir tą pat akimirksnį aš sugebėjau užmegzti visapusišką kontaktą su jo sąmone. Jo pamišimas išgydytas - dabar jis atsakys į bet kokį tavo klausimą.

Alvinas vis dar tebesijautė gerokai apkvaitęs, tos žaižaruojančios, nors suklastotos, apokalipsės atšvaitai vis dar tebeliepsnojo jo sąmonėje. Vaikinas net nebandė apsimesti kaip reikiant supratęs Centrinio Kompiuterio aiškinimą. Bet ir nesvarbu: terapijos stebuklas įvyko, durys į žinių lobyną dabar plačiai atvertos.

Staiga Alvinas prisiminė Centrinio Kompiuterio perspėjimą ir sunerimęs paklausė:

- O kaipgi tie moraliniai prieštaravimai, kurie lyg ir trukdė tau panaikinti Mokytojo įsakymus?

- Išsiaiškinau, kodėl tie įsakymai buvo įdiegti. Jeigu kruopščiai išstudijuosi Mokytojo gyvenimo istoriją - dabar tu gali tai padaryti - sužinosi, kad jis skelbėsi įvykdęs daugybę stebuklų. Jo pasekėjai šventai tuo tikėjo, o jų tikėjimas nepaprastai sustiprino jo galią. Bet visus jo stebuklus - žinoma, tais atvejais, kai jie išvis įvykdavo - galima labai paprastai paaiškinti. Iš tiesų keista, kad iš esmės protingi žmonės leisdavosi apgaudinėjami tokiu būdu.

- Vadinasi, Mokytojas buvo apsišaukėlis?

- Ne; viskas anaiptol ne taip paprasta. Būdamas paprasčiausias apgavikas, jis niekad nebūtų susilaukęs šitokios sėkmės, jo įkurtas judėjimas tikrai nebūtų gyvavęs šitaip ilgai. Mokytojas buvo geras žmogus, daugelis dalykų, kurių jis mokė, buvo iš-ties teisingi, kupini išminties. Galų gale savaisiais stebuklais jis patikėjo ir pats, tačiau žinojo, kad esama vieno vienintelio liudininko, galinčio juos paneigti. Robotas žinojo visas jo paslaptis, buvo jo bendrininkas ir patikėtinis, bet sumaniai klausinėjamas galėjo sugriauti pačius Mokytojo galios pamatus. Taigi Mokytojas įsakė robotui neatskleisti savo prisiminimų iki pat Visatos pabaigos - iki tos dienos, kai apsireikš Didieji. Sunku patikėti, kad vienas žmogus tuo pat metu galėjo būti ir toks nuoširdus, ir toks klastingas - bet kaip tik toks jis ir buvo.

Kažin, dingtelėjo Alvinui, kaip jaučiasi pats robotas, išsivadavęs iš šitiek laiko kausčiusių jį pančių. Be abejo, jis buvo pakankamai sudėtingas mechanizmas, kad suvoktų tokius jausmus kaip pagieža. Jis galėjo niršti ant Mokytojo už tai, kad jį pavergė - bet lygiai taip pat galėjo pykti ir ant Alvino bei Centrinio Kompiuterio, kad šie apgaule sugrąžino jam sveiką protą.

Tylos zona išsisklaidė: nebebuvo prasmės ką nors slėpti. Akimirka, kurios Alvinas taip ilgai laukė, pagaliau atėjo. Jis atsigręžė į robotą ir uždavė jam tą klausimą, kuris persekiojo jį nuo tos dienos, kai išgirdo istoriją apie Mokytoją.

Ir robotas jam atsakė.

Džeserakas ir įgaliotiniai kantriai laukė jo sugrįžtant. Užkopęs nuožulnuma aukštyn, prieš žengdamas į koridorių, Alvinas atsigręžęs dar kartą apžvelgė milžinišką urvą - nūnai iliuzija buvo dar stipresnė nei anksčiau. Apačioje driekėsi miestas, dunksojo keisti, balti jo pastatai, nublyškinti nepaprastai stiprios šviesos, skirtos ne žmogaus akims. Gal tas miestas ir buvo negyvas - jis niekada negyveno, tačiau jis pulsavo tokia energija, kokios neaptiktum jokioje organinėje medžiagoje. Kol tik gyvuos pasaulis, šios nebylios mašinos tyliai teberymos čia, o jų sąmonėse per amžius tebeknibždės tos pačios mintys, kurias šitaip seniai joms suteikė žmogaus genijus.

Nors grįžtant į Tarybos Menę Džeserakas labai stengėsi iškamantinėti Alviną, bet taip nieko ir nesužinojo apie pastarojo pokalbį su Centriniu Kompiuteriu. Ir ne vien todėl, kad Alvinas nenorėtų apie tai kalbėti; jis vis dar tebebuvo pernelyg apdujęs, pakerėtas to, ką išvydo, ir apsvaigęs nuo sėkmės, kad įstengtų rišliai ką nors papasakoti. Džeserakui teko apsišarvuoti kantrybe ir viltis, kad Alvino svaigulys ilgainiui išsivadės.

Diasparo gatves skalavo šviesa, kuri akims, apsipratusioms su ryškiu mašinų pasaulio apšvietimu, atrodė blausi tarsi pritemusi. Alvinas ėjo nesidairydamas, beveik nepastebėdamas miesto gatvių, nekreipdamas dėmesio į įprastą pro šalį plaukiančių bokštų grožį, nereaguodamas į smalsius bendrapiliečių žvilgsnius. Jis vis dar negalėjo atsistebėti, kad visa tai, kas jam nutiko, galų gale atvedė jį į dabartinę akimirką. Nuo tos dienos, kai jis sutiko Kedroną, visi įvykiai klostėsi tarsi savaime, stum-

dami jį link iš anksto numatyto tikslo. Monitoriai... Lysas... Šelmiranas - juk kiekviename etape Alvinas galėjo nusigręžti taip nieko ir neišvydęs, bet kažkas tarsi už rankos vis vedė jį pirmyn. Kažin, ar jis pats kūrė savo lemtį, ar tiesiog buvo Likimo numylėtinis? Galbūt viską lėmė tikimybių dėsniai, palankiai susiklostę atsitiktinumai? Juk bet kuris žmogus galėjo surasti tą kelią, kuriuo ėjo jis; galbūt per praslinkusius šimtmečius buvo ir kitų, nuėjusių beveik taip pat toli? Pavyzdžiui, kad ir tie ankstesnieji Unikumai - kas ištiko juos? Galbūt jis, Alvinas, - tiesiog pirmasis, kuriam pasisekė?

Visą kelią atgal tarp Alvino ir roboto, kurį jis išvadavo iš tokios ilgos vergijos, mezgėsi vis glaudesnis tarpusavio ryšys. Robotas visą laiką gebėjo priimti jam siunčiamas Alvino mintis, bet vaikinas iki šiol nebuvo tikras, ar mechanizmas paklus jo įsakymams. Dabar tokios abejonės visiškai išsisklaidė; Alvinas galėjo šnekučiuotis su savo bendražygiu kaip su bet kuriuo žmogumi, bet, kadangi jie buvo ne vieni, vaikinas nurodė robotui nenaudoti žodinės kalbos, o bendrauti minčių vaizdiniais - kuo paprastesniais, kad vaikinas galėtų suvokti. Protarpiais Alvinas gerokai suirzdavo pagalvojęs, kad robotai gali laisvai bendrauti telepatiniame lygmenyje, kai tuo tarpu žmogui tai neįmanoma - nebent jis būtų lysietis. Štai dar viena jėga, kurią Diasparas prarado - arba sąmoningai atmetė.

Laukdami Tarybos Menės prieškambaryje jie vis dar tęsė tylų ir šiek tiek vienpusį pokalbį. Alvinas nejučia ėmėsi lyginti dabartinę situaciją su ta, kai Seranisė ir jos bendrai Lyse bandė pajungti Alvino valią savosioms. Jis tikėjosi, kad konflikto pavyks išvengti, bet, jei vis dėlto įsipliekstų nesantaika, dabar Alvinas jautėsi kur kas geriau tam pasirengęs.

Vos dirstelėjęs į Tarybos narių veidus, Alvinas iš pirmo žvilgsnio perprato, ką Taryba nusprendė. Tai jo nenustebino, netgi nelabai tenuvylė; klausydamasis Prezidento skelbiamų išvadų, Alvinas anaiptol nepratrūko tomis emocijomis, kurių iš jo galbūt laukė tarėjai.

- Alvinai, - prašneko Prezidentas, - mes labai kruopščiai aptarėme situaciją, susiklosčiusią tavo atradimų dėka, ir pagaliau vienbalsiai priėmėme sprendimą. Kadangi niekas nepageidauja jokių pokyčių įprastame mūsų gyvenimo būde, ir dar dėl to, kad tik kartą per milijonus metų gimsta toks žmogus, kuris

įstengtų išvykti iš Diasparo, net jeigu kelias būtų atviras, mes nutarėme, jog į Lysą vedanti tunelių sistema visai nereikalinga, priešingai, gali net sukelti pavojų. Todėl mes aklinai uždarėme įėjimą į slenkančiųjų kelių salę.

Be to, kadangi lieka tikimybė, jog esama ir kitų kelių išeiti iš miesto, mes kruopščiai patikrinsime kiekvieną smulkmeną monitorių atmintyje. Toks tyrimas jau pradėtas.

Be to, mes apsvarstėme, kaip derėtų pasielgti su tavimi - jei tik iš viso reikia imtis kokių nors veiksmų. Įvertinę tavo jaunystę ir ypatingas tavo kilmės aplinkybes, mes nusprendėme, kad už tai, ką padarei, tavęs bausti nereikia. Tiesą sakant, atskleisdamas potencialų pavojų mūsų gyvenimo būdui, tu netgi padarei miestui paslaugą, ir mes šį faktą atitinkamai įvertinsime.

Susirinkusieji vangiai paplojo; tarėjų veidus užliejo akivaizdus pasitenkinimas. Susiklosčiusią sudėtingą situaciją pavyko įveikti labai greitai, būtinybės teisti Alviną išvengta, ir dabar visi galėjo vėl traukti savais keliais, neabejodami, kad jie, valdantieji Diasparo asmenys, atliko savo pareigą. Jeigu lydės sėkmė, kas visai įmanoma, tikriausiai bent kelis šimtmečius jiems nebereikės galynėtis su jokiomis problemomis.

Prezidentas su lūkesčiu pažvelgė į Alviną; galbūt jis tikėjosi, kad šis ims atgailauti ar bent kaip nors išreikš padėką už tai, kad pavyko sausam išlipti iš vandens. Bet Prezidentui teko nusivilti.

- Ar galiu kai ko paklausti? - mandagiai pasiteiravo Alvinas.

- Žinoma.

- Tikiuosi, Centrinis Kompiuteris palaimino jūsų sprendimą?

Įprastu atveju toks klausimas būtų tiesiog akiplėšiškas. Taryba neprivalėjo aiškintis, kodėl ar kaip priėmė vieną ar kitą sprendimą. Tačiau Alvinas asmeniškai kalbėjosi su Centriniu Kompiuteriu dėl kažkokių vien pastarajam žinomų priežasčių, taigi dabar galėjo jaustis privilegijuotas.

Klausimas akivaizdžiai suglumino Tarybos narius, atsakė jie gana nenoriai:

- Be abejo, mes tarėmės su Centriniu Kompiuteriu. Jis paliko mums teisę spręsti patiems.

Kažko panašaus Alvinas ir laukė. Centrinis Kompiuteris galėjo tartis su Tarybos nariais tuo pat metu, kai kalbėjosi su juo - ir dar vykdyti milijonus kitų Diasparo užduočių. Kompiuteris, kaip ir Alvinas, puikiai žinojo, jog Tarybos sprendimas, kad ir koks jis būtų, - visai nebesvarbus. Ateitis visiškai išslydo iš tarėjų kontrolės tuo pačiu metu, kai jie, patenkinti, nugrimzdę savo nežinojime, nusprendė, kad krizę pavyko sėkmingai įveikti.

Žvelgdamas į tuos avigalvius senius, laikančius save Diasparo valdovais, Alvinas nejuto jokio svaiginančio savo pranašumo, jokio saldaus būsimojo triumfo lūkesčio. Jis buvo susitikęs su tikruoju miesto valdovu, šnekėjosi su juo rūsčioje požeminio, skaisčiai apšviesto pasaulio tyloje. O šitoks susitikimas iššlavė kone visą Alvino sieloje susikaupusią aroganciją. Ir vis dėlto jos dar liko pakankamai, kad jis ryžtųsi žygiui, kuris neabejotinai nustelbs viską, ką nuveikė iki šiol.

Išeidamas iš Tarybos Menės, Alvinas nejučia susimąstė: nejaugi tarėjų nenustebino toks jo nuolankumas, toks tylus susitaikymas su tuo, kad kelias į Lysą amžiams uždarytas. Įgaliotiniai jo jau nebelydėjo - Alvino niekas nebesekė, bent jau atvirai. Tik Džeserakas išėjo paskui jį iš Tarybos Rūmų į margaspalves, judrias miesto gatves.

- Nagi, Alvinai, - prašneko jis, - tiesa, tavo elgesys buvo nepriekaištingas, bet manęs taip lengvai neapdumsi. Ką esi sumanęs?

Alvinas nusišypsojo.

- Taip ir maniau, kad tu kažką įtarsi. Jeigu eisi su manim, aš tau parodysiu, kodėl požeminis geležinkelis į Lysą neteko reikšmės. Be to, norėčiau kai ką išmėginti; tau nenutiks nieko bloga, bet tikriausiai ir gerokai nepatiks.

- Ką gi, tebūnie taip. Aš lyg ir vadinuosi tavo mokytoju, bet, atrodo, mes pasikeitėme vietomis. Kur eisime?

- Eisime į Loreinos Bokštą. Ketinu parodyti tau pasaulį, plytintį už Diasparo sienų.

Džeserakas išblyško, bet nepraskydo. Tarsi nepasitikėdamas savo balsu, jis tik kartą trumpai linktelėjo ir paskui Alviną žengė ant sklandžiai slystančio tako paviršiaus.

Jei Džeserakas ir pabūgo, kai jie įžengė į tunelį, kuriuo į Diasparą nuolat sruvo šalto vėjo srautas, niekuo to neparodė.

Tunelis buvo pasikeitęs: akmeninių grotelių, užtvėrusių išorinio pasaulio vaizdą, nebebuvo. Struktūriniu požiūriu jos neatliko jokios funkcijos, tad, Alvinui paprašius, Centrinis Kompiuteris pašalino jas nieko neklausinėdamas. Galbūt vėliau jis ir palieps monitoriams prisiminti groteles ir grąžinti į tą pačią vietą. Bet kol kas niekuo neužtvertas tunelis vedė tiesiog į miesto sienoje žiojinčią skylę.

Džeserakas jau beveik pasiekė patį ventiliacijos šachtos galą - ir tik tada suvokė, kad priešais jį plyti beribis išorinis pasaulis. Išminčius įsmeigė akis į vis labiau augantį dangaus skritulį, žingsniai vis labiau ir labiau lėtėjo, kol pagaliau jis visai sustojo. Alvinas prisiminė, kaip Alistra iš tos pačios vietos strimgalviais nudūmė atgal, ir suabejojo, ar pavyks įkalbėti Džeseraką žengti toliau.

- Juk aš teprašau tavęs tik pažiūrėti! - ėmė melsti jis. - Tau nereikės apleisti miesto! Tik pažiūrėti - juk tą tikrai pajėgsi.

Trumpo apsilankymo Airlėjuje metu Alvinas kartą matė motiną, kuri mokė savo kūdikį vaikščioti. Nejučia jis prisiminė tą reginį dabar, meilikaudamas ir viliodamas savo mokytoją eiti koridoriumi, drąsindamas už kiekvieną nenoromis žengtą žingsnelį. Džeserakas, priešingai nei Kedronas, anaiptol nebuvo bailys. Jis iš anksto ruošėsi grumtis su įdiegtu draudimu, bet tai buvo bergždžia kova. Kai pagaliau Alvinui pavyko nusivesti Džeseraką prie angos, iš kur atsivėrė niekuo neužstotas banguojančios dykumos kraštovaizdis, vaikinas buvo beveik taip pat nusiplūkęs, kaip ir senasis jo mokytojas.

Atsivėrusios scenos grožis, toks įdomus, toks keistas, kokio Džeserakui neteko matyti nei šiame, nei bet kuriame iš ankstesniųjų gyvenimų, pribloškė jį taip, kad, regis, užgožė net baimę. Džeseraką tiesiog pakerėjo didingas vilnijančių smėlio gūbrių ir tolimų senovinių kalvų reginys. Buvo vėlyva popietė - netrukus šiame krašte užslinks naktis, niekada nesilankanti Diaspare.

- Prašiau tavęs palydėti mane čionai, - Alvinas kalbėjo paskubomis, kone springdamas, tarsi iš nekantrumo nebetverdamas savame kailyje, - nes supratau, kad tu kaip niekas kitas esi nusipelnęs savo akimis išvysti, kur mane nuvedė mano kelionės. Norėjau, kad pamatytum dykumą, bet norėjau ir dar kai ko: kad būtum liudininkas ir paskui praneštum Tarybai, ką aš padariau.

Kaip jau sakiau Tarybai, aš parsigabenau šį robotą iš Lyso vildamasis, kad Centrinis Kompiuteris įstengs pralaužti jo prisiminimus kaustantį bloką, kurį labai seniai įdiegė žmogus, žinomas Mokytojo vardu. Centriniam Kompiuteriui tai pavyko - tik aš taip iki galo ir nesupratau, ką jis padarė. Dabar aš galiu naudotis visais šio mechanizmo prisiminimais, o taip pat ir tam tikrais, specialiai jam įdiegtais gebėjimais. Vieną jų kaip tik ir ketinu pritaikyti... Žiūrėk.

Paklusęs begarsiam įsakymui, kurį Džeserakas galėjo nebent nuspėti, robotas išskriejo pro tunelio angą, padidino greitį ir po akimirkos jau buvo virtęs tolimu metaliniu blyksniu saulėkaitoje. Nedideliame aukštyje jis skrido virš dykumos, virš persiliejančių tarsi sustingusios jūros bangos smėlio kopų. Džeserakui neliko abejonių: robotas kažko ieško, bet ko - šito senasis mokytojas nevaliojo įspėti.

Staiga žaižaruojanti kibirkštėlė švystelėjo aukštyn ir pakibo ore per gerą tūkstantį pėdų virš dykumos. Tuo pat metu Alvinui išsiveržė pasitenkinimo ir palengvėjimo atodūsis. Jis sviedė trumpą žvilgsnį į Džeseraką, tarsi sakydamas: "Na štai!"

Nežinodamas, ko laukti, Džeserakas iš pradžių nepastebėjo jokių pokyčių. Bet paskui - jis vos įstengė patikėti savo akimis - išvydo, kad nuo dykumos paviršiaus palengva kyla dulkių debesis.

Nieko negali būti baisiau už judėjimą ten, kur nebeturėtų būti jokio judėjimo, tačiau Džeserakas, regėdamas atsiveriant smėlio kopas, jau nebepajėgė jausti nei nuostabos, nei baimės. Po dykumos stogu kažkas judėjo - tarsi iš miego bundantis milžinas; netrukus Džeserako ausis pasiekė skylančios žemės grumėjimas ir gailus klyksmas neįveikiamos jėgos aižomų uolų. Staiga trykštelėjo smėlio fontanas, akimoju iškilęs bent kelis šimtus pėdų virš dykumos, ir žemės paviršių kuriam laikui užstojo neperregimas smėlio debesis.

Lėtai, lėtai dulkės vėl ėmė leistis į dantytą žaizdą, išplėštą dykumos veide. Tačiau ir Džeserako, ir Alvino žvilgsniai taip ir liko prikaustyti prie padangės, kurioje dar ką tik sklandė vienas vienintelis robotas. Pagaliau Džeserakas suprato, kodėl Alvinas taip abejingai reagavo į Tarybos sprendimą, kodėl neparodė jokių jausmų išgirdęs, kad požeminis geležinkelis į Lysą uždarytas.

Nors žemių ir uolienų skraistė tebeužstojo vaizdą, bet neįstengė visiškai paslėpti išdidžių iš perplėštos dykumos kylančio laivo kontūrų. Džeserakui bežiūrint, laivas lėtai ėmė krypti jų pusėn, kol dėl pasikeitusio rakurso virto skrituliu, kuris tingiai, neskubėdamas, ėmė plėstis.

Alvinas prašneko paskubomis, tarsi stokodamas laiko:

- Šis robotas buvo specialiai suprojektuotas Mokytojo palydovu ir tarnu, bet pagrindinė jo funkcija - valdyti šį laivą. Prieš iškeliaudami į Lysą, jie nusileido Diasparo kosmouoste, kurį jau senų senovėje palaidojo smėlynai. Jau tais laikais kosmouostas tikriausiai buvo beveik apleistas; manau, Mokytojo laivas buvo vienas paskutiniųjų, pasiekusių Žemę. Kurį laiką jie gyveno Diaspare, o paskui išvyko į Šelmiraną - kelias tada tikriausiai tebebuvo atviras. Mokytojui taip ir nebeprireikė laivo, tad šis ir laukė, šimtmečių šimtmečius, užklotas smėlio klodais. Kaip patį Diasparą, kaip šitą robotą - kaip ir visa kita, ką praeities statytojai manė esant išties svarbu - šį laivą nuo dūlėjimo apsaugojo jo paties amžinybės grandinės. Kol nenutrūks energijos tiekimas, šiam laivui nepakenks šimtmečiai, jo neįmanoma sunaikinti; jo atminties ląstelėse saugomas atvaizdas niekada neišbluks, o tasai atvaizdas ir kontroliuoja fizinę struktūrą.

Laivas visai priartėjo - valdantis robotas sklandžiai vairavo jį link bokšto. Džeserakas išvydo, kad laivas - maždaug šimto pėdų ilgio, į abu galus siaurėjąs. Langų ar kitokių angų nesimatė, tačiau jas galėjo dengti korpusą apkibęs žemių sluoksnis.

Staiga į juos siūbtelėjo grumstų srautas - korpuso sekcija prasižiojo, ir Džeserakas įžiūrėjo nedidelį tuščią kambarėlį su dar vieneriomis durimis tolimojoje sienoje. Laivas pakibo per pėdą nuo ventiliacijos šachtos angos, prie kurios priartėjo lėtai ir atsargiai, tarsi gyvas jautrus padaras.

- Sudie, Džeserakai, - ištarė Alvinas. - Aš nebegaliu grįžti į Diasparą atsisveikinti su draugais: gal padarysi man šią paslaugą? Pasakyk Eristonui ir Etanijai, kad aš greitai grįšiu, o jeigu ne - mano vardu padėkok jiems už viską, ką yra man padarę. Aš nuoširdžiai dėkingas ir tau, nors abejoju, ar šitaip, tavo manymu, turėčiau pritaikyti tavo pamokas.

O kalbant apie Tarybą... Ką gi, pasakyk jiems, kad kartą at-

verto kelio nebeįmanoma uždaryti paprasčiausiu nuosprendžiu.

Laivas tuoj pat pavirto juoda dėme mėlyno dangaus fone; dar akimirka - ir jis visai išnyko Džeserakui iš akių. Jis taip ir nesuspėjo įžiūrėti nutolstančio laivo, tačiau netrukus jį pasiekė iš dangaus sklindantis garsas, žadinantis tokią pagarbią baimę, kaip joks kitas iš žmogaus sukurtų garsų - duslus grumėjimas oro, mylia po mylios smengančio į danguje staiga pragręžto tunelio vakuumą.

Netgi tada, kai dykuma sugėrė paskutiniuosius aidus, Džeserakas nekrustelėjo iš vietos. Jis mąstė apie iškeliavusį berniuką - jam Alvinas per amžius išliks vaiku, vieninteliu, užgimusiu Diaspare po to, kai, jau neatmenamais laikais, buvo suardytas natūralus gimimų ir mirčių ciklas. Alvinas, mąstė Džeserakas, niekada nesuaugs, ištisa Visata jam per amžius tebus tik žaislas, masinanti paslaptis, kurią taip knieti narstyti savo paties malonumui. O šitaip žaisdamas jis aptiko neįtikėtiną, grėsmingą ginklą, galintį sunaikinti visa, kas liko iš žmonių civilizacijos - bet nesvarbu, kokios būtų pasekmės, jam tai vis tiek liks žaidimu.

Saulė jau grimzdo už horizonto, Džeseraką smelkė šaltas dykumos vėjas. Bet jis vis dar laukė, be paliovos slopindamas kaustančią baimę, - ir pagaliau, pirmą sykį gyvenime, išvydo žvaigždes.

18

Net Diaspare Alvinui retai kada tekdavo matyti tokią prabangą, kokia atsivėrė prieš jo akis, kai į šalį nuslydo vidinės oro šliuzo durys. Kad ir koks buvo visais kitais atžvilgiais, asketu Mokytojo tikrai nepavadinsi. Tik šiek tiek vėliau Alvinui dingtelėjo, kad prašmatniai įrengtas laivas galbūt ir nebyloja apie ekstravagantišką jo tuštybę - juk šis uždaras pasaulėlis šitaip ilgai buvo vieninteliai Mokytojo namai begalinėse klajonėse tarp žvaigždžių.

Niekur nesimatė visiškai jokio valdymo pulto, tiktai didžiulis ovalus ekranas, užimantis visą galinę sieną, bylojo, kad čia - ne paprasčiausias kambarys. Priešais ekraną pusapskritimiu stovėjo trys žemos sofos; likusiąją kabinos dalį užpildė du ne-

dideli staliukai ir keletas minkštų krėslų, kai kurie jų - akivaizdžiai pritaikyti sėdėti ne žmonėms.

Pagaliau patogiai įsitaisęs priešais ekraną, Alvinas ūmai susizgribo apsidairyti roboto ir gerokai nustebo, niekur jo nematydamas. Bet paskui surado: robotas buvo įsitaisęs nišoje po išlenktomis lubomis. Jis atvedė Mokytojo laivą per kosmoso platybes iki Žemės, o paskui, kaip ištikimas tarnas, nusekė paskui Mokytoją į Lysą. O dabar, tarsi nė nebūtų praslinkę nesuskaičiuojami šimtmečiai, robotas vėl buvo visiškai pasiruošęs eiti senąsias savo pareigas.

Alvinas pasiuntė bandomąjį įsakymą, ir didžiulis ekranas sumirguliavęs atgijo. Jame išryškėjo Loreinos Bokštas - keistai sutrumpėjęs ir tarsi parverstas ant šono. Toliau eksperimentuodamas jis išvydo dangų, paskui - miestą, paskui - beribę dykumą. Vaizdas buvo tobulai, beveik netikroviškai ryškus, tačiau, atrodo, nė kiek nepadidintas. Alvinas išbandė visokiu nuorodų variantus, kol pagaliau įstengė išsikviesti pageidaujamą vaizdą; tada pasijuto esąs jau pasirengęs kelionei.

- Skriskime į Lysą.

Įsakymas buvo visai paprastas. Bet, dingtelėjo Alvinui, kaip laivas nugabens jį į paskirties vietą, jeigu pats vaikinas nenutuokia net krypties? Anksčiau Alvinas apie tai nesusimąstė, tačiau tokia mintis nespėjo net galutinai susiformuoti, o laivas jau didžiuliu greičiu nušvilpė virš dykumos. Vaikinas tik gūžtelėjo pečiais, džiugiai pripažindamas, kad jo tarnai kur kas išmintingesni už jį patį.

Ekrane skriejančio kraštovaizdžio mastelį perprasti buvo sunku, tačiau Alvinas numanė kas minutę įveikiąs daugelio mylių atstumą. Nelabai tenutolus nuo miesto, žemės paviršiaus spalva staiga pasikeitė, virto blausiai pilkšva, ir Alvinas sumojo skrendąs virš vieno iš senų senovėje išdžiūvusių vandenynų dugno. Matyt, andai Diasparas stūksojo beveik pačiame pajūryje, tačiau net seniausiuose įrašuose nepasitaikė nė menkiausių užuominų apie jūrą. Nors miestas buvo ir labai senas, vandenynas, ko gero, išdžiūvo dar prieš jo įkūrimą.

Nuskriejus kelis šimtus mylių, žemės paviršius gerokai pakilo gana aukštu skardžiu ir toliau vėl nusidriekė lyguma. Kartą Alvinas liepė laivui stabtelėti - apačioje jis išvydo keistą susikryžiuojančių linijų ornamentą, užklotą stora smėlio antklode.

Valandėlei šis reginys Alviną suglumino, bet paskui jis sumojo žvelgiąs į kažkokio jau seniai užmiršto miesto liekanas. Ilgai Alvinas čia neužsibuvo - jam sugrudo širdis pagalvojus, kad milijardai kadaise Žemėje gyvenusių žmonių nepaliko jokio kito pėdsako, tiktai štai tokias raukšles smėlyje.

Lygut lygutėlė horizonto linija pagaliau ėmė trūkinėti, virsdama dantyta kalnagūbrio viršūnių briauna; laivas priartėjo prie kalnų beveik iš karto, vos Alvinas juos pastebėjo. Bet dabar jis jau mažino greitį, bene šimto mylių ilgumo lanku artėdamas prie žemės paviršiaus. Ir štai - prieš akis nusidriekė Lysas; tankiais miškais žaliuojantis, vingiuotomis upėmis išraižytas kraštovaizdis alsavo tokiu neprilygstamu žavesiu, kad Alvinas valandėlei sustabdė laivą, tiesiog nepajėgdamas atsigrožėti reginiu. Rytuose kraštą gaubė sutemos, didžiuliai ežerai tarytum plūduriavo ore lyg tamsos, juodesnės už naktį, skiautės. Tačiau saulėlydžio pusėje siūbuojantys vandenys tebekibirkščiavo šviesa, žioruodami tokiais atspalviais, kokių Alvinas anksčiau net neįsivaizdavo.

Aptikti Airlėjų nebuvo sunku - čia Alvinui pasisekė, nes robotas jau nebegalėjo rodyti kelio. Alvinas tai numatė ir net šiek tiek apsidžiaugė patyręs, kad roboto galimybės - vis dėlto ne beribės. Mechanizmas tikriausiai nė girdėt nebuvo girdėjęs apie tokį kaimą, tad ir atminties grandinėse nebuvo informacijos, kur jis yra.

Šiek tiek paeksperimentavęs, Alvinas sėkmingai nutupdė laivą ant tos pačios kalvos, nuo kurios pirmąsyk pažvelgė į Lysą. Valdyti laivą nebuvo labai sunku: Alvinui pakakdavo suformuluoti pageidavimus, o techninėmis smulkmenomis pasirūpindavo robotas. Vaikinas numanė, kad robotas tikriausiai nekreiptų dėmesio į pavojingus arba tokius, kurių neįmanoma įvykdyti, įsakymus, bet jis ir neketino nurodinėti ko nors panašaus be būtino reikalo. Alvinas neabejojo, kad jo atvykstant niekas nepastebėjo. Tai buvo gana svarbu - mat jis visai nepageidavo dar kartą įsivelti į mentalinę dvikovą su Seranise. Nors Alvinas kol kas nė pats dorai nesuvokė savo planų, vis dėlto neketino niekuo rizikuoti tol, kol neužmegs draugiškų ryšių. Robotas puikiausiai atstos jam pasiuntinį, o pats Alvinas tuo tarpu galėjo saugiai likti laive.

Pakeliui į Airlėjų jis nesutiko nė gyvos dvasios. Alvinas pa-

tyrė iš tiesų keistą įspūdį, ramiai sėdėdamas laive, bet tuo pat metu be jokių pastangų žvilgsniu slysdamas pažįstamu taku, ausyse girdėdamas miško šnaresius. Jis vis dar neįstengė visiškai susitapatinti su robotu ir valdydamas jį tebejautė nemenką įtampą.

Kol jis pasiekė Airlėjų, sutemos visai sutirštėjo, kaimo namukai plūduriavo šviesos ežerėliuose. Alvinas stengėsi laikytis šešėliuose ir neaptiktas nusigavo beveik iki pat Seranisės namų. Staiga pasigirdo piktas laibas dūzgimas, regėjimo lauką užklojo plevenantys sparnai. Šitaip užpultas Alvinas nejučia susigūžė, bet tuoj pat susizgribo, kas galėjo nutikti. Juk tai Krifas, dar kartą pademonstravęs pasipiktinimą padaru, kuris skraido, nors neturi sparnų.

Nenorėdamas sužeisti to gražaus, bet kvailo sutvėrimo, Alvinas sustabdė robotą ir nurodė pagal galimybes kęsti smūgius, regis, žyrančius ant jo iš visų pusių. Nors pats Alvinas patogiai sėdėjo už geros mylios nuo įvykio vietos, tačiau nesusilaikė nekrūpčiojęs ir nuoširdžiai apsidžiaugė, kai Hilvaras išlindo laukan pasižiūrėti, kas atsitiko.

Išvydęs šeimininką, Krifas pasitraukė, vis dar nesiliaudamas grėsmingai dūgzti. Pagaliau stojo tyla; valandėlę Hilvaras tiesiog stovėjo ir žvelgė į robotą. Paskui nusišypsojo.

- Sveikas, Alvinai, - ištarė. - Džiaugiuosi, kad grįžai. O gal tebesi Diaspare?

Jau ne pirmą kartą Alvinas, ne be krislo pavydo, liko sužavėtas savo bičiulio mąstymo greičiu ir tikslumu.

- Ne, - atsakė jis, pats stebėdamasis, kaip aiškiai robotas atkartoja jo balsą. - Aš - Airlėjuje, nelabai toli nuo tavęs. Bet kol kas čia ir liksiu.

Hilvaras nusijuokė.

- Manding, elgiesi visai teisingai. Seranisė tau atleido, bet Asamblėja... ką gi, tai - kitas reikalas. Kaip tik šiuo metu čia vyksta pasitarimas; Airlėjuje - bene pirmą kartą.

- Ar nori pasakyti, - paklausė Alvinas, - kad jūsų tarėjai susirinko iš tikrųjų? Maniau, kad jums, apdovanotiems šitokiomis telepatinėmis galiomis, susitikinėti nė nereikia...

- Tavo tiesa, tokie susitikimai įvyksta labai retai, bet kartais jie pageidautini. Aš pats gerai nežinau krizės pobūdžio, bet galiu pasakyti tiek, kad trys Senatoriai jau čia, o kitų laukiama

netrukus atvykstant.

Alvinas neištvėrė nešyptelėjęs: įvykiai čia idealiai atspindėjo įvykius Diaspare. Atrodė, kad jis, nesvarbu kur eitų, paskui save palieka nerimo ir baimės pėdsaką.

- Manau, kad man derėtų pasišnekėti su ta jūsų Asambléja, - pasakė jis. - Jei tik įmanoma užtikrinti man saugumą.

- Tau bus visiškai saugu ateiti čia pačiam, jei Asambléja pažadės net nemėginti užvaldyti tavo sąmonės, - pasakė Hilvaras. - Priešingu atveju, tavim dėtas, aš nesijudinčiau iš vietos. Pristatysiu Senatoriams tavąjį robotą, nors abejoju, ar kas apsidžiaugs, jį išvydęs.

Alvinas nusekė paskui Hilvarą į pastatą, jį apėmė aštrus, bet apgaulingai džiugus jaudulys. Jo laukė susitikimas su Lyso valdytojais, šįsyk - jau lygiomis teisėmis; malonu buvo žinoti, kad dabar jis, Alvinas - padėties viešpats, kad jis valdo tokias galias, kurių nė pats dorai nesupranta.

Pasitarimų salės durys buvo užrakintos, ir Hilvarui anaiptol ne iš karto pavyko ką nors prisišaukti. Atrodė, kad Senatorių sąmonės taip užimtos ginčais ir svarstymais, kad į jas buvo ne taip lengva prasismelkti. Galų gale kambario sienos tarsi nenoromis nuslydo į šalis, ir Alvinas įstūmė savąjį robotą vidun.

Išvydę oru artyn plaukiantį robotą, trys Senatoriai taip ir sustingo vietose, tačiau Seranisės veidu šmėkštelėjo tik vos pastebimas nuostabos šešėlis. Galbūt Hilvaras perspėjo ją iš anksto, o gal ji ir pati numanė, kad Alvinas anksčiau ar vėliau sugrįš.

- Labas vakaras, - mandagiai pasisveikino jis, tarsi toks įžūlus įsibrovimas būtų natūraliausias dalykas pasaulyje. - Aš nutariau sugrįžti.

Jų apstulbimas pranoko bet kokius Alvino lūkesčius. Vienas Senatorių - dar jaunyvas, bet jau gerokai pražilęs žmogus - atsitokėjo pirmasis.

- Kaip tu čia patekai? - kvėptelėjo jis.

Alvinui nekilo abejonių, kodėl jie šitaip apstulbo. Lysiečiai tikriausiai pasielgė lygiai taip pat, kaip ir Diasparo gyventojai - savajame gale išjungė požeminį geležinkelį.

- Paprasčiausiai - taip pat, kaip ir aną kartą, - atsakė Alvinas, neatsispirdamas pagundai šiek tiek pasismaginti jų sąskaita.

Du Senatoriai įdėmiai sužiuro į trečiąjį, kuris tik bejėgiškai skėstelėjo rankomis. Tada vėl prašneko tas pats jaunyvas Senatorius.

- Ir tu nesusidūrei su jokiais... sunkumais? - paklausė.

- Visiškai jokiais, - atsakė Alvinas, nutaręs dar labiau juos sugluminti. Plika akimi matėsi, kad jam pavyko.

- Aš sugrįžau savo noru, laisva valia, - tęsė jis, - ir turiu pranešti jums kai ką svarbaus. Vis dėlto, kadangi aną kartą mes lyg ir šiek tiek nesutarėme, kol kas aš esu linkęs jums nesirodyti. O jei ateičiau asmeniškai - ar pažadate jokiu atveju nebemėginti sukaustyti mano judesių?

Atsakymo teko valandėlę palaukti; kažin, spėliojo Alvinas, kokiomis mintimis jie dabar be garso keičiasi? Galų gale visų vardu prabilo Seranisė:

- Mes tikrai nebemėginsime tavęs užvaldyti, nors kažin ar galima tvirtinti, kad anąsyk mums tai pavyko.

- Puiku, - atsakė Alvinas. - Ateisiu į Airlėjų kaip įmanydamas sparčiau.

Jis palaukė, kol grįš robotas; paskui labai smulkiai išdėstė nurodymus ir pareikalavo, kad mechanizmas juos pakartotų. Alvinas lyg ir neabejojo, kad Seranisė nelaužys duoto žodžio, bet dėl viso pikto nusprendė pasiruošti ir atsarginį kelią atsitraukimui.

Jis išlipo iš laivo; tuojau pat šliuzas be garso užsivėrė. Po akimirkos pasigirdo prislopintas šnypštimas, primenąs ilgą nuostabos atodūsį - tai prasiskyrė oras, praleisdamas kylantį laivą. Akimirką tamsus šešėlis užstojo žvaigždes, ir čia pat laivas išnyko.

Tik likęs vienas Alvinas susizgribo šiek tiek apsiskaičiavęs - nedidelė, bet erzinanti klaida, viena iš tokių, kokios kitąsyk sugriauna kruopščiausiai parengtus planus. Alvinas užmiršo, kad roboto juslės gerokai aštresnės už jo, be to, visai nesitikėjo, kad nakties tamsa šitokia tiršta. Bent keliskart Alvinas pasijuto beviltiškai išklydęs iš kelio, antra tiek kartų tik per plauką kaktomuša neatsitrenkė į medį. Miške buvo tamsu nors į akį durk; kartą iš krūmokšnių sąžalynų prie pat Alvino išniro kažkoks gana stambus gyvis. Vos girdimai sutreškėjo šakelės, ir Alvinas išvydo dvi smaragdines akis, dėbsančias į jį maždaug

iš juosmens aukščio. Jis tyliai pakalbino gyvūną, ir čia pat jo ranką perbraukė neįtikėtino ilgio liežuvis. Dar akimirka - ir tvirtas kūnas meiliai pasitrynė į jį, o po to be garso išnyko. Alvinas net nenutuokė, kas tai galėjo būti.

Galų gale pro medžius prasismelkė kaimelio šviesos, tačiau Alvinui kelrodžio jau nebereikėjo - takas po kojomis pavirto blausiai mėlynos šviesos upe. Alvinas žengė švytinčių samanų kilimu, palikdamas jame tamsų pėdsaką, kuris, jam praėjus, palengva blanko. Tas nuostabus reginys stačiai kerėjo; Alvinas neatsispyrė pagundai stabtelėti ir išsirauti kuokštelį keistųjų samanų. Jo delne jos švietė bent kelias minutes, kol pagaliau švytėjimas visai užgeso.

Hilvaras lyg ir antrą kartą pasitiko jį prie namų ir antrą kartą pristatė Seranisei bei Senatoriams. Šie sutiko jį atsargiai, tarsi nenoromis jausdami šiokią tokią pagarbą. Jeigu jiems ir parūpo, kur pradingo robotas, Alvinas nesiėmė nieko aiškinti.

- Labai atsiprašau, kad turėjau palikti jūsų šalį tokiu neoriu būdu, - prašneko jis. - Jeigu jums įdomu, pasakysiu, jog ištrūkti iš Diasparo man buvo ne ką lengviau. - Jis luktelėjo, kad pastaroji frazė kaip reikiant prasismelktų į jų smegenis, o tada skubiai pridūrė: - Aš papasakojau saviškiams apie Lysą viską - kaip įmanydamas stengiausi, kad jie susidarytų kuo palankesnę nuomonę. Tačiau Diasparo gyventojai nenori apie jus net girdėti. Nepaisant mano pasakojimo, jie linkę kaip įmanydami vengti menkesnės kultūros užkrato.

Jis pasimėgaudamas stebėjo Senatorių reakcijas, netgi mandagioji Seranisė, išgirdusi jo žodžius, plykstelėjo raudoniu. Jeigu pavyktų bent jau sukiršinti Lysą su Diasparu, vylėsi Alvinas, pusė tikslo būtų pasiekta. Jei ir vieni, ir kiti įsigeistų trūks plyš įrodyti savojo gyvenimo būdo pranašumą, juos skiriantys barjerai anksčiau ar vėliau neišvengiamai subyrėtų.

- Kodėl tu sugrįžai į Lysą? - paklausė Seranisė.

- Todėl, kad noriu įtikinti jus, lygiai kaip ir Diasparo žmones, kad jūs klystate - ir vieni, ir kiti. - Alvinas nesiryžo paminėti antrosios priežasties: Lyse gyveno jo vienintelis draugas, kuriuo jis galėjo visiškai pasikliauti ir kurio pagalbos jam reikėjo.

Senatoriai tebetylėjo, laukdami, ką jis dar pasakys; Alvinas žinojo, kad jų akimis žvalgosi ir jų ausimis klausosi dar dauge-

lis iš čia neregimų protų. Jis, Alvinas, buvo Diasparo atstovas, ir visas Lysas susidarys apie jį nuomonę iš to, ką jis pasakys. Alviną prislėgė didžiulė atsakomybė, jis pasijuto jos kone gniuždomas. Kruopščiai surikiavęs mintis, vaikinas vėl prašneko.

Kalbėjo apie Diasparą. Vaizdavo miestą tokį, kokį regėjo paskutinį kartą: prisiglaudusį prie dykumos krūtinės, spindintį dangaus fone didingais bokštais tarsi sučiuptomis vaivorykštėmis. Savo atminties lobyne jis iškapstė senovinių, Diasparą šlovinančių giesmių, kurias sukūrė senovės poetai, jis pasakojo apie daugybę žmonių, visą gyvenimą skyrusių miesto grožio tobulinimui. Niekas ir niekad nevaliotų išsemti visų miesto stebuklų, kad ir kaip ilgai gyventų - kad ir kiek būtum patyręs, visada galėsi rasti ką nors nauja. Nemažą pasakojimo dalį jis skyrė tų nuostabių dalykų, kuriuos sukūrė Diasparo žmonės, vaizdavimui; jis labai stengėsi, kad klausytojai bent akies krašteliu įstengtų išvysti tas grožybes, kurias senovės menininkai sukūrė amžinam kitų džiaugsmui. Su šiokiu tokiu ilgesiu jis išsitarė, kad Diasparo muzika, ko gero, buvo paskutinis garsas, pasiųstas iš Žemės į žvaigždes.

Senatoriai nepertraukinėdami, neklausinėdami išklausė jo pasakojimą iki galo. Kai pagaliau užbaigė, buvo jau labai vėlu, o Alvinas jautėsi toks pavargęs kaip dar niekada gyvenime. Ilgos dienos įtampa ir jaudulys galutinai jį priveikė, ir vaikinas nė pats nepajuto, kaip užmigo.

Pabudo jis nepažįstamame kambaryje ir tik po kelių minučių tesuvokė esąs nebe Diaspare. Drauge su atgyjančia sąmone jį ėmė semti šviesa, netrukus visą kambarį užliejo švelnūs ir vėsūs ryto saulės spinduliai, prasismelkiantys vidun pro staiga skaidriomis tapusias sienas. Alvinas tysojo vis dar maloniai tebesnūduriuodamas, bet atmintis jau ėmė gaivinti praėjusios dienos įvykius. Kažin, kokias jėgas jis išjudino šįsyk?

Tyliai melodingai skimbtelėjusi, viena sienų ūmai ėmė raukšlėtis, ir dar tokiu sudėtingu būdu, kad akis nespėjo sekti jos judėjimo. Pro atsivėrusią angą vidun įžengė Hilvaras; jis žvelgė į bičiulį tuo pat metu ir linksmai, ir kiek susirūpinęs.

- Dabar, kai jau pabudai, Alvinai, - prašneko jis, - gal pagaliau pasakysi man, kokie tavo ketinimai ir kaip tu sugebėjai grįžti čionai. Senatoriai kaip tik išvyksta prie požeminio gele-

žinkelio patikrinti jo būklės. Jie niekaip nesupranta, kokiu būdu juo pasinaudojai. Bet ar tikrai taip buvo?

Alvinas stryktelėjo iš lovos ir energingai pasirąžė.

- Vertėtų juos pasivyti, - pasakė. - Tegul negaišta laiko veltui. O kas dėl tavo klausimų... Netrukus aš tau pademonstruosiu atsakymus.

Trejetą Senatorių jie pasivijo beveik paežerėje; abi grupės kiek droviai pasisveikino. Tyrimų komiteto nariams nekilo abejonių, kad Alvinas žino, kur jie eina, tad šitaip netikėtai susitikę jie gerokai sutriko.

- Bijau, kad vakar vakare būsiu jus suklaidinęs, - linksmai prašneko Alvinas. - Aš atkeliavau į Lysą ne senuoju keliu, tad jūsų pastangos jį uždaryti buvo visai beprasmės. Tarp kitko, Diasparo Taryba irgi uždarė geležinkelį savajame gale - bet lygiai taip pat nesėkmingai.

Sutrikę Senatorių veidai bylote bylojo, kad jų smegenyse kits kitą veja įvairiausi tikėtini atsakymo variantai.

- Tai kaipgi tu atsidūrei čia? - paklausė vyresnysis. Jo akyse staiga blykstelėjo užgimstantis suvokimas: Alvinas suprato, kad Senatorius jau miglotai numano tiesą. Jis net pamanė, kad lysietis galbūt perprato tą įsakymą, kurį jis ką tik mintimis pasiuntė skrieti virš kalnų. Alvinas neatsakė, tik mostelėjo į šiaurinį dangų.

Pernelyg greitai, kad akis spėtų susekti, sidabrinės šviesos adata brūkštelėjo lanką virš kalnų, paskui save palikdama mylios ilgumo baltai įkaitusią juostą. Ji sustojo dvidešimties tūkstančių pėdų aukštyje virš Lyso. Sustojo staiga, o ne mažindama milžinišką greitį - nebuvo jokio lėto stabdymo. Vieną akimirką dar skriejęs švytintis taškas ūmai sustingo vietoje - žvilgsniai, sekę jo judėjimą, nuslydo dar per gerą ketvirtį dangaus skliauto, kol smegenys spėjo juos sulaikyti. Iš padangės ataidėjo kurtinantis, laivui praskriejus, suplakto oro griaudėjimas. Dar valandėlė - ir saulės šviesoje spindintis laivas sklandžiai nutūpė ant kalvos šimto jardų atstu.

Sunku pasakyti, kas apstulbo labiausiai, tačiau pirmasis atitoko Alvinas. Kol jie ėjo - tiesą sakant, protekine - link laivo, Alvinas spėjo nusistebėti, ar visada jis taip ir skraido - tarsi meteoritas. Tokia mintis šiek tiek glumino, nes, skrisdamas į Lysą, Alvinas išvis nejautė jokio judėjimo. Vis dėlto kur kas la-

biau stulbino tai, jog vos prieš parą ši įspūdinga mašina slypėjo po storu geležies kietumo uolienos klodu - išsiverždamas iš po dykumos stogo, laivas tebebuvo apkibęs uolų atplaišomis. Tik tada, kai pasiekė laivą ir gerokai nusvilo pirštus, neatsargiai prisilietęs korpuso, Alvinas suprato, kas atsitiko. Užpakalinėje laivo dalyje teberyškėjo purvo dėmės, tačiau aiškiai matėsi, kad uoliena išsilydžiusi į lavą. Laivą kaustantis luobas tiesiog ištirpo ir nutekėjo, atidengdamas neįtikėtinai tvirtą korpusą, visiškai atsparų ir laikui, ir bet kokioms gamtos jėgoms.

Pasiekęs atvirą liuką, Alvinas atsigręžė į tylinčius Senatorius; Hilvaras jau stovėjo greta jo. Kažin, ką jie apie tai mano? - dingtelėjo Alvinui. Jis žinojo, kad drauge su Senatoriais apie įvykį mąsto ir visas Lysas. Nors iš veidų išraiškų atrodė, jog to, ką regėjo akys, aprėpti mintimis jie tiesiog nepajėgia.

- Aš iškeliauju į Šelmiraną, - pranešė Alvinas. - Maždaug po valandos sugrįšiu į Airlėjų. Bet tai - dar tik pradžia. Kol manęs nebus, siūlau jums apsvarstyti vieną mintį.

Šis laivas - ne paprasta skraidyklė, kokiomis žmonės anais laikais keliaudavo oru Žemėje. Tai žvaigždėlaivis, ir netgi ne eilinis - jis vienas greičiausių iš visų, kada nors pastatytų. Jei norėsite sužinoti, iš kur aš jį ištraukiau, atsakymą rasite Diaspare. Bet jums patiems teks keliauti ten - Diasparas pas jus neatvyks niekada.

Žvilgtelėjęs į Hilvarą, Alvinas mostelėjo jam lipti į laivą. Hilvaras dvejojo tik akimirką - kol apžvelgė aplinkui plytinčius pažįstamus vaizdus. Paskui jis ryžtingai žengė į šliuzo kamerą.

Senatoriai stebėjo laivą tol, kol jis, dabar judėdamas gana lėtai - įveikti reikėjo visai nedidelį atstumą - dingo iš akių pietų pusėje. Paskui grupei vadovaujantis jaunyvas, bet gerokai pražilęs vyriškis filosofiškai gūžtelėjo pečiais ir atsigręžė į vieną saviškių.

- Tu visada priešindavaisi bet kokiems pokyčiams, net jeigu kai kurie jų ir pageidaudavo, - prašneko jis. - Iki šiol tu visada laimėdavai. Bet dabar nebeatrodo, kad kurios nors iš mūsų grupių lauktų palanki ateitis. Ir Lyse, ir Diaspare baigiasi ištisa epocha, ir mums dera kuo geriau tuo pasinaudoti.

- Bijau, kad tavo tiesa, - niauriai atsakė antrasis. - Pribrendo krizė, ir Alvinas žino, ką šneka, ragindamas mus vykti į Diasparą. Jie šiaip ar taip jau žino apie mus, tad slapstytis ne-

bėra jokios prasmės. Manau, turėtume užmegzti ryšį su ta giminingą mums rase - galbūt dabar ir jie bus labiau linkę bendrauti.

- Bet požeminis geležinkelis juk uždarytas abiejuose galuose!

- Savąjį mes galime atidaryti. Ilgai netruks, kol Diasparas paseks mūsų pavyzdžiu.

Senatorių - ir susirinkusių Airlėjuje, ir išsibarsčiusių po visą Lysą - sąmonės apsvarstė šį pasiūlymą, ir jis visiškai jiems nepatiko. Tačiau rasti alternatyvos irgi nepavyko.

Sėkla, kurią pasėjo Alvinas, sudygo ir suvešėjo gerokai anksčiau, nei jis galėjo tikėtis.

Kai jie pasiekė Šelmiraną, kalnus vis dar tebegaubė šešėlis. Iš aukštybių tvirtovės įduba atrodė tokia mažytė; sunku buvo patikėti, kad visos Žemės likimas kadaise priklausė nuo to nedidelio juodo skrituliuko.

Kai Alvinas nutupdė laivą tarp griuvėsių ežero pakrantėje, jo sielą vėl sustingdė tas nykus apleistumo pojūtis. Vaikinas atidarė šliuzą, ir į laivą prasismelkė visa ką čia gaubianti tyla. Hilvaras, skrydžio metu nė nepravėręs burnos, dabar tyliai paklausė:

- Kodėl tu sumanei dar kartą apsilankyti čia?

Alvinas atsakė ne iš karto. Prabilo tik tada, kai jie atsidūrė pačioje paežerėje:

- Norėjau, kad savo kailiu pajustum skrydį šiuo laivu. Be to, vyliausi, kad polipas gal bus įžengęs į naują gyvenimo ciklą. Jaučiuosi jam skolingas, norėjau papasakoti, ką pavyko atrasti.

- Tokiu atveju, - atsakė Hilvaras, - tau teks palūkėti. Grįžai gerokai, gerokai per anksti.

Panašiai Alvinas ir manė; galimybė vėl pabendrauti su polipu buvo labai nedidelė, tad jis ne itin nusivylė, jai subyrėjus. Ežero vandenys tyvuliavo visiškai ramūs, nebesigirdėjo to ritmingo pulsavimo, taip smarkiai nustebinusio bičiulius per pirmąjį apsilankymą čia. Alvinas atsiklaupė prie pat vandens ir užsižiūrėjo į tamsias, šaltas gelmes.

Po pat vandens paviršiumi šmižinėjo mažyčiai skaidrūs varpeliai, virpindami beveik neįžiūrimus čiuptuvėlius. Alvinas

kyštelėjo ranką į vandenį ir išsėmė vieną padarėlį. Ir tuoj pat riktelėjęs metė jį atgal - gyvis jam įgėlė.

Kada nors - gal po kelerių metų, o gal po kelių šimtmečių - šie smulkūs, nemąstantys drebutiniai sutvėrimai vėl susilies į visumą, ir didysis polipas atgims, jo prisiminimų nuotrupos susijungs ir vėl įsiplieks sąmonė. Kažin, kokia bus jo nuomonė apie visus Alvino atradimus? Visai tikėtina, kad, sužinojęs tiesą apie Mokytoją, jis anaiptol neapsidžiaugs. Gal net atsisakys susitaikyti su tuo, kad visi kantraus laukimo šimtmečiai praslinko tuščiai.

Bet ar tikrai? Nors ir polipas, ir robotas buvo giliai nugrimzdę iliuzijose, tačiau toks ilgas jų budėjimas galų gale subrandino vaisių. Lyg per stebuklą jie išsaugojo praeities žinias, kurios be jų tikriausiai būtų amžiams prarastos. Dabar jie pagaliau galės pailsėti, o jų tikėjimą ištiks ta pati lemtis, kuri ištiko ir milijonus kitų tikėjimų, kadaise laikiusių save amžinais.

19

Susimąstę, tylėdami bičiuliai patraukė atgal į laivą, ir netrukus apleista tvirtovė vėl virto tik tamsiu, tarp kalvų įsispraudusiu šešėliu. Ji greitai mažėjo, kol virto juoda akimi be voko, per amžius dėbsančia į erdvę, o paskui galutinai pasimetė plačioje Lyso panoramoje.

Alvinas nė piršto nepajudino, kad pasuktų laivą; šis vis kilo ir kilo aukštyn, kol prieš bičiulių akis atsivėrė visas Lysas - žalia salelė ochros spalvos jūroje. Alvinas dar nė karto nebuvo iškilęs šitaip aukštai; kai pagaliau jis sustabdė laivą, bičiuliai apačioje jau matė visą Žemės pjautuvą. Dabar Lysas buvo mažut mažutėlaitis - smaragdinė dėmelė rusvame dykumos fone, tačiau toli nuo jo, kone kitoje Žemės rutulio pusėje, tvykstelėjo kažkas kita - kažkas, žaižaruojantis visomis spalvomis tarsi briliantas. Pirmą kartą gyvenime Hilvaras savo akimis išvydo Diasparo miestą.

Ilgą laiką jie taip ir kybojo erdvėje, stebėdami, kaip po jais sukasi Žemės rutulys. Iš visų senovinių žmonijos galių kaip tik šitos Alvinas nė už ką negalėjo leisti prarasti. Jis karštai apgailestavo, kad tokio pasaulio, kokį matė dabar, negali parodyti Lyso ir Diasparo valdytojams.

- Hilvarai, - pagaliau prašneko jis, - kaip manai, ar tai, ką aš darau, - teisinga?

Klausimas Hilvarą nustebino - jis nė neįtarė, kokios abejonės kartais užgriūdavo jo draugą, be to, nieko nežinojo apie šio susitikimą su Centriniu Kompiuteriu bei jo pasekmes Alvino mąstymui. Į tokį klausimą ne taip jau lengva atsakyti bešališkai; kaip ir Kedronas, Hilvaras, nors gal ir ne taip pagrįstai, jautė, kad jo paties charakteris slopinamas. Jis liko bejėgis, įtrauktas į tą sūkurį, kurį Alvinas praeidamas paliko savo gyvenimo kelyje.

- Manau, kad tu elgiesi teisingai, - lėtai rinkdamasis žodžius prašneko Hilvaras. - Abi mūsų tautos pernelyg ilgai išbuvo atskirtos. - Bent jau šitai - tikrai tiesa, pamanė jis, nors ir žinojo, kad jausmai neišvengiamai paveikė jo nuomonę. Tačiau Alvinas vis dar nenurimo.

- Mane slegia dar viena problema, - kalbėjo jis išties prislėgtu balsu. - Tai - mūsų gyvenimų trukmės skirtumas. - Jis nieko daugiau nebepridūrė, bet ir vienas, ir kitas žinojo, apie ką galvoja antrasis.

- Aš irgi galvojau apie tai, - prisipažino Hilvaras. - Bet manau, kad, kai mūsų tautos vėl viena kitą pažins, ta problema kaip nors išsispręs. Neįmanoma, kad būtų teisūs ir vieni, ir kiti - jei mes gyvename per trumpai, tai jūs, be abejo - gerokai per ilgai. Tikriausiai galų gale susiformuos vienoks ar kitoks kompromisas.

Alvinas susimąstė. Iš tiesų viltis slypėjo kaip tik šitokiame kelyje, tačiau pereinamieji amžiai neišvengiamai bus labai sunkūs. Jis vėl prisiminė kartėlio kupinus Seranisės žodžius: *"Tačiau ateis toks metas, kai ir jis, ir aš būsime mirę prieš šimtmečius, o tu ir tada dar tebebūsi jaunuolis."* Ką gi, tegul bus taip; jis jau kaip nors susitaikys su sąlygomis. Netgi Diaspare bet kokią draugystę temdė toks pat šešėlis: galų gale nelieka skirtumo, kada ji nutrūks: po šimto ar po milijono metų.

Alvinas žinojo - buvo visiškai tvirtai įsitikinęs, nors ir negalėjo logiškai pagrįsti - kad rasės gerovė bus pasmerkta neišvengiamai pražūčiai, jei šios dvi kultūros nesusilies, o tokio masto reikaluose asmeninė laimė netenka reikšmės. Alvinas pabandė pažvelgti į žmoniją kaip į kažką daugiau nei vien gyvą savo asmeninio gyvenimo foną ir nė nemirktelėjęs patylomis

susitaikė su tuo, kad dėl savo pasirinkimo anksčiau ar vėliau pasijus nelaimingas.

Apačioje savo amžinuoju ratu sukosi pasaulis. Jausdamas bičiulio nuotaiką, Hilvaras tylėjo, kol pagaliau tylą nutraukė pats Alvinas.

- Pirmąsyk išvykdamas iš Diasparo, - prašneko jis, - nė nenumaniau, ką galiu atrasti. Tuo metu man būtų visiškai pakakę, netgi daugiau, nei pakakę, vien tiktai Lyso. Bet dabar visa kas Žemėje atrodo taip smulku, taip nesvarbu. Kiekvienas atradimas sukeldavo vis keblesnius klausimus, atverdavo vis platesnius horizontus. Kažin, kuo visa tai baigsis?..

Hilvaras kaip gyvas neregėjo Alvino tokio susimąsčiusio ir nenorėjo pertraukti jo monologo. Per pastarąsias kelias minutes jis sužinojo apie draugą neįtikėtinai daug.

- Robotas sakė man, - tęsė Alvinas, - kad šis laivas gali nuskrieti į Septynias Saules, kelionėje nesugaišdamas nė paros. Kaip manai, ar aš turėčiau ten keliauti?

- O kaip tu manai - ar aš įstengčiau tave sulaikyti? - klausimu į klausimą atsakė Hilvaras.

Alvinas nusišypsojo.

- Tai ne atsakymas, - pareiškė jis. - Kas žino, ką galima aptikti ten, tolimame kosmose? Net jei Įsibrovėliai ir tikrai apleido mūsų Visatą, galbūt ten esama kokių nors kitų protų, nusiteikusių žmogaus atžvilgiu anaiptol ne draugiškai?

- Kodėl jų turėtų būti? - nesutiko Hilvaras. - Šiuo klausimu mūsų filosofai ginčijasi jau ištisus šimtmečius. Iš tiesų protinga rasė neturėtų būti nedraugiškai nusiteikusi.

- O kaip Įsibrovėliai?..

- Taip, pripažįstu, kad jie - neatskleista paslaptis. Tačiau jeigu jie tikrai tokie ydingi ir nuožmūs, tikriausiai patys jau seniai bus susinaikinę. O jeigu ir ne... - Hilvaras mostelėjo į apačioje nusidriekusią begalinę dykumą. - Kadaise mes valdėme Imperiją. O ką vertingo turime dabar, ko jie galėtų gviešitis?

Alvinas šiek tiek nustebo, kad kito žmogaus požiūris gali šitaip sutapti su jo paties.

- Ar taip mano visi taviškiai? - paklausė jis.

- Tik mažuma. Eilinis lysietis nė nesusimąsto apie tokius dalykus, bet paklaustas tikriausiai pasakytų, kad, jei Įsibrovėliai būtų tikrai norėję sunaikinti Žemę, taip būtų ir padarę jau

prieš daugybę amžių. Nemanau, kad kas nors iš tikrųjų jų bijotų.

- Diaspare viešpatauja kitokia nuomonė, - pasakė Alvinas. - Manoji tauta - nepataisomi bailiai. Juos apima siaubas vien pagalvojus apie išvykimą iš miesto. Visiškai nenumanau, kas atsitiks, kai jie sužinos, kad aš aptikau žvaigždėlaivį. Manau, Džeserakas jau bus pranešęs apie tai Tarybai, ir man labai knieti sužinoti jų reakciją.

- Tai galiu pasakyti aš. Jie ruošiasi sutikti pirmąją Lyso delegaciją. Seranisė ką tik man pranešė apie tai.

Alvinas vėl pažvelgė į ekraną. Atstumą tarp Lyso ir Diasparo jis aprėpė vienu žvilgsniu. Nors vienas Alvino tikslų buvo jau pasiektas, dabar tai nebeatrodė labai svarbu. Vis dėlto Alvinas nuoširdžiai apsidžiaugė: be jokios abejonės, visiškos izoliacijos amžiams atėjo galas.

Žinia, kad tai, ką anksčiau laikė savo misija, jam pavyko, iššlavė paskutines Alvino abejones. Čia, Žemėje, tikslą jis pasiekė kur kas greičiau ir sėkmingiau, nei drįso tikėtis. O dabar priešais jį vėrėsi kelias į galbūt paskutinį ir neabejotinai - patį didžiausią nuotykį.

- Ar keliausi su manim, Hilvarai? - paklausė Alvinas, puikiai suprasdamas, ką siūlo draugui.

Hilvaras tvirtai pažvelgė į jį.

- Nevertėjo nė klausti, Alvinai, - atsakė. - Aš jau pranešiau Seranisei ir visiems savo draugams, kad išvykstu su tavim - pranešiau gal prieš valandą.

Jie buvo jau labai aukštai, kai Alvinas perdavė robotui paskutiniuosius nurodymus. Laivas pakibo vietoje; Žemę nuo jų skyrė maždaug tūkstantis mylių, ji užpildė beveik visą dangų. Iš aukštybių planeta anaiptol neatrodė patraukli ar viliojanti; Alvinas net pagalvojo: kažin, ar daug būta tokių laivų, kurie kadaise stabtelėdavo čia valandėlei, o paskui, taip ir nenusileidę, vėl skriedavo savais keliais?

Kurį laiką laivas akivaizdžiai nejudėjo iš vietos - atrodė, kad robotas tikrina prietaisus bei elektros grandines, nenaudotus jau šitiek geologinių amžių. Paskui pasigirdo kažkoks silpnas ūžimas - Alvinas pirmąsyk išgirdo tokį garsą, skleidžiamą mašinos. Tai buvo tylus zvimbimas, palaipsniui, oktava po

oktavos vis labiau aukštėjantis, kol pasiekė girdimumo ribą ir ištirpo. Bičiuliai taip ir nepajuto jokio pokyčio, kai laivas pajudėjo, tik žvaigždės ekrane ūmai ėmė slinkti. Paskui pasirodė Žemė, nusirito už ekrano ribų, vėl pasirodė, tik šįsyk - regima kiek kitu rakursu. Laivas "uostinėjo" - siūbavo erdvėje lyg kompaso rodyklė, galų gale nukrypstanti į šiaurę. Kelias minutes dangaus skliautas sukiojosi į visas puses, kol pagaliau laivas nurimo, nusmailintą priekigalį nukreipęs į žvaigždes.

Dabar ekrano centre visu grožiu švytėjo įvairiaspalvis Septynių Saulių žiedas. Tebesimatė ir Žemės kraštelis - tamsus pusskritulis, saulėlydžio auksu ir purpuru švytinčiais pakraščiais. Vyko kažkas, ko Alvinas puikiai žinojo nepajėgsiąs suvokti - tai pranoko bet kokios jo patirties ribas. Jis laukė, pirštais tvirtai įsikibęs krėslo; slinko sekundės, ekrane švytėjo Septynios Saulės.

Klausos nepasiekė joks garsas, bičiuliai pajuto staigų trūktelėjimą, nuo kurio lyg ir sumirguliavo akyse, o Žemė staiga dingo iš ekrano, tarsi ją būtų nušlavusi kažkokia milžiniška ranka. Jie liko vieni kosminėje erdvėje - vieni su žvaigždėmis ir keistai susitraukusia saule. Žemė išnyko tarsi nė būt nebuvusi.

Dar vienas trūktelėjimas - ir dabar jau pasigirdo kažkoks vos juntamas garsas, tarsi generatoriai pagaliau imtų naudoti šiek tiek ženklesnę neįtikėtinos savo galios dalelę. Akimirką atrodė, kad nieko neatsitiko, bet paskui Alvinas pastebėjo, kad išnyko ir pati saulė, o žvaigždės lėtai slenka pro šalį. Jis dar grįžtelėjo atgal ir išvydo - tuštumą. Už nugaros likęs dangaus skliautas visai užgeso, galutinai užtemdytas nakties. Alvinas išvydo, kaip į tą juodumą krinta žvaigždės, krinta ir tuojau pat išnyksta tarsi žiežirbos vandenyje. Laivas skriejo gerokai didesniu nei šviesos greičiu, ir Alvinas suprato atsidūręs toli nuo pažįstamos Saulės ir Žemės erdvės.

Laivui trečiąsyk staigiai trūktelėjus, Alvinui apsisuko galva; jam pasirodė, kad širdis staiga nustojo plakusi. Vaizdas akyse išsiliejo - akimirką visa kas aplinkui taip išsikraipė, kad tapo kone nebeatpažįstama. Staiga Alvinui plykstelėjo šio iškraipymo reikšmė: jis suvokė ją visiškai aiškiai, nors nė pats nesuprato - kaip. *Iškraipymas buvo tikras, o ne regėjimo apgaulė.* Skrodžiant plonytę Dabarties plėvelę, Alvino akis kažkokiu būdu pasiekė aplinkinėje erdvėje vykstantys pokyčiai.

Tuo pat metu generatorių dūzgimas ūmai virto riaumojimu,

drebinančiu visą laivą - tas garsas Alvinui rodėsi esąs dvigubai įspūdingas dėl to, kad vaikinas iki šiol kaip gyvas negirdėjo mašinos protesto riksmo. Viskas baigėsi taip pat staigiai, kaip ir prasidėjo, netikėta tyla kone suspengė Alvinui ausyse. Didieji generatoriai savo darbą atliko - jų nebeprireiks iki pat paskutiniojo kelionės etapo. Žvaigždės užsiplieskė žydru baltumu, ir tuoj pat jų švytėjimas pasiekė ultravioletinį diapazoną. Tačiau kažkokio Gamtos Mokslo stebuklo dėka Septynios Saulės neišnyko iš akiračio, nors jų pozicijos ir spalvos šiek tiek pasikeitė. Laivas skriejo link jų tamsos tuneliu, nusidriekusiu už laiko bei erdvės ribų, ir tokiu greičiu, kokio joks protas nepajėgtų aprėpti.

Atrodė visiškai neįtikėtina, kad nesuvokiamai stipraus pliūpsnio iš Saulės sistemos išsviestas jų laivas dabar lekia taip greitai, jog, jei niekas jo nesustabdytų, netrukus pralėktų pačią Galaktikos šerdį ir prasmegtų už jos plytinčioje tuštumoje. Nei Alvinas, nei Hilvaras nevaliojo dorai suvokti savo kelionės mastų. Didingos sagos apie šlovingus praėjusių laikų tyrinėjimus visiškai pakeitė žmogaus požiūrį į Visatą, ir netgi dabar, praslinkus milijonams amžių, senovinės tradicijos dar tebebuvo gyvos. Legendos pusbalsiu bylojo: kadaise būta tokio laivo, kuris laikotarpiu tarp saulėtekio ir saulėlydžio galėjo apskrieti kosminę erdvę. Įvaldžius šitokius greičius, žvaigždes skiriantys milijardų milijardai mylių nieko nebereiškė. Pastaroji kelionė Alvinui neatrodė žymiai reikšmingesnė už pirmąją kelionę į Lysą - ir gal netgi ne tokia pavojinga.

Priešakyje Septynios Saulės palengva ryškėjo. Galų gale Hilvaras nutraukė tylą ir žodžiais išsakė abiejų mintis.

- Alvinai, - ištarė jis, - nepanašu, kad tasai darinys galėtų būti natūralus.

Alvinas linktelėjo.

- Mąsčiau apie tai daugelį metų... bet vis dar nevalioju patikėti.

- Galbūt tą sistemą sukūrė ne žmogus, - svarstė Hilvaras. - Bet ji - neabejotinai kažkokio proto kūrinys. Gamta tikrai nebūtų suformavusi tokio tobulo ir dar vienodo ryškio žvaigždžių rato. Jau nekalbant apie tai, kad visoje Visatoje nerasi nieko panašaus į Centrinę žvaigždę.

- Kodėl kažkam prireikė sukurti šitokį dalyką?

- Ką gi, priežasčių galima prigalvoti daug. Galbūt tai ženklas - kad bet kuris svetimas laivas, atvykstantis į mūsų Visatą, žinotų, kur ieškoti gyvybės. O gal Septynios Saulės ženklina Galaktikos administracijos centrą. O gal - kažkodėl nuojauta man byloja, jog kaip tik taip ir yra - tai tiesiog pats didingiausias iš visų meno kūrinys. Vis dėlto kvaila dabar spėlioti. Po kelių valandų sužinosime tiesą.

"Sužinosime tiesą..." Gal ir taip, pagalvojo Alvinas, bet kas pasakys, kokią dalelę tiesos mums išvis lemta atskleisti? Gal ir keista, bet kaip tik dabar, protu nesuvokiamu greičiu tolstant nuo Diasparo ir pačios Žemės, Alvino mintys nejučia vėl nukrypo į jo paties kilmės paslaptį. Vis dėlto gal tai ir neturėtų stebinti: nuo pirmojo apsilankymo Lyse Alvinas sužinojo tiek daug, bet iki pat šiol neturėjo laiko ramiai pasėdėti ir pamąstyti.

Tuo tarpu dabar jis neturėjo daugiau ką veikti, kaip tik laukti ir galvoti; artimiausiąją jo ateitį visiškai kontroliavo nuostabus mechanizmas - be abejo, vienas iš pačių ženkliausių visų laikų inžinerijos laimėjimų - lakdinantis jį į pačios Visatos širdį. Taigi norėjo to Alvinas ar ne, bet metas apmąstymams atėjo. Tačiau pirmiausia Alvinas turėjo papasakoti Hilvarui viską, kas įvyko per tas dvi dienas po jų išsiskyrimo.

Hilvaras klausėsi nekomentuodamas, neprašydamas nieko paaiškinti; atrodė, jis tuoj pat puikiausiai suprasdavo Alvino pasakojamus dalykus ir per daug nenustebo netgi išgirdęs apie susitikimą su Centriniu Kompiuteriu ir šio atliktą operaciją roboto sąmonėje. Hilvaras anaiptol nebuvo praradęs gebėjimo stebėtis, tačiau senovės istorijoje netrūko stebuklų, prilygstančių Alvino patirtiems nuotykiams.

- Akivaizdu, - prašneko Hilvaras, Alvinui užbaigus pasakojimą, - kad, kuriant Centrinį Kompiuterį, jame buvo įdiegti kažkokie ypatingi nurodymai, susiję su tavimi. Manding, tu jau būsi įspėjęs, kodėl.

- Taip, turbūt. Bent dalį atsakymo man atskleidė Kedronas - tada, kai aiškino, kokių atsargumo priemonių ėmėsi Diasparo statytojai, siekdami apsidrausti, kad miestas neimtų smukti.

- Kaip manai, ar tu - o taip pat ir tie keli kiti prieš tave gimę Unikumai - esate dalis socialinio mechanizmo, sergstinčio nuo visiško sąstingio? Jeigu tokie kaip Juokdarys yra trumpa-

laikiai koreguojantys veiksniai, tai tu ir tokie kaip tu - ilgalaikiai?

Hilvaras išreiškė tai žodžiais dargi geriau, nei būtų sugebėjęs Alvinas, bet pastarasis turėjo omeny ne visai tai.

- Aš manau, kad tiesa yra dar sudėtingesnė. Regis, tais laikais, kai buvo statomas miestas, jo kūrėjų nuomonės išsiskyrė: tie, kurie norėjo visiškai atkirsti miestą nuo išorinio pasaulio, smarkiai nesutarė su tais, kurie siekė bent šiokius tokius ryšius išsaugoti. Pirmoji grupė nugalėjo, tačiau antroji neketino susitaikyti su pralaimėjimu. Manau, Jarlanas Zėjus buvo vienas antrosios grupės vadų, bet nepakankamai galingas, kad galėtų veikti atvirai. Jis padarė tai, ką įstengė: paliko funkcionuojantį požeminį geležinkelį ir užsitikrino, kad retsykiais, tiesa, labai retai, Tvėrimo Menėje užgimtų asmenys, atsparūs tai baimei, kuri kamuoja visus kitus. Tiesą pasakius, kai pagalvoji... - Alvinas nutilo. Jo akys padūmavo; jis taip giliai nugrimzdo į apmąstymus, kad, atrodė, nebesuvokia aplinkos.

- Apie ką gi tu pagalvojai? - paklausė Hilvaras.

- Štai ką tik dingtelėjo... galbūt *aš* ir esu Jarlanas Zėjus. Tai visai įmanoma. Jis galėjo perkelti savo asmenybę į Atminties Bankus vildamasis, kad jų dėka pavyks pralaužti Diasparo luobą anksčiau, nei jis beviltiškai sukietės. Kada nors būtinai reikės išsiaiškinti, kas nutiko tiems ankstesniesiems Unikumams; gal tai padės užpildyti paveiksle likusias baltas dėmes.

- Be to, Jarlanas Zėjus - ar kas tai buvo - nurodė Centriniam Kompiuteriui suteikti tam tikrą ypatingą pagalbą Unikumams kaskart, kai tik jie užgims, - pratęsė Alvino mintį Hilvaras.

- Taip. Kokia ironija: juk visą man reikalingą informaciją Centrinis Kompiuteris galėjo suteikti tiesiogiai, be vargšo Kedrono pagalbos. Man Kompiuteris būtų pasakęs kur kas daugiau, nei sakė jam. Vis dėlto tiesa ir tai, kad Kedronas sutaupė man nemaža laiko, be to, atskleidė man tokių dalykų, kurių aš pats niekaip nebūčiau atkapstęs.

- Man regis, tavo teorija aprėpia visus žinomus faktus, - atsargiai pradėjo Hilvaras. - Deja, pačios didžiausios problemos ji visiškai nepaaiškina; turiu omeny: koks buvo pirminis tikslas statyti Diasparą? Kodėl tavoji tauta įtikėjo, kad išorinis pasaulis išvis neegzistuoja? Štai į šį klausimą aš labai norėčiau rasti atsakymą.

- Tai ir yra tas klausimas, į kurį aš ketinu atsakyti, - pareiškė Alvinas. - Tik kol kas nežinau nei kada, nei kaip.

Šitaip jie kalbėjosi ir svajojo, o Septynios Saulės atsiskyrė vienos nuo kitų ir, slenkant valandoms, vis labiau tolo, kol užpildė visą keistąjį nakties tunelį, kuriuo lėkė laivas. Viena po kitos šešios žiedo saulės pasitraukė už juodumos ribos, matoma liko tik viena - centrinė. Nors ji tikrai negalėjo būti toje pačioje erdvėje, kuria skriejo laivas, vis vien tebešvytėjo balzgana perline šviesa, skiriančia ją nuo visų kitų žvaigždžių. Bėgo minutės, ir šviesulio žėrėjimas ryškėjo vis labiau ir labiau, netrukus Centrinė Saulė iš taško virto nedideliu disku. Diskas irgi tuoj pat ėmė augti.

Bičiuliai sulaukė trumpo perspėjimo: akimirką kambaryje sugaudė vibruojantis žemas garsas, primenantis varpo gaudimą. Alvinas nejučia suspaudė krėslo ranktūrius, nors toks judesys buvo visai beprasmis.

Dar kartą pabudo didieji generatoriai, tuoj pat sužibo ir žvaigždės - taip staigiai, kad netikėtas plyksnis bičiulius kone apakino. Laivas vėl įnėrė į erdvę, į Visatą, kurioje egzistavo saulės ir planetos, į natūralųjį pasaulį, kuriame niekas negalėjo skrieti didesniu nei šviesos greičiu.

Laivas jau skrido Septynių Saulių sistemos ribose - milžiniškas įvairiaspalvių šviesulių žiedas aprėpė visą dangų. O koks tai buvo dangus! Visos žinomos žvaigždės, visi atpažįstami žvaigždynai - viskas pradingo be pėdsako. Paukščių Takas jau nebebuvo blyški miglos juosta, nusidriekusi viename dangaus pakraštyje; bičiuliai atsidūrė pačiame nuostabaus kūrinio centre - kūrinio, kurio milžiniškas žiedas dalijo Visatą pusiau.

Laivas vis dar labai dideliu greičiu skriejo Centrinės Saulės link; kitos šešios sistemos žvaigždės tarsi įvairiaspalviai švyturiai ratu rikiavosi aplinkui visą dangaus skliautą. Greta artimiausiosios blykčiojo mažytės kibirkštėlės - aplink ją besisukančios planetos. Tie pasauliai turėjo būti išties milžiniški, jei puikiai matėsi šitokiu nuotoliu.

Dabar jau bičiuliai įžiūrėjo ir keistai perlamutrinio Centrinės Saulės švytėjimo priežastį. Didžiulę žvaigždę gaubė dujų apvalkalas, kuris ir suteikė būdingą jai spalvą. Tačiau įžiūrėti tą ūką galėjai tik netiesiogiai, akies kraštu, jis buvo susuktas keistais pavidalais, pro kuriuos žvilgsnis praslysdavo jų ne-

kliudydamas. Ir vis dėlto žvaigždę neabejotinai supo ūko migla; kuo ilgiau bičiuliai į ją žiūrėjo, tuo labiau išplitusi ji atrodė.

- Na štai, Alvinai, - prašneko Hilvaras. - Čia daug pasaulių, turėsime iš ko rinktis. O gal tu viliesi ištyrinėti visus?

- To neprireiks - mūsų laimei, - pripažino Alvinas. - Jeigu kur nors pavyks užmegzti kontaktą, mes gausime visą reikalingą informaciją. Logiškiausia būtų sukti į didžiausiąją Centrinės Saulės planetą.

- Jeigu tik ji ne per didelė. Girdėjau, esama tokių planetų, kuriose žmogus niekaip negalėtų išgyventi - jo paties svoris tuoj pat jį sutraiškytų.

- Abejoju, ar šitokių planetų rasime čia - esu visiškai tikras, kad visa ši sistema yra dirbtinė. Šiaip ar taip, ir iš kosmoso turėtų matytis, ar kur nors esama miestų, pastatų.

Hilvaras mostelėjo į robotą.

- Žiūrėk, mūsų problema jau išspręsta už mus. Neužmiršk - mūsų vedlys kilęs iš čia. Tad jis ir gabena mus namo - kažin, ką jis pats apie tai mano?

Tokia mintis buvo atėjusi į galvą ir Alvinui. Tiktai kažin ar verta manyti - galbūt tai netgi visiška nesąmonė - kad dabar, po nesuskaičiuojamų šimtmečių grįždamas į senuosius Mokytojo namus, robotas išgyvena kažką panašaus į žmogiškas emocijas?

Nuo to laiko, kai Centrinis Kompiuteris pašalino blokus, pavertusius robotą nebyliu, Alvinas nemažai bendravo su juo, bet taip ir nepastebėjo jokios jausmų ar emocijų išraiškos. Robotas atsakinėjo į klausimus, paklusdavo įsakymams, tačiau tikroji jo asmenybė Alvinui taip ir liko visiškai neprieinama. O kad jis apdovanotas vienokia ar kitokia asmenybe - tuo Alvinas nėmaž neabejojo; priešingu atveju ir pats nebūtų pajutęs tos miglotos kaltės, užgulusios jį, vos prisiminus, kaip apmovė ir robotą, ir jo dراugužį, šiuo metu virtusį atskirų drebučių pulku.

Robotas vis dar šventai tebetikėjo viskuo, ko jį išmokė Mokytojas; nors daugybę kartų matė, kaip Mokytojas klastoja stebuklus ar dumia akis gausiems pasekėjams, visgi tai nėmaž neišklibino roboto ištikimybės. Robotas, kaip ir daugelis žmonių dar prieš jį, gebėjo suderinti du vieni kitiems prieštaraujančių duomenų rinkinius.

Sekdamas amžiams išsaugotais prisiminimais, robotas ve-

dė juos į tų prisiminimų pradžių pradžią. Vos įžiūrima Centrinės Saulės žėrėjimo fone žybčiojo blyški kibirkštėlė, aplink ją savo ruožtu sukosi dar blankiau mirksintys mažesnių pasaulių taškeliai. Tolima kelionė artėjo prie pabaigos - neilgai trukus bičiuliai įsitikins šitokį kelią sukorę veltui.

20

Planetą, prie kurios artėjo keliautojai, nuo jų jau teskyrė vos keli milijonai mylių. Bičiuliai aiškiai matė nuostabiai gražią, įvairiaspalve šviesa žaižaruojančią sferą. Niekur jos paviršiuje nė negalėjo tvyroti tamsa: nuo Centrinės Saulės nusigręžusios pusės dangaus skliautu viena po kitos plaukė kitos žvaigždės. Tik dabar Alvinas suprato, ką reiškė paskutinieji mirštančio Mokytojo žodžiai: *"Kaip puiku stebėti spalvingus šešėlius amžinos šviesos planetose."*

Bičiuliai priartėjo prie planetos tiek, kad jau įžiūrėjo žemynus ir vandenynus, ir balzganą atmosferos miglelę. Tačiau kraštovaizdyje buvo kažkas keista; ne iš karto keliautojai suvokė, kad visos ribos, skiriančios sausumą nuo vandenynų, labai jau taisyklingos. Planetos žemynai buvo anaiptol nebe tokie, kokius juos sukūrė Gamta - tačiau pasaulio pertvarkymas turėjo būti ne tokia jau sudėtinga užduotis tiems, kurie sugebėjo įžiebti jo saules!

- Juk tai išvis ne vandenynai! - staiga šūktelėjo Hilvaras. - Pažvelk - juose aiškiai matosi kažkokie riboženkliai!

Tik dar labiau priartėjus, Alvinas įžiūrėjo, ką turėjo omeny bičiulis. Žemynų pakraščiais driekėsi blausios juostos ir linijos, nutįstančios toli į tuos plotus, kuriuos jis manė esant jūromis. Tas reginys sukėlė Alvinui skausmingą abejonę - jis jau žinojo, ką reiškia tokios linijos. Kartą panašų vaizdą jis matė dykumoje, tolokai nuo Diasparo, ir tas vos įžiūrimas persipynusių linijų tinklas akivaizdžiai rodė, kad visa kelionė - veltui.

- Ši planeta - tokia pat išdžiūvusi kaip ir Žemė, - užgesusiu balsu ištarė jis. - Joje nebėra vandens, o tai, ką matome, yra druskos ruožai, likę paviršiuje, išsekus jūroms.

- Vietiniai niekad nebūtų leidę, kad šitaip atsitiktų, - atsiliepė Hilvaras. - Man regis, mes tiesiog pavėlavome.

Nusivylimo kartėlis užgniaužė Alvinui gerklę; jis nė nebe-

bandė dar ką nors sakyti ir tylomis užsižiūrėjo į priešakyje dunksantį milžinišką pasaulį. Įspūdingai lėtai planeta sukosi po laivu, tuo pat metu didingai kildama jų pasitikti. Dabar bičiuliai jau įžiūrėjo ir pastatus - mažytes baltas paviršiaus inkrustacijas, pasklidusias visur, išskyrus buvusiųjų vandenynų plotus.

Kadaise šis pasaulis buvo Visatos centras. Tačiau dabar jis buvo visiškai nurimęs: nė gyvos dvasios ore, o paviršiuje - jokių judančių taškelių, kurie bylotų apie gyvybę. Tačiau laivas vis dar tikslingai slydo virš sustingusios akmeninės jūros - jūros, andai tai čia, tai ten sutelkdavusios milžiniškas bangas, kurios sviesdavo iššūkį pačiam dangui.

Galų gale laivas sustojo - robotas atsekė savo prisiminimus iki pat ištakų. Apačioje, milžiniško marmurinio amfiteatro centre stūksojo sniego baltumo akmens kolona. Alvinas valandėlę luktelėjo; laivui taip ir nebepajudėjus iš vietos, pagaliau įsakė jam nusileisti bokšto papėdėje.

Iki pat šiol Alvinas vis dar tebepuoselėjo menkutę viltį šioje planetoje aptikti kokios nors gyvybės. Tačiau paskutinė viltis subyrėjo tą pat akimirksnį, kai atsivėrė oro šliuzas. Dar niekad gyvenime, netgi apleistame Šelmirane, Alvinas nebuvo atsidūręs šitokioje absoliučioje tyloje. Žemėje visą laiką kas nors krebždėjo: bruzdėjo gyvi sutvėrimai ar bent ūbavo vėjas. O čia niekur nebeskambėjo nė menkiausias garselis - ir jau niekad nebesuskambės.

- Kodėl atvedei mus į šią vietą? - paklausė Alvinas. Atsakymas jau nelabai jį bedomino, tačiau tikslo inercija vis dar nešė jį pirmyn net tada, kai vaikinas prarado bet kokį įkarštį jo siekti.

- Iš čia iškeliavo Mokytojas, - atsakė robotas.

- Manau, tai nesunku paaiškinti, - įsiterpė Hilvaras. - Argi nesupranti čia slypinčios ironijos? Juk Mokytojui teko negarbingai sprukti iš šios planetos - o tu tik pažvelk, kokį paminklą ji galų gale jam pastatė!

Milžiniška akmens kolona, įtvirtinta metaliniame žiede, šiek tiek iškilusiame virš lygumos, buvo gal šimto žmonių aukščio, lygut lygutėlė, be jokių įrašų. Kažin, dingtelėjo Alvinui, kiek šimtų milijonų metų čia rinkdavosi Mokytojo pasekėjai jo pagerbti? Ar bent kas nors iš jų žinojo, kad jis mirė trem-

tyje, tolimoje Žemėje?

Dabar tai jau nebuvo svarbu. Į amžiną užmarštį nugrimzdo ir Mokytojas, ir jo pasekėjai.

- Išeikime į lauką, - paragino Hilvaras, stengdamasis išblaškyti prislėgtą Alvino nuotaiką. - Mes sukorėme kelią per pusę Visatos, kad pamatytume šią vietą. Tad galėtum dar pasivarginti bent tiek, kad iškeltum koją į planetos paviršių.

Alvinas nė pats nepajuto, kaip nusišypsojo ir nusekė paskui Hilvarą į šliuzo kamerą. Vos išėjus laukan, jo nuotaika kiek pragiedrėjo. Nors šis pasaulis ir išmiręs, jame vis vien turėtų slypėti begalės įdomių dalykų, kurie galbūt padės išgliaudyti kai kurias praeities paslaptis.

Oras čia buvo suplėkęs, tačiau kvėpuoti tiko. Nepaisant neįprastos danguje šviečiančių saulių gausos, buvo gana vėsu. Iš tiesų planetą šildė tik baltas Centrinės Saulės diskas, tačiau ir jo spindulių karštį gerokai silpnino žvaigždę gaubiantis ūkas. Visos kitos saulės liejo tik įvairiaspalvę šviesą, bet nė kiek nešildė.

Bičiuliai per kelias minutes įsitikino, kad obeliskas nesuteiks jiems jokių žinių. Nors jis buvo iš labai atsparios medžiagos, bet laikas joje paliko akivaizdžius pėdsakus: kolonos briaunos gerokai aptrupėjo, o jos pagrindo metalą kaip reikiant numynė kartų kartos lankytojų bei Mokytojo pasekėjų. Šiek tiek stebino mintis, kad juodu - tikriausiai paskutinieji iš nesuskaičiuojamų milijardų kada nors čia stovėjusių žmonių.

Hilvaras buvo jau besiūląs grįžti į laivą ir keliauti prie artimiausiojo iš aplinkui tolumoje stūksančių pastatų, bet tuo metu Alvinas pastebėjo ilgą plonytį įtrūkį marmuriniame amfiteatro grindinyje. Bičiuliai nužingsniavo nemenką atstumą, susidomėję, kur tas įtrūkis veda - o jis visąlaik platėjo, galų gale pasidarė sunku jį net peržengti.

Dar keli žingsniai, ir bičiuliai pasiekė plyšio pradžią. Arenos paviršius čia buvo sueižėjęs ir sutrūkinėjęs, ir pastebimai įdubęs - įdubos ilgis siekė gal daugiau nei mylią. O norint suvokti tokio reiškinio priežastį nereikėjo nei daug žinių, nei ypač lakios vaizduotės. Prieš daugelį šimtmečių - nors, žinoma, gerokai vėliau, nei išmirė šis pasaulis - šioje vietoje buvo nusileidęs didžiulis cilindro pavidalo kūnas. O paskui jis vėl pakilo į erdvę, palikdamas planetą skendėti savuose prisiminimuose.

Kas gi čia lankėsi? Iš kur? Alvinas tegalėjo žiūrėti ir spėlioti. Jis taip niekad ir nesužinos, ar su tais kitais atvykėliais prasilenkė pavėlavęs tūkstantį, ar milijoną metų.

Tylėdami bičiuliai patraukė atgal prie savojo laivo (koks jis būtų atrodęs mažytis greta kadaise čia stūksojusio milžino!) ir ėmė lėtai sukti ratą aplink areną, kol pasiekė patį įspūdingiausią jos pakraštyje stūksantį pastatą. Kai tik jie nusileido priešais ornamentais išpuoštą įėjimą, Hilvaras atkreipė Alvino dėmesį į tai, ką šis ir pats iškart pastebėjo.

- Pažiūrėjus neatrodo, kad eiti į tuos pastatus būtų saugu. Pažvelk, kiek daug aplinkui mėtosi nuvirtusių akmenų. Išvis stebuklas, kad šie pastatai tebestovi. Jeigu šioje planetoje bent retsykiais kiltų audros, visa kas čia seniai būtų sugriuvę. Man regis, eiti vidun į bet kurį iš jų būtų visai neišmintinga.

- Aš ir neketinu lįsti vidun, - atsakė Alvinas. - Pasiųsiu robotą. Juk jis juda žymiai greičiau nei mes, be to, jis nieko nesujudins, dėl ko stogas užvirstų tiesiai jam ant galvos.

Hilvaras pritarė, tačiau primygtinai pasiūlė imtis dar vienos atsargumo priemonės, apie kurią Alvinas nepagalvojo. Prieš išsiųsdamas robotą į žvalgybą, Alvinas per jį perdavė nurodymus beveik tokioms pat tobuloms laivo smegenims - tam, kad, jei kas nors atsitiktų jų pilotui, jie bent galėtų saugiai grįžti į Žemę.

Neprireikė daug laiko įsitikinti, jog šitas pasaulis ničnieko negali pasiūlyti. Robotas klaidžiojo tuščiais labirintais, o bičiuliai ekrane nematė nieko kita, kaip tik mylių mylias besidriekiančius, dulkių kilimu nuklotus koridorius bei sales. Visi pastatai, projektuoti mąstančių būtybių, nesvarbu, kokios būtų jų kūno formos, privalo paklusti tam tikriems bendriems statybos dėsniams, todėl ilgainiui net patys svetimiausi architektūriniai sprendimai ar išraiškos liaujasi stebinę - nuolatiniai pasikartojimai savotiškai užhipnotizuoja sąmonę, ir ji nebepajėgia įsisavinti naujų įspūdžių. Atrodė, kad pastatai, po kuriuos roboto akimis dairėsi bičiuliai, buvo gyvenamieji, o juose būstus įsirengusios būtybės - maždaug žmogaus dydžio. Visai tikėtina, kad tai ir buvo žmonės; tiesa, stulbinančiai gausu buvo tokių patalpų, į kurias patekti galėjo tik skraidantys padarai, tačiau tai dar anaiptol nereiškė, kad šio miesto statytojai buvo sparnuoti. Gal jie tiesiog naudojosi asmeniniais antigravitacijos įtai-

sais, kadaise - tokiais įprastais ir plačiai paplitusiais. Vis dėlto Diaspare tokios įrangos nebeliko nė ženklo.

- Alvinai, - pagaliau prašneko Hilvaras, - tuos pastatus galėtume tyrinėti kad ir milijoną metų. Bet jau dabar akivaizdu, kad juos kažkas ne šiaip paliko, o planingai ir metodiškai susirinko viską, kas buvo bent kiek vertinga. Mes tiesiog gaištame laiką.

- O ką pasiūlysi? - paklausė Alvinas.

- Manau, reikėtų apsidairyti dar dviejose ar trijose šios planetos vietose ir įsitikinti, ar jos - tokios pat kaip ir ši - kuo aš beveik neabejoju. O paskui lygiai taip pat paviršutiniškai apžiūrėtume ir kitas planetas - nusileistume tik tuo atveju, jei pastebėtume arba ką nors neįprasta, arba kokių nors ženklių skirtumų. Manau, tiek mes ir tegalime nuveikti, jei neketiname pasilikti čia visam gyvenimui.

Jis sakė tiesą: bičiuliai juk siekė užmegzti ryšį su kokiu nors protu, o ne imtis archeologinių tyrinėjimų. Taigi jų užduočiai turėjo pakakti kelių dienų - jei ją išvis įmanoma įvykdyti. Tuo tarpu archeologiniams tyrinėjimams prireiktų ne vieno šimtmečio visos armijos žmonių bei robotų triūso.

Iš planetos jie pakilo po dviejų valandų, nelabai teapgailestaudami. Alvinui pasirodė, kad netgi kadaise, kai čia knibždėte knibždėjo gyvybė, šis begalinių pastatų pasaulis turėjo būti smarkiai slegiantis. Niekur nepavyko rasti nė ženklo kokio parko ar atvirų plotų, kuriuose galėtų vešėti augmenija. Šito pasaulio būta visiškai sterilaus; Alvinas taip ir nepajėgė įsivaizduoti čia gyvenusių būtybių psichologijos. Jei ir kita planeta pasirodys esanti identiška šiai, nutarė jis, paieškas tikriausiai vertės tuojau pat nutraukti.

Tačiau kita planeta nebuvo tokia; tiesą sakant, dar labiau akį rėžiantį kontrastą sunku ir įsivaizduoti.

Bičiuliai priartėjo prie kitos, arčiau saulės esančios planetos; netgi žvelgiant iš kosmoso atrodė, kad joje karšta. Planetą gana gausiai supo tiršti žemi debesys, kas bylojo, kad vandens čia netrūksta, nors nesimatė jokių vandenynų. Beje, protingos gyvybės požymių - taip pat; bičiuliai du kartus apsuko planetą, bet nepastebėjo visiškai jokio artefakto. Visą planetos rutulį, nuo pusiaujo iki ašigalių dengė vešlios, bujojančios, pilkšvai melsvo atspalvio žalumos kilimas.

- Manding, šičia derėtų elgtis labai atsargiai, - prašneko Hilvaras. - Šis pasaulis gyvas, o augmenijos spalva man visiškai nepatinka. Būtų užvis geriausia, jei pasiliktume laive ir net neatidarytume šliuzo.

- Siūlai neišleisti netgi roboto?

- Verčiau niekur nesiųskime netgi jo. Tu ir visi taviškiai seniai užmiršote, kas yra ligos; savo ruožtu maniškiai, tiesa, moka jas įveikti, bet mes dabar esame labai toli nuo namų, o čia gali slypėti tokių pavojų, kurių tiesiog nesuvokiame. Man atrodo, kad šis pasaulis smarkiai išsigimęs. Kadaise galbūt jis visas buvo ištisas didžiulis sodas ar parkas, bet po to, kai mąstančios būtybės jį apleido, Gamta čia vėl ėmė tvarkytis savaip. Kai sistema buvo gyvenama, ši planeta tikrai negalėjo atrodyti taip kaip dabar.

Alvinas neabejojo, kad Hilvaras sako tiesą. Planetoje urduliuojančioje biologinėje anarchijoje slypėjo kažkas nuožmaus ir tikriausiai iš esmės priešiško tvarkai bei taisyklėms, kuriomis buvo pagrįsta ir Diasparo, ir Lyso kultūra. Čia milijardą metų siautė nesiliaujanti, žūtbūtinė kova už būvį, tad išgyvenusiųjų neabejotinai reikėjo pasisaugoti.

Jie ėmė atsargiai leistis didžiulėje lygumoje - plynė buvo tokia lygi, tokia monotoniška, kad išsyk piršo įtarimą, jog čia kažkas ne taip. Visą lygumą supo kur kas aukštesni reljefo dariniai, tankiai užžėlę medžiais, apie kurių aukštį galėjai tik spėlioti - jie augo taip tankiai, tokiuose surizgusiuose šabakštynuose, kad jų kamienai atrodė palaidoti tikrąja žodžio prasme. Tarp viršutinių šakų šmirinėjo aibės sparnuotų padarų, bet jie judėjo taip greitai, kad neįmanoma buvo atpažinti, kas tai: paukščiai, vabzdžiai ar nei viena, nei kita.

Tai čia, tai ten stūksojo vieniši galingi medžiai, iškilę gal per dvidešimt pėdų virš miško stogo ir nuožmiai tarpusavyje konkuruojančių kaimynų viršūnių. Savo ruožtu aplinkiniai medžiai trumpam susivienydavo, stengdamiesi užgožti prasisiekėlį ir sunaikinti jo išsikovotą pranašumą. Nors tai buvo tylus karas, besivystantis pernelyg lėtai, kad akis jį fiksuotų, tačiau tų nuožmių, negailestingų grumtynių įspūdis tiesiog gniaužė kvapą.

Palyginus su mišku, lyguma atrodė tyli ir rami, tarsi niekas joje ir nevyktų. Tokia ji ir driekėsi iki pat horizonto - monotoniška, plokščia lyg stalas; didžiausi jos nelygumai siekė gal ke-

lis colius aukščio. Iš viršaus atrodė, kad visa lyguma padengta retokos elastingos žolės kilimu. Kai laivui iki jos beliko vos penkiasdešimt pėdų, bičiuliai vis dar neįžiūrėjo žolėje jokios gyvybės, o tai Hilvarą gerokai stebino. Galų gale jis nutarė, kad, besileidžiančio laivo išgąsdinti, pievos padarėliai tikriausiai bus įsirausę po žeme.

Laivas palietė pievą; Alvinas bandė įtikinti Hilvarą, kad atidaryti šliuzo kamerą - visai saugu, tačiau Hilvaras laikėsi savo ir kantriai aiškino, kas yra bakterijos, grybai, virusai - Alvinui perprasti tokias sąvokas buvo labai sunku, o prisitaikyti sau - ir išvis beveik neįmanoma. Šitaip bergždžiai ginčiję gal kelias minutes, bičiuliai ūmai pastebėjo kai ką keista. Ekranas, kuriame dar prieš akimirką aiškiai matėsi priešakyje vešantis miškas, staiga aptemo.

- Ar tu jį išjungei? - paklausė Hilvaras, minčių sparta kaip visada per žingsnį aplenkdamas Alviną.

- Ne, - atsakė Alvinas; jis pagalvojo apie vienintelį kitą logišką paaiškinimą, ir paširdžius sugnybo šaltukas. - Ar ekraną išjungei tu? - paklausė jis roboto.

- Ne, - robotas pakartojo jo paties atsakymą.

Alvinas lengviau atsikvėpė ir nuvijo šalin mintį, kad robotas, ko gero, bus ėmęs veikti savo iniciatyva, kas reikštų jų laukiantį neprognozuojamą mechaninį maištą.

- Kodėl tuomet užgeso ekranas? - paklausė jis.

- Kažkas uždengė vaizdo sensorius.

- Nesuprantu, - pareiškė Alvinas, užmiršdamas, kad robotas reaguoja tik į tikslius įsakymus ar klausimus. Bet tuoj pat susizgribęs paklausė: - O kas juos uždengė?

- Nežinau.

Tiesmukas roboto mąstymas kitąsyk erzindavo ne mažiau, nei žmonių polinkis asociatyviai kaitalioti temas. Tačiau Alvinui nieko nebespėjus paklausti, įsiterpė Hilvaras:

- Pasakyk jam, kad lieptų laivui kilti, tik lėtai, - jo balsas nuskambėjo pakankamai įsakmiai.

Alvinas pakartojo įsakymą. Kaip ir visada jie nepajuto jokio judėjimo. Tačiau vaizdas ekrane pamažu atsikūrė, nors iš pradžių buvo gerokai išskydęs ir iškraipytas. Vis dėlto bičiuliai išvydo pakankamai, kad pasibaigtų visos diskusijos apie išsilaipinimą.

Lygutėlė plynė toli gražu nebebuvo lygi. Po laivu išpampo milžiniškas gumbas; jo viršūnėje žiojėjo praplėšta skylė - kaip tik toje vietoje, kur žolę lietė laivas. Angos gilumoje nevikriai siūbavo kažkas panašaus į neįtikėtino dydžio čiuptuvus, kurie, atrodo, vis dar stengėsi pačiupti tik ką išsprūdusį grobį. Siaubo apimtas Alvinas žiūrėjo lyg pakerėtas; jo žvilgsnis užkliuvo už pulsuojančios sodriai raudonos kiaurymės, apsuptos visu mišku botagus primenančių čiuptuvų, kurie sutartinai plakėsi, stumdami viską, ką tik galėjo pasiekti, į tą žiojinčią ryklę. Taip ir nesučiupęs nusižiūrėtosios aukos, padaras ėmė lėtai grimzti, ir tik tada Alvinas suprato, kad lyguma apačioje - visai ne lyguma, o tik plonytė žalumos plėvelė, dengianti nejudančios jūros paviršių.

- Kas buvo tasai... *padaras?* - žioptelėjo jis.

- Tik tada, kai išlipsiu ir kaip reikiant jį ištyrinėsiu, galėsiu atsakyti į tavo klausimą, - lyg niekur nieko pareiškė Hilvaras. - Gali būti, kad jis - kažkoks primityvus gyvūnas, gal net tolimas mūsų draugužio iš Šelmirano giminaitis. Gali neabejoti, jis - tikrai nemąstantis, priešingu atveju kažin ar būtų pasigviešęs pietums suvartoti žvaigždėlaivį.

Alvinui pakirto kojas, nors jis ir suvokė, kad rimtas pavojus jiems, ko gero, negrėsė. Kažin, susimąstė jis, kas dar gyvena po ta nekaltai atrodančia veja, iš pažiūros taip ir kviečiančia palakstyti elastingu jos paviršiumi.

- Galėčiau praleisti čia gausybę laiko, - prisipažino Hilvaras, akivaizdžiai pakerėtas ką tik matyto vaizdo. - Neabejoju, kad šiomis sąlygomis evoliucija sukūrė itin įdomių tvarinių. Beje, ne tik evoliucija, bet ir *devoliucija* - juk po to, kai planeta buvo apleista, kai kurios aukštesniosios gyvybės formos neišvengiamai išsigimė. Pastaruoju metu tikriausiai įsivyravo tam tikra pusiausvyra ir... ar mes jau išvykstame? - Jo balsas nuskambėjo kone graudžiai: kraštovaizdis po laivu akivaizdžiai tolo.

- Taip, išvykstame, - atsakė Alvinas. - Išvydau vieną pasaulį išvis be jokios gyvybės ir kitą - kuriame gyvybės net per daug. Nė pats nežinau, kuris iš jų man labiau nepatiko.

Pakilus apie penkis tūkstančius pėdų virš lygumos, planeta dar vieną - paskutinį - kartą juos nustebino. Bičiuliai susidūrė su flotile vėjo nešamų didžiulių subliūškusių balionų. Iš

kiekvieno tokio pusiau skaidraus apvalkalo kuokštais kadarojo ataugos, suformuojančios ne ką kita kaip žemyn augančius miško guotus. Atrodė, jog kai kurie augalai, siekdami išvengti nuožmios kovos už būvį planetos paviršiuje, pabandė užkariauti oro erdvę. Kažkokio prisitaikymo stebuklo dėka jie įgudo išskirti deguonį ir kaupti jį tam tikrose pūslėse, kad galėtų pakilti į žemutinius atmosferos sluoksnius, kur viešpatavo sąlyginė ramybė.

Tačiau ir ten jie, ko gero, nebuvo visai saugūs. Nukarusiuose stiebuose ir lapuose knibždėte knibždėjo kažkokių vorus primenančių gyvių, kurie, visą gyvenimą skrajodami virš planetos, be paliovos grūmėsi dėl savo egzistencijos ir tose vienišose, ore plūduriuojančiose salose. Galbūt tie savotiški oro balionai protarpiais vis tik turėjo susiliesti su planetos paviršiumi; Alvinas matė, kaip vienas jų staiga visai subliūško ir ėmė kristi, perplyšęs jo apvalkalas atstojo parašiutą. Alvinas taip ir nesuprato, ar tapo nelaimingo atsitikimo ir oro salos žūties liudininku, ar tai buvo tų keistų esybių gyvenimo ciklo dalis.

Belaukiant, kol priartės dar viena planeta, Hilvaras užmigo. Dėl kažkokios priežasties, kurios robotas negalėjo jiems paaiškinti, dabar, atsidūręs sistemos ribose, laivas skrido lėtai - ar bent jau ne tokiu neįtikėtinu greičiu, kokiu lėkė per neišmatuojamą Visatos tuštumą. Praėjo mažne dvi valandos, kol jie pasiekė planetą, kurią Alvinas pasirinko trečiajam sustojimui; vaikinas šiek tiek nustebo, kad kelionė tarp dviejų sistemos planetų truko taip ilgai.

Kai jie įskriejo į atmosferą, Alvinas pasižadino draugą.

- Pažvelk, ką manai apie tai? - paklausė jis, rodydamas į ekraną.

Apačioje driekėsi neryškus, juodomis ir pilkomis dėmėmis nudažytas kraštovaizdis, nesimatė nei augalų, nei kokių nors kitokių tiesioginių gyvybės požymių. Tačiau netiesioginių buvo: žemos kalvos ir negilūs slėniai buvo sėte nusėti idealios formos pussferėmis, kai kurios jų sudarė sudėtingus, simetriškus piešinius.

Anoje planetoje pamokyti atsargumo, kruopščiai apsvarstę visas tikimybes, bičiuliai liko gana aukštai atmosferoje, o apsidairyti žemyn pasiuntė robotą. Jo akimis jie išvydo artėjant

vieną iš kupolų, netrukus robotas atsidūrė vos per kelias pėdas nuo visiškai lygaus ir glotnaus paviršiaus.

Nesimatė nė ženklo jokio įėjimo, taip pat ir jokios užuominos, kam ši konstrukcija galėtų būti skirta. Ji buvo gana didelė - daugiau nei šimto pėdų aukščio; tačiau kai kurios kitos buvo ir dar didesnės. Jeigu šis keistas darinys buvo pastatas, iš pažiūros atrodė, kad neįmanoma nei įeiti į jį, nei iš jo išeiti.

Kiek padvejojęs Alvinas įsakė robotui judėti pirmyn ir paliesti kupolą. Ir čia pat išsižiojo iš nuostabos: robotas atsisakė paklusti. Na štai - maištas; bent jau iš pirmo žvilgsnio kaip tik taip ir atrodė.

- Kodėl nedarai, kas liepta? - paklausė Alvinas, kiek atitokęs nuo apstulbimo.

- Uždrausta, - sulaukė atsakymo.

- Kas uždraudė?

- Nežinau.

- Kaip tuomet... ne, ne taip. Ar tas draudimas tau įdiegtas?

- Ne.

Viena tikimybė, regis, atkrito. Visai galėjo būti, kad šiuos kupolus statė ta pati rasė, kurios atstovai sukūrė robotą, taigi atrodė tikėtina, kad jie įdiegė tokį draudimą drauge su pirminėmis instrukcijomis. Bet tai robotas lyg ir paneigė.

- Kada tave pasiekė šis draudimas? - paklausė Alvinas.

- Kai nusileidau.

Alvinas atsigręžė į Hilvarą, jo akyse žybtelėjo nauja viltis.

- Vadinasi čia esama kažkokių protingų būtybių! Ar nejauti kokio nors mąstymo požymių?

- Ne, - atsakė Hilvaras. - Man ši planeta atrodo tokia pat negyva, kaip ir pasaulis, kurį aplankėme pirmąjį.

- Ketinu išlipti ir eiti pas robotą. Galbūt tai, kas kalbėjo su juo, kalbės ir su manim.

Hilvaras neėmė ginčytis, nors ir neatrodė, kad būtų labai apsidžiaugęs. Laivas nusileido per šimtą pėdų nuo kupolo, beveik prie pat lūkuriuojančio roboto. Bičiuliai atidarė šliuzą.

Alvinas žinojo, kad šliuzas neatsidaro tol, kol laivo smegenys neįsitikina, kad vietinės atmosferos oras tinka kvėpuoti. Bet iš pradžių jam pasirodė, kad šįsyk laivas bus suklydęs: oras buvo toks retas, kad plaučiai nevaliojo įtraukti pakankamo jo kiekio. Vis dėlto, stengdamasis kvėpuoti kuo giliau, Alvinas įsi-

tikino, kad deguonies išgyvenimui pakanka, nors ir numanė, kad ilgiau kelių minučių čia niekaip neištvers.

Vos atgaudami kvapą, bičiuliai pasiekė robotą ir žengė link išlenktos paslaptingojo kupolo sienos. Tačiau to vieno žingsnio ir pakako - abu sutartinai sustojo, tarsi vienu metu priblokšti to paties netikėto smūgio. Jų sąmonėse tarsi galingas varpas sugaudė žinia:

PAVOJUS. NESIARTINKITE.

Ir viskas. Žinia juos pasiekė ne žodžiais, o gryno pavidalo mintimi. Alvinas neabejojo, kad bet koks sutvėrimas, nepriklausomai nuo jo proto išsivystymo lygio, sulauktų to paties perspėjimo ir tuo pačiu neabejotinu būdu: giliai sąmonėje susiformavusia mintimi.

Taip, tai buvo perspėjimas - ne grasinimas. Kažkokiu būdu bičiuliai suvokė, kad šis pranešimas nėra nukreiptas prieš juos, o skirtas jų pačių saugumui. Atrodė, jis byloja: čia esama kažko mirtinai pavojingo, ir mes, šių grėsmingų konstrukcijų statytojai, rūpinamės, kad niekas per nežinojimą prie jų neprieitų ir nenukentėtų.

Alvinas su Hilvaru atsitraukė per kelis žingsnius ir susižvalgė. Ir vienas, ir kitas laukė, ką pasakys antrasis. Galų gale Hilvaras pirmas išsakė savo nuomonę.

- Aš nesuklydau, Alvinai, - prašneko jis. - Jokių mąstančių būtybių čia nėra. Perspėjimas suveikia automatiškai - jis įsijungia, kai kas nors atsiduria pavojingai arti.

Alvinas linktelėjo, visiškai pritardamas draugo nuomonei.

- Įdomu, ką jie stengėsi šitaip apsaugoti, - ėmė svarstyti jis. - Juk po tais kupolais galėjo būti pastatų... galėjo būti bet kas.

- Jeigu visi kupolai vienodai perspės mus nesiartinti, šito mes niekada neišsiaiškinsime, - atsiliepė Hilvaras. - Įdomu: visos trys planetos, kurias aplankėme - tokios skirtingos. Pirmojoje jie susirinko absoliučiai viską, antrąją tiesiog paliko, nesukdami sau galvų dėl jos, o štai čia išties gerokai padirbėjo. Galbūt tikėjosi vieną gražią dieną grįžti ir norėjo rasti viską paruoštą jų sugrįžimui?

- Bet taip ir negrįžo - o praėjo jau labai daug laiko.

- Gal jie persigalvojo?

Staiga Alvinas susizgribo, kad tiek jis pats, tiek Hilvaras ėmė nesąmoningai vartoti žodelį "jie". Kad ir kas tie "jie" buvo, pirmojoje planetoje tikrai pakako aukšto lygio jų veiklos įrodymų - o čia jų buvo net dar daugiau. Dabar bičiuliai pakliuvo į pasaulį, kuris kadaise buvo kruopščiai supakuotas ir padėtas ateičiai - gal kada nors prireiks.

- Grįžkime į laivą, - vos atgaudamas kvapą išspaudė Alvinas. - Baigiu čia uždusti.

Kai tik šliuzo kamera užsivėrė jiems už nugarų ir bičiuliai galėjo atsikvėpti pilna krūtine, jie ėmėsi aptarinėti, kokį derėtų žengti kitą žingsnį. Norint viską smulkiai ištyrinėti, jiems teks patikrinti daugybę kupolų - gal atsiras bent vienas toks, kuris nesigins perspėjimu ir įsileis vidun. O jeigu nepavyktų... bet tokią tikimybę Alvinas nutarė apsvarstysiąs tada, kai paaiškės, kad kitos išeities nėra.

Susimąstyti apie tai teko mažiau nei po valandos - ir dėl kur kas dramatiškesnės priežasties, nei bičiuliai galėjo tikėtis. Jie jau pasiuntė robotą apžiūrėti gal pustuzinio kupolų, bet visais atvejais rezultatas buvo toks pat. Ir pagaliau išvydo vaizdą, kuris labai jau nepritiko šitam švariam, iščiustytam pasauliui.

Apačioje driekėsi platus slėnis, išmargintas proretčiai pūpsančiais, erzinančiais, neprieinamais kupolais. Pačiame jo centre žiojėjo randas - neabejotinai likęs po galingo sprogimo - sprogimo, kuris ištaškė nuolaužų krūvas bent kelių mylių atstumu visomis kryptimis ir išdegino planetos paviršiuje negilų kraterį.

O greta kraterio kūpsojo sumaitoto žvaigždėlaivio liekanos.

21

Jie nusileido prie pat tos kadaise įvykusios katastrofos epicentro ir lėtai, taupydami kiekvieną oro gurkšnį, patraukė link milžiniško sulamdyto korpuso, dunksančio gerokai jiems virš galvų. Išliko tik nedidelė laivo sekcija - nesuprasi, priekigalis ar uodega; matyt, visa kita galingas sprogimas sudraskė į skivytus. Lėtai žingsniuojant artyn, Alvino galvoje ėmė formuotis mintis, ji vis augo ir stiprėjo, kol virto tvirtu įsitikinimu.

- Hilvarai, - ištarė jis - vienu metu ir eiti ir kalbėti anaiptol nebuvo lengva, - manau - tai tas pats laivas, kuris buvo nu-

sileidęs ir pirmojoje mūsų aplankytoje planetoje.

Hilvaras tik linktelėjo; vengdamas eikvoti orą, jis nepratarė nė žodžio. Ta pati mintis jau dingtelėjo ir jam. Štai kur puikus pavyzdys, kas gali ištikti neatsargų atvykėlį, pagalvojo jis vildamasis, kad tai suvokia ir Alvinas.

Pagaliau bičiuliai pasiekė sukiužusį korpusą ir pažvelgė į žiojintį laivo vidų. Jie pasijuto tarsi žvelgią į milžinišką, pusiau perpjautą pastatą: sprogimo metu perplėštos grindys, sienos ir lubos atvėrė iškraipytą laivo skerspjūvio vaizdą. Kažin, dingtelėjo Alvinui, kokios nepažįstamos būtybės, žuvusios per katastrofą, vis dar tebeguli, palaidotos po nuolaužomis?

- Štai ko niekaip nesuprantu, - staiga prabilo Hilvaras. - Laivas akivaizdžiai suplėšytas, tačiau ši išlikusioji dalis nesubyrėjo į gabaliukus. O kur kita? Ar laivas sprogo pusiau dar kosmose, ir šita pusė nukrito čia?

Jie pasiuntė žvalgybon robotą, o ir patys įdėmiai apžiūrėjo teritoriją aplink sudužusį laivą - ir tik tada perprato tiesą. Neliko jokių abejonių; paskutiniosios išsisklaidė tada, kai Alvinas ant nedidelės kalvelės greta laivo aptiko daugybę kauburių, kurių kiekvieno ilgis siekė apie dešimt pėdų.

- Vadinasi, jie nusileido čia, - balsu mąstė Hilvaras. - Ir nekreipė dėmesio į perspėjimą. Jie buvo smalsūs - tokie pat, kaip ir tu. Jie pamėgino atidaryti tą kupolą...

Jis parodė į kitą kraterio pusę, į lygut lygutėlį, be jokio įbrėžimo kiautą, kuriame išvykusieji šio pasaulio valdovai patikimai užrakino savuosius lobius. Tačiau tai buvo jau ne kupolas, o beveik visai taisyklinga sfera - apatinė jos dalis buvo atidengta, kai sprogimo banga nušlavė ją supusį dirvožemį.

- Jų laivas sudužo, tikriausiai žuvo daugybė įgulos narių. Bet, nepaisant nuostolių, išgyvenusieji įstengė suremontuoti laivo dalį ir, nurėžę šią, susirinkę viską, kas buvo vertinga, vėl išvykti. Tai bent darbelis!

Alvinas klausėsi jo tik viena ausimi. Jis apžiūrinėjo keistą darinį, kuris toje vietoje pirmiausia ir patraukė jo dėmesį - ilgą laibą stiebą, maždaug ties trečdaliu apjuostą horizontaliu žiedu. Kad ir kokia svetima, kad ir kokia neregėta buvo ši konstrukcija, Alvinas perprato jos nebylų, iš amžių glūdumos atsklindantį pranešimą.

Po tais akmenimis, iš kurių kyšojo stiebas, jeigu tik ryžtų-

si juos išjudinti, Alvinas galėjo rasti atsakymą bent jau į vieną klausimą. Tačiau nusprendė taip ir palikti jį neatsakytą; kad ir kas buvo tos būtybės, jos nusipelnė teisės į ramų poilsį.

Hilvaras beveik nė neišgirdo žodžių, kuriuos patyliukais sukuždėjo Alvinas, kai jie taip pat lėtai žingsniavo atgal prie laivo.

- Tikiuosi, jie grįžo namo, - sušnibždėjo jis.

- O kas toliau? - paklausė Hilvaras, kai jie vėl pakilo į kosmosą.

Prieš atsakydamas Alvinas susimąstęs ilgokai stebeilijo į ekraną.

- Ar manai, kad reikėtų grįžti? - pagaliau paklausė.

- Turbūt kaip tik taip pasielgti ir būtų išmintingiausia. Nežinia, ar dar ilgai lydės mus sėkmė, o kas gali žinoti, kokie netikėtumai tyko kitose planetose?

Hilvaro lūpomis bylojo atsargumas ir sveikas protas, o Alvinas jau linko tokiems dalykams skirti kur kas daugiau dėmesio nei prieš kelias dienas. Tačiau jis sukorė tokį ilgą kelią, be to, šitokios progos laukė visą gyvenimą, tad tiesiog neįstengė sukti atgal, kai dar tiek daug liko nepamatyta.

- Nuo šiol nė nosies nekišime iš laivo, - pasakė jis. - Ir niekur nenusileisime iki pat paviršiaus. O šitaip elgdamiesi galėsime jaustis pakankamai saugūs.

Hilvaras tik gūžtelėjo pečiais, tarsi nusimesdamas atsakomybę už viską, kas dar gali atsitikti. Dabar, kai paaiškėjo, jog Alvinui atsargumas irgi bent šiek tiek rūpi, jam pasirodė būsiant neišmintinga prisipažinti, kad ir pats nekantrauja tęsti tyrinėjimus, nors jis jau seniai prarado bet kokią viltį sutikti mąstančių būtybių bet kurioje iš sistemos planetų.

Jie artėjo prie dvigubo pasaulio - didžiulės planetos, aplink kurią sukosi mažesnis palydovas. Didžioji planeta galėjo būti dvynė tos, kurią bičiuliai aplankė antrąją - ją visą dengė tokios pat pilkšvai melsvo atspalvio žalumos kilimas. Artintis prie jos nebuvo jokios prasmės: bičiuliai jau žinojo, ko iš jos galima laukti.

Alvinas nuvairavo laivą prie pat palydovo; neprireikė nė sudėtingo, juos saugančio mechanizmo perspėjimo, kad bičiuliai suprastų, jos mažosios planetos atmosfera negaubia. Visi

šešėliai buvo labai ryškūs, aštriomis briaunomis, nesimatė jokių šviesos pustonių. Tai buvo pirmasis sistemos pasaulis, kuriame bičiuliai išvydo reiškinį, bent iš tolo primenantį naktį: toje vietoje, kur jų laivas priartėjo prie planetos, virš horizonto kybojo tik viena iš atokesniųjų saulių. Visas kraštovaizdis buvo užlietas drumzlina raudona šviesa, tarsi panardintas kraujyje.

Mylių mylias jie skriejo virš kalnų, tokių pat dantytų, aštriomis viršūnėmis, kokie buvo dar tais neatmenamais savo užgimimo laikais. Šiame pasaulyje niekad niekas nesikeitė, jis nepažinojo irimo procesų, jo niekad neskalbdavo lietūs, nekošdavo vėjai. Čia nereikėjo amžinybės grandinių, kad visa kas išlaikytų šviežumo įspūdį.

Jei čia nebuvo oro, vadinasi, negalėjo būti ir jokios gyvybės. O gal vis dėlto galėjo?

- Žinoma, galėjo, - pareiškė Hilvaras, kai Alvinas balsu išsakė klausimą. - Tokia idėja biologiniu požiūriu anaiptol nėra absurdiška. Gyvybė negali užsimegzti beorėje erdvėje, tačiau gali išsivystyti tokios jos formos, kurios išgyvens ir be oro. Tikriausiai šitaip jau yra atsitikę daugybę kartų - tais atvejais, kai gyvenamos planetos atmosfera dėl vienokių ar kitokių priežasčių išsisklaidydavo.

- Bet argi tikėtumei vakuume sutikti mąstančių būtybių? Negi jos nesugalvotų būdo, kaip išsaugoti orą?

- Gal ir taip, jei jų atmosfera imtų sklaidytis tokiu metu, kai jie jau būtų pasiekę pakankamą išsivystymo lygį, kad galėtų mėginti ko nors imtis. Bet jei planeta praranda atmosferą dar tada, kai gyventojai visiškai primityvūs, jiems nebelieka kitos išeities: tik prisitaikyti arba mirti. O jei pavyksta prisitaikyti, jų protas gali išsivystyti tik tada - ir net iki labai aukšto lygio. Manau, netgi labai tikėtina, jog kaip tik taip ir atsitiktų - juk paskatų jiems tikrai nestigtų.

Vis dėlto, šios planetos atžvilgiu, toks ginčas - vien tik teorinis, nutarė Alvinas. Niekur nesimatė nė menkiausio ženklo, kad čia būta gyvybės - mąstančios ar kokios kitokios. O jeigu jos čia tikrai niekad nebuvo, kokia tuomet šio pasaulio paskirtis? Alvinas jau nėmaž neabejojo, kad visa sudėtinga Septynių Saulių sistema - dirbtinė, vadinasi, ir šis beoris palydovas privalo būti didžiulio projekto dalis.

Tiesa, buvo įmanoma ir tokia prielaida: šį pasaulį kažkas sukūrė vien dėl gražumo - kad didesniosios planetos dangų puoštų mėnulis. Kita vertus, čiabuviai vis vien lyg ir turėjo bent *kam nors* palydovą pritaikyti.

- Pažvelk, - staiga ištarė Hilvaras, rodydamas į ekraną. - Štai ten, dešinėje.

Alvinas kiek pakeitė laivo kursą, ir pasaulis pasviro. Išryškėjo laivo greitis: raudonos šviesos užlietos uolos susiliejo į vientisą mirgėjimą. Paskui vaizdas vėl nuskaidrėjo, ir apačioje bičiuliai išvydo neabejotiną gyvybės įrodymą.

Taip, neabejotiną. Bet lygiai tiek pat gluminantį. Tai buvo eilė laibų, retai išdėstytų kolonų; vieną nuo kitos skyrė maždaug šimtas pėdų, o kiekvienos aukštis - antra tiek. Kolonų vorą driekėsi į tolį, susiliedama perspektyvoje ir pagaliau pradingdama už horizonto.

Alvinas pasuko laivą į dešinę, ir jie nuskriejo virš kolonų eilės, niekaip nevaliodami perprasti, kam jos galėjo būti skirtos. Visos buvo visiškai vienodos, lygiais atstumais rikiavosi ir kalvų šlaituose, ir slėniuose. Neatrodė, kad jos kada nors būtų ką nors rėmusios; visos - glotnios ir lygios, į viršų šiek tiek smailėjančios.

Netikėtai tiesi kolonų eilė pakeitė kryptį; ji pasuko stačiu kampu taip staiga, kad Alvinas iš inercijos nulėkė dar kelias mylias pirmyn, kol susizgribo reaguoti ir nurodyti laivui naują kryptį.

Kolonos ir toliau stūksojo darnia rikiuote, vienodais atstumais viena nuo kitos. Tačiau už penkiasdešimties mylių nuo pirmojo posūkio eilė dar kartą pasisuko - ir vėl stačiu kampu. Jei tai pasikartos ir dar kartą, dingtelėjo Alvinui, netrukus grįšime į tą patį tašką, iš kurio pradėjome.

Begalinė kolonų eilė juos taip užhipnotizavo, kad, jai pertrūkus, laivas nulėkė bent kelias mylias, kol pagaliau atitokęs Hilvaras šūktelėjo Alvinui, kuris išvis nieko nepastebėjo, tučtuojau apgręžti laivą. Jie ėmė lėtai leistis ir, sukant ratus aplink Hilvaro atradimą, ir vieno, ir kito mintyse ėmė bręsti fantastiškas įtarimas, tik kol kas nė vienas nedrįso užsiminti apie tai bičiuliui.

Dvi kolonos buvo išverstos prie pat pagrindo ir tysojo ant uolų, kur ir nugriuvo. Maža to, dvi abipus plyšio dunksančios gretimos kolonos buvo gerokai pakrypusios, tarsi jas būtų išlen-

kusi kažkokia neįveikiama jėga.

Siaubą kelianti išvada piršosi savaime. Alvinas jau suprato, virš ko jie skrido - kažką panašaus jis ne kartą matė Lyse, tačiau pribloškiantis dydžių skirtumas iki pat šiol trukdė tai atpažinti.

- Hilvarai, - prašneko Alvinas, vis dar nelabai drįsdamas žodžiais išsakyti mintis. - Ar žinai, kas tai?

- Sunku patikėti, bet visą laiką mes skridome aptvaro pakraščiu. Šitas darinys - ne kas kita kaip tvora... nepakankamai tvirta tvora.

- Tie, kurie laiko gyvūnėlius, - Alvinas nervingai nusijuokė - toks juokas neretai slepia tramdomą baimę, - turėtų mokėti juos suvaldyti.

Hilvaras niekaip nereagavo į apsimestinį draugo nerūpestingumą, jis taip giliai susimąstė, kad kaktą išvagojo raukšlės.

- Niekaip nesuprantu, - pagaliau prašneko. - Kokio maisto galėjo susirasti kažkoks padaras šitokioje planetoje? Ir kodėl jis galiausiai išsiveržė iš aptvaro? Daug atiduočiau, jei galėčiau sužinoti, koks tai buvo gyvūnas.

- Galbūt jį tiesiog paliko čia, ir jis pralaužė tvorą, kai išalko, - balsu mąstė Alvinas. - O gal jį kas nors suerzino.

- Nusileiskime žemiau, - pasiūlė Hilvaras. - Norėčiau žvilgtelėti į planetos paviršių.

Jie nusileido tiek, kad laivas beveik palietė plikas uolas. Tik tada bičiuliai pastebėjo, kad visa lyguma raupuota mažytėmis skylutėmis, ne daugiau nei colio ar dviejų skersmens. Tačiau už aptvaro paslaptingųjų duobelių nesimatė - jos baigėsi kaip tik sulig tvora.

- Tavo tiesa, - pripažino Hilvaras. - Jis iš tikrųjų išalko. Bet tai buvo ne gyvūnas: tiksliau būtų vadinti jį augalu. Jis suvartojo visą aptvare buvusią dirvą, tad jam trūks plyš reikėjo susirasti maisto kur nors kitur. Galimas dalykas, judėjo jis labai lėtai, gal net užtruko ne vienerius metus, kol pralaužė tvorą.

Alvino vaizduotė tuoj pat pateikė trūkstamas detales, kurių sužinoti tiksliai jam nelemta. Jis neabejojo, kad iš esmės Hilvaras nesuklydo: kažkoks augalinis siaubūnas, judėdamas, ko gero, taip lėtai, kad akis nė nepastebėtų, tingiai ir vangiai, bet nenuilstamai brovėsi pro įkalinusi jį barjerą, kol pagaliau jį įveikė.

Galbūt jis tebegyvavo ir dabar, praslinkus šitiek amžių, gal laisvai bastėsi po tuščias šios planetos erdves. Tačiau ieškoti jo būtų bergždžia užduotis - tam prireiktų kruopščiai išnaršyti visą planetos paviršių. Bičiuliai nesistemingai apsižvalgė kelių kvadratinių mylių plote aplink plyšį tvoroje ir aptiko apskritą, bene penkių šimtų pėdų skersmens lauką, nusėtą tokiomis pat skylutėmis - akivaizdu, kad padaras sustojo čia užkąsti, jeigu tik tokia sąvoka tinka organizmui, maisto medžiagas siurbiančiam iš grynos uolienos.

Kai jie vėl pakilo į atvirą kosmosą, Alviną staiga užplūdo kažkoks keistas nuovargis. Jis pamatė šitiek daug - bet sužinojo taip mažai... Visuose šiuose pasauliuose knibždėte knibžda stebuklų, bet tai, ko Alvinas iš tiesų ieškojo, jau kadaise iš čia pasitraukė. Jis jau suprato, kad nebėra jokios prasmės lankytis kitose Septynių Saulių planetose. Net jei Visatoje dar egzistuoja koks nors protas - kur jo ieškoti? Alvinas pažvelgė į žvaigždes, dulkelių spiečiais pažirusias ekrane. Jis puikiai suprato, kad aplankyti jas visas jam neužtektų laiko, net jei nieko kita neveiktų, tik klajotų nuo vienos prie kitos.

Jį prislėgė kvaitinanti vienatvė ir liūdesys - tokie visiškai jo prigimčiai svetimi jausmai. Pirmąsyk gyvenime Alvinas pasijuto suprantąs visuotinę, Diasparo žmones kamuojančią atvirų kosmoso erdvių baimę - tą siaubą, suginusį jo tautą į uždarą ir jaukų gimtojo miesto mikropasaulį. Ne taip jau lengva buvo susitaikyti su mintimi, kad diaspariečiai, ko gero, buvo teisūs.

Jis grįžtelėjo į Hilvarą, vildamasis, kad draugas jį parems. Tačiau Hilvaras stovėjo tvirtai sugniaužęs kumščius, padėrusiomis, blizgančiomis akimis. Galvą jis buvo kiek pakreipęs ir atrodė, jog kažko klausosi aplinkinėje tuštumoje, įtempęs visas jusles.

- Kas yra? - sunerimęs paklausė Alvinas. Tačiau jam teko pakartoti klausimą, ir tik tada Hilvaras, regis, jį išgirdo. Bet ir prašnekęs jis tebežvelgė kažkur į tuštumą.

- Kažkas artėja, - lėtai ištarė jis. - Kažkas, ko nesuprantu.

Alvinui pasidingojo, jog kabinoje staiga įsiviešpatavo stingdantis šaltis: vaikiną visa jėga užgriuvo jo rasėje įsišaknijusi Įsibrovėlių baimė. Sutelkęs visą valią, nors šios pastangos galutinai iščiulpė jo jėgas, Alvinas prisivertė nustumti į šalį beįsiplieskiančią paniką.

- Ar tas kažkas draugiškai nusiteikęs? - paklausė jis. - O gal dumti tiesiog į Žemę?

Į pirmąjį klausimą Hilvaras neatsakė - tiktai į antrą. Jo balsas skambėjo vos girdimai, tačiau be jokio nerimo ar baimės. Atrodė, kad Hilvaras tiesiog priblokštas, lyg būtų susidūręs su kažkuo tokiu stulbinančiu, kad Alvino klausimai dabar jam visiškai nė motais.

- Per vėlu, - ištarė Hilvaras. - Jis jau čia.

Nuo to laiko, kai įsižiebė pirmoji Vanamondo sąmonės kibirkštis, Galaktika jau daugel kartų apsisuko aplink savo ašį. Vanamondo prisiminimai apie tuos pirmuosius amžius buvo migloti, ne kažin ką jis atminė ir apie būtybes, kurios tada juo rūpinosi - bet vis dar tebeprisiminė, koks apleistas jautėsi, kai jos išnyko ir paliko jį vieną tarp žvaigždžių. Nuo tų laikų jis ištisus amžius klajojo nuo vienos žvaigždės prie kitos, lėtai vystėsi ir telkė jėgas. Kartą jis užsisvajojo, kaip gera būtų vėl susirasti tuos, kurie priėmė jį gimstantį; nors ta svajonė, laikui bėgant, gerokai išbluko, bet galutinai neužgeso.

Nesuskaičiuojamoje daugybėje pasaulių jis rado vien gyvybės paliktus griuvėsius, tačiau su mąstymo apraiškomis susidūrė tik kartą - ir tą kartą, siaubo apimtas, jis kaip įmanydamas greičiau spruko tolyn nuo Juodosios Saulės. Vis dėlto Visata buvo labai didelė, o Vanamondo paieškos dar tik prasidėjo...

Kad ir kokių milžiniškų erdvės ir laiko atstumų atskirtas, galingas galios sprogimas Galaktikos širdyje per nesuskaičiuojamus šviesmečius pasiekė ir Vanamondą. Sprogimo aidai visiškai nepriminė žvaigždžių spinduliavimo: Vanamondo sąmonės lauke jie tvykstelėjo tarsi švytinti meteoro žymė giedrame danguje. Per laiką ir erdvę jis nuskubėjo link to žybsnio, į paskutiniąją jo egzistencijos akimirką, išsinerdamas iš negyvos, nesikeičiančios praeities kiauto.

Ilgo, metalinio, neįtikėtinai sudėtingos konstrukcijos objekto Vanamondas visiškai nesuprato - tasai daiktas buvo jam absoliučiai svetimas kaip ir beveik visos kitos fizinio pasaulio apraiškos. Objektą vis dar tebesupo tos galios, priviliojusios Vanamondą iš kitapus Visatos, aura, bet ji šiuo metu jį menkai tedomino. Labai atsargiai, šiek tiek nervingai, tarsi laukinis žvė-

ris, pasirengęs bet kurią akimirką sprukti, Vanamondas pabandė priartėti prie dviejų ką tik jo aptiktų sąmonių.

Ir tuoj pat suprato radęs tai, ko šitaip ilgai ieškojo.

Alvinas suspaudė Hilvaro pečius ir iš visų jėgų jį papurtė, kad bičiulis bent kiek atitoktų ir grįžtų į realybę.

- Sakyk, kas čia vyksta? - kone maldaudamas primygtinai klausė jis. - Ką man daryti?

Hilvaro akys lėtai nuskaidrėjo, žvilgsnis susikoncentravo.

- Kol kas taip ir nesupratau, - pasakė jis. - Bet esu visiškai tikras: baimintis nėra ko. Kad ir kas tai būtų, nieko bloga mums nepadarys. Atrodo, jam tiesiog... smalsu.

Alvinas buvo besižiojąs dar kažką sakyti, bet čia jį persmelkė galingas keistas pojūtis, kokio jis iki šiol kaip gyvas nebuvo patyręs. Kūnu pasklido šiltas, tarsi kutenantis švytėjimas; tai truko vos kelias akimirkas, bet, kai praėjo, Alvinas pasijuto taip, lyg būtų nebe vienas. Kažkas dalijosi su juo smegenimis, užklodamas jas panašiai kaip skritulys, iš dalies dengiantis kitą. Alvinas jautė ir netoliese esančio Hilvaro sąmonę, lygiai taip pat persipynusią su ta pas juos prasismelkusia esybe, ar kas tai bebūtų. Pojūtis nebuvo labai nemalonus, veikiau keistas - šitaip Alvinas pirmąsyk bent miglotai patyrė, kas yra tikroji telepatija, toji galia, kuri jo tautoje nunyko taip, kad ja pasinaudoti buvo galima nebent mechanizmams valdyti.

Tada, kai jo sąmonę bandė užgožti Seranisė, Alvinas iš karto pasipriešino, tačiau dabar net nebandė kovoti. Tai būtų visiškai beprasmiška, be to, Alvinas suvokė, kad toji pas juos apsilankiusi esybė anaiptol nėra nedraugiškai nusiteikusi. Jis atsipalaidavo ir visiškai nesipriešindamas susitaikė su tuo, kad jo sąmonę tyrinėja kita, tiesiog neįsivaizduojamai už ją pranašesnė. Tačiau taip manydamas jis šiek tiek suklydo.

Vanamondas išsyk pajuto, kad viena iš dviejų aptiktųjų sąmonių šiek tiek atviresnė ir lengviau pasiekiama už antrąją. Jis suvokė, kad jos abi, vos jam pasirodžius, pritvinko begalinės nuostabos, o tai savo ruožtu nustebino jį patį. Jis negalėjo patikėti, kad šiuodu būtų jį užmiršę: užmarštis, kaip ir mirtingumas, buvo tokie dalykai, kurių Vanamondas nepajėgė suvokti.

Jam tuoj pat paaiškėjo, kad bendrauti - anaiptol nelengva; nemaža minčių-įvaizdžių dviejuose sutiktuose protuose buvo

tokie keisti, kad Vanamondas vos įstengė atpažinti. Jį suglumino ir net šiek tiek išgąsdino pasikartojantis Įsibrovėlių baimės signalas, gerokai primenantis paties Vanamondo savijautą tada, kai į jo žinojimo lauką pateko Juodoji Saulė.

Tačiau šitie du ničnieko nenutuokė apie Juodąją Saulę, o netrukus jų sąmonėje ėmė formuotis jų klausimai:

- *Kas tu?*

Jis suformulavo tą vienintelį atsakymą, kurį galėjo:

- Aš esu Vanamondas.

Sekė valandėlė tylos (kaip lėtai formulavosi šitų dviejų mintys!), o paskui jie pakartojo klausimą. Atsakymo jie tiesiog nesuprato, o tai iš tiesų stebino: juk tokie pat kaip jie ir suteikė jam tą vardą, išlikusį tarp kitų gimimo prisiminimų. Tie prisiminimai buvo labai negausūs, kad ir keista - prasidedantys viename vieninteliame laiko taške, tačiau visiškai skaidrūs ir ryškūs.

Ir vėl menkutės, krebždančios jų mintys prasismelkė į jo sąmonę:

- Kur yra tie, kurie sukūrė Septynias Saules? Kas juos ištiko?

Šito jis nežinojo; o jie vos įstengė patikėti. Per bedugnę, skiriančią jų protus nuo jo, jį pasiekė aiškus ir aštrus jų nusivylimo pliūpsnis. Tačiau kantrybės jie nestokojo, o Vanamondas džiaugėsi, galėdamas jiems padėti: jų tikslas sutapo su jo tikslu, be to, jie buvo pirmoji draugija, kurią jam teko pažinti.

Alvinas neabejojo niekad gyvenime nebepatirsiąs nieko labiau keista nei šis begarsis pašnekesys. Tiesa, jis pats tegalėjo būti nebent klausytojas, nors ir labai nesinorėjo net pačiam sau pripažinti, kad Hilvaro sąmonė kai kuriais atžvilgiais gerokai pranašesnė nei jo. Nuostabos apimtam Alvinui beliko laukti: visai greta, tuojau už jo suvokimo ribų, plūdo kvaitinantis minčių srautas.

Galų gale pablyškęs, gerokai nusikamavęs Hilvaras nutraukė ryšį ir atsigręžė į draugą.

- Alvinai, - pratarė jis, vos apversdamas liežuvį. - Čia slypi kažkas labai labai keista. Ničnieko nesuprantu.

Išgirdus šią žinią, šiek tiek atkuto Alvino savigarba; tikriausiai veide labai jau aiškiai atsispindėjo, ką jis jaučia, nes Hilvaras staiga nusišypsojo - šiltai ir užjausdamas.

- Nepajėgiu išsiaiškinti, kas yra šitas... šitas... Vanamondas, - tęsė jis. - Panašu, kad tai esybė, sukaupusi neįtikėtiną kiekį žinių, tačiau jos mąstymas - dar visai menkas. Žinoma, - pridūrė Hilvaras, - gali būti ir taip, kad jo sąmonė veikia visiškai kitaip nei mūsiškės, todėl ir nevalioju jo suprasti, bet kažkodėl nemanau, kad toks paaiškinimas - visai teisingas.

- Na, ir ką gi tu vis dėlto sužinojai? - vos tramdydamas nekantrumą paklausė Alvinas. - Ar šitas žino ką nors apie Septynias Saules?

Hilvaro mintys vis dar tebeskrajojo kažkur toli.

- Septynias Saulės kūrė daugelis rasių, įskaitant ir mūsiškę, - tarsi galvodamas apie ką kita atsakė jis. - Vanamondas sugeba pateikti nemaža panašaus pobūdžio faktų, tačiau atrodo, jog nė pats nesupranta, ką jie reiškia. Panašu, kad jis žino apie praeitį, bet nei ją suvokia, nei geba paaiškinti. Regis, visi praeities įvykiai jo sąmonėje surizgę į neišnarpliojamą kamuolį.

Valandėlę Hilvaras patylėjo mąstydamas, paskui jo veidas nusigiedrijo.

- Žinai, manding, liko vienintelė išeitis: kokiu nors būdu mes privalome nugabenti Vanamondą į Žemę, kad mūsų filosofai kaip reikiant jį ištyrinėtų.

- Argi tai nepavojinga? - paklausė Alvinas.

- Visiškai nepavojinga, - patikino Hilvaras, nevalingai atkreipęs dėmesį į tai, koks nebūdingas Alvinui šitoks klausimas. - Vanamondas nusiteikęs tikrai draugiškai. Sakyčiau, netgi labai šiltai.

Staiga Alvinas visiškai aiškiai suvokė mintį, jau kuris laikas knibždėjusią po pat sąmonės paviršiumi. Jis prisiminė Krifą ir begalę kitų smulkių gyvūnėlių, kurie nuolat ištrūkdavo - Hilvaro draugų susierzinimui ar net siaubui. Be to, jis prisiminė - kaip jau seniai tai buvo! - kokių papildomų zoologinių tikslų turėjo Hilvaras, kai jie pirmąsyk keliavo į Šelmiraną.

Hilvaras tiesiog aptiko dar neregėtą jam gyvūną.

22

Vos prieš kelias trumpas dienas, mąstė Džeserakas, šitokio pasitarimo niekas negalėjo net įsivaizduoti. Už stalo, pastaty-

to skersai atvirąjį pasagos formos stalo galą, sėdėjo šeši svečiai iš Lyso ir žvilgčiojo į Tarybos narius. Kokia ironija: visai neseniai jų vietoje stovėjo Alvinas, čia jis išgirdo paskelbiant nutarimą, jog Diasparą būtina atkirsti nuo bet kokio kontakto su išoriniu pasauliu. O dabar išmušė pasaulio keršto valanda - ne vien tik šio išorinio pasaulio, bet ir ištisos Visatos.

Pati Taryba irgi buvo pasikeitusi. Trūko ne mažiau nei penkių jos narių. Jie nevaliojo pakelti juos užgriuvusių problemų bei atsakomybės ir pasirinko tą patį kelią, kuriuo jau žengė Kedronas. O juk tai - pats tikriausiai įrodymas, mąstė Džeserakas, kad Diasparas žlunga, jei šitiek daug jo piliečių nesugeba priimti iššūkio - pirmojo tikro iššūkio per milijonus metų. Ne vienas tūkstantis žmonių anksčiau numatyto laiko spruko į trumpą užsimiršimą Atminties Bankuose vildamiesi, kad, jiems vėl užgimus, ši trumpalaikė krizė bus praėjusi, o Diasparas - vėl toks, koks buvo visada. Tačiau jų lauks kartus nusivylimas.

Džeseraką iškvietė į Tarybą užimti vieno iš pasitraukusiųjų narių vietą. Nors jo reputaciją ir temdė šioks toks šešėlis - juk jis buvo Alvino mokytojas - tačiau niekas neabejojo, kad jo dalyvavimas būtinas, tad niekas nė nesiūlė jo pašalinti. Jis sėdėjo viename pasagos formos stalo gale - labai patogioje vietoje. Iš čia galėjo nekliudomas tyrinėti svečių veidus, o taip pat - matyti saviškių tarėjų veidus; pastarųjų išraiškos bylojo pačios už save.

Neliko abejonių, kad Alvinas buvo teisus, ir Taryba, niekur nesidėsi, po truputį ėmė taikytis su nemalonia tiesa. Lyso pasiuntiniai gebėjo mąstyti kur kas sparčiau nei iškiliausieji Diasparo protai. Ir tai buvo ne vienintelis jų pranašumas: taip pat jie demonstravo ir neįtikėtiną koordinaciją, kurią, kaip spėjo Džeserakas, tikriausiai lėmė jų telepatinės galios. Džeserakas nuogąstavo, kad atvykėliai galbūt skaito Tarybos narių mintis, bet paskui nutarė, kad jo įtarimai - be pagrindo: kažin, ar lysiečiai laužytų savo iškilmingai duotą pažadą, be kurio šis susitikimas išvis nebūtų įmanomas.

Džeserakui neatrodė, kad būtų pasiekta kokia nors pastebima pažanga; tiesą sakant, jis ir nenumanė, kaip išvis būtų galima dėl ko nors susitarti. Tarybos nariai dar neįstengė galutinai patikėti, kad Lysas išvis egzistuoja, tad nevaliojo ir dorai

suprasti, kas atsitiko. Tačiau baimė buvo tiesiog įrašyta jų veiduose; Džeserakas manė, kad ne mažiau išsigandę ir svečiai, bet pastarieji kur kas sėkmingiau slėpė savo baimę.

Pats Džeserakas toli gražu nejautė tokio siaubo, kokį manė jausiąs; visą gyvenimą jį kausčiusios baimės niekur neišnyko, bet jis jau įstengė jas pažaboti. Jį paveikė Alvino beatodairiškumas - o gal tai buvo tiesiog drąsa? - senasis mokytojas jautė, kaip keičiasi jo požiūris, veriasi nauji horizontai. Jis toli gražu nemanė pats kada nors pasiryšiąs iškelti koją už Diasparo sienų, tačiau dabar jis jau suvokė tą impulsą, kuris vertė šitaip elgtis Alviną.

Prezidento klausimas užklupo jį iš netyčių, bet Džeserakas tuoj pat atsitokėjo.

- Mano nuomone, - prašneko jis, - tik atsitiktinumo dėka šitaip neatsitiko kur kas anksčiau. Juk žinome, kad iki šiol būta keturiolikos Unikumų, ir jų visų gimimą neabejotinai nulėmė kažkoks išankstinis planas. Aš manau, jog šis planas buvo skirtas užtikrinti, kad Lysas ir Diasparas neliktų atskirti amžiams. Alvinas tuo pasirūpino, tačiau jis nuveikė ir dar kai ką, ko niekaip neįsivaizduoju galėjus būti numatyta pirminėse schemose. Ar Centrinis Kompiuteris gali tai patvirtinti?

Beasmenis balsas atsakė nesudelsęs nė akimirkos:

- Tarėjas puikiai žino, kad aš negaliu atskleisti nurodymų, kuriuos man įdiegė mano kūrėjai.

Džeserakas pripažino šį švelnų priekaištą.

- Kad ir kokios būtų priežastys, su faktais nepasiginčysi. Alvinas išskrido į kosmosą. Kai jis sugrįš, galėsite mėginti sulaikyti jį, kad niekur nebeištrūktų, tik netikiu, kad jums pavyks - reikia manyti, jis spėjo sužinoti labai daug. O jeigu tai, ko jūs baiminatės, įvyko, nė vienas iš mūsų jau nieko nebegali pakeisti. Žemė visiškai bejėgė - kokia ir buvo milijonus amžių.

Džeserakas valandėlei nutilo ir apžvelgė susirinkusiųjų veidus. Išsakyti žodžiai akivaizdžiai nepatiko visiems, bet jis ir nesitikėjo juos pradžiuginsiąs.

- Vis dėlto aš nematau jokių priežasčių nerimauti, - vėl prašneko jis. - Šiuo metu Žemei gresiantis pavojus - nė kiek ne didesnis nei bet kuriuo kitu metu. Nejaugi du žmonės, skrendantys mažyčiu žvaigždėlaiviu, galėtų užtraukti mums Įsibrovėlių rūstybę? Jei sąžiningai pažvelgsime tiesai į akis, turėsime pri-

pažinti, kad Įsibrovėliai galėjo sunaikinti mūsų pasaulį jau prieš daugybę amžių.

Įsiviešpatavusi tyla anaiptol nereiškė pritarimo. Tai, ką kalbėjo Džeserakas, buvo baisi erezija, kokią dar ne taip seniai būtų pasmerkęs ir jis pats.

Įsiterpė Prezidentas, jo kaktą vagojo gilios raukšlės.

- Argi legendos nebyloja, jog Įsibrovėliai pasigailėjo Žemės tik su ta sąlyga, kad žmogus niekada nebemėgins pakilti į kosmosą? O argi mes dabar nesulaužėme duotojo pažado?

- Tiesa, legendos taip byloja, - sutiko Džeserakas. - Mes nesusimąstydami pripažįstame daugelį dalykų, ir šis - vienas iš tokių. Vis dėlto įrodyti, kad tai tiesa, mes negalime. Man labai sunku patikėti, kad apie šitokios svarbos sutartį Centrinio Kompiuterio atmintyje nebūtų išlikę jokių įrašų - o jis apie tai ničnieko nežino. Aš jau klausiau jo apie tai, tiesa, tik per informacinius mechanizmus. Gal Taryba norės paklausti jo tiesiogiai?

Džeserakas nematė jokios priežasties susilaukti dar vieno priekaišto už bandymą įsibrauti į uždraustą teritoriją, tad laukė, ką atsakys Prezidentas.

Bet Prezidentas taip ir neatsakė - tą pat akimirksnį visi svečiai iš Lyso sutartinai krūptelėjo, ūmai sustingusiuose jų veiduose atsispindėjo nuostaba ir išgąstis. Atrodė, kad visi jie klausosi kažkokio tolimo balso, kažką bylojančio jiems tiesiog į ausis.

Tarėjai laukė, jų pačių nerimas kas minutę vis labiau augo; tuo tarpu lysiečiai vis dar su kažkuo kalbėjosi tylėdami. Galų gale jų vyresnysis atitoko iš transo ir lyg atsiprašydamas atsisuko į Prezidentą.

- Mus ką tik pasiekė labai keista ir gluminanti žinia iš Lyso, - paaiškino jis.

- Ar Alvinas sugrįžo į Žemę? - paklausė Prezidentas.

- Ne, ne Alvinas. Kažkas kita.

Nutupdydamas savo paklusnų laivą Airlėjaus pievoje, Alvinas susimąstė: kažin, ar per visą žmonijos istoriją koks nors laivas bent kartą gabeno į Žemę šitokį krovinį - jei tik Vanamondas iš tiesų buvo kur nors fizinėje laivo erdvėje. Per visą kelionę jo nebuvo nei matyti, nei girdėti; Hilvaras manė - o jo nuomonė buvo pagrįsta tiesiogine informacija - kad tik apie

Vanamondo dėmesio sferą buvo galima tvirtinti, kad ji yra kurioje nors erdvės vietoje. Paties Vanamondo nebuvo niekur - galbūt netgi *niekad*.

Seranisė ir penki Senatoriai pasitiko išlipančius iš laivo bičiulius. Vieną Senatorių Alvinas atpažino - buvo sutikęs jį paskutiniojo apsilankymo Lyse metu, kiti du, matytieji tada, šiuo metu tikriausiai viešėjo Diaspare. Alvinui parūpo, kaip sekasi pasiuntiniams ir kaip sureagavo miestas į lankytojus iš išorės - pirmuosius per šitiek milijonų metų.

- Man atrodo, Alvinai, - gana sausai prašneko Seranisė, iš pradžių pasisveikinusi su sūnumi, - kad tu apdovanotas neeiliniu sugebėjimu aptikti visokias nuostabias esybes. Ir vis dėlto manau, kad turės praeiti nemaža laiko, kol tu pargabensi ką nors, kas pranoktų pastarąjį tavo atradimą.

Dabar jau apstulbo Alvinas.

- Nejaugi Vanamondas jau čia?

- Taip, prisistatė prieš kelias valandas. Kažkokiu būdu jis sugebėjo atsekti kelią, kuriuo jūsų laivas skrido pirmyn - o tai jau savaime pribloškiantis žygis, be kita ko, sukeliantis nemaža įdomių filosofinių klausimų. Tam tikri požymiai liudija, kad Vanamondas pasiekė Lysą tą pat akimirką, kai jūs jį aptikote, o tai reiškia, kad keliauti jis geba be jokių greičio apribojimų. Ir tai dar ne viskas. Per kelias pastarąsias valandas jis atskleidė mums daugiau istorijos paslapčių, nei mes nutuokėme egzistuojant.

Alvinas apstulbęs dėbsojo į ją. Ir netrukus suprato; nebuvo labai sunku įsivaizduoti, kokį įspūdį paliko Vanamondas šiai tautai, apdovanotai tokiais aštriais pojūčiais bei nuostabiai persipynusiomis sąmonėmis. Reagavo jie stulbinančiai greitai; vaizduotė netgi nupiešė Alvinui gana keistą gal net šiek tiek išsigandusio Vanamondo, atsidūrusio smalsių, nekantraujančių Lyso protų apsuptyje, paveikslą.

- Ar jums pavyko išsiaiškinti, kas jis? - paklausė Alvinas.

- Taip. Nebuvo labai sunku, nors jo kilmė mums taip ir liko neaiški. Jis - grynojo mentaliteto pavidalo esybė, ko gero, jo žinios - neribotos. Tačiau jis dar labai vaikiškas tiesiogine žodžio prasme.

- Na žinoma! - sušuko Hilvaras. - Turėjau susiprasti pats.

Alvinas atrodė visiškai suglumęs, ir Seranisei jo pagailo.

- Turiu omeny, kad Vanamondas, nors jo sąmonė neįtikėtinai talpi, gal net begalinė, kol kas yra nesubrendęs, galutinai neišsivystęs. Tikrasis jo protas netgi menkesnis nei žmogaus... - ji kreivai šyptelėjo. - Tačiau jo mąstymo procesai vyksta nepalyginamai greičiau, ir mokosi jis labai sparčiai. Be to, jame slypi ir dar kažkokios galios, kurių mes kol kas nesuprantame. Atrodo, kad visa praeitis jo sąmonei atvira, tačiau tokiu būdu, kurį labai sunku apibrėžti. Galbūt kaip tik šiuo savo gebėjimu jis ir pasinaudojo, atsekdamas jūsų kelią iki pat Žemės.

Alvinas stovėjo tylėdamas, dabar jau galutinai priblokštas. Jis suprato, kad Hilvaras pasielgė teisingai, pargabendamas Vanamondą į Lysą. Ir dar geriau suprato, kaip neįtikėtinai jam pasisekė tada, kai išdegė pergudrauti Seranisę - tokio manevro antrąsyk tikrai nepakartosi.

- Ar nori pasakyti, - dar paklausė jis, - kad Vanamondas - savotiškas naujagimis?

- Jo paties mastais - taip. Nors iš tikrųjų jis jau išties garbaus amžiaus, tik už žmogų, regis, šiek tiek jaunesnis. Štai kas labiausiai stulbina: jis primygtinai tvirtina, esą mes jį ir sukūrėme; neabejotina, kad jo kilmė glaudžiai susijusi su visomis didžiosiomis praeities paslaptimis.

- O kas su Vanamondu vyksta dabar? - paklausė Hilvaras; jo intonacija bylojo, kad bent šiek tiek jaučiasi esąs savotišku Vanamondo šeimininku.

- Jį apklausia Grevarno istorikai. Jie bando nubraižyti bent apytikslius praeities kontūrus, tačiau šis darbas truks ne vienerius metus. Vanamondas gali apibūdinti smulkiausias praeities detales, tačiau, kadangi pats nesuvokia to, ką žino, dirbti su juo toli gražu nelengva.

Alvinui netilpo galvoje, iš kur Seranisė galėjo visa tai sužinoti, bet paskui jis susizgribo, kad didžiojo tyrimo eigą tikriausiai įdėmiai seka kiekvienas Lyso protas. Alvinas pajuto pasididžiavimą suvokdamas, kad Lyso gyvenime paliko ne menkesnę žymę nei Diaspare, tačiau tas išdidumas buvo atmieštas ir neviltimi. Alvinas čia susidūrė su kai kuo, ko niekad nepajėgs nei patirti, nei kaip reikiant suprasti: tiesioginis ryšys netgi tarp dviejų žmonių protų jam per amžius liks neperprantama paslaptimi: panašiai kaip muzikos garsai kurčnebyliui ar spalvos - aklajam. O dabar lysiečiai keitėsi mintimis netgi su tokia

absoliučiai svetima esybe, kurią jis pats parlydėjo į Žemę, tačiau kurios savaisiais pojūčiais nebūtų įstengęs net aptikti.

Čia jam nebuvo vietos; užbaigus apklausą, kas nors praneš rezultatus. Jis, Alvinas, atkėlė vartus į begalybę, tačiau staiga pajuto baimę, netgi siaubą dėl visko, ką nuveikė. Vardan savo paties dvasios ramybės, jam būtina sugrįžti į puikiai pažįstamą, jaukų Diasparo pasaulėlį, o jau ten, įprastoje aplinkoje, galbūt pavyks kaip nors susigaudyti savo svajonėse ir siekiuose. Čia slypėjo nemenkas karčios ironijos užtaisas: tasai, kuris paniekino miestą ir iškeliavo į žvaigždes, dabar skubėjo namo - panašiai kaip išgąsdintas vaikas, kuris tekinas bėga prisiglausti prie motinos.

23

Diasparas toli gražu neėmė džiūgauti, sulaukęs grįžtančio Alvino. Miestas tebeurduliavo tarsi pagaliu išmaišytas didžiulis avilys. Miestiečiai vis dar nelinko susitaikyti su tikrove, tačiau tiems, kurie atsisakė pripažinti Lyso ir viso išorinio pasaulio egzistavimą, nebeliko kur slėptis. Atminties Bankai jų jau nebepriimdavo: pageidaujantieji išsaugoti iliuzijas ir persikelti į tolimą ateitį, bergždžiai lankydavosi Tvėrimo Menėje. Dužo jų viltys ištirpti nekarštoje išskaidančioje liepsnoje ir švariai išskalautais prisiminimais vėl išnirti laiko tėkmėje po kokio šimto tūkstančių metų. Veltui kai kurie bandė skųstis Centriniam Kompiuteriui: šis net neaiškino savo veiksmų. Taip niekur ir nepaspukusiems bėgliams tekdavo liūdnai sukti atgal į miestą ir grumtis su savojo amžiaus problemomis.

Alvinas ir Hilvaras nusileido parko pakraštyje, netoli nuo Tarybos Rūmų. Iki pat paskutinės akimirkos Alvinas nežinojo, ar jam pavyks atskraidinti laivą į miestą per tuos barjerus, kad ir kokie jie būtų, kurie atitvėrė miesto padangę nuo išorinio pasaulio. Diasparo įtvirtinimai, kaip ir visa kita jame, buvo dirbtiniai - bent jau iš dalies. Nakčiai su žvaigždėtu dangumi, primenančiu visa, ką žmogus prarado, buvo užginta įžengti į miestą; taip pat jis buvo apsaugotas ir nuo audrų, kurios kartais įsisiautėdavo dykumoje, užtvindydamos padangę skrajojančio smėlio stulpais.

Tačiau Alviną ta nematoma apsauga praleido; kai apačio-

je nusidriekė miestas, vaikinas pasijuto grįžęs namo. Kad ir kaip primygtinai jį šauktų Visata su savo paslaptimis, jis neužmiršo atėjęs į pasaulį Diaspare - čia buvo tikroji jo gimtinė. Tiesa, jis nuolat veršis ištrūkti iš šios ankštos erdvės, tačiau visada į ją sugrįš. Alvinui prireikė sukarti kelią per pusę Galaktikos, kad suvoktų šią paprastą tiesą.

Laivui dar net nespėjus nusileisti, susirinko didžiulė minia; Alvinas nė nenumanė, kaip jo bendrapiliečiai sutiks jį sugrįžusį. Prieš atverdamas šliuzą, jis ilgai žvelgė į susirinkusiųjų veidus apžvalgos ekrane, ir jų išraiškos atskleidė jam labai daug. Atrodė, kad daugumą žmonių užvaldė smalsumas - o tai Diaspare jau savaime buvo neįprasta. Drauge su nekantravimu tuose veiduose ryškėjo ir lūkestis, ir nerimas, o kai kuriuose - ir neslepiama baimė. Tačiau neatrodė, kad Alvino sugrįžimas būtų nuoširdžiai ką nors pradžiuginęs, ir dėl to jam kiek suspaudė širdį.

Savo ruožtu Taryba sutiko jį labai maloniai, tik anaiptol ne iš draugiškumo. Nors ne kas kitas, o pats Alvinas ir sukėlė šią krizę, tačiau tik jis vienas tegalėjo suteikti informaciją, kuria teks grįsti ateities politiką. Jis papasakojo apie kelionę į Septynias Saules ir susitikimą su Vanamondu, o Tarybos nariai klausėsi ypač įdėmiai. Paskui Alvinui teko atsakinėti į nesuskaičiuojamus klausimus, ir jis kalbėjo labai kantriai, tuo tikriausiai gerokai nustebindamas Tarėjus. Alvinas netruko suvokti, kad bet kokias kitas Tarybos narių mintis gožia Įsibrovėlių baimė, nors niekas apie juos nė neužsiminė, priešingai, visi akivaizdžiai pasijuto nekaip, kai apie tai tiesiogiai prašneko pats Alvinas.

- Jeigu Įsibrovėlių vis dar esama kur nors mūsų Visatoje, - kalbėjo jis Tarybai, - be jokios abejonės, pačiame jos centre mes turėjome juos susitikti. Tačiau Septynių Saulių sistemoje nėra visiškai jokios mąstančios gyvybės; tai patvirtino ir Vanamondas, bet dar anksčiau mes supratome ir patys. Drįstu tvirtinti, kad Įsibrovėliai kažkur pasišalino jau prieš daugybę amžių; Vanamondas, kuris amžiumi, ko gero, mažų mažiausiai nenusileidžia Diasparui, ničnieko apie juos nežino.

- Leiskite išsakyti vieną prielaidą, - netikėtai nutraukė jį vienas Tarėjų. - Gali būti ir taip, kad Vanamondas yra Įsibrovėlių palikuonis, atsiradęs tokiu būdu, kokio mes kol kas nepa-

jėgiame suvokti. Tiesa, savąją kilmę jis užmiršo, bet tai dar nereiškia, kad vieną gražią dieną jis nesukels mums grėsmės.

Iki šiol tik pasyviai viską stebėjęs, dabar Hilvaras staiga prapliupo, net nepaprašęs žodžio. Pirmą kartą gyvenime Alvinas išvydo bičiulį įpykusį.

- Vanamondas tyrinėjo mano sąmonę, - ėmė berti jis, - o man pasitaikė proga žvilgtelėti į jo. Maniškiai jau sužinojo apie jį labai daug, nors kol kas dar nepavyko išsiaiškinti, kas jis iš tikrųjų yra. Tačiau vienas dalykas nekelia jokių abejonių: jis nusiteikęs draugiškai ir labai apsidžiaugė aptikęs mus. Jo baimintis tikrai nereikia.

Po šio protrūkio stojo neilga tyla; Hilvaras atlyžo ir akivaizdžiai suglumo. Tačiau įtampa Tarybos Menėje gerokai atlėgo, tarsi būtų išsisklaidęs susirinkusiųjų sielas temdęs debesis. Ir Prezidentas, nors lyg ir turėjo taip pasielgti, nesiėmė priekaištauti Hilvarui už tokį pliūpsnį.

Klausydamasis ginčų Alvinas netruko perprasti, kad Taryboje vyrauja trys skirtingos nuomonės. Konservatyvieji, kurių buvo mažuma, vis dar tikėjosi, kad įmanoma kokiu nors būdu pasukti laikrodžio rodykles atgal ir atkurti senąją tvarką. Nepaisydami sveiko proto balso, jie tvirtai laikėsi įsikibę vilties, jog dar įmanoma kažkaip įtikinti ir Lysą, ir Diasparą vienam kitą pamiršti.

Progresyvieji irgi sudarė neką didesnę mažumą, tačiau Alviną maloniai nustebino jau vien tai, kad tokių iš viso buvo. Negalėjai tvirtinti, kad pastarieji džiūgavo dėl išorinio pasaulio įsiveržimo, tačiau jie buvo tvirtai pasiryžę kaip įmanoma geriau tai išnaudoti. Kai kurie jų nuėjo taip toli, kad net ėmėsi siūlyti ieškoti būdų pralaužti psichologinius barjerus, šitaip ilgai kausčiusius Diasparą dargi patikimiau nei fizinės kliūtys.

Tuo tarpu didžioji Tarybos dalis, kurios nuomonė gana tiksliai atspindėjo visų miesto gyventojų nuotaikas, linko elgtis apdairiai ir stebėti, kaip klostysis įvykiai; tokiu būdu jie vylėsi sulauksią, kol ateities modelis susiformuos savaime. Jie suvokė negalį kurti jokių esminių planų ar mėginti diegti kokį nors apibrėžtą gyvenimo būdą, kol neišsisėls audra.

Pasitarimui pasibaigus, Alvino ir Hilvaro draugiją papildė Džeserakas. Atrodė, kad po paskutiniojo jų susitikimo - ir išsiskyrimo - Loreinos Bokšte, kur tiesiog prieš akis nusidriekė

beribė dykuma, senasis mokytojas gerokai pasikeitė. Tai buvo ne toks pokytis, kokio Alvinas tikėjosi - bet su panašiu ateityje jam teks susidurti vis dažniau ir dažniau.

Džeserakas atrodė atjaunėjęs, tarsi gyvybės ugnis būtų aptikusi naujo kuro ir tvykstelėjusi jo kraujyje kur kas kaitresne liepsna. Nepaisant amžiaus, Džeserakas buvo vienas iš tų, kurie pajėgė priimti Alvino Diasparui sviestą iššūkį.

- Yra naujienų, Alvinai, - prašneko jis. - Manau, tu pažįsti Senatorių Džeranį?

Alvinas valandėlei sutriko, paskui prisiminė.

- Na žinoma, jis buvo vienas pirmųjų, kuriuos sutikau Lyse. Argi jis nėra jų delegacijos narys?

- Taip, ir mudu jau neblogai vienas kitą pažįstame. Jis - neeilinio proto žmogus, išmanantis apie žmogaus sąmonę daugiau, nei aš maniau esant įmanoma - tuo tarpu jis pats tvirtina Lyso standartais esąs tik pradedantysis. Kol dar yra čia, jis ėmėsi įgyvendinti vieną projektą, kuris tau turėtų patikti. Jis viliasi ištyrinėti tą neįveikiamą atostūmį, neleidžiantį mums nė kojos iškelti iš miesto. Džeranis mano, jog, kartą išsiaiškinęs, kaip tas atostūmis buvo įdiegtas, sugebėtų jį pašalinti. Maždaug dvidešimt mūsiškių jau bendradarbiauja su juo.

- Ir tu - vienas iš jų?

- Taip, - atsakė Džeserakas lyg ir susidrovėdamas - panašios būklės Alvinas jo nei matė anksčiau, nei kada nors pamatys dar kartą. - Tai nėra lengva ir jokiu būdu ne malonu. Bet stimuliuoja.

- O kaip Džeranis dirba?

- Jis veikia per sagas. Pats sukūrė jų visą grupę ir studijuoja mūsų reakcijas, kai jas išgyvename. Kas galėjo pamanyti, kad, sulaukęs šitokio amžiaus, vėl grįšiu prie jaunystės malonumų!

- Kas yra sagos? - pasiteiravo Hilvaras.

- Įsivaizduojami svajonių pasauliai, - paaiškino Alvinas. - Ar bent dauguma jų - išgalvoti, nors kai kurie tikriausiai sukurti, remiantis istoriniais faktais. Miesto atminties ląstelėse jų įrašyta milijonai; gali rinktis nuotykius ar patirtį, kokių tik širdis geidžia, ir net neabejosi, kad viską išgyveni iš tikrųjų tol, kol tiesiog į tavo sąmonę bus siunčiami impulsai.

Jis vėl atsigręžė į Džeseraką.

- Kokios rūšies sagas jums siūlo Džeranis?

- Kaip tikriausiai numanai ir pats, visos jos susijusios su iškeliavimu iš Diasparo. Kai kurios perkėlė mus atgal į ankstesniuosius gyvenimus, priartindamos mus prie miesto įkūrimo laikų tiek, kiek išvis įmanoma. Džeranis mano, kad, kuo arčiau draudimo ištakų prisikasime, tuo lengviau bus jį panaikinti.

Alviną ši žinia labai pradžiugino. Juk atkeldamas Diasparo vartus jis tikslą pasiekė tik iš dalies - kas iš to, jeigu niekas pro tuos vartus nevaikščios?

- Ar tu tikrai norėtum *įstengti* apleisti Diasparą? - kiek suktai paklausė Hilvaras.

- Ne, - nė akimirkos nesudvejojęs atsakė Džeserakas. - Pati idėja man tiesiog kelia siaubą. Bet aš suprantu, kad mes iš esmės klydome, laikydami Diasparą vieninteliu dėmesio vertu dalyku pasaulyje, ir logika man byloja, jog būtina kažko imtis ir klaidą ištaisyti. Emociniu atžvilgiu aš vis dar nevaliočiau apleisti miesto - tai galbūt niekad ir nepasikeis. Džeranis viliasi, jog jam pavyks įkalbėti kai kuriuos mūsiškius apsilankyti Lyse, ir aš mielai talkinsiu ruošiant šį eksperimentą, nors slapčiomis kartais tikiuosi, kad jis žlugs.

Alvinas pajuto pagarbą senajam savo mokytojui - tokią, kokios nejusdavo anksčiau. Jis jau neabejojo pasiūlymo galia, nebenuvertino ir tų jėgų, kurios kitąsyk priverčia žmogų veikti, nepaisant jokios logikos. Alvinas nejučia sulygino ramią Džeserako narsą su panišku Kedrono bėgimu į ateitį, nors dabar, jau kur kas geriau perpratęs žmogiškąją prigimtį, jis nebesmerkė ir Juokdario poelgio.

Alvinas neabejojo, kad Džeraniui pasiseks. Gal Džeserakas jau ir per senas, kad įstengtų sulaužyti per visą gyvenimą įsišaknijusį įprotį, net jei pats ir labai norėtų viską pradėti iš pradžių. Bet tai nėra labai svarbu - pavyks kitiems, be to, jiems padės patyrę Lyso psichologai. O kai iš pančių, kausčiusių juos milijardą metų, išsiverš bent keletas, jais anksčiau ar vėliau paseks ir kiti.

Kažin, kokia ateitis laukia Diasparo, o ir Lyso, kai barjerai visiškai sugrius? - svarstė Alvinas. Žinoma, būtina kaip nors išsaugoti geriausias ir vienos, ir kitos tautos savybes, kaip nors sulydyti jas į geresnę ir sveikesnę kultūrą. Tai bauginančiai sunki užduotis, kuriai įgyvendinti prireiks begalės visų išminties bei kantrybės.

Kai kurie su artėjančiais pokyčiais susiję sunkumai pasireiškė jau dabar. Svečiai iš Lyso, nors mandagiai, bet kategoriškai atsisakė apsigyventi mieste jiems skirtose patalpose. Jie įsikūrė laikinuose būstuose parke, kur aplinka bent šiek tiek priminė Lysą. Vienintelė išimtis buvo Hilvaras; tiesa, jam visai nepatiko gyventi namuose, kuriuose stigo net nuolatinių sienų, o baldai ir išvis buvo efemeriški, tačiau jis narsiai pasinaudojo Alvino svetingumu, juolab patikintas, kad gyventi čia tikrai nereikės ilgai.

Per visą savo gyvenimą Hilvaras niekad nesijautė vienišas, tačiau Diaspare vienatvę pažino ir jis. Miestas jam pasirodė kur kas svetimesnis nei Lysas - Alvinui; Hilvarą slėgė ir gniuždė begalė sudėtingiausių konstrukcijų, jau nekalbant apie minias nepažįstamų žmonių, regis, užpildančių visą aplinkinę erdvę. Lyse jis tam tikra prasme pažinojo visus: ir tuos, kuriuos susitikdavo iš tikrųjų, ir tuos, kurių niekad nebuvo matęs. Tačiau Diaspare susipažinti su visais gyventojais jam nepakaktų ir tūkstančio gyvenimų, ir tai Hilvarą slėgė, nors jis puikiausiai suvokė, koks iracionalus tas jausmas. Tiktai prisirišimas prie Alvino sulaikė jį šitame pasaulyje, iš esmės viskuo besiskiriančiame nuo jo gimtojo.

Hilvaras dažnai imdavosi tyrinėti savo jausmus Alvinui. Jis žinojo, kad šilto draugiškumo šaltinis - tas pats, iš kurio tryško jo užuojauta visiems mažiems, besigrumiantiems padarėliams. O šitai būtų gerokai apstulbinę visus tuos, kurie Alviną laikė savavaliu, niekieno nuomonės nepaisančiu užsispyrėliu, kuriam nereikia niekieno šilumos ar supratimo, kuris į meilę ar prieraišumą niekad neatsilieps tuo pačiu.

Tačiau Hilvaras suprato, kad yra anaiptol ne taip - jis pajuto tai iš pat pradžių. Alvinas buvo tyrinėtojas, o visi tyrinėtojai ieško kažko, ką yra praradę. Surasti tai jiems pavyksta nedažnai, o dar rečiau pasiektas tikslas atneša daugiau džiaugsmo nei pats ieškojimo procesas.

Hilvaras nežinojo, ko ieško Alvinas. Pastarąjį pirmyn ginė jėgos, išjudintos prieš daugelį šimtmečių, jėgos, kurias kadaise įplieskė genialūs žmonės, su šitokia iškrypusia meistryste projektavę Diasparą, o gal net dar iškilesni genijai, kurie bandė priešintis pirmiesiems. Kaip ir kiekvienas žmogus, Alvinas buvo savotiškas mechanizmas - jo veiksmai buvo iš anksto nu-

lemti paveldėjimo. Tačiau tai nė kiek nesumažino užuojautos ar supratimo poreikio, dėl to Alvinas netapo atsparus nei vienatvei, nei nevilčiai. Saviškiams jis buvo toks neperprantamas, neprognozuojamas padaras, kad jie paprastai užmiršdavo, jog visi jų jausmai nesvetimi ir jam. Reikėjo būti svetimšaliu, kilusiu iš visiškai kitokios aplinkos, kad Alvine įžvelgtum tiesiog paprastą žmogų.

Per tas kelias dienas Diaspare Hilvaras susitiko daugiau žmonių nei per visą gyvenimą iki šiol. Tačiau iš begalės sutiktųjų jam taip ir nepavyko su kuo nors artimiau susipažinti. Gyvendami šitaip susispaudę, miestiečiai išsiugdė savotišką užuoglaudą, į kurią prasismelkti buvo labai sunku. Vienintelė jiems pasiekiama asmeninė erdvė buvo minčių privatumas, kurį jie išsaugodavo net aktyviai dalyvaudami nesibaigiančioje socialinėje Diasparo veikloje. Hilvaras gailėjosi šių žmonių, nors ir puikiai suprato, kad jiems nereikia jokios užuojautos. Juk jie nesuvokė, ko stokoją - jie negalėjo suprasti to šilto bendruomenės jausmo, to pojūčio, kad priklausai visumai - pojūčio, apjungiančio kiekvieną telepatinės Lyso visuomenės narį. Tiesą sakant, nors miestiečiai ir stengėsi mandagiai tai nuslėpti, Hilvaras aiškiai matė, kad dauguma žmonių, su kuriais jis kalbėjosi, lygiai taip pat gailisi jo, manydami, kad jo egzistencija - beviltiškai nuobodi ir monotoniška.

Hilvaras netruko perprasti Alvino globėjus Eristoną ir Etaniją - jie jam pasirodė geraširdžiai, bet visiškai neįdomūs. Jį smarkiai glumino, kad Alvinas vadina juos savo tėvu ir motina - Lyse šios sąvokos išlaikė pirminę, senovinę prasmę. Hilvarui teko be paliovos sau priminti, kad Diasparo statytojai išgyvendino gimimo ir mirties dėsnius, be to, nepaisant aplinkui knibždančios gyvybės, miestas Hilvarui kartais pasirodydavo pustuštis, nes jame nebuvo vaikų.

Protarpiais jis susimąstydavo, kas ištiks Diasparą dabar, kai pagaliau pasibaigė šitokia ilga izoliacija. Būtų užvis geriausia, pagalvojo Hilvaras, jei miestas sunaikintų savuosius Atminties Bankus, kurie tiek amžių laikė vietinius žmones savo įtakos gniaužtuose. Kad ir kokie būtų stebuklingi, net jeigu jie - pats tobuliausias juos sukūrusio mokslo pasiekimas, vis vien jie buvo ligotos kultūros tvariniai - kultūros, kuri taip daug ko bijo. Gal kai kurios baimės ir buvo pagrįstos, tačiau nemažą jų da-

lį, atrodė, penėjo tik vaizduotė. Hilvaras jau šį tą žinojo apie tą praeities paveikslą, palengva lipdomą iš nuotrupų, aptinkamų tyrinėjant Vanamondo sąmonę. Po kelių dienų apie tai sužinos ir Diasparas - ir tada jo gyventojams paaiškės, kokia didelė jų istorijos dalis buvo ne kas kita kaip mitas.

Vis dėlto, sunaikinus Atminties Bankus, per tūkstantmetį visas miestas išmirtų - vietiniai žmonės seniai prarado gebėjimą daugintis patys. Tokios problemos taip lengvai neišgliaudysi, tačiau Hilvarui jau dingtelėjo vienas tikėtinas jos sprendimo būdas. Bet kokią techninę problemą visada įmanoma išspręsti, o lysiečiai buvo nuostabūs biologijos mokslų žinovai. Tai, kas padaryta, galima atitaisyti - jei tik Diasparas to panorės.

Vis dėlto užvis pirmiausia miestui derėtų suvokti, ką jis prarado. O tokio pobūdžio švietimas tikriausiai truks daugelį metų - gal net ne vieną šimtmetį. Tačiau procesas jau prasidėjo; netgi labai greitai pirmoji pamoka sukrės Diasparą ne menkiau, nei sukrėtė pats kontaktas su Lysu.

Žinoma, visa tai neišvengiamai sukrės ir Lysą. Kad ir kokios skirtingos būtų tuodvi kultūros, abi jos išaugo iš tų pačių šaknų - ir abi puoselėjo tas pačias iliuzijas. Ir abi jos taps kur kas sveikesnės, kai sugebės dar kartą, ramiai ir įdėmiai, pažvelgti į prarastąją praeitį.

24

Amfiteatras buvo suprojektuotas taip, kad jame tilptų visi vienu metu gyvenantys diaspariečiai, ir dabar vargu ar jame aptiktum bent vieną laisvą vietą. Iš aukštai žvalgydamasis po išlenktą, vis žemėjantį šlaitą, Alvinas nejučia prisiminė Šelmiraną. Ir ana, ir ši dauba buvo tokios pat formos ir beveik tokio pat dydžio. Ir jei į Šelmirano kraterį suplūstų šitokios minios žmonių, iš pažiūros jis beveik nesiskirtų nuo šio amfiteatro.

Vis dėlto tarp jų buvo vienas esminis skirtumas. Didžiulė Šelmirano dauba iš tiesų egzistavo, o šis amfiteatras - ne; tikrovėje jo niekad nebuvo - vien tiktai atvaizdas, tik elektroninių krūvių modelis, snūduriuojantis Centrinio Kompiuterio atmintyje ir laukiantis, kol jo prireiks. Alvinas žinojo iš tiesų nė kojos neiškėlęs iš namų; visos tos minios, iš pažiūros susibūrusios aplink jį, iš tikrųjų irgi nebuvo - kiekvienas žmogus tebesėdė-

jo savo kambaryje. Kol nejudėjai iš vietos, iliuzija buvo tobula. Alvinas visai nesunkiai galėjo įsivaizduoti, kad Diasparas staiga ištuštėjo, o visi jo gyventojai susirinko šioje milžiniškoje dauboje.

Ne dažniau nei kartą per tūkstantį metų miesto gyvenimas visiškai sustodavo ir visi žmonės susirinkdavo į Didžiąją Asamblėją. Alvinas žinojo, kad šiuo metu panašus susirinkimas sušauktas ir Lyse. Tiesa, ten visų pirma į visumą susitelkė sąmonės, tačiau galėjo vykti ir tariamas susitikimas fiziniais pavidalais - toks pat įsivaizduojamas, bet iš pažiūros - toks pat tikras kaip ir šis.

Jį supančioje minioje, tiek, kiek įstengė aprėpti plika akimi, Alvinas pažinojo beveik visus veidus. Daugiau nei už mylios nuo jo, per tūkstantį pėdų apačioje matėsi nedidelė apskrita scena, į kurią krypo visų pasaulio žmonių žvilgsniai. Sunku buvo patikėti, kad tokiu nuotoliu įmanoma ką nors įžiūrėti, tačiau Alvinas žinojo: kai tik bus pradėtas skaityti pranešimas, jis viską kuo puikiausiai girdės ir matys - lygiai kaip ir bet kas kitas Diaspare.

Scenoje susitelkė migla, netrukus ji sutirštėjo ir virto Kalitraksu - vyriausiuoju iš tyrinėtojų grupės, turėjusios atkurti praeities istoriją iš tos informacijos, kurią į Žemę pargabeno Vanamondas. Tai buvo milžiniška, kone neįvykdoma užduotis - ir ne vien todėl, kad atkurti reikėjo ištisus tūkstantmečius trukusius laikotarpius. Tik vieną kartą, ir tą patį - ne be mentalinės Hilvaro pagalbos - Alvinas įstengė užmesti akį į sąmonę tos keistos esybės, kurią jie aptiko - arba kuri aptiko juos, nelygu kaip pažiūrėsi. Alvinui Vanamondo mintys buvo visiškai beprasmės tarsi tūkstančiai balsų, vienu metu kažką rėkiantys erdviame, aidžiame urve. Tačiau lysiečiai gebėjo jas išpainioti ir įrašyti, kad paskui galėtų neskubėdami kruopščiai išstudijuoti. Jau sklido gandai - tiesa, Hilvaras jų nei patvirtino, nei paneigė - kad jiems pavyko išsiaiškinti begalę keisčiausių dalykų, beveik niekuo neprimenančių tos istorijos, kuria žmonija šventai tikėjo ištisą milijardą metų.

Kalitraksas prašneko. Alvinui, kaip ir bet kuriam kitam Diasparo gyventojui, atrodė, kad skambus, aiškiai kiekviena žodį tariantis balsas ataidi iš kažkokio vos už kelių colių esanćio taško. Tada kažkokiu sunkiai apibrėžiamu būdu - panašiai kaip

sapno geometrija paneigia logiką, tuo visgi nė kiek nestebindama sapnuojančiojo - Alvinas atsidūrė greta Kalitrakso, nors tuo pat metu liko sėdėti aukštybėje, vienoje iš viršutinių amfiteatro eilių. Šis paradoksas nėmaž jo neglumino; Alvinas priėmė tai kaip savaime suprantamą dalyką - kaip ir visus kitus mokslo jam suteiktus laiko bei erdvės iškraipymo stebuklus.

Keliais žodžiais Kalitraksas papasakojo visuotinai pripažintą rasės istoriją. Jis kalbėjo apie niekam nebežinomas Aušros Civilizacijas, nepalikusias nieko daugiau, tik keletą garsių vardų bei saujelę blėstančių legendų apie Imperiją. Nuo pat pradžių pradžios - šitaip bylojo istorija - žmogus svajojo apie žvaigždes ir galų gale jas pasiekė. Milijonus metų plėtėsi žmonijos valdos, aprėpdamos vis didesnę Galaktikos dalį, prisijungdamos vieną žvaigždžių sistemą po kitos. O paskui iš tamsos, susitelkusios už Visatos krašto, smogė Įsibrovėliai; jie ir atėmė iš žmonijos viską, ką ši buvo užkariavusi.

Gilus kartėlis lydėjo atsitraukimą į Saulės sistemą, procesas tikriausiai truko ne vieną šimtmetį. Net pačią Žemę pavyko išgelbėti tik per nuožmius mūšius, vykusius prie Šelmirano. Kai pagaliau viskas baigėsi, žmogui neliko nieko, tik prisiminimai ir gimtasis pasaulis.

Nuo tų laikų viskas palaipsniui ritosi žemyn. Kokia ironija: rasė, kuri tikėjosi užvaldyti Visatą, galų gale apleido net didžiąją savojo pasaulėlio dalį ir suskilo į dvi izoliuotas kultūras: Lysą ir Diasparą - dvi gyvybės oazes, išlikusias dykumoje, kuri atskyrė jas taip pat patikimai, kaip ir neaprėpiamos kosmoso erdvės, skiriančios žvaigždes.

Kalitraksas nutilo; Alvinui, kaip ir visiems kitiems susirinkusiems, atrodė, kad istorikas žvelgia tiesiog į kiekvieną iš jų, ir kad jis buvo liudininkas tokių įvykių, kuriais net ir dabar neįmanoma visiškai patikėti.

- Štai tiek galiu pasakyti, - vėl prašneko Kalitraksas, - apie pasakas, kuriomis mes tikėjome nuo pat tų laikų, kai buvo įrašyti pirmieji mūsų metraščiai. O dabar turiu pasakyti labai aiškiai: visa tai - netiesa, klaidinga kiekviena detalė, *klaidų tiek daug, kad mes vis dar neįstengėme visų jų sulyginti su tikrais faktais.*

Jis luktelėjo, kol visi susirinkusieji kaip reikiant suvoks jo žodžių prasmę. Paskui, kalbėdamas lėtai, kruopščiai rinkdama-

sis kiekvieną žodį, jis ir Lysui, ir Diasparui išdėstė tas žinias, kurias pavyko išgliaudyti iš Vanamondo sąmonės.

Ne visai teisingas buvo net teiginys, kad žmogus išsiveržė į žvaigždes. Iš tiesų nedidelė žmonijos imperija apsiribojo Plutono ir Persefonės orbitomis - į tarpžvaigždinę erdvę žmogus nesugebėjo išsiveržti. Visa žmonijos civilizacija vis dar gūžėsi aplink Saulę ir tebebuvo labai jauna, kai... kai žvaigždės pačios ją surado.

Susidūrimas turėjo būti išties pribloškiantis. Nepaisant visų nesėkmių, žmogui ir į galvą neatėjo suabejoti, kad vieną gražią dieną begalinės kosmoso erdvės jam atsivers. Taip pat žmogus tikėjo, kad Visatoje gali gyventi nemaža lygių jam būtybių, tačiau sutikti ką nors, pranašesnį už save, jis visiškai nesitikėjo. O dabar teko prisipažinti klydus abiem atvejais - žmogus sužinojo, jog tarp žvaigždžių esama tokių protų, kuriems jis niekaip negali prilygti. Daugelį šimtmečių, iš pradžių - svetimų rasių laivais, paskui - savais, bet ateivių technologijų dėka statytais - žmogus tyrinėjo Galaktiką. Ir kiekviename kampelyje susidurdavo su kultūromis, kurias pajėgė suprasti, bet ne prilygti joms; retsykiais pasitaikydavo ir tokių protų, kuriuos sutikti vos nepavėlavo - dar truputį uždelsus jie būtų išsivystę tiek, kad žmogus nebevaliotų jų net suvokti.

Smūgis buvo išties pribloškiantis, bet rasės formavimuisi - labai naudingas. Į Saulės sistemą žmogus sugrįžo kur kas liūdnesnis ir žymiai, žymiai išmintingesnis - todėl deramai apmąstė įgytąsias žinias. Žmogus priėmė iššūkį ir labai labai lėtai ėmė vystyti planą, kuris turėjo suteikti ateities vilčių.

Kadaise žmogus užvis labiausiai domėjosi fizikos mokslais. Tuo tarpu dabar jis sutelkė dėmesį į genetiką ir sąmonės studijas. Kad ir kiek reikėtų už tai sumokėti, žmonija pasiryžo pasiekti savosios evoliucijos ribas.

Milžiniškas eksperimentas ištisą milijoną metų rijo visus įmanomus rasės išteklius. Visas tas neįtikėtinas triūsas, pastangos ir aukos sutilpo į kelis Kalitrakso pasakojimo žodžius. Kaip tik tada žmogus ir pasiekė pačias ženkliausias pergales. Pavyko atsikratyti ligų, panorėjęs žmogus galėjo gyventi amžinai, o įvaldęs telepatiją jis savo valiai pajungė pačias subtiliausias jėgas.

Pagaliau žmogus pasijuto esąs pasirengęs, šįsyk - jau vien

tik savo ištekliais - vėl iškeliauti į neaprėpiamas Galaktikos platybes. Dabar jis jau galėjo kaip lygus susitikti tas pačias rases, nuo kurių kadaise gėdingai nusigręžė. Žmogus dar vylėsi iki galo suvaidinti savąjį vaidmenį Visatos istorijoje.

Visa tai žmonija įgyvendino. Kaip tik iš šio, ko gero, paties didingiausio amžiaus vėlesnius laikus ir pasiekė legendos apie Imperiją. Iš tiesų tai buvo daugelio rasių Imperija, bet ši aplinkybė liko užmiršta dramoje, pernelyg didingoje, palyginus su tragedija, atnešusia jai galą.

Imperija gyvavo mažų mažiausiai milijoną metų. Tikriausiai ji patyrė nemaža krizių, gal netgi siautėjo karai, tačiau visa tai nušlavė didingų rasių, drauge bręstančių ir augančių, vienybė.

- Mes tikrai galime didžiuotis savųjų protėvių įnašu šioje istorijoje, - tęsė Kalitraksas. - Netgi pasiekę kultūrinį stabilumą, jie nėmaž neprarado iniciatyvos. Tiesa, remtis mes galime tik prielaidomis, o ne patvirtintais faktais, bet lyg ir nekelia abejonių, kad eksperimentus, tuo pat metu nulėmusius ir Imperijos žlugimą, ir neįtikėtiną šlovę, įkvėpė ir jiems vadovavo būtent žmogus.

Panašu, kad tuos eksperimentus paskatino štai kokia filosofija. Ryšiai su kitomis rasėmis žmogui akivaizdžiai įrodė, kad kurios nors rasės pasaulėjauta bei pasaulėvaizdis labai smarkiai priklauso nuo fizinio kūno bei jo jutimo organų. Kai kurie tvirtino, esą tikrąjį Visatos atvaizdą, jei tik tai išvis įmanoma, gali pateikti tik laisva nuo bet kokių fizinių apribojimų sąmonė, iš esmės - protas grynuoju pavidalu. Tokia koncepcija buvo paplitusi daugelyje senovinių Žemės tikėjimų; kad ir kaip keistai atrodytų, tačiau idėja, neturinti jokio racionalaus pagrindo, galų gale tapo vienu iš didžiausiųjų mokslo tikslų.

Natūralaus bekūnio proto Visatoje dar niekam nepavyko sutikti, tad Imperija užsimojo tokį sukurti. Kaip ir daug ką kita, mes seniai užmiršome tas žinias bei gebėjimus, kurių dėka tai tapo įmanoma. Imperijos mokslininkai sutramdė visas Gamtos jėgas, perprato laiko ir erdvės paslaptis. Mūsiškė sąmonė yra neįtikėtinai sudėtingos smegenų ląstelių, sujungtų nervų sistemos tinklu, sąrangos šalutinis produktas, tad mokslininkai užsibrėžė sukurti smegenis, sudarytas ne iš materialių komponentų, o iš reljefinio pačios erdvės medžiagos rašto. Šitokios

smegenys, jei tik jas galima taip vadinti, funkcionuos naudodamos elektrines ar dar aukštesnes jėgas ir bus visiškai laisvos nuo materijos tironijos. Jos operuos informacija žymiai sparčiau negu bet koks organinis protas, jos gyvuos tol, kol Visatoje bus bent vienas laisvos energijos ergas, o jos galioms negzistuos jokios numanomos ribos. Sukūrus šitokią sąmonę, vėliau ji pati išvystytų tokius potencialus, kokių numatyti negali net jos kūrėjai.

Remdamasis patirtimi, įgyta per dvasinį atgimimą, žmogus pasiūlė bent pamėginti sukurti šitokią esybę. Iki šiol Visatos protas dar niekad nesusidūrė su šitokio masto iššūkiu; praėjo bent keli ginčų bei svarstymų šimtmečiai, ir pagaliau iššūkis buvo priimtas. Visos Galaktikos rasės bendromis pastangomis kibo į šią problemą.

Svajonę nuo jos išsipildymo skyrė ne mažiau nei milijonas metų. Vystėsi, augo ir vėl žlugo civilizacijos, pasauliai triūsdavo, kurdami kultūras, kurios paskui subyrėdavo į šipulius - bet tas vienintelis svarbiausiasis tikslas niekad nebuvo pamirštas. Gal mes ir sulauksime tokios dienos, kai sužinosime viską apie šį patį didingiausią triūsą per visą istoriją. Šiandien mes žinome tik tai, kuo visa tai baigėsi: katastrofa, beveik sunaikinusia visą Galaktiką.

Informacijos apie šį laikotarpį Vanamondo sąmonė mums neatskleidžia. Atrodo, kad nedidelis periodas jo atmintyje tiesiog užblokuotas, nors mes manome, kad jį užblokavo tik paties Vanamondo baimė. Laikotarpio pradžioje aptinkame klestinčią, šlovės viršūnę pasiekusią Imperiją, gyvuojančią būsimosios sėkmės lūkesčiu. O pabaigoje, praėjus vos keliems tūkstantmečiams, randame išdraskytą Imperiją - priblėsusios net pačios žvaigždės, tarsi kažkas būtų išsiurbęs jų energiją. Visa Galaktika persisunkusi baime, kuri siejama su vardu “Pamišęs Protas”.

Ne taip sunku įspėti, kas tuo neilgu laikotarpiu atsitiko. Mokslininkams pavyko sukurti grynojo pavidalo protą, tačiau šis buvo pąmišęs, o gal, kas, sprendžiant iš kitų šaltinių, dar labiau tikėtina, - nenumaldomas bet kokios materijos priešas. Ištisus šimtmečius jis siautėjo Visatoje, kol pagaliau jį pavyko pažaboti - tokiomis jėgomis, apie kurias mes šiandien jau nieko nenutuokiame. Nežinia, kokiu ginklu naudojosi Imperija šio-

je ekstremalioje situacijoje, tačiau jis išeikvojo ne vienos žvaigždės resursus; iš prisiminimų apie šį laikotarpį ir gimė kai kurios - bet ne visos - legendos apie Įsibrovėlius. Tačiau šia tema netrukus pasakysiu ir daugiau.

Sunaikinti Pamišusio Proto nebuvo įmanoma - jis pasirodė esąs nemirtingas. Vis dėlto pavyko išvyti jį į patį Galaktikos pakraštį ir įkalinti tokiu būdu, kurio mes nebegalime suprasti. Jo kalėjimu tapo keista dirbtinė žvaigždė, žinoma Juodosios Saulės vardu; joje Pamišęs Protas tebėra uždarytas iki šiol. Bet kai Juodoji Saulė žus, jis vėl išsilaisvins. Įspėti, kada tai įvyks - visiškai neįmanoma.

Kalitraksas nutilo, tarsi nugrimzdęs į savas mintis, net nesuvokdamas, kad į jį įdėmiai žvelgia viso pasaulio akys. Įsiviešpatavusioje tyloje Alvinas apžvelgė aplink jį susibūrusią minią, stengdamasis iš veidų išskaityti žmonių reakciją į šitokias žinias - ir į nesuvokiamą grėsmę, dabar neišvengiamai išstumsiančią mitus apie Įsibrovėlius. Daugumos piliečių veiduose sustingo netikėjimas; žmonės stengėsi nubraukti netikrą praeitį, bet nepajėgė susitaikyti su staiga užgriuvusia dar labiau nesuvokiama realybe.

Kalitraksas vėl prašneko; dabar, pasakodamas apie paskutiniąsias Imperijos dienas, jis kalbėjo tyliau, prislopintu balsu. Vaizduotės akimis regėdamas besiskleidžiantį paveikslą, Alvinas ūmai suvokė, jog kaip tik tame amžiuje jam būtų patikę gyventi. Tais laikais nestigo nei nuotykių, nei beatodairiškos, pašėlusios drąsos apraiškų - tokios narsos, kurios dėka kartais net katastrofos akivaizdoje pavyksta išplėšti pergalę.

- Nors Galaktiką gerokai nusiaubė Pamišęs Protas, Imperijos ištekliai tebebuvo milžiniški, be to, ji toli gražu nepalūžo. Mums lieka tik žavėtis šitokia narsa, su kuria buvo atnaujintas didysis eksperimentas, imta ieškoti katastrofą sukėlusių klaidų. Žinoma, dabar jau daug kas prieštaravo šiam projektui ir pranašavo naujas nelaimes, bet eksperimento entuziastai juos nustelbė. Projektas buvo tęsiamas, ir šįsyk, pasinaudojus tokia karčia patirtimi, pagaliau jį vainikavo sėkmė.

Naujoji rasė užgimė, ir užgimė apdovanota tokiu intelekto potencialu, kad jo net nebuvo įmanoma išmatuoti. Tačiau tas neįtikėtinas protas dar tebebuvo visai vaikiškas; mes nežinome, ar jo kūrėjai šito tikėjosi, bet, regis, žinojo, jog tai neišvengia-

ma. Grynajai sąmonei subręsti reikėjo milijonų metų, ir niekas negalėjo to proceso paspartinti. Vanamondas buvo pirmasis iš tokių protų; kažkur Galaktikoje jų turėtų klajoti ir daugiau, tačiau mes manome, kad jų sukurta vos vienas kitas - Vanamondas taip ir nesutiko nieko iš savųjų gentainių.

Grynojo proto sukūrimas buvo pats didžiausias Galaktikos civilizacijos laimėjimas, ir žmogaus indėlis į jį - tikrai didelis, gal net esminis. Kol kas aš dar neužsiminiau apie pačią Žemę, nes jos istorija tėra tik plonytis siūlelis milžiniškame audinyje. Kadangi aktyviausios, labiausiai į nuotykius ir naujoves linkusios asmenybės iš Žemės nuolat išvykdavo, ilgainiui mūsų planeta neišvengiamai tapo labai konservatyvi; galų gale ji netgi bandė priešintis Vanamondą sukūrusiems mokslininkams. Taigi nekelia abejonių, kad paskutiniuosiuose įvykiuose ji išvis nedalyvavo.

Imperijos darbas pagaliau buvo baigtas; to laikmečio žmonės apsidairė po žvaigždes, kurias, gelbėdamiesi patys, negailestingai nusiaubė, ir pagaliau apsisprendė. Jie nutarė palikti Visatą Vanamondui.

O čia jau glūdi kažkokia paslaptis - paslaptis, kurios, ko gero, niekada neperprasime, nes Vanamondas negali mums padėti. Žinome tik tiek, kad Imperija užmezgė ryšį su... kažkuo - neįtikėtinai keistu ir dideliu, kažkuo, slypinčiu labai toli, už paties Kosmoso išlinkio, kitame erdvės kraštutinume. Kas tai galėjo būti - mums lieka tik spėlioti, tačiau tikėtina, kad tas kažkas kvietė labai primygtinai, o jo pažadai buvo labai viliojantys. Per labai trumpą laikotarpį mūsų protėviai ir kitos draugiškos rasės susiruošė į kelionę, į kurią mes paskui juos niekaip negalime išvykti. Panašu, kad Vanamondo sąmonė negali išsiveržti už Galaktikos ribų, tačiau per ją mes šį tą sužinojome apie pasiruošimus tam paslaptingam ir neįtikėtinam nuotykiui. Ketinu pateikti jums vaizdus, kuriuos pavyko rekonstruoti; dabar jūs pažvelgsite į daugiau nei milijardo metų praeitį...

Tarsi blyškus buvusiosios šlovės šešėlis tuštumoje kybojo lėtai besisukantis Galaktikos ratas. Per visą jo ilgį žiojėjo didžiulės skylės, kurias išrėžė įsisiautėjęs Pamišęs Protas - tas žaizdas per begalinius šimtmečius užpildys klajojančios žvaigždės. Tačiau buvusiosios didybės jos jau niekada nebeatkurs.

Žmogus susiruošė palikti savąją Visatą - taip pat, kaip kadaise paliko gimtąjį pasaulį. Ir ne vien žmogus: drauge su juo į kelią pakilo ir tūkstančiai kitų rasių, bendromis pastangomis andai kūrusių Imperiją. Jie susirinko visi drauge Galaktikos pakraštyje, iš visų jos kampelių: visa Galaktika skyrė juos nuo tikslo, kuriam pasiekti prireiks daugelio amžių.

Jie sutelkė tokį laivyną, kurį aprėpti bejėgė būtų net pati lakiausia vaizduotė. Jo flagmanai buvo saulės, o mažesnieji laivai - planetos. Skrydžiui į begalybę susiruošė ištisas dangaus kūnų spiečius su atskiromis saulių sistemomis ir neįtikėtina gausybe aplink jas skriejančių pasaulių.

Ilgas liepsnos liežuvis persmelkė pačią Visatos širdį, perverdamas vieną žvaigždę po kitos. Per akimirką užgeso tūkstančiai saulių, paaukodamos savo energiją milžiniškam dariniui, kuris nuslydo Galaktikos ašimi ir nutolo tuštumos bedugnėje...

- Šitaip Imperija apleido mūsų Visatą ir išskriejo sutikti savojo kažkur kitur laukiančio likimo. O kai jos paveldėtojai - grynojo proto tvariniai - galutinai subręs, Imperija galbūt sugrįš. Bet laukti tos dienos teks dar labai labai ilgai.

Štai tokia keliais žodžiais, pačiais bendriausiais bruožais nupasakota mūsų Galaktikos istorija. Savo ruožtu mūsų pačių istorija, kuri mus atrodo esanti tokia svarbi, išties tėra tik vėlyvas ir nelabai reikšmingas epilogas - ir vis tik toks sudėtingas, kad mes taip ir nesugebėjome išsiaiškinti visų smulkmenų. Atrodo, daugelis senesnių, avantiūrizmo gyslele neapdovanotų rasių atsisakė apleisti gimtuosius namus, tarp jų - ir tiesioginiai mūsų protėviai. Dauguma tų rasių ilgainiui degradavo ir visai išnyko, nors kai kurios galbūt kažkur tebegyvuoja. Tokio likimo ir mūsų pasaulis išvengė tik per plauką. Persikėlimo Amžių laikotarpiu, kuris iš tiesų truko milijonus metų, praeities laikų žinios buvo prarastos, o gal ir tyčia sunaikintos. Pastaroji versija netgi labiau reali, kad ir kaip sunku būtų tuo patikėti. Slenkant amžiams, žmonija grimzdo į, tiesa, vis dar mokslo nestokojančią barbarystę, tuo pačiu iškraipydama istoriją, kad atsikratytų persekiojančio nepajėgumo bei pralaimėjimo pojūčio. Taigi legendos apie Įsibrovėlius yra visiškas pramanas, nors žūtbūtinė kova prieš Pamišusį Protą tikriausiai suteikė joms pe-

no. Mūsų protėvius atgal į Žemę pargine ne kas kita kaip ligotos jų pačių sielos.

Kai visa tai išaiškėjo, mus, lysiečius, itin suglumino vienas neaiškumas. Šelmirano mūšis niekada neįvyko - bet pats Šelmiranas juk yra, jis egzistuoja ir mūsų dienomis. Maža to, jis buvo vienas iš galingiausių kada nors sukurtų naikinimo ginklų. Šiek tiek užtrukome, kol išgliaudėme šią mįslę, tačiau kai ją įminėme, paaiškėjo, kad atsakymas gana paprastas. Kadaise aplink mūsų Žemę sukosi didelis palydovas - Mėnulis. Ilgainiui, veikiamas potvynių ir gravitacijos, jis ėmė kristi į Žemę - tapo būtina jį suskaldyti. Tam tikslui ir buvo pastatytas Šelmiranas, o jo panaudojimas vėliau apaugo tomis legendomis, kurias visi jūs puikiai žinote.

Kalitraksas kiek ilgesingai nusišypsojo visai didžiulei auditorijai.

- Mūsų praeityje gausu legendų, kuriose nebeatskiriamai persipynė tiesa ir prasimanymai, netrūksta ir paradoksų, kurių išnarplioti kol kas nepajėgiame. Tačiau tai veikiau psichologų, o ne istorikų problemos. Netgi Centrinio Kompiuterio įrašais negalima visiškai pasikliauti, o pačiuose ankstyviausiuose esama net gana aiškių klastočių pėdsakų.

Žemės smukimo laikotarpį išgyveno tik Diasparas ir Lysas: Diasparas - savo mechanizmų tobulumo dėka, o Lysas - dėl dalinės savo izoliacijos ir neįprastų intelekto galių, kuriomis buvo apdovanoti jo gyventojai. Tačiau abi kultūros, per kančias ir vargus pasiekusios ankstyvesnįjį lygį, taip ir nesugebėjo atsikratyti iš protėvių paveldėtų baimių bei mitų.

Dabar jau galima drąsiai tvirtinti: to, ko šitaip ilgai bijojome, bijoti visai nereikia. Pranašauti ateitį - ne mano, istoriko, pareiga, aš tik stebiu ir interpretuoju praeitį. Tačiau praeities pamokos visiškai aiškios: mes pernelyg ilgai gyvenome, nutraukę bet kokius ryšius su realybe, o dabar atėjo metas pertvarkyti savo gyvenimus.

25

Tylomis gniauždamas nuostabą, Džeserakas ėjo Diasparo gatvėmis - Diasparo, kokio kaip gyvas nebuvo regėjęs. Miestas taip smarkiai skyrėsi nuo to, kurį senasis mokytojas pažino-

jo visus savo gyvenimus, kad Džeserakas nė nebūtų jo atpažinęs. Ir vis dėlto jis žinojo esąs Diaspare - tačiau *kokiu būdu* jis tai žinojo, nebuvo ko pasiklausti.

Priešais jį vingiavo siauros gatvelės, pastatai dunksojo kur kas žemesni už jam įprastus, nebeliko ir parko. Tiksliau sakant, parko dar nebuvo. Džeserakas atsidūrė tokiame Diaspare, koks jis buvo prieš visus pokyčius - Diaspare, atvirame pasauliui ir Visatai. Virš miesto plytėjo žydras dangus, pamargintas baltomis debesėlių sruogomis, kurias švelniai taršė tos žymiai jaunesnės Žemės veidu klajojantys vėjai.

O tarp debesų protarpiais išnirdavo kur kas materialesni dangaus keliautojai. Kelių mylių aukštyje virš miesto neregimą audinį pynė laivai, jungiantys Diasparą su išoriniu pasauliu; jie atskrisdavo kažkokiais savo reikalais ir vėl išskrisdavo. Džeserakas ilgam užsižiūrėjo į tą atviro dangaus paslaptį ir stebuklą, ir vieną akimirką širdies kamputyje krustelėjo baimė. Džeserakas pasijuto nuogas ir nesaugus, jis suvokė, kad tas taikus kupolas virš galvos - ne kas kita kaip plonytis kevalas, už kurio atsiveria erdvė su visomis savo paslaptimis ir pavojais.

Vis dėlto baimė nebuvo tokia stipri, kad paralyžiuotų valią. Kažkur sąmonės gilumoje Džeserakas suvokė, jog visa tai, ką jis patiria dabar, tėra sapnas, o sapnas niekaip negali jam pakenkti. Tereikia ramiai plūduriuoti jame, pajusti skonį visko, ką sapnas gali pasiūlyti - o paskui lyg niekur nieko atsibusi gerai pažįstamame mieste.

Džeserakas žingsniavo į pačią miesto širdį, į tą vietą, kur jo laikais stovės Jarlano Zėjaus Kapas. Šiame senoviniame mieste jokio kapo nebuvo, toje vietoje dunksojo tik žemas apskritas pastatas, į kurį vedė daugybė skliautuotų durų. Greta vienos tokių angų Džeserako laukė kažkoks žmogus.

Kitu atveju Džeserakas būtų suakmenėjęs iš nuostabos, bet dabar jo niekas negalėjo nustebinti. Kažkodėl atrodė visiškai natūralu štai šitaip susitikti žmogų, kuris ir pastatė Diasparą.

- Tikiuosi, atpažinai mane, - prašneko Jarlanas Zėjus.

- Žinoma; tavo statulą mačiau tūkstančius sykių. Tu esi Jarlanas Zėjus, o šis miestas - Diasparas prieš milijardą metų. Aš žinau, kad sapnuoju, kad iš tikrųjų nei manęs, nei tavęs čia nėra.

- Tuomet tau neverta baimintis nieko, kas gali atsitikti. Sek

paskui mane - ir neužmiršk: tau neatsitiks nieko bloga, panorėjęs bet kurią akimirką tu gali pabusti savųjų laikų Diaspare.

Džeserakas klusniai nusekė paskui Jarlaną Zėjų į pastatą, jo protas gerte gėrė viską į save tarsi korėta, visa ką susiurbianti kempinė. Dilgtelėjo kažkoks prisiminimas ar veikiau prisiminimo aidas, perspėjantis apie tai, kas tuoj pat atsitiks; Džeserakas žinojo, kad vien nuo tokios minties kadaise būtų susigūžęs iš siaubo. Tačiau dabar jis nejautė jokios baimės. Džeserakas jautėsi sergstimas ne vien žinojimo, jog visa tai iš tikrųjų nevyksta, bet ir Jarlano Zėjaus artumo - jam atrodė, kad šis, tarsi koks talismanas, apsaugos nuo visų įmanomų pavojų.

Į gelmes vedančiais tuneliais leidosi visai nedaug žmonių, o atsidūrę greta ilgo, nusmailinto cilindro jie liko ir visai vieni. Džeserakas žinojo, kad šis cilindras gali išgabenti jį iš miesto, gali leistis į tokią kelionę, kokios andai jo protas tikrai nebūtų atlaikęs. Tačiau kai vedlys mostelėjo į atviras duris, Džeserakas ne ilgiau akimirksnio padelsė ant slenksčio ir tada narsiai įlipo vidun.

- Na matai, - Jarlanas Zėjus nusišypsojo. - Atsipalaiduok. Ir neužmiršk: tu visiškai saugus. Niekas negali tavęs čia paliesti.

Džeserakas tikėjo kiekvienu jo žodžiu. Kai tunelio anga be garso slystelėjo artyn, o mašina, kurioje jis sėdėjo, vis didindama greitį nėrė į Žemės gelmes, senasis mokytojas tepajuto vos šiokį tokį baimingą virpulį. Kad ir kokios baimės kamavo jį anksčiau, dabar jos išdulkėjo iš galvos: Džeserakui pernelyg knietėjo pasišnekėti su šia beveik mitine asmenybe iš praeities.

- Argi tavęs nestebina, - prašneko Jarlanas Zėjus, - kad mes, nors virš mūsų plyti atvira padangė, sumanėme raustis į Žemės gelmes? Tai ir yra pirmieji simptomai ligos, kurios nuožmiausias apraiškas tu savo akimis matei savajame amžiuje. Žmonija stengiasi pasislėpti; ją baugina visa tai, kas slypi atvirame kosmose, ir jau labai greitai ji aklinai uždarinės bet kokias į Visatą vedančias duris.

- Bet aš mačiau žvaigždėlaivius, raižančius Diasparo padangę! - nesutiko Džeserakas.

- Matysi juos nebeilgai. Mes jau praradome ryšį su žvaigždėmis, netrukus apleisime netgi savosios sistemos planetas. Mes sugaišome milijonus metų, kol pavyko išsiveržti į kosmo-

so platybes, tuo tarpu kelionė atgal truko vos kelis šimtmečius. Labai greitai ateis toks metas, kai mes pasitrauksime net iš didžiosios dalies Žemės paviršiaus.

- Kodėl gi jūs šitaip pasielgėte? - paklausė Džeserakas. Atsakymą jis žinojo, bet kažkas primygtinai timptelėjo už liežuvio klausti.

- Mums būtinai reikėjo užuoglaudos, kurioje galėtume pasislėpti nuo dviejų didžiųjų savo baimių: mirties baimės ir erdvės baimės. Mes buvome ligota tauta ir nebenorėjome dalyvauti Visatos gyvenime - tad sugebėjome save įtikinti, kad ji išvis negzistuoja. Mes regėjome tarp žvaigždžių siautėjantį chaosą ir netroškome nieko kito, tik ramybės ir stabilumo. Taigi Diasparą reikėjo uždaryti taip, kad į jį nebeprasismelktų jokia gyva dvasia.

Mes suprojektavome miestą, kurį tu taip gerai pažįsti, ir sukūrėme fiktyvią praeitį, kad nuslėptume savo bailumą. Ne, mes anaiptol ne pirmieji šitaip pasielgėme, tačiau mes pirmieji viską padarėme taip kruopščiai ir iki galo. Be to, mes pertvarkėme ir žmogaus dvasią, atimdami garbės troškimą bei visas stipresnes aistras, kad žmogus per amžius būtų patenkintas tuo pasauliu, kurį turi.

Sugaišome ištisą tūkstantmetį, kol pastatėme miestą ir sumontavome visus jo įrengimus. O kai kiekvienas iš mūsų atliko skirtąją užduotį, tokiam švariai išplaudavo atmintį, o paskui įdiegdavo kruopščiai parengtus netikrus prisiminimus, o tapatybę išsaugodavo miesto elektros grandinėse, kad, metui atėjus, žmogus galėtų vėl atgimti.

Galų gale išaušo diena, kai Diaspare nebeliko nė vieno gyvo žmogaus, tik Centrinis Kompiuteris, paklūstantis įsakymams, kuriuos jam įdiegėme mes, ir kontroliuojantis Atminties Bankus, kuriuose visi mes ramiai miegojome. Nebeliko nė vieno, išsaugojusio kokį nors ryšį su praeitimi - ir štai tada prasidėjo istorija.

Tada, vieną paskui kitą, iš anksto sudaryta eilės tvarka, mus prikėlė iš atminties grandinių ir vėl suteikė kūnus. Panašiai kaip ką tik sukurtas mechanizmas, pirmąsyk pradedantis veikti, taip ir Diasparas ėmė vykdyti pareigas, kurioms ir buvo suprojektuotas.

Vis dėlto kai kuriuos iš mūsų jau nuo pat pradžių kamavo

abejonės. Amžinybė - labai ilgas laiko tarpas; mes suvokėme, kad nepalikdami nė menkiausio plyšelio ir aklinai užsidarydami nuo Visatos, smarkiai rizikuojame. Mes negalėjome nesiskaityti su savosios kultūros pageidavimais, tad dirbome slapta, diegdami tuos pakeitimus, kurie, mūsų nuomone, buvo būtini.

Unikumus sukūrėme mes. Jie turėjo užgimti labai retai, o užgimę, aplinkybėms leidus, imtis ieškoti, ar už Diasparo ribų nesama ko nors, su kuo vertėtų užmegzti ryšį. Tikrai nesitikėjome, kad teks šitaip ilgai laukti, kol vienam iš jų pasiseks - ir kad jo sėkmė bus šitokia milžiniška.

Nors bet koks Džeserako gebėjimas vertinti kritiškai, kaip ir dera sapnuose, buvo beveik visiškai užslopintas, senasis mokytojas vis dėlto nusistebėjo: iš kur Jarlanas Zėjus taip gerai žino dalykus, kurie dar tik įvyks, praslinkus milijardui metų po jo gyvento laikmečio? Tai smarkiai glumino... Džeserakas nebesusigaudė, kokiame laike ar kokioje erdvėje atsidūręs.

Kelionė artėjo prie pabaigos, tunelio sienos jau nebelėkė pro šalį tokiu svaiginančiu greičiu. Jarlanas Zėjus vėl prašneko - šįsyk primygtinai ir valdingai, ko anksčiau jo balse tikrai nebuvo.

- Praeities nebėra; mes nuveikėme savo darbą, nežinia, į gera tai vedė ar į bloga, bet šiaip ar taip, viskas baigta. Kuriant tave, Džeserakai, tau buvo įteigta ta pati išorinio pasaulio baimė, tas pats žūtbūtinis poreikis nė kojos nekelti už miesto sienų, kas būdinga ir visiems kitiems Diasparo gyventojams. Dabar tu jau žinai, kad tavo baimė niekuo nepagrįsta, kad ji buvo dirbtinai tau įdiegta. Aš, Jarlanas Zėjus, įdiegęs tau tą baimę, dabar tave nuo jos išvaduoju. Ar supranti?

Su paskutiniaisiais žodžiais Jarlano Zėjaus balsas skambėjo vis garsiau ir garsiau, kol vibruojantis jo aidas, atrodė, užpildė visą erdvę. Požeminis vagonas, kuriuo lėkė Džeserakas, ėmė drebėti, o vaizdas lietis, tarsi sapnas imtų sklaidytis. Tačiau regėjimui gęstant, Džeserakas tebegirdėjo tą įsakmų balsą, griaudėjantį tiesiog jam į smegenis:

- Tu nebebijai, Džeserakai. *Tu nebebijai.*

Jis ne be pastangų išsiveržė iš sapno gniaužtų - panašiai kaip naras, iš gelmių besikapstantis į jūros paviršių. Jarlanas Zėjus išnyko, ir Džeserakas pasijuto atsidūręs kažkokioje keis-

toje tarpinėje būklėje: jį drąsindami kalbino kažkokie lyg ir pažįstami balsai, kurių jis vis tiek neįstengė atpažinti, jį prilaikė draugiškos rankos. O tada, lyg staigi aušros šviesa, jį užplūdo realybė.

Džeserakas atsimerkė ir išvydo Alviną, Hilvarą bei Džeranį - jie stovėjo greta, neramiai dirsčiodami į jį. Bet į juos jis nekreipė dėmesio: visą jo sąmonę užliejo nuostaba dėl atsivėrusio prieš akis reginio: miškų bei upių panoramos ir žydros atviro dangaus begalybės.

Jis buvo Lyse. Ir nebijojo.

Niekas netrukdė jam, kol tas sustojusio laiko akimirksnis amžiams įsispaudė jo sąmonėje. Galų gale įsitikinęs, kad tai, ką regi - iš tiesų tikra, Džeserakas atsigręžė į draugus.

- Ačiū, Džerani, - ištarė. - O aš ir netikėjau, kad tau gali pasisekti.

Iš pažiūros labai savimi patenkintas psichologas pasikrapštė prie nedidelio mechanizmo, kuris kabojo ore greta jo.

- Porą kartų privertei mus gerokai sunerimti, - prisipažino jis. - Pradėjai klausinėti tokių dalykų, kad atsakyti logiškai buvo neįmanoma; aš jau baiminausi, kad seką teks nutraukti.

- O jei Jarlanas Zėjus nebūtų manęs įtikinęs - ką būtum daręs tada?

- Būtum taip ir neatgavęs sąmonės. Mes būtume pargabenę tave atgal į Diasparą, kur tu natūraliai prabustum ir nė nesužinotum, kad lankeisi Lyse.

- O tas Jarlano Zėjaus atvaizdas, kurį sukūrėte mano sąmonėje... ar buvo bent kiek tiesos visame tame, ką jis kalbėjo?

- Manding, beveik viskas buvo tiesa. Man kur kas labiau rūpėjo, kad manoji saga būtų įtikinanti, o ne istoriškai teisinga, bet Kalitraksas peržiūrėjo ją ir neaptiko jokių esminių klaidų. Be abejo, sudėjome į ją viską, ką žinojome apie Jarlaną Zėjų bei Diasparo kilmę.

- Taigi dabar jau galime atidaryti miestą, - įsiterpė Alvinas. - Galbūt tai truks labai ilgai, bet ilgainiui mums pavyks neutralizuoti tą baimę, kad kiekvienas norintis galėtų išvykti iš Diasparo.

- Tai iš tiesų užtruks labai ilgai, - sausai atsakė Džeranis. - Ir neužmiršk: Lysas nėra toks didelis, kad jame sutilptų dar keli milijonai žmonių, jei visi jūsiškiai sumanytų persikraustyti

čionai. Nemanau, kad šitaip atsitiktų iš tikrųjų, bet tokia tikimybė yra.

- Ši problema išsispręs savaime, - pareiškė Alvinas. - Gal Lysas ir mažytis, bet pasaulis - platus. Kodėl turėtume jį visą palikti dykumai?

- Vis dar svajoji, Alvinai, - šypsodamasis pastebėjo Džeserakas. - O aš jau svarsčiau: ką gi dar tu galėtum nuveikti?

Alvinas neatsakė; pastarąsias kelias savaites šis klausimas jam pačiam rūpėjo vis labiau ir labiau. Visi patraukė link Airlėjaus; Alvinas ėjo kiek atsilikęs, nugrimzdęs savose mintyse. Nejaugi dar laukiantys jo šimtmečiai tebus vienas ilgai trunkantis atoslūgis?

Atsakymą į šį klausimą jis laikė savo rankose. Tai, kas buvo skirta likimo, jis jau įgyvendino - dabar galbūt jau galima pradėti gyventi.

26

Pergalėje visuomet slypi tam tikras liūdesys, žmogų neišvengiamai prislegia žinojimas, kad išsvajotas tikslas pagaliau pasiektas ir atėjo metas ieškoti naujų gyvenimo gairių. Alvinas iki dugno išjautė tą liūdesį, vienas pats klajodamas Lyso giriomis ir palaukėmis. Draugijos jam nepalaikė netgi Hilvaras - gyvenime pasitaiko tokių valandėlių, kai žmogus privalo pabūti vienas, nuošaliau net nuo pačių artimiausių draugų.

Alvinas neklajojo visai be tikslo, nors iš anksto ir nežinojo, kurį kaimą jį patrauks aplankyti. Ieškojo jis ne kokios nors konkrečios vietos, o nuotaikos, įtakos - gal net gyvenimo būdo. Diasparui šiuo metu jis tikrai nereikalingas; jo sukeltas sambrūzdis sparčiai keitė miestą, ir Alvinas nieko nebegalėjo padaryti, kad paspartintų ar, atvirkščiai, sustabdytų šį procesą.

Savo ruožtu šis taikus kraštas irgi pasikeis. Alvinas neretai susimąstydavo, ar nebus suklydęs, kai, beatodairiškai siekdamas patenkinti savo smalsumą, atvėrė tą senovinį kelią, jungiantį dvi kultūras. Vis dėlto jis neabejojo, kad Lysas privalėjo sužinoti tiesą ir kad šio krašto, panašiai kaip ir Diasparo, kultūra formavosi baimės ir klaidingų tikėjimų pagrindu - bent iš dalies.

Kartais jis pagalvodavo, kokį pavidalą ilgainiui įgis naujoji

visuomenė. Alvinas manė, jog Diasparas privalo išsivaduoti iš Atminties Bankų kalėjimo ir vėl atkurti natūralų gimimų bei mirčių ciklą. Jis žinojo, jog, Hilvaro nuomone, tai visai įmanoma, tačiau bičiulis savo prielaidas išdėstydavo tokiais sudėtingais techniniais terminais, kad Alvinas nieko nesuprasdavo. Ir vis dėlto, galbūt Diaspare kada nors vėl išauš diena, kai meilė nebebus visiškai bevaisė.

Alvinas net susimąstydavo, ar tik ne būtent šito jam visąlaik stigo Diaspare - ar tik ne to jis iš tiesų ir siekė? Jis žinojo, kad dabar, kai garbės troškimas, smalsumas bei galios siekiai jau patenkinti, širdis taip ir neišsilaisvino nuo ilgesio. Juk niekas negyvena iš tikrųjų, kol nepasiekia idealios meilės ir geismo sintezės - o prieš atkeliaudamas į Lysą Alvinas net nežinojo, kad tokia išvis egzistuoja.

Jis vaikščiojo Septynių Saulių planetose - pirmasis žmogus, įkėlęs ten koją po milijardo metų pertraukos. Tačiau dabar tai jam nieką bereiškė; kartais Alvinui pasidingodavo, kad mielai atiduotų visus savo pasiekimus už tai, kad galėtų išgirsti naujagimio riksmą, žinodamas, jog tasai kūdikis - jo.

Galbūt Lyse jis kada nors ir rastų tai, ko geidė širdis, - žmonės čia spinduliavo tą šilumą bei savitarpio supratimą, kurio, kaip jau žinojo Alvinas, taip stigo Diaspare. Tačiau jis niekaip negalės mėgautis poilsiu, negalės rasti ramybės tol, kol nepriims dar vieno sprendimo.

Jam atiteko galia, ir tą galią jis vis dar tebeturėjo. Tai buvo atsakomybė, kurios jis dar neseniai taip siekė ir kurią taip noriai prisiėmė, tačiau dabar, šios atsakomybės naštos slegiamas, ramybės jis niekur neras. O paprasčiausiai nusimesti ją reikštų apvilti pasitikėjimą.

Alvinas atsidūrė didelio ežero pakrantėje įsikūrusiame, mažyčių kanalų išvagotame kaimelyje - ir čia pagaliau apsisprendė. Įvairiaspalviai namukai, atrodė, plūduriavo, prisitvirtinę inkarais, švelnių bangų sūpuojami - reginys žavėjo taip, kad net sunku buvo tikėti jo realumu. Čia buvo visko: gyvybės, šilumos, jaukumo - viso to, ko Alvinas taip smarkiai pasigedo apleistoje Septynių Saulių didybėje.

Kada nors ateis toks metas, kai žmonija vėl pasijus esanti pasirengusi skrydžiui į žvaigždes. Koks bus tas naujas puslapis, kurį žmogus parašys tarp žvaigždžių - šito Alvinas nežinojo.

Bet tai jam ir nerūpėjo - jo paties ateitis laukė čia, Žemėje.

Tačiau prieš galutinai nusisukant nuo žvaigždžių, jam reikės dar vieną kartą ryžtis skrydžiui.

Kai Alvinas pagaliau pristabdė dideliu greičiu kylantį laivą, miestas buvo jau taip toli, kad vargu ar beatpažintum jį esant žmogaus rankų kūriniu; jau gana aiškiai matėsi ir planetos išgaubtumas. Pagaliau už kelių tūkstančių mylių keleiviai išvydo ir sutemų juostą, nepaliaujamai slenkančią per dykumą. Viršuje ir aplinkui mirgėjo žvaigždės - vis dar skaisčiai švytinčios, nepaisant visos prarastosios didybės.

Hilvaras ir Džeserakas sėdėjo tylėdami, nors nujausdami, bet tikrai nežinodami, kodėl Alvinui prireikė dar kartą išskristi į erdvę ir kodėl jis prašė jį lydėti. Kol apačioje vis plačiau skleidėsi begalinė plyna panorama, nė vienam nesinorėjo kalbėti. Tyrų tuštuma prislėgė ir Džeseraką, ir Hilvarą; senasis mokytojas netgi pajuto tulžingo pykčio pliūpsnį praeities žmonėms, kurie per savo pačių aplaidumą leido Žemės grožiui pražūti.

Jis vylėsi, kad Alvino svajonės visa tai pakeisti nėra niekuo nepagrįstos. Kažkur vis dar tebeegzistavo ir žinios, ir pakankamai energijos - tereikėjo kažkokiu būdu grąžinti laiką daugelį šimtmečių atgal ir atkurti tyvuliuojančius vandenynus. Vandens Žemėje vis dar buvo - paslėpto kažkur gelmėse; o prireikus juk įmanoma pastatyti materijos perdirbimo gamyklų, kurios tiektų vandens tiek, kiek jo reikėtų.

Per artimiausius metus - dešimtmečius - nuveikti reikės išties labai daug. Džeserakas suvokė stovįs ant slenksčio tarp dviejų amžių; jis jautė, kad žmonijos pulsas vėl ima tvinksėti vis greičiau. Tiesa, prireiks susidoroti su begale problemų, bet Diasparas pajėgs jų imtis ir galbūt įveikti. Praeities perbraižymas, be abejo, užtruks šimtmečius, bet jį užbaigus žmogus atgaus beveik viską, ką prarado.

Bet ar tikrai įmanoma atgauti viską? - klausė savęs Džeserakas. Sunku patikėti, kad žmonijai pavyks dar kartą užkariauti Galaktiką, o net jeigu ir taip - koks tikslas bus tuo pasiektas?

Alvinas sudrumstė tylą, ir Džeserakas nusigręžė nuo ekrano.

- Norėjau kai ką jums parodyti, - tyliai ištarė Alvinas. - Ki-

tos progos tikriausiai nebebus.

- Juk tu neketini apleisti Žemės?..

- Ne, kosminė erdvė manęs nebetraukia. Net jei šioje Galaktikoje dar užsiliko kokių nors išgyvenusių civilizacijų, nesu tikras, kad jos vertos pastangų jas surasti. Tuo tarpu čia mūsų laukia šitiek darbo; dabar aš jau žinau, kad čia mano namai, ir nebeketinu jų palikti.

Jo žvilgsnis nuslydo neaprėpiama dykuma, tačiau vaizduotės akimis Alvinas jau regėjo bekraščius vandenynus, kurie banguos čia po kokio tūkstančio metų. Žmogus iš naujo atrado savąjį pasaulį ir tol, kol gyvens jame, stengsis padaryti jį kuo gražesnį. O paskui...

- Kol kas mes dar nepasiruošę išskristi į žvaigždes; praeis labai daug laiko, kol vėl ryšimės priimti tokį iššūkį. Aš vis svarsčiau, kaip reikėtų pasielgti su laivu. Jeigu paliksiu jį čia, Žemėje, mane nuolat kamuos pagunda vėl juo pasinaudoti, o tai reiškia, kad niekur nerasiu ramybės. Bet atsikratyti juo irgi negaliu; nuojauta man kužda, kad laivas tiesiog buvo man patikėtas, vadinasi, privalau kaip nors pritaikyti jį viso pasaulio labui.

Taigi nusprendžiau štai ką. Ketinu drauge su pilotuojančiu jį robotu išsiųsti laivą už Galaktikos ribų ir pamėginti išsiaiškinti, kas ištiko mūsų protėvius, o jei pavyks - ir sužinoti, dėl ko jie apleido mūsų Visatą. Neabejoju, jog tai turėjo būti kažkas ypatinga, jeigu jie ryžosi mesti viską ir leistis į tokias paieškas.

Robotas juk niekad nepavargs, kad ir kaip ilgai truktų kelionė. Vieną gražią dieną tolimuosius mūsų giminaičius pasieks mano žinia, ir jie sužinos, kad mes laukiame jų čia, Žemėje. Galbūt tada jie sugrįš - o mes, tikiuosi, būsime jų verti, kad ir kokiais didžiais jie būtų tapę.

Alvinas nutilo, žvelgdamas į tą ateitį, kurią bandė modeliuoti, nors savo akimis tikriausiai niekad neišvys. Kol žmogus atkūrinės savąjį pasaulį, šis laivas skros galaktikas skiriančią tamsą, o paskui, praėjus nežinia kiek tūkstantmečių, galbūt sugrįš. Gal Alvinas ir sulauks jo sugrįžtančio, o jeigu ne - tiek jau to, nieko nepadarysi; tokia perspektyva jo nebaugino.

- Manau, tu kalbi išmintingai, - atsiliepė Džeserakas. Ir staiga, tarsi ataidėjusi iš praeities, jo širdyje vėl tvykstelėjo senoji baimė. - Bet pagalvok ir apie tai, - pridūrė jis, - kas bus, jei

laivas susitiks ką nors, ko susitikti tu visiškai nenorėtum... - Jo balsas nutrūko - Džeserakas atpažino savojo nerimo šaltinį ir kreivokai, tarsi priekaištaudamas pats sau, šyptelėjo, šitaip išsklaidydamas paskutiniąsias įsibrovėlių šmėklas.

- Tu užmiršai, - Alvinas į pastabą sureagavo kur kas rimčiau, nei tikėjosi buvęs jo mokytojas, - kad jau labai greitai mes sulauksime Vanamondo pagalbos. Mes nežinome tikrųjų jo galių, bet lysiečiai, regis, mano, kad jos - iš esmės neribotos. Ar ne tiesa, Hilvarai?

Hilvaras atsakė ne iš karto. Iš tiesų Vanamondas buvo didžiulė paslaptis - milžiniškas klaustukas, amžiams pakibęs virš žmonijos ateities - bent jau tol, kol ji liks Žemėje. Jau dabar beveik nekėlė abejonių tai, kad, pabendravus su Lyso psichologais, Vanamondo savivoka ėmė vystytis labai sparčiai. Lysiečiai puoselėjo viltis ateityje glaudžiai bendradarbiauti su tuo kol kas dar visai vaikišku superprotu, vildamiesi pajėgsią ženkliai sutrumpinti jo brendimo laikotarpį, kuris, esant natūraliai vystymosi eigai, truktų ne vieną šimtmetį.

- Tiesą sakant, nežinau, - prisipažino Hilvaras. - Kažkodėl nemanau, kad su Vanamondu mums derėtų sieti ypatingas viltis. Dabar mes galime jam padėti, bet tai juk bus tik visai trumpas kone begalinio jo gyvenimo epizodas. Man neatrodo, kad tikroji jo lemtis kaip nors susijusi su mūsiške.

Alvinas nustebęs dirstelėjo į jį.

- Kodėl tu taip manai? - paklausė.

- Negaliu paaiškinti, - atsakė Hilvaras. - Tiesiog nuojauta.

Jis galėjo pridurti ir dar kai ką, bet prikando liežuvį. Tokie dalykai neskirti su kuo nors dalytis; nors Hilvaras ir žinojo, kad Alvinas neišjuoks jo vizijos, tačiau nenorėjo kalbėtis apie tai net su artimiausiu draugu.

Tai buvo kur kas daugiau nei paprasta vizija - Hilvaras tuo neabejojo. Lygiai taip pat neabejojo ir tuo, kad dabar ji visą laiką jį persekios. Kažkaip šis vaizdinys prasismelkė į jo smegenis per tą neįtikėtiną, neapibūdinamą pirmąjį kontaktą su Vanamondo sąmone. Kažin, ar pats Vanamondas numanė, koks likimas jo laukia?

Kada nors ateis tokia diena, kai išseks Juodosios Saulės gyvybę palaikanti energija - ir kalinys ištrūks į laisvę. O tada, Visatos pabaigoje, kai sustos net pats laikas, Vanamondui ir Pa-

mišusiam Protui teks susitikti tarp užgesusių žvaigždžių išnarų.

Galbūt jų konfliktas perplėš net pačią Tvėrimo skraistę. Tačiau su žmogumi tas konfliktas visiškai niekaip nesusijęs, žmogus niekada nesužinos jo baigties...

- Žiūrėkite! - staiga šūktelėjo Alvinas. - Kaip tik šitai ir norėjau jums parodyti. Ar suprantate, ką tai reiškia?

Laivas pakibo tiesiai virš ašigalio, bičiuliai matė visą vieną planetos pusrutulį. Žvelgdami į sutemų juostą, Džeserakas su Hilvaru vienu metu išvydo ir saulėtekį, ir saulėlydį - priešingose pasaulio pusėse. Simbolis buvo toks tobulas, toks tikslus ir įspūdingas, kad šios akimirkos jie jau niekada nebeužmirš.

Šioje Visatoje jau leidosi naktis; ilgėjantys šešėliai driekėsi į rytus, kuriems nebelemta išvysti naujos aušros. Tačiau kažkur kitur tebežėrėjo vis dar jaunos žvaigždės, tebesklido ir ryto šviesa. Ir tuo keliu, kuriuo ėjo kadaise, žmogus anksčiau ar vėliau žengs ir vėl.

Tamsos siena

Gausios ir keistos yra visatos, tarsi purslai Laiko Upės tėkmės nešamose putose. Kai kurios jų - labai nedaugelis - juda prieš srovę ar net skersai ją; dar mažiau esama tokių, kurių laiko tėkmė išvis nepasiekia - jos nieko nenutuokia nei apie praeitį, nei apie ateitį. Miniatiūrinis Šerveino kosmosas nebuvo iš tokių - nors ir keistas, jis stebino kitkuo. Jį sudarė vienas vienintelis pasaulis - planeta, kurioje gyveno Šerveino rasė - ir vienintelė žvaigždė, didžiulė saulė Trilornas, liejanti į planetą šviesą ir teikianti gyvybę.

Šerveinas ničnieko nežinojo apie naktį - Trilornas visada žėrėdavo aukštai virš horizonto, slystelėdamas arčiau jo tiktai ilgais žiemos mėnesiais. Tiesa, kitapus Šešėlių Krašto ribos ateidavo toks metas, kai Trilornas nugrimzdavo už pasaulio briaunos ir susitelkdavo tiršta tamsa, kurioje niekas negalėjo išgyventi. Tačiau netgi tuomet tamsa nebūdavo absoliuti, nors joje ir nemirksėjo nė menkiausia žvaigždelė.

Vienišas mažyčiame savo kosmose, skriedamas aplink vienintelę savo saulę, visąlaik atsigręžęs į ją ta pačia puse, Šerveino pasaulis buvo paskutinis ir pats keisčiausias Žvaigždžių Kūrėjo pokštas.

Vis dėlto žvalgantis po tėvui priklausančių laukų platumas, Šerveiną apnikdavo ne tokios mintys, kokias galėtų pažinoti bet kuris kitas žmonių vaikas. Apimtas pagarbios baimės, smalsumo ir šiokio tokio baugulio, užvis aštriausiai Šerveinas jausdavo ilgesį iškeliauti į neaprėpiamą, priešais jį plytintį pasaulį. Tokioms kelionėms jis dar buvo per jaunas, tačiau senasis šeimos trobesys stūksojo ant kalvos, aukščiausioje apylinkės vietoje, ir iš ten Šerveinas galėjo apžvelgti žemes, kurios kada nors priklausys jam. Atsigręžęs į šiaurę, veidu tiesiog į švytintį Trilorną, jis galėjo įžiūrėti už daugelio mylių dunksantį kalnagūbrį - vis aukštėjančių kalnų linija rietėsi į dešinę, kol išnyko už nugaros, Šešėlių Krašto kryptimi. Vieną gražią dieną,

kai bus šiek tiek vyresnis, Šerveinas patrauks tenlink ir perėja įveikęs kalnus pateks į rytuose nusidriekusius beribius kraštus.

Kairėje pusėje, vos už kelių mylių, tyvuliavo vandenynas; kartais Šerveinas girdėdavo, kaip, duždamos į nuolaidų, smėlėtą krantą, gruma ir šniokščia bangos. Niekas nežinojo, iki kokių tolių išsiliejęs vandenynas. Kartais laivai leisdavosi kelionėn ieškoti kito kranto - plaukdavo į šiaurę tokiu metu, kai Trilornas užkopdavo dangaus skliautu vis aukščiau ir aukščiau, liedamas vis kaitresnius ir kaitresnius spindulius. Tačiau milžinei saulei dar nepasiekus zenito, laivams tekdavo grįžti. Jeigu mitiniai Ugnies Kraštai ir iš tikrųjų egzistavo, nė vienas žmogus negalėjo net puoselėti vilčių kada nors pasiekti liepsnojančius jų krantus - nebent tik legendos galbūt bylojo tiesą. Pasak jų, kadaise būta labai greitų metalinių laivų, kurie įveikdavo vandenyną nepaisydami Trilorno kaitros, ir sėkmingai pasiekdavo kitoje pasaulio pusėje plytinčias žemes. Tačiau šiandien tuos kraštus įmanoma pasiekti tik varginančia kelione sausuma bei jūra, nebent tik šiek tiek ją sutrumpinant, nukakus į šiaurę tiek, kiek keliautojas išdrįsdavo.

Visos gyvenamos Šerveino pasaulio žemės siaura juosta driekėsi tarp svilinančio karščio ir stingdančio, nepakeliamo šalčio karalijų. Tolimoji šiaurė bet kuriam kraštui buvo nepasiekiamas regionas, atitvertas nuožmia Trilorno kaitros siena. Tuo tarpu pietuose plytėjo neaprėpiamas, prieblandos gaubiamas Šešėlių Kraštas, kur Trilornas geriausiu atveju tebūdavo tik blyškus, prie pat horizonto pakibęs diskas, o dažnai ir išvis nugrimzdavo už jo, dingdamas iš akių.

Visa tai Šerveinas sužinojo vaikystėje, ir tada jis dar netroško apleisti plačių kraštų, nusidriekusių tarp kalnų ir vandenyno. Nuo pat neatmenamų laikų jo protėviai ir dar prieš juos gyvenusios rasės plūkėsi kaip įmanydami, kad šios žemės suvešėtų nepaprastu grožiu; jei jiems ir ne viskas pavyko, visgi pritrūko labai nedaug. Čia žaliavo sodai, marguojantys keisčiausiomis įvairiaspalvėmis gėlėmis, tarp samanotų uolų gurgėjo sraunūs upeliukai, savo vandenis suliejantys į skaidrią jūrą, kurioje nebuvo jokių potvynių ir atoslūgių. Čia plytėjo javų laukai, be paliovos švelniai šiugždantys vėjyje, tarsi tarpusavyje šnekučiuotųsi kartų kartos dar negimusių sėklų. Plačiose pie-

vose bei medžių paunksnėse be tikslo klaidžiojo taikių, protarpiais nereikšmingai baubtelinčių galvijų kaimenės. Ir dar čia buvo šis didžiulis trobesys - su erdviais kambariais ir begaliniais koridoriais; iš tikrųjų didelis, o vaiko sąmonei - tiesiog milžiniškas. Tai buvo pasaulis, kurį Šerveinas pažinojo, kurį mylėjo. O tai, kas plytėjo už jo ribų, kol kas berniuką nelabai domino.

Vis dėlto Šerveino visata nebuvo viena iš tų nedaugelio, nepavaldžių laikui. Čia bręsdavo javai, nokdavo derlius, kurį, metui atėjus, žmonės suvalydavo ir sukraudavo svirnuose. Trilornas lėtai siūbavo nedidele savąja arka danguje, keitėsi metų laikai, o su jų kaita augo ir Šerveino kūnas, ir protas. Aplinkui plytintis kraštas ilgainiui sumažėjo: priartėjo kalnai, o vandenyno pakrantė atsidūrė kone už kelių žingsnių nuo didžiojo namo. Šerveinas daug ką sužinojo apie pasaulį, kuriame gyveno, ir ėmė ruoštis atlikti savąją jo formavimo dalį.

Kai ko Šerveiną išmokė jo tėvas Šervalas, bet didžiąją dalį žinių jam suteikė Greilis, atkeliavęs iš kitapus kalnų dar Šerveino tėvo tėvo laikais ir tapęs jų šeimos mokytoju - štai jau trys kartos. Berniukui patiko Greilis, nors ir mokė jį daugelio tokių dalykų, kurių Šerveinui visai nesinorėjo mokytis. Vis dėlto jo vaikystė slinko pakankamai maloniai, kol pagaliau atėjo metas iškeliauti per kalnus į kitapus jų plytinčias žemes. Neatmenamais laikais Šerveino šeima atsikraustė čionai iš plačiųjų rytinių žemių ir nuo tada kiekvienos kartos vyriausiasis sūnus keliaudavo į gimtuosius protėvių kraštus ir metus gyvendavo ten pas giminaičius. Tai buvo išmintingas paprotys, nes anapus kalnų išliko nemaža praeities žinių nuotrupų, be to, ten galėjai sutikti žmonių ir iš dar tolimesnių kraštų, galėjai sužinoti apie jų papročius.

Paskutinįjį pavasarį prieš sūnaus išvykimą Šervalas pasišaukė tris savo tarnus, pasiruošė kelis gyvulius, kuriuos galima vadinti arkliais, ir drauge su Šerveinu iškeliavo apžiūrėti tų savo žemių pakraščių, kuriose berniukas dar niekad nesilankė. Jie jojo į vakarus, kol pasiekė jūrą, o tada daugelį dienų keliavo pakrante pietų link, kol Trilornas atsidūrė pastebimai arčiau horizonto. Tačiau jie nesustojo, vis dar traukė į pietus, lydimi vis labiau ilgėjančių savo pačių šešėlių. Atgal į rytus jie vėl pasuko

tik tada, kai jau atrodė, kad saulės spinduliai prarado visą savo galią. Keliauninkai jau kadai peržengė Šešėlių Krašto ribas, ir judėti toliau nesulaukus vidurvasario būtų nelabai išmintinga.

Šerveinas jojo greta tėvo, stebėdamas besimainantį kraštovaizdį su godžiu smalsumu vaiko, pirmąsyk išvydusio nepažįstamą kraštą. Tėvas kalbėjo apie dirvą, dėstė, kokias kultūras čia įmanoma auginti, o kokie pasėliai neišvengiamai žūtų. Tačiau Šerveino dėmesys krypo kitur: jis žvelgė į plyno Šešėlių Krašto tolumas svarstydamas, kaip toli driekiasi ši dykynė ir kokias paslaptis ji slepia.

- Tėve, - paklausė jis, - jei tiesia linija keliautum į pietus tiesiog per Šešėlių Kraštą, ar galų gale prieitum kitą pasaulio pusę?

Tėvas nusišypsojo.

- To paties žmonės klausia jau ištisus šimtmečius, - atsakė jis. - Bet esama bent dviejų priežasčių, kodėl atsakymo jie niekada nesužinos.

- Kokios gi tos priežastys?

- Pirmoji, žinoma, yra tamsa ir šaltis. Netgi štai čia žiemos mėnesiais niekas negali išgyventi. Bet yra ir kita, dar rimtesnė priežastis, apie kurią Greilis, kaip matau, nė neužsiminė.

- Taip. Ar bent jau neprisimenu, kad jis būtų apie tai kalbėjęs.

Valandėlę Šervalas nieko nebesakė. Atsistojęs balnakilpėse jis žvilgsniu skvarbė tolumą pietų pusėje.

- Kadaise aš gerai pažinojau šias vietas, - pagaliau vėl kreipėsi jis į Šerveiną. - Eime, noriu kai ką tau parodyti.

Jie išsuko iš ankstesniojo tako ir dar kelias valandas jojo atgręžę saulei nugaras. Kraštas nestačiai kilo aukštyn; Šerveinas netrukus suvokė, kad kopia į uolėtą kalnagūbrį, tarsi durklas nukreiptą link pačios Šešėlių Krašto širdies. Galų gale jie pasiekė papėdę kalvos, kuri buvo pernelyg stati, kad į ją pajėgtų įsiropšti arkliai. Tad jie nulipo žemėn ir paliko gyvulius saugoti tarnams.

- Galima apeiti šią kalvą lanku, - pasakė Šervalas. - Tačiau mažiau užtruksime kopdami viršun pėsti, nei jodami aplinkui.

Nors ir stačiais šlaitais, kalva nebuvo aukšta, taigi tėvas ir

sūnus viršūnę pasiekė per kelias minutes. Iš pradžių Šerveinas nepastebėjo nieko, ko nebūtų matęs anksčiau: prieš akis bangavo monotoniška, kalvota laukinė plynė, kuri, juo toliau buvo nuo Trilorno, tuo tamsesnė, tuo labiau nesvetinga atrodė sulig kiekvienu jardu.

Kiek suglumęs berniukas atsigręžė į tėvą, bet Šervalas parodė tolyn į pietus ir pirštu atsargiai nubrėžė liniją ties pat horizontu.

- Įžiūrėti ne taip lengva, - tyliai ištarė jis. - Mano tėvas parodė man tai iš šios vietos prieš daugelį metų, gerokai anksčiau, nei gimei tu.

Šerveinas įsmeigė žvilgsnį į prieblandą. Dangus pietų pusėje buvo toks tamsus, kad atrodė kone juodas, jis leidosi žemyn, kol susilietė su pasaulio kraštu. Ne, ne visai susilietė. Išilgai horizontą, milžinišku lanku, skiriančiu žemę nuo dangaus, driekėsi tamsi, regis, nei žemei, nei dangui nepriklausanti juosta - sodriai juoda, juoda kaip naktis, kurios Šerveinui neteko pažinti.

Berniukas ilgą laiką įdėmiai žvelgė į tą juodą liniją; gali būti, kad į jo sielą prasismelkė silpna ateities nuojautos kibirkštėlė, nes sutemų žemė staiga jam pasirodė gyva ir viliojanti. Kai pagaliau įstengė atplėšti akis nuo tolimosios juostos, jis jau žinojo, kad nuo šiol niekas nebebus taip, kaip buvę, nors pats dar nesulaukė tokio amžiaus, kad sugebėtų atpažinti iššūkį.

Šitaip Šerveinas pirmąsyk gyvenime išvydo Sieną.

Ankstyvą pavasarį jis atsisveikino su saviškiais ir, tarno lydimas, iškeliavo per kalnus į plačias rytų pasaulio žemes. Čia Šerveinas susitiko žmones, su kuriais jį siejo bendri protėviai, čia jis mokėsi savosios rasės istorijos, menų, kurių šaknys siekė neatmenamus laikus, ir mokslų, valdančių žmonių gyvenimą. Ten, kur lavinosi, jis susidraugavo su berniukais, atkeliavusiais iš dar toliau rytuose plytinčių žemių: tik su labai nedaugeliu iš jų jis galėjo puoselėti viltis dar kada nors pasimatyti, tačiau vienas vaikų jo gyvenime tapo labai svarbus, ko jie abu kol kas nė nenutuokė. Breildono tėvas buvo garsus architektas; sūnus savo ruožtu užsimojo pranokti netgi jį. Breildonas keliavo iš vieno krašto į kitą, visąlaik mokydamasis, stebėdamas ir klausi-

nėdamas. Nors tebuvo vos keleriais metais vyresnis už Serveiną, tačiau pasaulio pažinimu lenkė jį tiesiog neįtikėtinai - ar bent šitaip atrodė jaunesniajam vaikinui.

Bendraudami juodu pamėgo vaizduotėje išardyti pasaulį, o paskui sudėlioti jį iš naujo taip, kaip jiems patiko. Breildonas svajojo apie miestus, kurie plačiomis alėjomis ir didingais bokštais nustelbtų net praeities stebuklus; tuo tarpu Šerveiną labiau domino tuose miestuose gyvensiantys žmonės, būsimieji jų papročiai ir kursiama santvarka.

Juodu dažnai kalbėdavosi apie Sieną - apie ją Breildonas girdėjo savosios tautos pasakojamose istorijose, nors savo akimis niekad nebuvo regėjęs. Šerveinas sužinojo, jog Siena dunkso ant kiekvienos šalies pietinės ribos - tarsi koks milžiniškas barjeras, kertantis visą Šešėlių Kraštą. Patį vidurvasarį iki jos, tiesa, ne be vargo, buvo įmanoma nusigauti, tačiau niekur joje nebuvo jokio plyšio ir niekas nežinojo, kas galėtų slypėti kitoje pusėje. Tarsi ištisas pasaulis, tįstantis be jokio pertrūkio, vietomis pasiekiantis bent šimto žmonių aukštį, Siena rietėsi ir per žiemiškas jūras, skalaujančias Šešėlių Krašto krantus. Vienam kitam keliautojui teko rymoti tuose vieniškuose paplūdimiuose, vos vos tesušildomuose paskutiniųjų skystų Trilorno spindulių. Jie matydavo tamsų Sienos šešėlį, nutįstantį į vandenyną, nepaisantį papėdę talžančių bangų. O tolimuosiuose jūrų krantuose kiti keliautojai regėjo Sieną, išdidžiai žengiančią per vandenyną ir nusidriekiančią tolyn - aplink visą pasaulį.

- Vienas iš mano dėdžių, - kalbėjo Breildonas, - būdamas dar visai jaunas kartą nusigavo prie Sienos. Jis iškeliavo ten susilažinęs. Dėdė jojo ištisas dešimt dienų, kol pagaliau pasiekė Sienos papėdę. Manding, Siena jį smarkiai įbaugino - tokia milžiniška ji buvo, tokia šalta. Dėdė net negalėjo pasakyti, ar ji iš metalo, ar iš akmens, o kai bandė šaukti, jam neatsiliepė joks aidas, jo balsas tuoj pat nuslopdavo, tarsi Siena būtų sugėrusi garsą. Mano tauta tiki, kad ten - pasaulio kraštas ir toliau jau nieko nebėra.

- Jeigu tikrai būtų taip, - su neatremiama logika atsakė Šerveinas, - vandenynas būtų išsiliejęs per pasaulio kraštą anksčiau, nei kažkas pastatė Sieną.

- Ne - jei Kaironas pastatė Sieną tuo pat metu, kai kūrė pasaulį.

Šerveinas nesutiko.

- *Manoji* tauta mano, kad Siena - žmogaus rankų darbas, galbūt - Pirmosios Dinastijos inžinierių, sukūrusių daugybę stebuklų. Jei jie tikrai turėjo tokių laivų, kuriais galėjo pasiekti Ugnies Kraštus, ir netgi skraidančių laivų - tuomet jiems galbūt pakako išminties pastatyti ir Sieną.

Breildonas gūžtelėjo pečiais.

- Tikriausiai būta kažkokios labai svarios priežasties Sieną statyti, - pasakė jis. - Tačiau tikrojo atsakymo mes niekada nesužinosime, tad kam sukti galvas?

Šerveinas netruko įsitikinti, kad iš paprastų žmonių ir nesusilauks nieko daugiau už štai tokį praktišką atsakymą. Neatsakomais klausimais domėjosi tik filosofai; tuo tarpu daugumai žmonių Sienos paslaptis, panašiai kaip ir pačios egzistencijos problema, buvo kažkas labai tolima, jie tiesiog nesusimąstydavo apie tai. Savo ruožtu visi Šerveino sutikti filosofai į jo klausimą atsakė skirtingai.

Pirmasis buvo Greilis - Šerveinas iškamantinėjo jį tuoj pat, vos grįžęs iš Šešėlių Krašto. Senis tada ramiai jį nužvelgė ir atsakė:

- Už Sienos, kaip girdėjau, esama vieno vienintelio dalyko. Ir tas dalykas - beprotybė.

Paskui Šerveinas sutiko Arteksą - šis buvo jau toks senas, kad vos begirdėjo nervingai beriamus vaikinuko klausimus. O paskui įdėmiai žvelgė į jį iš po užgriuvusių akių vokų, regis, tokių pavargusių, kad nebevaliojančių net kaip reikiant atsiverti, ir pagaliau, ilgai tylėjęs, atsakė:

- Kaironas pastatė Sieną trečiąją pasaulio tvėrimo dieną. Kas yra už jos, mes sužinosime, kai mirsime - ten iškeliauja visų mirusiųjų sielos.

Tačiau tame pačiame mieste gyvenąs Irganas tvirtino priešingai:

- Tik atmintis tegali atsakyti tau į šį klausimą, sūnau. Už Sienos plyti kraštas, kuriame visi mes gyvenome prieš gimdami.

Kuriuo gi reikėjo tikėti? Vienintelė neabejotina tiesa buvo ta, kad niekas nieko tikro nežinojo: jei kada nors ir būta kokių nors žinių, jos prarastos jau prieš daugelį amžių.

Nors šis klausimas taip ir liko neatsakytas, vis dėlto per tuos mokslo metus Šerveinas sužinojo begalę kitų dalykų. Kai vėl išaušo pavasaris, jis atsisveikino su Breildonu ir kitais draugais, kuriuos taip neilgai tepažinojo, ir išsiruošė atgal senoviniu keliu, vedančiu į gimtuosius kraštus. Šerveinas dar kartą sukorė tą pavojingą kelią tarp kalnų, jis įveikė perėją, kur virš galvos dangaus fone stačiai kybojo grėsmingos ledo sienos. Pagaliau vaikinas pasiekė vingį, kur kelias vėl suko žemyn, į žmonių gyvenamas žemes - į šilumą, kur tekėjo sraunūs upeliukai, o svilinantis žvarbus oras nebestingo plaučiuose. Iš čia, iš paskutinės aukštumos, už kurios kelias jau leidosi žemyn, į slėnį, vėrėsi platus vaizdas, tolumoje netgi galėjai įžiūrėti blausiai spindintį vandenyną. O pačiame pasaulio krašte Šerveinas įžvelgė šešėliuotą liniją, beveik visiškai nuskendusią ūkuose - tai buvo jo gimtinė.

Jis patraukė plačiu akmens kaspinu žemyn, kol pasiekė du plataus plyšio krantus jungiantį tiltą, kurį žiloje senovėje pastatė žmonės, kai vienintelį kitą kelią sunaikino žemės drebėjimas. Tačiau tilto nebebuvo: ankstyvo pavasario audros bei griūtys nušlavė vieną galingų jo ramsčių, ir dabar tviskanti metalo vaivorykštė, sumaigyta ir sutrupinta, voliojosi purslų ir putų patale tūkstančio pėdų gylyje. Turės ateiti ir praeiti vasara, kol keliu vėl bus galima naudotis: nusiminęs Šerveinas suprato, kad turės praslinkti dar vieneri metai, kol jis vėl išvys namus.

Jis ilgai ilgai stoviniavo paskutiniajame kelio vingyje, žvilgčiodamas į tą nepasiekiamą kraštą, kuriame liko viskas, ką jis mylėjo. Tačiau ūkanos sutirštėjo, visiškai paslėpdamos jo gimtinę. Tada Šerveinas ryžtingai apsisuko ir patraukė keliu atgal; atviros erdvės netrukus liko už nugaros, vaikiną vėl apglėbė kalnai.

Kai Šerveinas sugrįžo, Breildonas dar nebuvo išvykęs iš miesto. Jis nustebo ir apsidžiaugė, vėl išvydęs savo bičiulį, ir jiedu ėmė aptarinėti, ką reikėtų nuveikti per ateinančius metus. Šerveino pusbroliai, jau spėję jį pamilti, nėmaž neapgailestavo, kad jis sugrįžo, tačiau malonus jų kvietimas dar vienerius metus skirti mokslams Šerveino netenkino.

Savo planus vaikinas brandino lėtai, atsižvelgdamas į tikė-

tiną pasipriešinimą. Netgi Breildonas iš pradžių anaiptol neužsiplieskė entuziazmu; Šerveinui teko įkalbinėti ir pateikti nemaža svarių argumentų, kol bičiulis pagaliau sutiko prisidėti. O jau įkalbėti kai kuriuos kitus buvo tik laiko klausimas.

Artėjant vasarai, abu vaikinai iškeliavo Breildono šalies link. Jojo jie sparčiai, nes kelionė laukė ilga, o užbaigti ją reikėjo anksčiau, nei Trilornas ims slinkti dangaus skliautu žemyn, pranašaudamas artėjančią žiemą. Kai pagaliau pasiekė Breildonui pažįstamas vietoves, vaikinai ėmėsi klausinėti, bet atsakydami žmonės dažniausiai tik purtydavo galvas. Vis dėlto jie susilaukė kai kurių tikslių atsakymų, ir netrukus vaikinus jau supo Šešėlių Kraštas. Po kelių dienų Šerveinas antrąsyk gyvenime išvydo Sieną.

Kai keliautojai ją pamatė, atrodė, kad Siena monotoniškoje vienišoje plynėje dunkso nelabai toli. Tačiau jie, regis, visą amžinybę jojo per lygumą, o Siena kaip neartėjo, taip neartėjo - ir staiga, nespėję net suvokti, kaip arti atsidūrę, keliautojai pasijuto esą beveik prie pat jos, mat įspėti atstumo buvo tiesiog neįmanoma, kol jie ištiestomis rankomis nepalietė pačios Sienos.

Šerveinas žvelgė į milžinišką žvilgančios juodumos plokštę, šitaip ilgai nedavusią jam ramybės. Jam pasirodė, kad Siena tiesiog kybo virš galvos ir neįsivaizduojamu savo svoriu netrukus jį sutraiškys. Ne be vargo Šerveinas atplėšė žvilgsnį nuo to hipnotizuojančio reginio ir priėjo dar arčiau, ketindamas ištyrinėti pačią Sienos medžiagą.

Kaip ir sakė Breildonas, palietus Siena paaiškėjo esanti labai šalta - gerokai šaltesnė nei galėtum tikėtis netgi šitokioje, saulės spindulių beveik neglostomoje vietoje. Neatrodė ji nei kieta, nei minkšta, mat pati jos medžiaga tarytum taip ir neprigludo prie delno, bet šį reiškinį apibūdinti buvo labai sunku. Šerveinui pasirodė, kad kažkas neleidžia jam iš tiesų paliesti paviršiaus, nors, įrėmęs pirštus į Sieną, tarp jos ir pirštų galiukų neįžiūrėjo nė menkiausio tarpelio. Tačiau užvis labiausiai stulbino slėpininga tyla, apie kurią užsiminė ir Breildono dėdė: kiekvienas ištartas žodis tuoj pat užslopdavo, kiekvienas garselis nenatūraliai greitai tarsi kažkur susigerdavo.

Nukėlęs nuo arklių ryšulius, Breildonas išsitraukė atsiga-

bentus įrankius bei instrumentus. Jis ėmėsi tyrinėti Sienos paviršių. Ir labai greitai įsitikino, kad nei grąžtais, nei aštriausiais ašmenimis neįmanoma palikti Sienoje nė menkiausio ženklo, ir netrukus priėjo tą pačią išvadą kaip ir Šerveinas: Siena - ne tik neįtikėtinai kieta, bet ir išvis neprieinama.

Galų gale, netekęs kantrybės, Breildonas pasiėmė idealiai lygią metalinę liniuotę ir priglaudė jos briauną prie Sienos paviršiaus. Šerveinas tuo tarpu laikė veidrodį, nukreipdamas silpną Trilorno šviesą tiesiog į sąlyčio liniją. Breildonas pažvelgė į liniuotę iš kitos pusės ir išvydo tai, ką ir tikėjosi išvysiąs: tarp abiejų paviršių smelkėsi plonytis šviesos pluoštelis.

Breildonas mąsliai pažvelgė į draugą.

- Šerveinai, - ištarė jis, - nemanau, kad Siena būtų pastatyta iš materijos - bent jau tokios, kokią pažįstame mes.

- Tuomet galbūt legendos byloja tiesą, tvirtindamos, kad Siena niekad ir nebuvo statoma, o tiesiog sukurta tokia, kokią matome dabar?

- Aš irgi taip manau, - atsiliepė Breildonas. - Pirmosios Dinastijos inžinieriai valdė panašias galias. Mano gimtajame krašte esama labai senų pastatų, kurie atrodo taip, tarsi būtų pastatyti vienu gaistu iš kažkokios medžiagos, kuri laikui bėgant nėmaž nenusidėvi. Jeigu ji būtų ne įvairių spalvų, o juoda, sakyčiau, kad niekuo nesiskiria nuo tos, iš kurios pastatyta Siena.

Jis padėjo į šalį beverčius įrankius ir ėmėsi montuoti paprastą nešiojamą teodolitą.

- Jeigu jau nieko kita negaliu nuveikti, - kreivai šyptelėjęs ištarė Breildonas, - tai bent tiksliai išmatuosiu jos aukštį!

Grįžtelėjęs per petį paskutinį kartą pažvelgti į Sieną, Šerveinas nejučia susimąstė, ar jam dar lemta kada nors ją išvysti. Jis puikiai suprato, kad nieko daugiau sužinoti jam nepavyks, jis privaląs užmiršti tą paiką svajonę kada nors perprasti Sienos paslaptį. O gal išvis nėra jokios paslapties? Gal anapus Sienos išilgai visą pasaulio išlinkimą driekiasi lygiai toks pat Šešėlių kraštas - driekiasi, kol vėl atsiremia į tą patį barjerą? Tokia prielaida atrodė užvis labiausiai tikėtina. Bet jeigu tikrai taip - kam tuomet reikėjo Sieną statyti? Ir kokia rasė ją pastatė?

Kone pyktelėjęs, valios pastangomis Šerveinas nustūmė tokias mintis šalin; jis jojo atgal, į Trilorno saulėkaitą, mąstydamas apie ateitį, kurioje Sienai bus skirta ne daugiau vietos, nei ji užima kitų žmonių gyvenimuose.

Taigi praėjo dveji metai, kol Šerveinas pagaliau galėjo grįžti namo. O per dvejus metus daug kas užsimiršta, ypač jaunam; netgi pačių brangiausių dalykų kontūrai nublanksta, tampa neberyškūs, prisiminimai apsiblausia, paskęsta miglose. Įveikęs paskutiniąsias priekalnių kalvas ir vėl įžengęs į savo vaikystės žemę, Šerveinas jautė, kaip sugrįžimo džiaugsmas persipina su kažkokiu keistu liūdesiu. Jis spėjo šitiek daug užmiršti - netgi tokių dalykų, apie kuriuos andai manė, kad atmintis išsaugos juos amžiams.

Žinia apie jo sugrįžimą pralenkė jį patį, ir netrukus tolumoje jis išvydo būrį atšuoliuojančių raitelių. Šerveinas nekantraudamas nuskubėjo pirmyn svarstydamas, ar drauge su kitais jo pasitikti joja ir Šervalas. Vaikinas šiek tiek nusivylė, procesijos priešakyje išvydęs Greilį.

Kai senis prisiartino, Šerveinas sustabdė savąjį arklį. Greilis uždėjo ranką jam ant peties ir ūmai nusigręžė, nepajėgdamas ištarti nė žodžio.

Netrukus Šerveinas sužinojo, kad praūžusios anų metų audros sunaikino ne vien tik senovinį tiltą. Žaibas trenkė tiesiog į gimtuosius Šerveino namus - iš jų neliko nė akmens ant akmens. Šitaip daugeliu metų anksčiau deramo laiko visos Šervalo žemės atiteko jo sūnui. Ir ne tik jo vieno: Šerveinas tapo didžiulių plotų savininku, nes tuo metu, kai trenkė žaibas, didžiajame senajame name kasmetiniu papročiu buvo susirinkusi visa šeima. Per vieną akimirką visi plotai tarp jūros ir kalnų tapo Šerveino nuosavybe. Dabar jis buvo toks turtingas, kokio jo krašte nebūta per kartų kartas; tačiau visus turtus jis būtų mielai atidavęs už galimybę dar kartą pažvelgti į ramias pilkas tėvo akis - tėvo, kurio jam nebelemta išvysti.

Nuo tos dienos, kai į kalnus vedančiu keliu Šerveinas iškeliavo iš savo vaikystės, Trilornas jau daugybę kartų kilo ir leidosi dangaus skliautu. Per tuos prabėgusius metus šalis kles-

tėte suklestėjo, taip netikėtai Šerveinui atitekusios nuosavybės vertė vis augo. Jis puikiai prižiūrėjo savąsias valdas ir pagaliau sulaukė meto, kai vėl rado laiko svajonėms. Tačiau dabar jis jau galėjo ne vien svajoti - jam pakako išteklių, kad svajones paverstų realybe.

Iš anapus kalnų neretai atsklisdavo žinios apie Breildono darbus rytuose; nors abu bičiuliai po bendravimo jaunystėje daugiau nė karto nebesusitiko, tačiau reguliariai keisdavosi žiniomis. Breildonas įgyvendino savo siekius: jis ne tik suprojektavo du milžiniškus pastatus, kokių čia niekas nebestatė nuo neatmenamų laikų, bet ir suplanavo visą miestą, nors ir žinodamas, kad užbaigto jo, kol gyvas, jis nesuspės išvysti. Išgirdęs apie tai, Šerveinas prisiminė ir savąsias jaunystės svajones, mintimis jis grįžo daugelį metų atgal, į tą dieną, kai abu vaikinai stovėjo po kvaitinančia Sienos didybe. Ilgą laiką Šerveinas grūmėsi su tokiomis mintimis, baimindamasis atgaivinti tą senąjį ilgesį, kurio galutinai nuslopinti jam niekad nepavyko. Tačiau galų gale apsisprendė ir parašė Breildonui - kam gi reikalingi turtai ir galia, jei jų nepanaudosi įkūnyti savo svajonę.

Šerveinas laukė svarstydamas, ar Breildonas per visus tuos šlovę jam atnešusius metus nebus užmiršęs praeities. Tačiau ilgai laukti neteko: Breildonas negalėjo atvykti tučtuojau, nes reikėjo baigti įgyvendinti kai kuriuos reikšmingus darbus, bet jis atskubėjo pas senąjį bičiulį, vos juos užbaigęs. Šerveinas pasiūlė draugui iššūkį, atitinkantį jo sugebėjimus - tokį, kuris, jeigu pavyktų su juo susidoroti, suteiktų Breildonui pasitenkinimą, kokio neatnešė joks kitas darbas.

Jis atvyko prasidedant kitai vasarai; Šerveinas pasitiko jį kelyje kiek žemiau tilto. Išsiskirdami jie buvo dar vaikai, dabar gi - jau beveik pusamžiai, tačiau, vos pasisveikinus, jiems pasirodė, kad nejučia nutrupėjo visi prabėgę metai; ir vienas, ir kitas slapčia džiaugėsi išvydęs, kaip lengvai Laikas tepalietė prisiminimuose išlikusį draugo atvaizdą.

Daugelį dienų juodu praleido tardamiesi ir svarstydami, aptarinėdami Breildono nubraižytus planus. Darbas laukė milžiniškas, be to, truksiantis ne vienerius metus, tačiau tokiam turtingam žmogui kaip Šerveinas tai nebuvo neįveikiama užduotis. Prieš galutinai patvirtindamas projektą, jis nusivedė sa-

vo draugą pas Greilį.

Senis jau keletą metų gyveno mažyčiame namelyje, kurį jam surentė Šerveinas. Jis jau kadai aktyviai nebedalyvavo didžiųjų ūkių gyvenime, bet prireikus niekad neatsisakydavo patarti, o jo patarimai visuomet būdavo išmintingi.

Greilis žinojo, ko Breildonas atkako į šiuos kraštus, ir nelabai tenustebo, kai architektas išvyniojo brėžinius. Pačiame didžiausiame buvo pavaizduotas Sienos fasadas ir palei jį nuo pat apačioje plytinčios lygumos kylantys milžiniški laiptai. Šešiskart, vienodais intervalais, nestati nuožulnuma išsilygindavo, pereidama į horizontalias platformas, paskutinioji jų buvo beveik palei pat viršutinę Sienos briauną. Laiptus parėmė dvidešimt arkinių kontrforsų, kurie Greiliui pasirodė pernelyg laibi ir trapūs, kad atliktų jiems skirtą užduotį. Tik kiek vėliau jis suvokė, kad didžiąja dalimi milžiniška rampa turės išsilaikyti pati, o iš vienos pusės visas šoninis jos slėgis teks pačiai Sienai.

Senis ilgai apžiūrinėjo brėžinį netardamas nė žodžio, o paskui ramiai pratarė:

- Tu visada sugebėdavai įgyvendinti savo planus, Šerveinai. Turėjau numanyti, kad galų gale sulauksime ir šito.

- Vadinasi, tu sutinki, kad tai geras sumanymas? - paklausė Šerveinas. Jis visuomet atsižvelgdavo į senio nuomonę ir dabar nekantravo susilaukti pritarimo. Kaip ir visuomet Greilis išsyk stvėrė jautį už ragų.

- Kiek visa tai kainuos? - paklausė.

Breildonas jam pasakė. Valandėlę tvyrojo nejauki tyla.

- Į sumą įskaityta ir gero kelio tiesimas per Šešėlių Kraštą, - paskubomis ėmė berti architektas. - Be to, išlaidos miesteliui, kurį pastatysime darbininkams. Patiems laiptams prireiks maždaug milijono identiškų blokų, kuriuos skėstadygiu suleisime vienus į kitus ir šitaip suformuosime tvirtą konstrukciją. Blokus, tikiuosi, pasigaminsime iš mineralų, kurių aptiksime Šešėlių Krašte.

Jis tyliai atsiduso.

- Iš pradžių ketinau statyti laiptus iš metalinių strypų, juos sujungdamas, bet tokie laiptai kainuotų dar brangiau, nes visas žaliavas tektų atsigabenti iš kitapus kalnų.

Greilis dar atidžiau apžiūrėjo brėžinį.

- Kodėl laiptai baigiasi šiek tiek žemiau Sienos viršaus? - paklausė.

Breildonas pažvelgė į Šerveiną; šis ir atsakė, staiga kiek sutrikęs:

- Užkopti į patį viršų ketinu aš vienas. Paskutinį etapą įveikti padės keliamasis prietaisas, įtaisytas aukščiausioje platformoje. Ten, viršuje, gali slypėti pavojus - štai kodėl aš eisiu vienas.

Tai buvo ne vienintelė priežastis, bet ši skambėjo pakankamai svariai. Pats Greilis kadaise sakė, kad kitapus Sienos tyko beprotybė. O jeigu tikrai taip ir yra, tuomet verčiau niekam daugiau su ja nesusidurti.

Greilis vėl prašneko tyliu, svajingu balsu.

- Tokiu atveju, - kalbėjo jis, - tai, ką ketini daryti, nėra nei gera, nei bloga, nes tai - tavo vieno reikalas. Jei Siena buvo pastatyta, kad sutrukdytų kažkam iš anapus jos patekti į mūsų pasaulį, iš kitos pusės ją perlipti vis vien liks neįmanoma.

Breildonas linktelėjo.

- Mes pagalvojome apie tai, - vos vos didžiuodamasis atsakė jis. - Jeigu prireiktų, rampą galima sugriauti per akimirką, tam tikrose vietose išdėliojus sprogmenis.

- Tai gerai, - pasakė senis. - Nors aš ir netikiu visomis tomis istorijomis, bet visuomet geriau iš anksto apsidrausti. Tikiuosi, aš dar tebegyvensiu, kai užbaigsite darbą. O dabar pamėginsiu prisiminti, ką girdėjau apie Sieną tais laikais, kai buvau toks jaunas, koks buvai tu, Šerveinai, kai pirmąsyk manęs apie ją klausinėjai.

Dar žiemai neatėjus, jau buvo nužymėtas link Sienos vedantis kelias ir pakloti laikino miestelio pamatai. Daugumą Breildonui reikalingų žaliavų rasti pavyko nesunkiai - Šešėlių Krašte buvo gausu įvairių mineralų. Breildonas apžiūrėjo ir pačią Sieną bei parinko tinkamiausią vietą laiptams statyti. Kai Trilornas ėmė grimzti už horizonto, architektas jautėsi visiškai patenkintas nuveiktu darbu.

Prasidedant kitai vasarai, buvo pagamintas pirmasis cemento blokas iš daugybės būsimųjų; išbandžius jį, Breildonas

liko patenkintas. Stojus žiemai, tokių blokų jau buvo pagaminta keli tūkstančiai, pradėta kloti ir pamatus. Palikęs viskam vadovauti patikimą padėjėją, Breildonas galėjo grįžti prie ankstesniųjų nebaigtų darbų. Kai bus pagaminta pakankamai blokų, jis vėl atkeliaus čia ir statyboms vadovaus pats, bet iki tol jo priežiūros būtinai nereikėjo.

Du ar tris kartus kiekvienais metais Šerveinas nujodavo prie Sienos pasižiūrėti, kaip didžiulės blokų rietuvės išauga į milžiniškas piramides; po ketverių metų drauge su juo prie Sienos atvyko ir Breildonas. Sluoksnis po sluoksnio akmenys pamažu kopė Sienos šonu aukštyn, jau dygo ir laibi arkinių kontrforsų lankai. Iš pradžių laiptai augo labai lėtai, tačiau, link viršūnės jiems tolydžio siaurėjant, darbai vis labiau spartėjo. Kaskart bent trečdaliui metų statybas tekdavo nutraukti, visus tuos neramius ilgos žiemos mėnesius Šerveinas neretai lankydavosi Šešėlių Krašto paribyje: stovėdavo klausydamasis siautėjančių audrų, kurios šniokšdavo pro jį tiesiog į gaudžiančią tamsą. Tačiau Breildono statinys buvo tvirtas ir patikimas: kiekvieną pavasarį statytojai aptikdavo jį nėmaž nenukentėjusį, tarsi anas galėtų pergyventi netgi pačią Sieną.

Paskutinieji akmenys buvo pakloti, praėjus septyneriems metams nuo darbų pradžios. Stovėdamas mylios atstumu, kad žvilgsniu galėtų aprėpti visą konstrukciją, Šerveinas su nuostaba prisiminė, kad visa šitai išaugo iš vos kelių brėžinių, kuriuos andai jam rodė Breildonas. Šerveinas pažino jausmą, kurį turėtų patirti menininkas regėdamas, kaip jo svajonės virsta realybe. Neužmiršo jis ir tos dienos, kai dar vaikas, stovėdamas greta tėvo, pirmąsyk išvydo Sieną, dunksančią tolumoje, ūkanoto Šešėlių Krašto dangaus fone.

Viršutiniąją platformą juosė apsauginiai turėklai, bet Šerveinas nė nesivargino artintis prie krašto. Žemė liko taip toli, kad net svaigo galva; jis stengėsi užmiršti aukštį, talkindamas Breildonui ir darbininkams montuoti gana paprastą mechanizmą, turintį užkelti jį likusias dvidešimt pėdų. Kai keltuvas buvo paruoštas, Šerveinas įlipo į jį ir atsigręžė į bičiulį, iš paskutiniųjų demonstruodamas nepalaužiamą pasitikėjimą savimi.

- Užtruksiu vos kelias minutes, - pasakė jis taip nerūpes-

tingai, kaip sugebėjo. - Kad ir ką surasčiau, tučtuojau grįšiu atgal.

Jis nė sapnuote nesapnavo, kad rinktis tikrai neturės iš ko.

Greilis buvo jau visai sukriošęs, beveik aklas - kažin, ar besulauks kito pavasario. Tačiau ateinantįjį atpažino iš žingsnių ir kreipėsi į Breildoną vardu anksčiau, nei šis spėjo prašnekti.

- Džiaugiuosi, kad atėjai, - pasakė. - Aš daug galvojau apie viską, ką man pasakojai, ir viliuosi galų gale perpratęs tiesą. Galbūt ją įspėjai ir tu.

- Ne, - atsakė Breildonas. - Baiminausi net galvoti apie tai.

Senis nežymiai šyptelėjo.

- Kodėl dažnai kažko baiminamasi vien todėl, kad tai keista? Siena yra neįtikėtina - tas tiesa, bet joje nėra nieko bauginančio tam, kuris nedrebėdamas pažvelgs į jos paslaptį.

Kai aš buvau dar vaikas, Breildonai, senasis mano mokytojas kartą pasakė, kad laikas negali sunaikinti tiesos - nebent paslėpti ją tarp legendų. Ką gi, jis neklydo. Ir dabar iš visų Sieną apipynusių prasimanymų aš galiu atrinkti tuos pasakojimus, kurie yra tikrosios istorijos detalės.

Labai seniai, Breildonai, tais laikais, kai klestėjo Pirmoji Dinastija, Trilornas buvo kur kas kaitresnis nei dabar, o Šešėlių Kraštas - derlingas ir gyvenamas; tikriausiai tokie bus ir Ugnies Kraštai, kai Trilornas visai pasens ir atvės. Žmonės laisvai galėjo keliauti į pietus, nes kelio neužtvėrė jokia Siena. Tikriausiai daugelis ten ir keliavo, ieškodami naujų žemių, naujų teritorijų įsikurti. Tai, kas ištiko Šerveiną, tikriausiai ištiko ir juos: todėl sunerimo daugybė protų - tiek daug, jog Pirmosios Dinastijos mokslininkai pastatė Sieną, siekdami užkirsti kelią beprotybei, kad ji nepasklistų po visą kraštą. Man pačiam sunku patikėti, kad tai - tikra tiesa, tačiau legendos byloja, jog Siena buvo sutverta per vieną dieną ir be jokių pastangų - iš debesies, apjuosusio visą pasaulį.

Senis nugrimzdo į apmąstymus, ir valandėlę Breildonas jam netrukdė. Greilio mintys nuklydo toli į praeitį, jis regėjo savąjį pasaulį kaip tobulos formos erdvėje plūduriuojantį rutulį, kurį Senoliai palei visą pusiaują apjuosė tamsos kaspinu. Nors

šitoks vaizdinys ir buvo klaidingas vienu, pačiu svarbiausiu aspektu, senis taip ir nepajėgė galutinai ištrinti jo iš savo sąmonės.

Kai pro šalį slydo paskutiniosios Sienos pėdos, Šerveinui teko sutelkti visus drąsos likučius, kad neriktelėtų darbininkams ir nepareikalautų nuleisti jį žemyn. Atmintyje atgijo siaubingos istorijos, kurias Šerveinas kadaise išjuokė - juk jis buvo kilęs iš rasės, visiškai laisvos nuo bet kokių prietarų. Tačiau... O kas, jeigu paaiškės, kad visi tie pasakojimai bylojo tiesą, jog Siena buvo pastatyta siekiant neįsileisti pasaulin kažkokio siaubo?

Šerveinas stengėsi vyti šalin tokias mintis, o pakilus virš Sienos briaunos užmiršti jas tapo visai nesunku. Iš pradžių jis net nesuvokė vaizdo, kurį išvydo, ir tik po valandėlės susizgribo žiūrįs į begalinę juodą plynę, kurios pločio iš akies įvertinti neįstengė.

Mechanizmas sustojo. Pusiau nesąmoningai žavėdamasis, Šerveinas atkreipė dėmesį, kaip tiksliai Breildonas viską apskaičiavo. Paskui, paskutinįsyk šūktelėjęs laukiantiesiems apačioje, Šerveinas žengė ant Sienos ir tvirtu žingsniu patraukė pirmyn.

Iš pradžių atrodė, kad priešakyje nusidriekusi lyguma - begalinė: Šerveinas net neįžiūrėjo jos ir dangaus susilietimo linijos. Tačiau nė nestabtelėjęs ėjo pirmyn, nugara atsigręžęs į Trilorną. Šerveinas būtų mielai pasinaudojęs savo paties šešėliu kaip kelrodžiu, tačiau šešėlis ištirpo kur kas sodresnėje juodumoje po kojomis.

Kažkas buvo ne taip: sulig kiekvienu žingsniu vis labiau tirštėjo Šerveiną gaubianti prietema. Išsigandęs jis grįžtelėjo per petį ir išvydo, kad Trilorno diskas gerokai pablyškęs, apsiaustas ūkana, tarsi žvelgtum į jį per aprūkusį stiklą. Jausdamas vis labiau augančią baimę, Šerveinas suvokė ir dar kai ką: *Trilornas buvo gerokai mažesnis už tą saulę, kurią jis regėjo visą gyvenimą.*

Šerveinas piktai papurtė galvą, sutelkdamas paskutiniuosius atkaklumo likučius. Nesąmonė, saulei nieko neatsitiko, visa tai - tik jo vaizduotės žaismas. Tai, ką regėjo akys, taip kategoriškai prieštaravo bet kokiai žmogaus patirčiai, kad Šervei-

no baimė kažkaip netikėtai nuslopo; dar sykį dirstelėjęs į likusią už nugaros saulę, jis ryžtingai nudrožė pirmyn.

Bet pagaliau Trilornas susitraukė tiek, kad virto ne didesniu už blausiai švytintį tašką, o Šerveiną apsiautė tiršta tamsa. Mėginti ir toliau save apgaudinėti buvo nebeįmanoma. Bet kuris išmintingesnis žmogus būtų nedelsdamas pasukęs atgal; Šerveiną staiga apniko košmariškas regėjimas: jis klaidžioja, amžiams paklydęs šioje nesikeičiančioje prieblandoje tarp dangaus ir žemės, nebepajėgdamas grįžti į saugią vietą tuo pačiu keliu, kuriuo atėjo. Bet tuoj pat jam dingtelėjo, kad tol, kol matys bent menkiausią Trilorno atšvaitą, joks realus pavojus jam negresia.

Dabar jau nelabai tvirtai jis vis tiek traukė pirmyn, dažnai gręžiodamasis ir žvilgčiodamas į blausią kelrodę švieselę už nugaros. Paties Trilorno jau nebematė, tačiau blausus švytėjimas danguje vis dar tebeženklino jo vietą. Tačiau netrukus Šerveinui nebereikėjo dairytis atgal: priešakyje dangaus skliaute lėtai žiebėsi kitas šviesos šaltinis.

Iš pradžių tai tebuvo vos pastebimas šviesos mirgėjimas; vos įsitikinęs, kad akys jo neapgauna, Šerveinas atsigręžė ir patyrė, kad Trilornas galutinai išnykęs. Tačiau dabar keliauninkas pasijuto kiek tvirčiau, vėl pasitikėdamas savimi jis žingsniavo pirmyn, o grįžtanti šviesa sėkmingai slopino jo baimę.

Kai pagaliau įsitikino artėjąs prie kitos saulės, kai neliko nė menkiausios abejonės, kad ši plečiasi lygiai taip pat, kaip prieš valandėlę susitraukė Trilornas, Šerveinas iš paskutiniųjų nugrūdo nuostabą į atokiausią sąmonės kamputį. Kol kas jis tik stebėsiąs ir viską įsidėmėsiąs, o jau vėliau surasiąs laiko ramiai viską apgalvoti ir suprasti. Šiaip ar taip, vaizduote juk įmanoma aprėpti ir tokią prielaidą, kad pasaulyje esama dviejų saulių, tik antroji šviečia iš kitos pusės.

Galų gale, tiesa, kol kas tik vos vos praskydusioje tamsoje dar labai neryškiai, jis įžvelgė aštrią liniją, ženklinančią kitą Sienos briauną. Netrukus jis, Šerveinas, taps pirmuoju žmogumi per tūkstantmečius, o gal ir per visą amžinybę - pirmuoju žmogumi, kuris pažvelgs į žemes, Siena atskirtas nuo jo pasaulio. Ar kraštas ten toks pat gražus kaip ir tas, kuriame gyveno Šerveinas? Ar jis išvys ten žmonių, su kuriais mielai pasisveikintų?

Tačiau jis nė sapnuote nesapnavo, kad žmonės ten jo laukia - ir dar laukia šitaip.

Greilis ištiesė ranką link gretimos spintelės ir apgraibomis susirado popieriaus lapą, gulintį ant jos. Breildonas tylėdamas stebėjo, o senis kalbėjo toliau:

- Kiekvienas iš mūsų daugybę kartų girdėjo įvairiausių nuomonių apie visatos dydį, apie tai, ar ji turi kokias nors ribas. Mes neįsivaizduojame, kad erdvė galėtų kur nors užsibaigti, tačiau mūsų protai priešinasi, nepajėgdami suvokti begalybės idėjos. Kai kurie filosofai suformulavo prielaidą, kad erdvė yra apribota išlinkiu aukštesniame matmenyje - spėju, kad šią teoriją tu ir pats žinai. Galbūt kalbant apie kitas visatas - jeigu tik jos iš tiesų egzistuoja - ši teorija ir gali būti teisinga, tačiau mūsiškės paaiškinimas - kur kas subtilesnis.

Palei Sienos liniją, Breildonai, mūsiškė visata baigiasi - ir drauge nesibaigia. Prieš iškylant Sienai, nebuvo jokios ribos, niekas netrukdė keliauti pirmyn, vis toliau ir toliau. Pati Siena tėra žmogaus rankų darbo barjeras, pasižymintis tomis pačiomis savybėmis kaip ir erdvė, kurioje jis pastatytas. O tos savybės buvo visada, Siena nei nulėmė jas, nei pakeitė.

Jis ištiesė link Breildono popieriaus lapą ir ėmė lėtai jį sukti.

- Pažvelk, - pasakė. - Lygus popieriaus lapas. Jis, žinoma, turi dvi puses. *Ar gali įsivaizduoti tokį, kuris nebūtų dvipusis?*

Apstulbęs Breildonas įsmeigė žvilgsnį į senį.

- Tai neįmanoma! Nesąmonė!

- Argi? - švelniai paklausė Greilis. Jis vėl ištiesė ranką link spintelės ir pirštais ėmė grabinėti jos įdubas. Pagaliau užčiuopė ilgą lanksčią popieriaus juostelę ir įsmeigė nereginčių akių žvilgsnį į tyliai laukiantį Breildoną.

- Pirmosios Dinastijos intelektui mūsiškis toli gražu neprilygsta, bet tai, ką jų protai suvokdavo tiesiogiai, mes galime perprasti per analogijas. Štai šis paprastas, iš pažiūros kone bereikšmis triukas galbūt padės tau įžvelgti tiesą.

Jis pirštais perbraukė popieriaus juostelę ir sujungė jos galus, padarydamas iš popieriaus žiedą.

- Štai figūra, kuri tau puikiai pažįstama - cilindro segmen-

tas. Pažvelk - aš perbrauksiu pirštu vidinį jos paviršių... o dabar - išorinį. Abu šie paviršiai - visiškai atskiri. Iš vieno į kitą negali patekti niekaip kitaip, o tik įveikdamas juostelės storį. Sutinki?

- Žinoma, - vis dar gerokai suglumęs atsakė Breildonas. - Bet ką gi tai įrodo?

- Nieko, - atsakė Greilis. - O dabar žiūrėk...

Juk šita saulė, dingtelėjo Šerveinui, yra identiška Trilorno dvynė. Tamsa visiškai išsisklaidė, išnyko pojūtis, kurio Šerveinas net nemėgino įsisamoninti - kad jis žingsniuoja per begalinę plynę.

Dabar jis ėjo neskubėdamas, nes nenorėjo pernelyg staigiai priartėti prie kvapą gniaužiančios prarajos. Netrukus jis jau įžiūrėjo tolumoje, prie pat horizonto, banguojančias kalvas - tokias pat dykas, be jokios gyvybės, kokios buvo ir likusiosios už nugaros. Tačiau Šerveinas nesijautė smarkiai nusivylęs - juk jo kraštai iš pirmo žvilgsnio irgi nepasirodytų patrauklesni už šiuos.

Jis atkakliai ėjo pirmyn. Nestabtelėjo net tada, kai pajuto, kaip kažkokie lediniai pirštai sugniaužia jo širdį - o bet kuris menkesnės drąsos žmogus būtų sustojęs lyg nudiegtas. Šerveinas nė nevirptelėjo stebėdamas, kaip aplink jį vis labiau auga pritrenkiančiai pažįstamas kraštovaizdis; galų gale jis išvydo ir lygumą, iš kurios pradėjo kelionę, paskui - milžiniškus laiptus ir pagaliau - sunerimusį, lūkesčio kupiną Breildono veidą.

Greilis vėl sujungė juostelės kraštus, bet šįkart prieš sujungdamas vieną jų persuko. Tokį persuktą žiedą jis ištiesė Breildonui.

- Pamėgink dabar pirštu perbraukti abu jo paviršius, - tyliai pasiūlė.

Breildonas to net nedarė: jis suvokė, ką senis turi omeny.

- Suprantu, - ištarė jis. - Dviejų atskirų paviršių nebeliko. Juostelė dabar suformuoja vientisą nenutrūkstančią plokštumą - *vienpusį paviršių*. Kitaip sakant, tai, kas iš pirmo žvilgsnio atrodo visiškai neįmanoma.

- Taip, - labai tyliai atsakė Greilis. - Vyliausi, kad tu suprasi. *Vienpusis paviršius*. Manau, dabar tau aišku, kodėl šitoks persuktos kilpos simbolis taip dažnai kartodavosi senovinėse religijose, nors jo reikšmė jau kadai užmiršta. Žinoma, tai - ne daugiau kaip paprasta ir grubi analogija, dviejuose matmenyse pateiktas pavyzdys to, kas iš tikrųjų turi pasireikšti trijuose. Tačiau tai - tiesai artimiausia išraiška, kurią mūsų protas geba aprėpti.

Stojo ilga tyla, abu giliai susimąstė. Paskui Greilis atsiduso ir atsigręžė į Breildoną, tarsi vis dar įžiūrėtų jo veidą.

- Kodėl tu sugrįžai nepalaukęs Šerveino? - paklausė jis, nors atsakymą puikiai žinojo ir pats.

- Privalome tai padaryti, - liūdnai atsakė Breildonas. - Bet aš nenoriu matyti, kaip naikinamas mano darbas.

Greilis užjausdamas linktelėjo.

- Suprantu, - ištarė jis.

Šerveinas žvilgsniu perbėgo laiptų pakopas - laiptų, kuriais jau niekada niekas nebelips. Jis nieko nesigailėjo: jis siekė tikslo, ir vargu ar kas nors būtų įstengęs nuveikti daugiau. Pergalę, kokią tik buvo įmanoma pasiekti, jis ir pasiekė.

Jis lėtai pakėlė ranką ir mostelėjo - tai buvo ženklas. Siena sugėrė sprogimą taip pat, kaip sugerdavo ir visus kitus garsus, tačiau aukšti mūro sluoksniai linko ir griuvo kažkaip lėtai ir didingai - šio reginio Šerveinas nebeužmirš visą gyvenimą. Akimirką jį aplankė neapsakomai aitri vizija kito Šerveino, stebinčio griūvant lygiai tokius pat milžiniškus laiptus kitoje Sienos pusėje.

Jis pats puikiai suprato, kad kvaila net galvoti apie tai: juk niekas geriau už jį nežinojo, kad jokios kitos Sienos pusės išvis nėra.

TURINYS

Pasaulinės fantastikos Aukso fondas

Arthur C. Clarke

MIESTAS IR ŽVAIGŽDĖS

Mokslinis fantastinis romanas ir apsakymas

GINTARAS ALEKSONIS
redaktorius
GINTAUTAS K. IVANICKAS
meninis redaktorius

www.eridanas.lt

Formatas 84x108 1/32. Popierius ofsetinis. Garnitūra 10 p.
SL Nr. 950. Ofsetinė spauda 8,5 sąl.sp.l.
Užsakymo Nr. 769 Kaina sutartinė. 8 Lt. 50 ct.
"Naujasis Eridanas", 3009 Kaunas, Partizanų 4. Tel. 73-39-67.
Spausdino Adomo Jakšto spaustuvė, Girelės 22, Kaišiadorys.

MOKSLINĖS FANTASTIKOS SUPERKLASIKA!!!

**Jis - pirmasis žmogus
gimęs Žemės planetoje
per dešimtį milijonų metų.
O kad buvo
gerokai kitoks, negu
likusieji miesto gyventojai,
išsirengė pavojingon kelionėn,
idant įrodytų,
jog gyvybė egzistuoja
ne tik jų stebuklingame
metropolyje...**

